

JOENSUUN KUNNALLINEN KÖYHÄINHOITO VUOSINA 1910—1929

Jaakko Kangas

Pro gradu –tutkielma

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskunta- ja kauppätieteiden
tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalityö

Tammikuu 2014

TIIVISTELMÄ

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta,
Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalityö

KANGAS, JAAKKO: Joensuun kunnallinen köyhäinhoito vuosina 1910—1929

Pro gradu -tutkielma, 124 sivua, 10 liitettä (137 sivua)

Ohjaajat: YTT, yliopistonlehtori Raija Väisänen ja professori Juha Hämäläinen

Tammikuu 2014

Avainsanat: Joensuu, köyhäinhoito, köyhäinhoitolaki, vaivaishoito, sterilointi

Tämän tutkimuksen tehtävänä on pyrkiä selvittämään millaista Joensuun kunnallinen köyhäinhoito oli vuosina 1910—1929. Tavoitteena on lisäksi kuvailla, millaisena aihe näyttäytyi tavallisille joensuulaisille.

Kyseessä on historian alan tutkimus sosiaalisesta työstä ja siihen suhtautumisesta yhdessä kunnassa, tarkasteltuna kunnan näkökulmasta eli asemasta, jota ympäröivät yleinen köyhiin kohdistunut asenne, kuntatalous, köyhäinhoitoa säätelevät lait, valtion köyhäinhoito ja sen tarkastajat ja valtion vähäinen rahallinen tuki. Aineistona on käytetty Joensuun kaupungin eri hallintoelinten tuottamia dokumentteja ja useita paikallisia sanomalehtiä sekä yhtä alueellista sanomalehteä. Historiallisessa tutkimuksessa menetelmänä on, että päättely perustuu paljolti (tutkijan itsensä hyväksymien ja käyttämien) eri lähteiden kriittiseen tarkasteluun ja vertailuun.

Työssä tutkin *köyhäinhoidon organisaatiota, köyhäinhoidon kehittämistä ja millaista köyhäinhoito oli kaupungin arjessa*. Tutkimus tuottaa uutta tietoa Joensuun köyhäinhoidosta, sen kehittämisestä, sen työntekijöistä ja heidän ammatillisuudestaan, joensuulaisten tietoisuudesta köyhäinhoidosta ja vuoden 1922 köyhäinhoitolain vaikutuksesta kaupungissa. Toiseksi selvitän, miten Joensuun köyhäinhoito on suhtautunut muun muassa epileptikkojen, kehitysvammaisten ja mielisairaiden sterilointiin, sillä vallinnut köyhäin- ja terveydenhoitoasiantuntijoiden asenne ja tutkimustulokset johtivat sterilointilain säätämiseen vuonna 1935.

Tärkeimpinä päätelminä todettakoon, että Joensuun kunnan suhtautuminen köyhien hoitoon oli tutkimusajankohtana positiivisempi kuin aiempien tutkimusten perusteella on katsottu tai annettu ymmärtää, ja että köyhäinhoitolain merkitys oli vähäinen ja lähinnä hidasti köyhäinhoidon kehittämistä. Se puolestaan, muuttuiko tämä kunnan ja joensuulaisten myönteinen suhtautuminen köyhien huoltoon 1930-luvulla, jolloin Suomea koettelivat pulavuodet, ja miten se muuttui jos muuttui, jää avoimeksi ja mielenkiintoa herättäväksi kysymykseksi.

ABSTRACT

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social sciences and Economic sciences, Department of social sciences, Social Work

JAAKKO KANGAS: Municipal poor relief in the city of Joensuu during the years 1910—1929

Master's Thesis, with 124 pages + 10 appendices (total 137 pp.)

Advisors: Raija Väisänen, Lecturer, and Juha Hämäläinen, Professor

January 2014

Keywords: Joensuu, poor relief, Poor Relief Act, pauper relief, sterilisation

The purpose of this study is to find out what municipal poor relief was like in Joensuu during the years 1910—1929. The study also aims at describing how poor relief was seen by ordinary denizens of the city.

What is at hand here is a historical study of social work and popular attitudes towards it in one municipality, examined from the point of view of the municipality, in other words from a position surrounded by popular attitudes towards the poor, by municipal economy, by the laws governing poor relief, by national poor relief and its inspectors, and by the slender financial support from the state. The data for the study comprise documents drawn up by different administrative bodies of the city of Joensuu, several local newspapers, and one regional newspaper. The method, as usual in historical research, is to draw conclusions largely on the basis of a critical examination and comparison of different sources accepted and used by the researcher himself.

The study focuses on *the organisation and development of poor relief* and *the way it was carried on in the day-to-day life of the city*. It adds to our knowledge of poor relief in Joensuu, its development, its practitioners and their professionalism, popular awareness of it among Joensuu denizens, and the effects of the 1922 Poor Relief Act on poor relief in the city. Yet another focus is the stand taken by Joensuu poor relief practitioners in regard to the sterilisation of patients such as epileptics, the mentally handicapped, and the mentally ill, for the prevalent attitude to this issue among specialists in poor relief and health care, as well as the research results obtained, led to the passing of the Sterilisation Act in 1935.

The main conclusions drawn are that attitudes towards poor relief in the municipality of Joensuu during the period studied were more positive than has been thought on the basis of previous research and that the 1922 Poor Relief Act was rather insignificant and only had the effect of slowing down the development of poor relief. Whether this positive attitude towards poor relief among both municipal authorities and denizens changed, and if so, how it changed, in the 1930s, when Finland was suffering from the Great Depression, remains an open and interesting question.

SISÄLLYS

I JOHDANTO 1

II TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA 9

- 2.1 Tutkimustehtävä 9
- 2.2 Tutkimusperinne, kysymysasettelu ja lähteet 12

III KÖYHÄINHOIDON ORGANISAATIO 18

- 3.1 Vaivaishoitohallitus ja kaupungin hallinto 18
- 3.2 Vaivaistalon johtaja 26

IV KÖYHÄINHOIDON KEHITYS 29

- 4.1 Sähkövaloa hoidokeille 29
- 4.2 Lasten parhaaksi 30
 - 4.2.1 ”Kuin tuuleen huutaisi” 31
 - 4.2.2 Lastenosasto ja Neppenströmin karjasuoja 32
 - 4.2.3 Sirkkalasta Lähtelän huvilaan 36
- 4.3 Mielipuolien parhaaksi 41
 - 4.3.1 Valituksia ja korjauksia 41
 - 4.3.2 Eriytyvä hoito 44
- 4.4 Tie uuteen kunnalliskotiin — komea Koppola 48
 - 4.4.1 Avustukset kasvavat: ensimmäinen yritys 49
 - 4.4.2 Piiritarkastajan vierailu: toinen yritys 50
 - 4.4.3 Kauppias Eino Pakarisen aloite: ja kolmas kerta 51
- 4.5 Pohdiskelua työlaitoksesta ja köyhäinhuolehditokulungeista syksyisenä päivänä 59

V KÖYHÄINHOITOA KAUPUNGIN ARJESSA 62

- 5.1 Vaivaishoitohallitus työssä 62
 - 5.1.1 Puutteenalaisten puolesta — paheellisuutta vastaan 62
 - 5.1.2 Vaivaistalon vartijana 70

5.2	Vaivaistalo Rantala: täyden hoidon laitos ja koti	73
5.2.1	Rantalassa	74
5.2.2	Joensuun pahat tytöt	80
5.3	Johtaja Lahden, johtajattarien ja vaivashoitohallituksen toimintaa	82
5.3.1	Tapaus Lahti ja eripurana vuosi 1913	83
5.3.2	Rantalan johto, köyhäinhuolto ja kaupunki: Paavo Lahden merkitys	90
5.3.2.1	Miksi Koppola perustettiin?	90
5.3.2.2	Rantalan ja uuden kunnalliskodin välissä hapuileva Lahti	95
5.4	Ammatillisuuden kehittäminen	103

VI JOHTOPÄÄTÖKSET 108

LYHENTEET 114

LÄHTEET 115

TAULUKOT

Taulukko 1.	Köyhäinhuoltojohtokunnan jäsenten ansioiden ja köyhäinhuoltoavustusten vertailu Joensuussa 1910—29.	21
Taulukko 2.	Joensuun kaupungin tiettyjen ammattiryhmien ja toimien kuukausiansiot 1920	22
Taulukko 3.	Hoidettujen lasten lukumäärä Joensuun vaivaistalolla 1910—29.	33
Taulukko 4.	Joensuun lastenkodin lapsien / sen äpärien / kaupungin köyhäinavustusta nauttivien äpärien määrä 1918—29.	39
Taulukko 5.	Hourujen/tylsämielisten lukumäärä Joensuun vaivaistalossa 1910—29.	43
Taulukko 6.	Joensuun vaivaistalon ulkopuolella köyhäinavustusta nauttivien hourujen/tylsämielisten määrä 1918—29.	43
Taulukko 7.	Erinäisiä arvioita mielisairaiden/tylsämielisten määrästä Suomessa 1906—1936.	47
Taulukko 8.	Säännöllistä/tilapäistä köyhäinavustusta nauttineiden määrä Joensuussa 1910—29.	64
Taulukko 9.	Joensuun vaivaistalossa täyshoitoa saaneiden hoidokkien määrä 1910—29.	75

Taulukko 10. Joensuun vaivaistalon hoidokkien jakaantuminen miehiin/naisiin/lapsiin
1910—15, 1917, 1922, 1924 ja 1927—29. 76

Taulukko 11. Joensuun kaupungin vaivaistalon rangaistusmäärät 1910—29. 81

Taulukko 12. Köyhäinhoidon tarkastusten määrä Joensuun vaivaistalossa 1910—29. 93

LIITTEET 125

Liite 1. Joensuun köyhäinhoitojohtokunnan jäsenet ja toimikaudet 1910—29.

Liite 2. Vakituisten ja satunnaisten köyhäinavustusten määrä Joensuussa 1910—29.

Liite 3. Joensuun kaupungin tulo- ja menoarviot 1910—29: köyhäinhoidon-, kunnalliskodin ravinto- ja kaupunginmenojen vertailu.

Liite 4. Joensuun köyhäinhoitojohtokunnan menokohteet kaupungin tulo- ja menoarvion perusteella vuosina 1920—21, 1928—29.

Liite 5. Köyhäinhoidon avustusta nauttineiden määrä ja syyt Joensuussa 1910—13, 1918—29.

Liite 6. Joensuun vaivaistalon hoidokkien hoitosyy ja määrä 1910—29.

Liite 7. Joensuun kaupungin vaivaistalossa annettujen rangaistusten syy ja määrä 1910—29.

Liite 8. Joensuun kaupungin vaivaistalossa määrättyjen rangaistusten aika ja -tapa sekä määrä 1910—29.

Liite 9. Köyhäinhoitolautakunnan, kunnalliskodin ja lastenkodin menoarviot Joensuussa 1920—29.

Liite 10. Köyhäinhoitolautakunnan, kunnalliskodin ja lastenkodin menoarviot köyhäinhoitolautakunnan laskelmien mukaan Joensuussa 1920—29.

I JOHDANTO

Haureus, juopumus, laiskuus ja ylöllisyys.¹

Meidän tarvitsee vain ajatella tuhansia raajarikkoja, tylsämielisiä, kaatuvatautisia ja muita samanlaisia; suurin osa näistä on nimittäin juomarien lapsia tai irstaan elämän seurauksena syntyneitä onnettomia.²

...huonojen yksilöiden huolto merkitsee huonojen ominaisuuksien järjestelmällistä suosimista.³

Synti — ja seuraukset. Synti on maan ensimmäiselle vaivaihoidon tarkastelijalle Gustaf A. Helsingiukselle etenkin työkykyisen ihmisen köyhyyden keskeinen syy. Lisäksi tuloksena maailmaan syntyy työkyvyttömiä houruja, idiootteja, rampoja ja pelottavia kouristelijoita.⁴ Seuraukset syvenevät. Köyhien määrä ei vähene — 1920-luvulla köyhäinhoidon ylitarkastaja Viljo Hytönen mukanaan Adolf von Bonsdorff, Eemil Tolonen ja Elli Tavastähti viittaa köyhyyden keskeiseksi syyksi kansakunnan henkisen ja ruumiillisen rappeutumisen.⁵ On aika pysäyttää yltiöhimokkaiden ala-arvoisten yksilöiden, erityisesti naisten sikiäminen, sillä on havaittu, että he lisääntyvät miltei yhtä lailla naimisissa olevan normaalin väestön kanssa synnyttäen epäonnistuneita lapsia. Ja kuka maksaa tämän ilman mitään edesvastuuta olevan eroottisen elämän seuraukset: yhteiskunta — ja kansakunta. Vuonna 1935 säädetään sterilointilaki. Sen eräitä vankimpia kannattajia ovat köyhäinhoidon asiantuntijat.⁶ Sterilointilinjan rinnalla kulkee vuoden 1879 vaivahoitoasetuksen korvannut vuoden 1922 köyhäinhoitolaki: köyhyys johdetaan yhä selvemmin yhteiskunnan epäkohdista ja itse köyhistä riippumattomista tekijöistä. Köyhyyden keskeinen syy epäselvenee.⁷ Kun siirrytään Helsingiuksen ja steriloinnin kannattajien filosofisesta ajattelusta sekä uudesta sosiaalipolitiikasta — köyhäinhoidon aatoksen pohdinnasta — kunnan tasolle, niin olennaista vaivaisuudessa ei ole yksilön viallisuus sinällään vaan viallisuudesta aiheutuva toimeentulo-ongelma, työkyvyttömyys.⁸ Helsingiuksen ja valtiovallan mielestä paras tapa hoitaa köyhyyttä ja köyhäinhoitomenoja oli vaivaistalo ja eräissä poikkeustapauksissa elätehoito.

¹ Helsingiuksen sanoin. Haatanen 1992, s. 99.

² Ote Helsingiuksen vuoden 1917 Köyhäinhoidon käsikirjasta. Harjula 1996, s. 39.

³ Ote sterilisaatiokomitean yleisperustelusta. Haatanen 1992, s. 111.

⁴ Harjula 1996, s. 39, 108; Nygård 1998, s. 83—84.

⁵ Haatanen 1992, s. 110—11; Harjula 1996, s. 40, 108, 111.

⁶ Myös Helsingius on 1906 kiinnittänyt huomiota valituksiin, että mielisairaiden luku on lisääntynyt pelottavassa määrässä. Mattila 1999, s. 127—28, 277, 295, 308—10; Harjula 1996, s. 147.

⁷ Haatanen 1992, s. 107; Harjula 1996, s. 21; Jaakkola 1994, s. 117.

⁸ Harjula 1996, s. 30; Kuotola 1988, s. 46.

Kansallisuusaate, kulttuurinen herääminen, sosiaalisen luokkatietoisuuden viriäminen, teollistuminen ja vaurastuminen näkyivät Suomen Suuriruhtinaskunnassa 1800-luvun lopulla. Taloudellinen liberalismi ja luterilainen uskonto korostivat yksilön omavastuisuutta ja työnteon tärkeyttä.⁹ Yhteiskunta liikkui. Yhteiskunnassa velloi. Elettiin muutosten aikaa. Vain vanha eliitti jatkoi elämäänsä samaan tapaan; se ei huomaa muutosta. Se ei välitä.¹⁰ Joensuun Rantalassakin kuhisi, sillä johtaja Aaltonen oli kuollut, hukunut Pielisjokeen. Ilmeisen hyvää vaivaistalon johtajaa surivat varmasti myös hoidokit.¹¹ Seassa nuo syntisyydestä ja syntisyydestä onnettomat köyhät — kunnalle työkyvyttömät, kansakunnalle pian vaaralliset. Olivatko he sitä joensuulaisille, on vastaamaton kysymys.

Tästä kesän 1900 tragediasta alkoi samalla Rantalalan tirehtöörin vaihtoruljanssi, jossa nähtiin ja kuultiin niin työntekijöiden kuin hoidokkien ja johtajien välistä tappelua.¹² Huipentuman sai aikaan johtaja Antti Hokkanen vaimoineen: Aukkien mielestä ruoka oli huonoa. Kahvia ei tarjoiltu enää niin usein. Käytti heidän vaatteita kuin omiaan. Herkutteli kuusi henkisen perheensä kanssa talon laskuun. Ja missä olivat lahdaton sian makoisimmat palat?!¹³ Epäilemättä herra ja rouva Hokkasen käytös ei ainakaan keventänyt yleistä tunnelmaa, sillä kuri oli kova. Sitä sen oli työnteon uhan rinnalla tarkoituskin olla, jotta kaikenmoiset hampuisit, huithaipelit ja tekovaivaiset tulisivat mahdollisimman pitkään karttamaan köyhäintaloja ja pysyttelemään poissa vaivashoidon piiristä. Usko oli, että avunanojen määrä näin vähenisi. Vaivaistalolen pelotteena olo ja muut tavoitteet — työkykyisten avuntarvitsijoiden ojentaminen ja kasvattaminen sekä huonokuntoisten hoidokkien huolto — oli kuitenkin vaikeasti soviteltava kokonaisuus. Lisäksi oli vielä tarkkailtava, ettei toimeentulevien alintakaan elämisen tasoa ylitetty.¹⁴ Herätys oli Rantalassa aamuviideltä ja pitkälleen käynti yhdeksältä illalla. Välissä työkykyiset työskentelivät kymmenen tuntia, sillä vaivaisapu ei ollut lahja. Se piti korvata. Lisäksi kiroilua ja muita sopimattomia puheita sekä yllytyksiä tuli välttää. Toistuvuus toistui muonassa. Aamiainen ja illallinen koostui leivästä, suolakalasta ja kaljasta — joka päivä.¹⁵ Ei ole ihme, että itsehillintä joskus meni, kun oli mennyt elämän vapauskin, sillä hakeutuessaan tai joutuessaan vaivaistaloon menetti ihminen sen ja oikeutensa. Hän oli vaivaistalon johtajan isäntävallan alainen. Naiset olivat Rantalassa

⁹ Soikkanen 1966, s. 294—95; Harjula 1996, s. 37; Alapuro 1980, s. 40, 59.

¹⁰ Siipi 1967, s. 38.

¹¹ Issakainen 1995, s. 95; Issakainen 1998, s. 261.

¹² Issakainen 1998, s. 261—62.

¹³ F. J. Aaltonen toimi johtajana 1895–1900. Issakainen 1995, s. 94–99.

¹⁴ Piirainen 1974, s. 109; Jaakkola 1994, s. 115, 138; Helsingius sanoutui irti periaatteesta Vaivashoidon käsikirja (1899) teoksessa. Haatanen 1992, s. 97.

¹⁵ Issakainen 1998, s. 258—59.

ahkeria sääntöjen rikkojia. He olivat röyhkeitä ja harrastivat luvatonta kaupungilla juoksentelua.¹⁶ Laitoksista ei yleensä saanut poistua ilman lupaa. Vaikeinta oli vapautuminen.¹⁷ Vaadittiin näyttöä, että kykenet elättämään itsesi. Helsingius oli kuitenkin kahdella käynnillä 1896—97 ollut tyytyväinen näkemäänsä, lähettäen vielä kiitoskirjeenkin kaupungille.¹⁸

Köyhät yleensä eivät jääneet toimeentulevilta joensuulaisilta huomaamatta. Esimerkiksi talvella 1893—94 väitettiin kontiolahtelaisten ja liperiläisten “laiskuri- ja kulkuriväen” hyötyneen kaupunkilaisten hyväsydämyydestä. Lähikyliä joutolaisten katsottiin aikansa kuluksi käyneen päiväselään kaupungissa syömässä. Joensuulaisten välittämisestä tietyssä mitassa voi olla yhtä mieltä. Kaupungissa toimi aktiivinen rouvasväen yhdistys ja yksityiset ylläpitävät kovimpina talvina, Pyhäselän välillä hyisessä viimassa, kerjäläisten hoitohuonetta — tosin kaupungin päättäjien toimesta.¹⁹ Joensuu ei siis näytä olleen poikkeus mitä tuli kansan yleisessä suhtautumisessa köyhiin. Kritiikki kiihtyi 1860-luvun nälkävuosien jälkeen ja avunsaajien lisääntyessä valtakunnallisen lehtikirjoittelun sävy tiukkeni pitkin 1870-lukua.²⁰ Kun vielä maksettiin vaivaismaksua, tuli väellä mitta täyteen. Asenteiden muutos myönteisimmiksi tapahtui 1900-luvun alkupuolella sekä kotimaisten että ulkomaisten vaikutteiden ansiosta. Mutta jo 30-luvun pulavuosina lehdistössä arvosteltiin viranomaisia uusista kunnalliskodeista.

Joensuussa vaivahoito siirtyi kirkolta kaupungille kirkkoherran viraston aloitteesta 1877, ja tällöin aloitti ensimmäinen valtuuston valitsema vaivahoitojohtokunta toimintansa.²¹ Vuoden 1879 vaivahoitoasetuksessa korostettiin, että jokainen työhön kykenevä oli “welvollinen elättämään itseänsä ja alaikäisiä lapsiansa, niin myös mies waimoansa”.²² Kunta oli velvollinen avustamaan vain *turvattomia alaikäisiä ja työkyvyttömiä* — lakimääräistä oikeutta asetuksen ei katsottu antavan. Lisäksi avustuksen nauttijan tuli olla hengillekirjoitettu (asua kaksi vuotta) eli nauttia kotipaikkaoikeutta kuntaan. Kotipaikkakunta joutui korvaamaan toisessa kunnassa vaivahoitoa nauttineen kustannukset. *Työkykyisten avustaminen oli harkinnanvaraista, vapaaehtoista.* Heikoimmilla olivat ne, jotka

¹⁶ Issakainen 1995, s. 107—12; Oittinen ja Pitkänen 1991, s. 97—98; Jaakkola 1994, s. 138.

¹⁷ Jaakkola 1994, s. 138.

¹⁸ Issakainen 1995, s. 86—87, 94—95.

¹⁹ Ahonen 1985, s. 447—50.

²⁰ Haatanen 1992, s. 91, 113; Pulma 1994, s. 60; Jaakkola 1994, s. 110.

²¹ Kirjeellä. Issakainen 1995, s. 6, 12.

²² Soikkanen 1966, s. 296.

juopumuksen, laiskuuden tai huolettomuuden takia saattoivat itsensä tai perheensä vaivaihoidon varaan. Kaikkialla maassa ei toteutettu asetusta kirjaimellisesti vaan löyempääkin suhtautumista oli.²³ Asetus jätti hoidon muodot kuntien harkittavaksi. Joensuussa köyhäinhoidon kustannukset pyrittiin alusta lähtien pitämään mahdollisimman alhaisina. Siksi jokainen tapaus käsiteltiin erikseen. Tilapäistäkin vaivaisapua nauttinut joutui johtokunnan isäntävallan alaiseksi ja vakinaista apua nauttinut joutui täydellisen holhouksen alaisuuteen, menettäen kunnalle kaiken omaisuuden.²⁴

Vaivaistalon tarve oli Joensuussa 1880-luvun alussa alkanut käydä selväksi, mutta myös turhan kalliiksi, sillä vielä 1886 valtuusto päätyi hätäratkaisuun. Se osoitti Rantalan rakennuksen Pielisjoen itärannalla asunnottomien köyhien kodiksi toisin sanoen perinteiseksi vaivaisten säilytyspaikaksi.²⁵ Vaivaihoitoasetuksen mukaan jokaisessa kunnassa piti olla työlaitos. Tämä ei toteutunut sellaisenaan, vaan kunnat perustivat laajempitarkoituksisia maataloutta harjoittavia vaivaistaloja. Pyrkimys oli niiden taloudelliseen itsensä kannattavuuteen. Näin köyhäinhoitomenot vähenisivät tai ainakin pysyisivät hallittavissa, mitä oli ajateltu myös työlaitoksilla saavutettavan. Alun hitauden jälkeen tupia perustettiin vauhdilla.²⁶ Eduista huolimatta kustannukset pelottivat edelleen, ja Joensuussakin valtuusto pysyi vastustavalla kannalla, koska valtionlainaakaan ei [jostain syystä] saatu.²⁷ Ehkä oma osuutensa valtuutettujen asenteeseen oli kitsaaksi kutsutulla pormestari Nystenillä, jolla oli varsin suuri sananvalta talousasioissa. ”Tuhlaamalla upotettu kaupunginvaroja”, oli nuuka-Nystenin [eräs] näkemys vaivaistalon rakennushankkeesta.²⁸ Aihe ei jäänyt unholaan. Muun muassa jäsenen kauppias A. Pakarisen esityksestä vaivaisjohtokunta aloitti uuden köyhäintalokeskustelun 1890—91. Kotiavustusten menot olivat lisääntyneet ja tähän johtokunnan mukaan Rantala antaisi vastauksen: ”— — melkein varmuudella voi otaksua, että ainoastaan tositarvitsevaiset antautuisivat vaivaistalossa vallitsevan hiljaisen elämän ja säännöllisen työn alaisiksi”.²⁹ Vuonna 1894 vastustajat antoivat periksi: Rantalan kunnostamisen jälkeen avajaisia vietettiin 1896 ja hoidokeiksi tarjoutui 16 henkeä. Vuoden

²³ Siipi 1967, s. 10.

²⁴ Jaakkola 1994, s. 113.

²⁵ Ahonen 1985, s. 447, 449; Issakainen 1995, s. 77; Jaakkola 1994, s. 115.

²⁶ Jaakkola 1994, s. 113, 117, 134.

²⁷ Ahonen 1985, s. 451; Issakainen 1995, s. 81; Issakainen viittaa Ahosen (1985). Lainarahan saamattomuus ihmetyttää, sillä valtion on todettu vuodesta 1887 lähtien tukeneen edullisilla lainoilla kuntien vaivaihoidontoteuttamista. Kröger 1997, s. 50; Ahonen ja Issakainen eivät ole analysoineet sitä, miksei lainaa ole saatu; Jaakkola 1994, s. 113—14.

²⁸ Ahonen 1985, s. 423; Kirjoittajalla ei ole tiedossa, onko Nystenin muunlaisia — kenties positiivisia — kommentteja taltioitunut lähteisiin. Nysten toimi pormestarina 1871—1901.

²⁹ Ahonen 1985, s. 449—50; Vuonna 1890 menot olivat 6,8 % kaupungin menoista. Issakainen 1995, s. 78—79.

1902 loppuun mennessä heitä oli vuosittain 30—60:een. Määrää voi tarkastella asukasluvun rinnalla. Vaivashoidon siirtyessä kaupungille (1877) väestöä oli noin 1 300 ja vuonna 1900 noin 3 000.³⁰

Marinaa aiheutti lisäksi Rantalan sijainti vähän liian hyvällä paikalla. Köyhät pääsivät radan ja aseman läheisyyteen — keskelle parasta kylää.³¹ Rautatie valmistui 1894 tähän alkujaan käsityöläisten ja kauppiaiden kyläpahaseen, joka venäläisten aikalaismatkailija-kirjailijoiden mielestä ei väkiluvun perusteella ansainnut huomiota tulla laajemmin esitellyksi.³² Viimeistään 1900-luvun alkuun mennessä Joensuu oli kuitenkin puu- ja sahatoiminnalla vakiinnuttanut asemansa Pohjois-Karjalan keskuksena. Yksikerroksiset puutalot hallitsivat kaupunkinäköymää. Teollisuutta ei juuri ollut, ja ilma oli varmasti raikasta hengittää. Vapaa-ajalla löytyi tekemistä. Oli raittius- ja urheiluseuroja, urheilukenttä, soittokunta kuin työväenyhdistys. Vuonna 1874 perustettu kaupungin ensimmäinen sanomalehti Karjalatar huolehti omalla osallaan uutisannista.³³ Kävellessä oli syytä katsoa eteensä, ettei astunut hevosenlantaan, kastellut tai liannut kenkiä tai suoranaisesti kaatunut pitkin pituuttaan: Autobiili nähtiin kaduilla 1908. Vielä vuosia tämän jälkeen sen ilmestyminen oli lehtiutisen arvoinen tapahtuma. Yhdistetty viemäri- ja vesijohtorakennus toteutui vasta 20-luvun lopussa.³⁴ Jos Rantala oli 1900-luvun alkupuolella huonossa kunnossa³⁵, sitä olivat myös kadut.

Maakunnan keskuksiksi kehittyneessä ja kosolti henkisiä sekä fyysisiä virikkeitä tarjoavassa Joensuussa tehtiin selväksi kuka vaivaisapua sai.³⁶ Johtokunta valmisti kaikista apua nauttineista luettelon, ja joka oli sitten julkisesti nähtävänä Rantalassa. Keitä joensuulaiset köyhät olivat? Vanhuus ja siihen yhdistynyt sairaus oli vuosisatojen vaihteessa yhdistelmä, joka pakotti monen vaivaisapuun ja vaivaistaloon.³⁷ Vuosina 1900—10 eniten avustusta nauttineet olivat työläisiä ja käsityöläisiä. Vaivashoitoon joutuneiden määrä kasvoi kaupungissa nopeasti 1900-luvun alussa. Tähän vaikutti asukkaiden ikärakenteen muutos ja väkiluvun kasvu. Maailmansotaa edeltäneinä vuosina hoidokkien määrä Rantalassa oli noin 50 ja jonkin muotoisesta huollosta nauttivien määrä noin 3.5 % kaupungin väkiluvusta ja

³⁰ Ahonen 1985, s. 241—45, 449—50; Ahonen 1986, s.6.

³¹ Ahonen 1985, s. 451.

³² Baranovski 2004, s. 10, 154.

³³ Ahonen 1985, s. 381, 481, 491; Ahonen 1986, s. 176.

³⁴ Ahonen 1985, s. 211, 365, 385, 456, 460.

³⁵ Issakainen 1998, s. 262—63.

³⁶ Issakainen 1998, s. 256—57.

³⁷ Ahonen 1985, s. 452.

edusti sellaisenaan huippulukua koko maassa. 1900-luvun alkupuolella Joensuussa oli tavallista enemmän köyhiä, jotka saivat henkeä kohden vähemmän avustusta kuin muissa kaupungeissa.³⁸

Joensuun vaivaishoito oli vuosisatojen vaihteessa vuoden 1879 asetuksen mukaista. Apua annettiin ja oli annettu harkinnan, osin mutinankin kera. Avun ja hoidon muodoissa ei poikettu yleisestä tavasta. Vaivaishoidon ohjeet uudistettiin 1910. Köyhien lasten elätteelle annon huutokaupat — “vaivaisten paraatit”, “täilautakunnan vuosikokoukset”, “veronsyöjien huutokaupat” — oli kielletty 1896, joita oli Karjalattaressa jo aiemmalla vuosikymmenellä kritisoitu.³⁹ Täyttikö avattu Rantala sille asetetut odotukset? Näin asia oli kaupungin kannalta hetken aikaa, sillä muista vaivaisavuista voitiin luopua lähes kokonaan, mutta vuoden 1902 jälkeen raha-avustuksia oli jälleen ryhdyttävä jakamaan.⁴⁰ Rantala oli myös eräänlainen väylä laitostumiseen; sen avaamisen jälkeen vaivaishoito painottui laitoshoitoon.⁴¹ Siellä olivatkin sitten kaikenlaiset hoidokit sekaisin: lapset, nuoret, vanhukset — juopot, portot — hourut, tylsämieliset — toikkaroivat sokeat, kuuromykät — sairaat, terveet — miehet ja naiset.⁴² Helsingius, joka piti vaivaistaloja kaiken tyyppisille hoidokeille sopivana paikkana, koki kuitenkin, ettei lapsia tule sijoittaa niihin.⁴³ Tätä ei aina voitu noudattaa, ja Rantalassakin oli muutama lapsi. Kaupungin lastenkoti perustettiin vuonna 1918.⁴⁴ Vuoden 1889 keisarillinen asetus määräsi myös mielipuolia sijoitettavaksi vaivaistaloihin. Niiden yhteyteen oli perustettava erityisiä osastoja. Mitä ilmeisemmin ensin vain tilapäisesti, mutta tapa jäi käytännöksi.⁴⁵

Yhteiskunnallista vaivaishoitoa koskeneita uusia lakeja tai sitä olennaisesti muuttaneita asetuksia ei enää 1900-luvun alkupuolella annettu ennen Suomen valtiollista itsenäistymistä.⁴⁶ Muutosta lainmuodossa kuitenkin siis tuli. Köyhäinhoitolaki astui voimaan 1.1.1923 ja “asetti kunnalle velvollisuuden hoitaa köyhänsä kunnolla”. Pyrkimys oli velvoittaa kunnat täyttämään köyhäinhoidolle asetetut minimivaatimukset ja yhtenäistää niiden edelleen mitä erilaisimpia käytäntöjä. Kunta oli velvollinen antamaan elatusta ja

³⁸ Ahonen 1985, s. 453—54.

³⁹ Ahonen 1985, s. 451; Issakainen 1995, s. 59; Halmekoski 2011, s. 16.

⁴⁰ Issakainen 1995, s. 116.; Ahonen 1985, s. 454.

⁴¹ Issakainen 1995, s. 116.

⁴² Salmi ja Laakso 2005, s. 288, 294.

⁴³ Jaakkola 1994, s. 115.

⁴⁴ Ahonen 1985, s. 451—52; Ahonen 1986, s. 219.

⁴⁵ Hyvönen 2008, s. 95.

⁴⁶ Piirainen 1974, s. 12.

hoitoa *jokaiselle hädänalaiselle*. Tavoite oli, että jokainen työkykyinen huolehti itsestään ja perheestään. Myös ennaltaehkäisy periaate todettiin, mutta kunnan harkinnan alaisena. Korvausvelvollisuus oli tiukka. Sääntönä oli, että jokaisen tuli korvata kunnalle siltä saamansa apu. Laki kielsi huutolaissijoitukset ja painotti ensisijaisena auttamisen muotona kotiavustusta. Laitoshoitoon tuli turvautua vain silloin, kun elämäntilannetta ei voida muutoin korjata. Kuntien tuli uudistaa vanhat vaivaistalonsa tai rakentaa kunnalliskoti ja sen yhteyteen mielisairasosasto sekä tarvittaessa lastenkoti.⁴⁷ Vaivaistupien maine ei hevin irronnut kunnalliskodeista — kurjaloista: köyhät häpesivät ja pelkäsivät sinne joutumista ja kunta kustannuksia.⁴⁸ Tullut lamakausi pakotti kuitenkin köyhäinhoidon luopumaan “sisäisestä kehittämisestä” ja keskittymään ajankohtaisesti välttämättömiin tehtäviin.⁴⁹ Todellisuus uuden lain suhteen muodostuikin hyvin toisenlaiseksi.⁵⁰ Esimerkiksi köyhäinhuoltolautakuntien ja valtion virkamiesten oli käytävä vuosikausia sitkeää kamppailua saadakseen kuntien päättäjät vakuuttuneiksi laitosten tarpeellisuudesta ja jopa lain velvoituksesta.⁵¹ Käsitys osoittautuu Joensuun kohdalla oikeansuuntaiseksi. Valtio on syyttänyt kaupunkia useasti velttoudesta ja suoranaisestä tahallisesta viivyttelystä toteuttaa uutta lakia.⁵² Eräs syy ojentamisiin oli rahanpuute, muut mahdolliset tekijät jäävät selityksettä, kuten ylipäättään köyhäinhuoltolain vaikutus, jota Ahonen on vain hieman käsitellyt. Asiallakin on oltu; Rantala on 1929 vaihtunut uuteen Koppolan kunnalliskotiin, löytyi lastenkoti ja kaupunki oli osallisena lain määräämässä työlaitoksessa.⁵³

Oliko kyse rahasta? Valtiokaan ei sitä kuntien köyhäinhuoltoon parannusvaatimuksistaan huolimatta juuri tarjonnut.⁵⁴ Joensuu oli kutakuinkin velaton koko 1800-luvun ja vielä 1900-luvun alunkin. Velattomuus ei välttämättä merkinnyt hyvin hoidettua taloutta, vaan sitä, että vaikkapa kalliit kunnalliset rakennushankkeet oli lykätty vuodesta toiseen, kuten “— — kirottu ns. katunsa”.⁵⁵ Menotalouden paisuminen ei enää 1900-luvulla ollut vältettävissä. Talouskehityksen voi maailmansodan aikana ja jälkeen tiivistää Ahosta lainaten: elettiin velaksi maamme eturivissä — osin tahtomatta, osin osaamattomuudesta. Velkatalous rasitti

⁴⁷ Haatanen 1992, s. 102—104, 192.

⁴⁸ Jaakkola 1994, s. 181–82; Kröger 1997, s. 126; Pohjois-Karjalassa kunnalliskoteja kutsuttiin vaivaistalojen ohella kurjaloiksi. Eenilä 1971, s. 89; Kuotola 1988, s. 45.

⁴⁹ Jousimaa 1987, s. 113.

⁵⁰ Jaakkola 1994, s. 180.

⁵¹ Haatanen 1992, s. 106; Jaakkola 1994, s. 180.

⁵² Ahonen 1986, s. 216–17.

⁵³ Ahonen 1986, s. 217, 220.

⁵⁴ Haatanen 1992, s. 104—105.

⁵⁵ Kirjailija, taidemaalari Aarno Karimon mielipide kaduista vuonna 1929. Ahonen 1986, s. 176.

siinä määrin, että vielä 1935 peräti kolmannes kunnallisveron tuotosta meni korkoihin ja kuoletuksiin. Syynä olivat inflaatio, alhainen veroäyri, tehoton verokanto ja sataman tulojen vähentyminen. Osasyitä tilanteeseen voi hakea 20-luvun alun tilikirjaamisesta. Järjestelmä ei avautunut edes tarkastajille. “Virheellisiä ja sotkuisia”, oli eräs miete. Tarkastajan tokaisu: “Eletään aivan umpimähkään“, vaikka kosketti vain yksittäistä asiaa, kuvaa ehkä parhaiten taloudenpidon ilmapiiriä. Taloustilanteesta johtuen kunnallinen rakentaminen tuli mahdolliseksi 1924 muiden kaupunkien kanssa hankitun obligaatiolainan jälkeen, joka myötävaikutti kunnalliskodinkin rakentamiseen.⁵⁶ Ja miten elämä Rantalassa sujui tämän kaiken keskellä? Tai tunnelmaa Tampereen vaivaistalosta mukaillen: Voi kuvitella sitä herttaista sekamelskaa, mikä köyhäintalolla vallitsi, kun koko tuo joukko: lapset, juopot, salavuoteudesta ripitetyt naiset, varkaat ja murhamiehet yhdessä oli ja eli, työskenteli ja lepäsi, riiteli ja virsiä veisaili⁵⁷.

⁵⁶ Ahonen 1985, s. 434—35; Ahonen 1986, s. 52—58.

⁵⁷ Professori, kansanedustaja Väinö Voionmaan näkemys. Jaakkola 1994, s. 134.

II TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA

2.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa koetetaan tutkia, miltä vuosien 1910—1929 Joensuun köyhäinhuolto ja aikaan sisältynyt vuoden 1922 köyhäinhuotolaki on näyttäytynyt kunnan näkökulmasta. Tarkastelua pyritään ulottamaan myös laajemmalle valtakunnan tasolle. Miltä köyhäinhuolto on tuntunut pienen kunnan positiosta nähden, positiosta, jota ympäröivät yleinen köyhiin kohdistunut asenne, kuntatalous, köyhäinhuolto määrittelevät lait, valtion köyhäinhuolto ja sen tarkastajat ja valtion vähäinen rahallinen tuki. Lisäksi yritän luoda kuvaa millaisena aika ja kohde — kunnallinen köyhäinhuolto näkyi tavallisille joensuulaisille.

En käytä vaivaishuolto -nimikettä tai vaivaishuotokautta tutkielman otsakkeessa, enkä muuallakaan työssä vaan puhun köyhäinhoidosta. Syynä on erityisesti se, että sana: vaivainen oli Pohjois-Karjalassa vieras, vaikka Joensuun kunnallinen köyhäinhuoltoelin sitä itsestään käytti. Köyhät olivat kansalle köyhiä, eivät vaivaisia.⁵⁸ Jousimaan mukaan jo vaivaishuotokaudella on ryhdytty käyttämään käsitettä köyhäinhuolto, koska sitä pidettiin edistyksellisempänä. Käsitteitä käytettiin usein päällekkäin.⁵⁹ Tutkimuksenikin ajoittuu vielä vaivaishuotokauden lopulle. Työn nimi kuuluu: kunnallinen köyhäinhuolto. Kunnallisella viittaan siihen, että rajasin tarkastelusta pois yksityisen ja muun avustustoiminnan: lukuisat yhdistykset ja kirkon diakonian.

Tutkimuksen alkurajauksen muodostin vuoteen 1910, jolloin vaivaishoidon ohjeet uudistettiin. Tarja Issakainen on tarkastellut Joensuun vaivaishuotoa 1877—1902. Luontevinta olisi ollut, että alku olisi asettunut Issakaista mukailleen vuoteen 1903. Tätä en lähdeaineiston laajuuden ja tutkielman luonteen johdosta tehnyt. Tarkastelen köyhäinhuotolain näkymistä, ja koen, että lain tarkastelu noin kymmenen vuotta ennen ja jälkeen voimaantulon, kykenee osoittamaan jonkin kaltaiset muutokset/muuttumattomuuden. Loppurajauksen asetin vuoteen 1929 ja laman alkamiseen: valtiollinen köyhäinhuolto oli

⁵⁸ Piirainen 1958, s. 330.

⁵⁹ Jousimaa 1987, s. 22, alaviite.

pakotettu luopumaan “sisäisestä kehittämisestä”, koska lama ja sen seuraukset tuottivat jo itsessään suuria vaikutuksia.⁶⁰ Tämän voi olettaa näkyneen myös kunnissa.

Tutkimus on vaivais- ja köyhäinhoidon sekä sosiaalisen työn historiaa käsittelemään pyrkivä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu sosiaali- ja mikrohistoriasta sekä erilaisten historiasta. Klassinen sosiaalhistoria tutkii yhteiskunnan eri tasoja, sekä sosiaalisten ryhmien asemaa, rakennetta ja keskinäistä suhdetta.⁶¹ Jos sosiaalhistorian tutkimuskohteeksi määritellään *yhteiskunta*, tutkimuksen kohteena on jokseenkin kaikki ihmisen toiminta, mutta määritelmään sisältyy myös selvä näkökulmarajaus: historiaa tarkastellaan ihmisten yhteiskunnallisena tai yhteisöllisenä toimintana, tutkitaan siis *miten yhteiskunta muodostuu*⁶². Miten yhteiskunta muodostuu? Haapalan sanoin tässä on tietenkin monia ja hyvin poikkeavia mahdollisuuksia. Toinen voi tutkia yhteiskuntaa formaalina systeeminä, jossa yksilöiden rooli ei näy lainkaan ja toinen voi pitää oleellisena juuri mikrotason suhteita.⁶³ Itse olen jälkimmäisen kannalla. Tässä kontekstissa perusteluina näkisin: ihmisen — yksilön halu, tahto, moraalikäsitys ja sivistyneisyys. Vuoden 1879 asetutusta, eikä myöskään vuoden 1922 köyhäinholitolakia noudatettu aina kirjaimellisesti, vaikka näin olisi pitänyt *siis* tehdä — liikuttiin lain raamien puolelta toiselle — löysyydestä tiukkuuteen. Paljon kaupunkien köyhäinholitoon voi tulkita vaikuttaneen niiden hallinnossa ja köyhäinholitoelimestä istuneiden päättäjien halu, tahto, moraalikäsitys, sivistyneisyys ja niitä sitova talous: kuinka köyhät on nähty — apua tarvitsevia vaiko vain kunnantalouden rasite tai jotain siltä väliltä.⁶⁴

Mikrohistoriassa ihmistä tarkastellaan omassa yhteisössään. Keskeinen mikrohistorian periaate on se, että siinä uskotaan mikroskooppisen tarkastelun paljastavan ennen havaitsemattomia ilmiöitä: tässä kunnan ja joensuulaisten suhtautuminen. Mikrohistorijoitsijat, itsetietoisilla ja joskus kiistellyillä tutkimustavoillaan yrittävät antaa puheenvuoron niille, jotka yleensä suljetaan pois historiasta: tässä köyhäinholidosta nauttineet. Jokainen sosiaalinen rakenne — kunta ja sen köyhät — onkin lukemattomien yksilöllisten strategioiden yhteisvaikutuksen tulosta — vyyhti, joka voidaan rekonstruoida ainoastaan pienimittakaavaisen tarkastelutavan ansiosta. Mikroskooppisessa ympäristössä saavutettuja tuloksia ei kuitenkaan voida automaattisesti siirtää makroskooppiseen

⁶⁰ Ahvenainen ja Vartiainen 1982, s. 186—87.

⁶¹ Haapala 1989, s. 17; Klassisen rinnalla on ryhdytty puhumaan myös uudesta sosiaalhistoriasta. Zemon Davis, Natalie 1996, s. 9.

⁶² Haapala 1989, s. 18.

⁶³ Haapala 1989, s. 18.

⁶⁴ Soikkanen 1966, s. 298; Rasila 1983, s. 35; Halila 1977, s. 22.

ympäristöön (ja päinvastoin). Tämä heterogeenisuus, jonka seuraukset aletaan vähitellen nähdä, on samaan aikaan mikrohistorian suurin vaikeus ja suurin potentiaalinen voimavara.⁶⁵ Kröger yrittää lähentyä yleistämisessä, mutta samalla muistuttaa, etteivät paikalliset tapahtumat ainutkertaisina ole vain yleisten yhteiskunnallisten tapahtumien “pienennettyjä” toisintoja. Hänen mukaan paikallinen erityisyys on päinvastoin yksi yhteiskunnallinen ulottuvuus. Ainutkertaisia paikallisia tapahtumia ei silti saa pakottaa jäykkien yleisten käsitteiden alle. Tarkastelun on lähdettävä paikallistasolta, ja teoreettisten tulkintojen on tapahduttava paikallisuuden ehdoilla.⁶⁶

Nygårdia mukaillen erilaisten historia valaisee koko yhteiskuntaa. Tutkimalla suhtautumista normaalikansalaisen mallista poikkeaviin ihmisiin saadaan tietoa yhteiskunnasta ja ihanteista [yksittäisestä kunnasta]. Erilaiset poikkeavat vähemmistöstä, sillä jo erilaisten pelkkä olemassaolo on tavallaan normaalille yhteiskunnalle ongelma. Erilaisten historia on ajatuksissa ja todellisuudessa kahtia jaetun yhteiskunnan sosiaalishistoriaa. Tavoitteeni on tarkastella suhtautumista. Erilaisten historia on sosiaalisten ongelmien ja niiden aiheuttajien, niin sanottujen normaaliudesta ja normaaleista jollakin tavoin poikkeavien [yleisesti toisen elätettävää karsastettiin], historiaa. Lisäksi erilaisten historia on virallisen [kunta] ja epävirallisen valvonnan, niiden kohteiden [köyhät] ja suorittajien, historiaa.⁶⁷

Toikon mukaan eräs sosiaalityön [sosiaalisen työn, köyhäinhoitotyön] historiallisen tarkastelun tehtävä on ottaa kantaa sen kehityksen luonteeseen.⁶⁸ Sosiaalityö yhdistyy tässä tutkimuksessa sen erilaisissa vaiheissa tapahtuneeseen kehittymiseen ja siihen suhtautumiseen yhdessä kunnassa.

Tutkimuksessa esiintyy paikoin arkikielen ilmauksia. Perustelen käyttöä tutkimuksen sosiaali- ja mikrohistoriallisella luonteella sekä osin erilaisten historialla. Tarkasteluun liittyy silloisen yhteiskunnan alin luokka. Joutua vaivaistaloon, tulla pakotetuksi elämään ohjesääntöjen mukaan ja menettämällä oikeudet, tämä alempana ihmisen ei voi tulkita enää olleen.⁶⁹ Toisin sanoen elo kyseenomaisessa luokassa on melko varmuudella näkynyt niin käytöksessä kuin puheessa ja ero esimerkiksi rannikon ruotsinkieliseen herras- ja

⁶⁵ Ginzburg 1996, s. 10, 25, 193—94.

⁶⁶ Kröger 1997, s. 25—26.

⁶⁷ Nygård 1998, s. 12, 16, 19, 22.

⁶⁸ Toikko 2005, s. 233.

⁶⁹ Jaakkola 1994, s. 138; Harjula 1996, s. 38.

kartanoväkeen voi tulkita olleen valtaisa.⁷⁰ Näin ollen toivon lukijan ymmärtävän paikoittaisen arkikielisyysden. Tarkoitukseni ei ole loukata tieteellisen tutkimuksen osin kirjoittamattomia hyvän tutkimuksen sääntöjä, vaan tällä tavoin menettelemällä tuoda ajan henki esiin ja tätäkin kautta tehdä oikeutta tutkimuskohteelle.

Arkikielenkäyttöä voi ajatella myös estetiikan kannalta. Kalela on todennut, ettei mikään estä historiantutkijaa rakentamasta esitystään vaikkapa estetiikan näkökulmasta. Ehtona on vain se, ettei hän näin tehdessään saa tinkiä tietoteoreettisista vaatimuksista.⁷¹ Toisaalta ajatuksen voi liittää yleisön vakuuttamiseen. Vakuuttamisesta muistuttaa vaatimus käyttää arkikieltä, jota “tavallinen ihminen” pystyy ymmärtämään.⁷² Kalela viittaa tässä arkikieleen siten, ettei kirjoittajan tulisi viljellä ylenpalttisesti esimerkiksi sivistys- tai tutkimukseen liittyvää erikoissanastoa. Mutta vakuuttamista sinänsä voi hakea esimerkiksi arkisten sanontojen käytöllä.

2.2 Tutkimusperinne, kysymysasettelu ja lähteet

Ajatus tähän tutkimukseen kumpusi vuoden 1922 köyhäinhoitoalaista. Miten tämä aikoinaan niin edistykselliseksi sanottu laki on näkynyt Joensuun kaupungissa? Tätä kysymystä on Ahonen vain kevyesti sivunnut:

Vuoden 1922 laki muutti vaivahoitohallituksen köyhäinhoitolautakunnaksi — — Nimitykset kuvaavat paitsi asenteiden muuttumista myös huollon toimintakentän laajentumista — — Jaettu yhdeksään huoltopiiriin.⁷³

Kysymyksen selvittämiseksi muodostui tarve tarkastella kunnallista köyhäinhoitoa ajallisesti laajasti, jotta voisi ymmärtää miten laki näkyi. Niinpä päädyin tutkimaan sitä lähes kahdenkymmenen vuoden ajalta. Tutkimus tarjoaa siten lisää aineistoa, joka varsinaisesti on keskittynyt Joensuun kunnalliseen köyhäinhoitoon. Aihetta on tutkinut aiemmin mainittu Issakainen vuosilta 1877—1902 Suomen historian gradu-työssä. 1920-luvulla laajenneet

⁷⁰ Klinge 1997, s. 94, 105—107, 445, 449, 466; Antikainen 2003, s. 40, 72; Harjula 1996, s. 38.

⁷¹ Kalela 2002, s. 192—93

⁷² Kalela 2002, s. 186—87.

⁷³ Ahonen 1986, s. 216, 218.

pitäjähistoriat ovat yleinen paikka köyhäinhoidon tarkasteluun.⁷⁴ Kaupunkihistorioiksi Joensuun köyhäinhoitoa ovat käsitelleet yllättävän laajasti mainittu Ahonen, kattaen sekä vaivashoito- että köyhäinhoitokaudet ja jo hyvin varhain ilmestynyt Könönen.⁷⁵ Näkökulmani tarjoaa lisäksi mahdollisuuden laajemman käsityksen muodostamiseen Joensuun kunnallisesta köyhäinhoidosta. Myös Ahonen on vaivashoitokaudella ja 1940-luvulla yhdistänyt asiaa jonkin verran valtakunnalliseen tilanteeseen kustannusten ja hoidettavien määrän vertailulla. Lopuksi tuomalla tässä historian tutkimuksessa esiin, tutkimalla enemmän kuin aiemmissä tutkimuksissa sosiaalista työtä, köyhäinhoitotyötä ja sen työntekijöitä, pyrin lähentymään sosiaalityön oppiainetta.

Näin tutkimuksen kokonaisuudeksi muodostui Joensuun kunnallinen köyhäinhoito 1910—1929, missä vuoden -22 köyhäinholaki on lomittuneena ja muu avustustoiminta rajattu pois. Rajauksen tein etupäässä syystä, että tämä työ olisi mielestäni gradu -tutkielmaksi muodostunut liian laajaksi. Kirkon diakoniatoimintaa Joensuussa on tarkastellut Kastarinen. Myös Ahonen ja jossain määrin Issakainen ovat käsitelleet yksityistä avustustoimintaa ja kirkon osuutta. Olisi kylläkin ollut mielenkiintoista pyrkiä selvittämään ja yhdistämään, mikä kirkon tai koko muun yksityisen avustuksen merkitys oli kunnalliselle köyhäinhoidolle. Kastarinen eivätkä Ahonen ja Issakainen ole tätä liioin toisin päin tehneet (kunnallinen köyhäinhoito ← → diakoniatoiminta / yksityinen avustustoiminta).

Millaista kunnallinen köyhäinhoito Joensuussa oli? Pohdin tätä kunnan tuottaman lähdeaineiston, eri sanomalehtien ja Suomen köyhäinhoidosta tehtyjen lukuisten tutkimusten⁷⁶ ja niistä muodostuneen vakiintuneen ja harmonisena pysyneen käsityksen kautta seuraavilla alakysymyksillä:

- 1) *Miten köyhäinholaki on näkynyt?* Tarkoitus ei ole analysoida eikä tuoda esiin kaikkea mahdollista pienintäkin samanlaisuutta tai eroavaisuutta, vaan vain merkityksellisemmäksi tulkitsemani.

⁷⁴ Tultaessa 1930-luvulle paikallishistoriasta oli jo kehittymässä oma erityinen tutkimusalueensa. Alan kukoistus jatkui sotien jälkeen, ja 50-luvulla yhä useampi kaupunki sai oman historiansa painatusmuodossa. Tommila 1989, s. 163, 265—67.

⁷⁵ Tutkimuksellisesti pitäjähistorioiden ongelmana on, ettei niissä ole yleensä mahdollista perehtyä mihinkään yksittäiseen elämänalueeseen perusteellisesti. Gröger 1997, s. 22.

⁷⁶ Pääasiassa: Piirainen 1958; Soikkanen 1966; Siipi 1967; Eenilä 1971; Piirainen 1974; Rasila 1983; Jousimaa 1987; Pulma 1987; Oittinen ja Pitkänen 1991; Haatanen ja Suonoja 1992; Jaakkola et al. 1994; Harjula 1996; Kröger 1997; Halmekoski 2011.

- 2) *Miten köyhäinhoitoa kehitettiin, kehittyi ja miten sitä toteutettiin asukkaiden parissa? Ketä henkilöitä on ollut mukana? Miten sosiaalisen työn ammatillisuus on näkynyt?*
- 3) *Millainen oli köyhäinhoidon ja kaupungin välinen suhde? Tämä syystä, että muodostuu mielenkiintoinen jännitteisyys, koska köyhäinhoidon tuli olla humaania mutta ennen kaikkea taloudellista.*⁷⁷ Pohdin asiaa yhteistyön ja talouden näkökulmasta.
- 4) *Miten Joensuun köyhäinhoito suhteutui maan köyhäinhoidon linjaan?*
- 5) *Miten köyhäinhoito näyttäytyi tavallisille joensuulaisille?*

Eenilä tuo esiin tärkeän asian. Sen, että varhaista sosiaalihuolta tarkastellessa, asetetaan tapahtuneet hyvin herkästi nykyaikaa vasten. *Tapahtumat on nähtävä oman aikansa ilmiöinä* ja sosiaalihuolto on tarkasteltava yhtenä osatekijänä aikakauden yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kentässä.⁷⁸ Ei voikaan olla joskus saamatta vaikutelmaa, että köyhäinhoitoa tarkastellut tutkimus esittää eräänlaisen hyvinvointivaltion anteeksipyyntöä menneelle, sen köyhille, ja voisi puhua kulttuurisen trauman hyvittämisestä (erityisesti lasten huutolaiskauppa).⁷⁹ Riippuu tietysti näkökulmasta, mutta vaarana on moralisoinnin hetteikkö. Rahikaisen perusteella joskus on ollut tapana valitella sitä, etteivät historiantutkijat kykene tulkinnoissaan irrottautumaan oman aikansa vaikutuksista. Samalla hän toteaa, että lienee kuitenkin yleisempää ajatella, että nykymailman ilmiöt ja niitä koskeva tutkimus pikemminkin rikastuttaa tutkimusta. Vaikkei nykyisiä asenteita ole perusteltua heijastaa suoraan menneisyyteen.⁸⁰

Tutkimuksen laajassa pääkysymyksessä olen käyttänyt ilmaisuja: näyttäytyy, näkyi. Tällä viittaa visuaalisuuteen ja ymmärrykseen: miten köyhäinhoito on nähty ja koettu. Yritän muodostaa tämän sekä fyysisen köyhäinhoidon kehittämisen että arkisen työn tarkastelun avulla. Pitäen Eenilän mainitseman, historian tutkimuksen perusasian mielessäni, tarkastelen edellä olleita kysymyksiä, kuljetan niitä mukana **kolmessa luvussa**. Ne jäsenyivät seuraavasti:

⁷⁷ Esimerkiksi Jousimaa: Kautta 20-luvun köyhäinhoitomme tasapainoili Huoltajan antaman kuvan mukaan kahdella ohjenuoralla: toisen mukaan yhteiskunnan varoja tuli säästää ja toisen mukaan köyhistä oli pidettävä niin hyvää huolta kuin mahdollista. Jousimaa 1987, s. 110.

⁷⁸ Eenilä 1971, s. 8; Kursivointi kirjoittajan.

⁷⁹ Historiallisista hyvityksistä on tullut näkyvä puheenaihe viime vuosikymmeninä. Ks. myös kritiikkiä. Löfström 2012, s. 11, 174, 193, 198.

⁸⁰ Rahikainen, Sosiaalihistoria ja nykyisyys. 1996, s. 147.

Luvussa kolme tutkin ketä henkilöitä oli mukana köyhäinhoidon organisaatiossa. Millainen organisaatio vastaisi köyhäinhoidosta, ja miten se yhdistyi kaupungin hallintoon sekä miten köyhäinhoitolaki näkyi. Näin menetellen tulevat käsitteet — kehys — tutuksi ja luo perustan tuleville luvuille.

Luvussa neljä tarkastelen köyhäinhoidon infrastruktuurin kehitystä. Mitä rakennuksia tai muita merkittäväksi katsottavia parannuksia on tehty sekä miten köyhäinhoitolaki on ilmennyt tässä.

Luvussa viisi syvennyn köyhäinhoidon arkiseen työskentelyyn. Millaista köyhäinhoito oli Joensuun arjessa niin joensuulaisille, hoidokeille, köyhäinhoitotyöntekijöille kuin kaupungille? Mukaan limittyi jälleen köyhäinhoitolaki. Luvun päättää työntekijöiden ammatillisuuden kehittymisen tarkastelu, jota olisi voinut tarkastella jo edellisessä luvussa, mutta kun kyse on ihmisistä, soveltui käsittely paremmin lukuun viisi. Lisäksi arjen työskentely täydentää tätä tarkastelua.

Kun köyhydentorjunta järjestäytyi eli institutionalisoitui, se alkoi jättää jälkeensä asiakirjoja⁸¹. Tämä suo mahdollisuuden järjestelmällisen tiedon saantiin. Yleisen keskustelun (lehdet, kirjallisuus) ja lakien lisäksi köyhydestä saa systemaattista tietoa valtiollisten ja kunnallisten toimeenpanoelinten (lautakunnat) pöytäkirjoista. Pöytäkirjat tarjoavat monenlaista informaatiota. Niistä ja kuntien erilaisista ohjesäännöistä ilmenee köyhyttä koskeva normisto, keskustelu avustuksista ja tiedot hakijoista ja saajista.

Tutkimuksen päälähteen muodostavat *Joensuun kaupunginvaltuuston, köyhäinhoitolautakunnan, rahatoimikamarin ja vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirjat* sekä *kunnalliskertomukset, köyhäinhoidon yksittäiset dokumentit ja sanomalehdet*. Valtiollisen köyhäinhoidon piiritarkastajien mahdollista aineistoa ei ole ollut käytettävissä.⁸² Lähdekritiikkiä on mahdollisuus harjoittaa köyhäinhoidon kanssa ei suoraan tekemisissä olevien valtuuston ja rahatoimikamarin lähteiden avulla. Köyhillä ei ollut juuri mahdollisuutta vaikuttaa siihen, mitä lautakuntien pöytäkirjoihin heistä on kirjattu — millainen kuva heistä on jätetty. Mentäessä ajassa taaksepäin, niin vasta siitä lähtien kun muutkin oppineet, säätyläiset ja viranomaiset alkoivat kirjoittaa, kirjeitä, kaunokirjallisuutta

⁸¹ Haapala 1989, s. 90.

⁸² Kirjoittaja käynyt tiedustelemassa Joensuun maakunta-arkistossa 27.11.2013.

ja muistelmia historiantutkijoilla on ollut käytettävissä toisenlaisia puheenvuoroja.⁸³ Tutkimuksessa olen käyttänyt toisenlaisina puheenvuoroina sanomalehtiä. Haapala toteaa, että yleisten ajattelutapojen tutkimuksessa lehdet ovat välttämätön lähde.⁸⁴

Sanomalehtilähteinä olen käyttänyt joensuulaisia: *Karjalatar - Karjalainen, Korpi-Jaakko - Karjalan Maa* ja *Karjalan Sanomat*.⁸⁵ Karjalatar ja Korpi-Jaakko vaihtoivat nimeään ja Karjalan Sanomat yhdistyi Karjalaiseen vuonna 1918. Edistyspuolueen *Suur-Karjalaa* en käyttänyt, koska lehti ilmestyi vain vuosina 1919—21 ja lakkautettiin kannattamattomana.⁸⁶ On todettu, että lehdistö seurasi jo tuolloin valppaasti köyhäinhoidon toimia ja tarjosi sosiaalisia kysymyksiä koskeneita kirjoituksiansa laajoille kansalaispiireille.⁸⁷ Tämä ei yksin vielä ratkaissut tiedon leviämistä. Kulhan mukaan suuren yleisön vastaanottokyky parani, ja tähän vaikutti ratkaisevasti, luonnollisesti, laajeneva lukutaito.⁸⁸ Vaivaishoidon neuvoja Malmberg oli 1909 huomannut: “— — sanomalehtiä nykyään leviää melkein joka mökkiin — — epäkohdat hoitolaisten hoidossa tulevat julkisuuteen.”⁸⁹ Myös vaivaistaloista on kirjoitettu. Ne joutuivat sanomalehtien arvosteltavaksi, koska olivat 1900-luvun nuorille työväenlehdille poliittisesti ärsyttäviä laitoksia.⁹⁰ Tästäkin oivana esimerkkinä on käyttämäni useasti nimeä vaihtanut sosiaalidemokraattinen *Rajavahti - Päivän Tiedot - Kansan Voima*. Lehteä toimitettiin Sortavalassa, mutta se toimi sosiaalidemokraattien äänenä Joensuussa.⁹¹

Lähteenä sanomalehtien voi ajatella olevan huomattavasti vapaampia ulkoisista ja sisäisistä vaikuttimista kuin eri hallintoelinten pöytäkirjat. Mutta tuskinpa *Karjalatar/Karjalainen, Korpi-Jaakko/Karjalan Maa* ja *Karjalan Sanomat* olivat täysin vailla mitään kannustimia. Eräs sellainen oli oleminen juuri poliittisena äänenkannattajana. Karjalattaren sisäpiirin muodostivat valtuustossa toimineet koulumiehet.⁹² Karjalatar oli vanhasuomalaisten ja Karjalan Sanomat nuorsuomalaisten lehti. Yksityiskohdaksi on sanottava, ettei vanhasuomalaisten puolueohjelma 1906 sisällä viitettä köyhiin tai vaivaishoitoon.⁹³ Lehtien yhdistyessä vuonna 1918 Karjalaisen nimen alle, tuli siitä kokoomuksen äänenkannattaja.

⁸³ Rahikainen, Kasvat väkijoukossa : historian kirjurit ja toimijat. 1996, s. 20.

⁸⁴ Haapala 1989, s. 30.

⁸⁵ Ahonen 1985, s. 488.

⁸⁶ Ahonen 1986, s. 107—109.

⁸⁷ Piirainen 1974, s. 35; Jousimaa 1987, s. 86; Haapala 1989.

⁸⁸ Kulha 1996, s. 14.

⁸⁹ Piirainen 1974, s. 35.

⁹⁰ Piirainen 1974, s. 38.

⁹¹ Ahonen 1986, s. 107—109.

⁹² Ahonen 1985, s. 482.

⁹³ Borg 1965, s. 40—54.

Korpi-Jaakko/Karjalan Maa toimi maalaisliiton asialla.⁹⁴ Joensuun poliittisista voimasuhteista esimerkkinä vuoden 1917 eduskuntavaalien kannatus: Nuor- ja vanhasuomalaiset 72 %, Sosiaalidemokraatit 26 % ja Maalaisliitto 0,8 %.⁹⁵ Vaikka porvaripuolueet ovat ajaneet tai voidaan katsoa ajaneen myös vähäosaisten kansalaisten asiaa, voi kai olla yhtä mieltä, ettei kyse ollut esimerkiksi vasemmiston tapaisesta aatteesta, intohimosta (vrt. edellä työväenlehdistön asenne vaivaistaloihin).⁹⁶ Piirasta lainaten: poliittinen puoluetistelua, jota käytiin sanomalehtien avulla eduskuntaudistuksen jälkeen tiivistyneessä vaalikampanjassa, *aktivoi* osoittelemaan yhteiskunnallisia epäkohtia ja esittelemään ohjelmia niiden korjaamiseksi.⁹⁷

Kaikissa käytetyissä, noin kolme kertaa viikossa ilmestyneissä sanomalehdissä on runsaasti tietoa Joensuun ja maan köyhäinhoidosta. Valtaosan Joensuun tiedosta muodostaa valtuuston istuntojen kopiointi. Useamman lehden, kuten kunnan eri asiakirjojen, käyttö lähteenä antaa mahdollisuuden historiallisen vuoropuhelun keskeisimpien periaatteiden toteuttamiseen eli vertailuun. Vertailuun ensinnäkin keskenään sekä toiseksi kunnan dokumentteihin, vaikka köyhäinhoidon uutiset ja lehdet ylipäätään ovat hyvin samankaltaisia.⁹⁸ Poikkeuksena on *Rajavahti - Päävän tiedot - Kansan Voima*, joka esitti köyhäinhoidon asiat useasti dramaattiseen ja porvareita syyttävään sävyyn. Silloiset joensuulaiset ja myöhemmät lukijat saavat lehtien kautta eräänlaisen kuvan köyhäinhoidosta. Lehdissä on paljon vähäpätöisiksi tulkittavia uutisia. Tämä kertoo siitä, että jos köyhäinhoidossa olisi jotain merkityksellistä tapahtunut, siitä olisi todennäköisesti uutisoitu. Sanomalehtien avulla olen yrittänyt luoda kuvaa miltä köyhäinhoito näyttäytyi joensuulaisille. Tästä syystä olen käyttänyt niitä runsaasti tekstissä ja viitteinä, jotta lukijalle muodostuu näkemys tästä puolesta.

⁹⁴ Ahonen 1985, s. 486.

⁹⁵ Ahonen 1985, s. 544.

⁹⁶ Nuorsuomalaisten puolueohjelma 1906, Edistyspuolueen ohjelma 1918, Maalaisliiton ohjelma 1914 ja 1921, Kokoomuksen ohjelma 1918 ja 1922. Borg 1965, s. 59, 111, 137, 142—43, 166, 178—79.

⁹⁷ Piirainen 1974, s. 35; Kursivointi kirjoittajan.

⁹⁸ Heikkinen 1996, s. 76.

III KÖYHÄINHOIDON ORGANISAATIO

Kustaa Asikaiselle kiitollisina utterasta ja uhrautuvasta työstä
Köyhäinhoitolautakunta

3.1 Vaivashoitohallitus ja kaupungin hallinto

Syysy 1926, Kustaa on poissa — köyhäinhoitolautakunta oli varta vasten kokoontunut harkitsemaan, miten se kunnioittaisi jäsenensä muistoa, joka “vuodesta 1911 asti oli uhrautuvasti toiminut puutteenalaiseen tilaan joutuneiden avustamisessa”.⁹⁹ Päätettiin laskea haudalle seppele. Köyhäinhoidolle vuosi 1910 näytti kuitenkin hyvältä: noin 5 000:n asukkaan kaupungissa työttömyys ei tuottanut erityisiä ongelmia, ja kaupunki oli melkein velaton.¹⁰⁰ Täydellisen huolettomuuden tilaan ei silti voitu jättäytyä. Edellisvuonna oli arvioitu, että köyhäinhoidon räsitus lisäävät väkiluvun kasvu, kasvaneet terveydenhuollon menot sekä ihmisten jättäytyminen yhteiskunnallisen avun varaan.¹⁰¹ Oli oltava valppaana.

Vaivashoitohallituksen, -johtokunnan muodosti *kuusi* valtuuston valitsemaa jäsentä, joista yksi toimi esimiehen ja kirjurin yhdistetyssä toimessa. Mukana oli kaksi naista. Enimmillään heitä oli kolme. Naisten ottamista mukaan köyhäinohitojohtokuntiin oli maassa kannatettu ja epäilty. Tunsivat kodinhoidon, mutta olisiko heillä tehtävään vaadittavaa “kovuutta”? Osallistuminen mahdollistui vuonna 1889. Tätä perusteltiin suomalaisen kansakunnan edun perusteella, sillä muun muassa köyhien auttaminen nähtiin naisten perinteisten tehtävien laajentumisena.¹⁰² Sanottua naisten tuomaa “pehmeyttä” kunnalliseen köyhäinhoitoon ei Joensuussa yhtä ja eräänlaista poikkeusta lukuun ottamatta havaitse, vaan normaalina pidettävä linja on vallitseva.¹⁰³ Epäily soveltuvuudesta ei poistunut uuden köyhäinohitoilain voimaantullessakaan. Naisten valitsemista lautakuntaan ei edellytetty. Puheenjohtajuutta esti heidän yleensä riittämätön kylmään järkeen perustuva harkintakykynsä, totesi vaivashoidon neuvoja Eemil Tolonen. Tämä saattaisi kostautua liiallisena avokätisyytenä.¹⁰⁴ Joensuussa

⁹⁹ KHLTK PK 21.9.1926.

¹⁰⁰ Ahonen 1985, s. 244—45, 435, 550; Velkaa 121 000 mk. KK 1910.

¹⁰¹ Kastarinen 2006, s. 49.

¹⁰² Kokko 1996, s. 51—52.

¹⁰³ Papiston yleisen käsityksen mukaan nainen ei kyennyt köyhäinhoidossa vaadittavaan ”kovuuteen”. Joissakin kaupungeissa naisten ”pehmeämpi” ilme oli havaittavissa ankaruudessa. Mustakallio 2002, s. 200; Porvarissääty kannatti naisten valintaa. Satka 1994, s. 262; Kyse ei ollut köyhäinhoidosta. Ks. tutkielman s. 88.

¹⁰⁴ Urponen 1994, s. 179; Tolosen mukaan poikkeuksia oli. Satka 1994, s. 268.

naisia ei vaikutettu epäillyn yhtään mistään, vaan heitä oli jäsenenä koko tarkastellun ajan 1910—29. Ilmeisesti he toimivat “järkipäisesti”, hysterisoitumatta eli ajattelivat samoin periaattein kuin miehet, eivät hosuneet, sekoittaneet kokouksia ottamalla vääriä asioita esille tai eivät ylianalysoineet ongelmia, eivät puhuneet sinisilmäisesti köyhien puolesta, mistä kuntien miehet heitä olivat arvostelleet. Valtion virkamiehet ja vaivashoidon tarkastaja puolsivat naisten paikkaa.¹⁰⁵ Joensuussa johtokunta kokoontui yleensä noin kerran kuukaudessa keskustelemaan ja päättämään sen alaisuuteen kuuluvista eri tehtävistä ja toimenpiteistä, joita olivat:¹⁰⁶

- 1) mielisairaalat ym. parantolat
- 2) sairaalat
- 3) aistiviallisten koulut
- 4) kasvatustilat
- 5) yksityishoito
- 6) vakituisten ja satunnaisten avustusten jako
- 7) korvaukset muille kunnille tai toisinpäin.¹⁰⁷

Kokonaisuudessa kaupungin köyhäinhoito muodostui 30-luvun alussa kehityksen myötä seuraavanlaisesti:

- 1) hallinto ja valvonta
- 2) kunnalliskoti
- 3) lastenkoti
- 4) laitoshoidot
- 5) yksityishoito
- 6) kotiaivustus
- 7) korvaukset muille kunnille
- 8) muut menot
- 9) piirimielisairaalan osuusmaksu.¹⁰⁸

Tarvittaessa kokoonnuttiin tiheämmin. Eräs tällainen aiheuttanut syy oli lastenkodin toteuttaminen.¹⁰⁹ Vuonna 1910 johtokunta kokoontui 13 kertaa ja luvattomista poissaoloista sakotettiin (vain Eino Pakarinen).¹¹⁰ Kokoonnumäärä tuli pysymään jokseenkin samana vuoden 1930 alkuun, poikkeuksina maailmansodan, Suomen itsenäistymisen ja seuranneen punakapinan eri seurauksista aiheutuneet lukuisimpien kokousten peräkkäiset vuodet.¹¹¹

Johtokunnan koostumusta vaihdeltiin aika ajoin jäsenien erovuoroin sekä uuden esimiehen haun kautta. Uusi vaivashoidon ohjesääntö nosti vuonna 1911 jäsenmäärän *yhdeksään*. Muutamassa kokouksessa oli mukana kirkon edustaja.¹¹² Heidän läsnäolonsa ei enää ollut aktiivista, vaikka seurakuntien kirkkoherralla oli oikeus olla mukana, ja osallistumista oli ilmaistu myös vaivashoidon tarkastelijan kirkkoherroille 1916 lähettämässä kiertokirjeessä.

¹⁰⁵ Satka 1994, s. 268—69.

¹⁰⁶ KK 1910, s. 80—83; VHH PK 22.1.1910.

¹⁰⁷ KHLTK PK 14.9.1923.

¹⁰⁸ KK 1929.

¹⁰⁹ VHH PK 9.10.1918.

¹¹⁰ VHH PK 28.2., 28.8.1912.

¹¹¹ Vuonna 1916: 17 kertaa, 1918: 20 ja 1919: 15. VHH PK 28.2.1911; KK 1910—29.

¹¹² VHH PK 17.1.1911, 27.11.1919, 27.2.1920, 2.11.1922.

Siinä heidän toivottiin vaikuttavan asioihin ja että varsinkin lapset saisivat huolellisen hoidon ja kristillisen kasvatuksen. Syynä ei ollut kokouksista ilmoittamatta jättäminen, kuten tarkastelija toteaa monien kuntien tehneen, sillä vasta uuden köyhäinhuoltolain tultua voimaan, Joensuun seurakunnan papeille ei enää ilmoitettu köyhäinhuollon kokouksista.¹¹³ Poissaolo johtui jostakin muusta asiasta. Köyhäinhuollon uskonnollisuuden puutteesta se ei ollut, koska sen henkeä luonnehdittiin seurakunnan puolelta kauttaaltaan kristilliseksi. Papisto oletettiin, että se olisi ollut vielä 20-luvulla luultavasti tervetullut kokouksiin.¹¹⁴ Tuskin erehtyy paljoa, jos ajattelee poissaolon johtuneen diakoniatoiminnasta¹¹⁵ ja keskittymisestä — vihdoinkin — oman hengellisen kutsumuksen toteuttamiseen papintyössä.

Johtokunnan jäsenien ammatillinen kirjo oli laaja: ajomies, asemamies, hallikauppias, kansanedustaja, kauppa-apulainen, kaupanhoitaja, kirkonvartija, kivenhakkaaja, leipuri, liikemies, maisteri, muurarimestari, opettaja, räätälimestari, seppä ja vahtimestari. Tämä oli aikaisemmin tapahtuneen vaivaishallintoalueiden pienentämisen ohella varmaan vain yhä enemmän eduksi, sillä näin kyettiin mahdollisesti paremmin tunnistamaan kunnan köyhäinapua tarvitsevien ongelmien taustoja ja erityisesti niistä selviytymiskykyä.¹¹⁶ Jäsenistön ammatit selittyvät kaupungin luonteella; suurin osa johtokunnissa olleista oli maanviljelijöitä tai vastaavia johtuen lukuisista maalaiskunnista. Tarkastaja Väinö Juuselalla ei ollut syytä pahoitella Joensuun johtokunnan koostumusta. Hän olisi kaivannut enemmän oppineita ja työväestöä johtokuntiin.¹¹⁷ Jäsenistöön kuului tunnettuja joensuulaisia kuten nuorsuomalainen, sittemmin edistyspuoluetta edustanut kansanedustaja, tunnetuksi yhteiskuntataistelijaksi kutsuttu rouva Augusta Laine.¹¹⁸ Laine oli jäsenenä lähes koko tutkitun ajan (liite 1). Moni jäsen on toiminut kauan aikaa tehtävässään, joten voi sanoa, että Joensuun köyhäinhuolto oli 1910—29 vain muutamien henkilöiden tehtävänä ja kontrolloimana. Asiat on tunnettu. Samaa voi sanoa kaupunkilaisista — köyhäinavustuksia antavat tiedettiin.

¹¹³ Karjalainen 30.3.1916; Rasila 1983, s. 338; Kaupunginsaarnaaja Laamanen on 1800-luvun lopulla käyttänyt tunnollisesti oikeutta hyväkseen. Rimpiläinen 1975, s. 33.

¹¹⁴ Kastarinen 2006, s. 83—84.

¹¹⁵ Vuodesta 1911 lähtien diakoniatyössä kaksi diakonissaa. Kastarinen 2006, s. 118.

¹¹⁶ Pienentämisellä haettiin tehokkaampaa hoitoa ja olosuhteiden tuntemusta. Soikkanen 1966, s. 303.

¹¹⁷ Koostumusta oli tarkasteltu vuonna 1917. Satka 1994, s. 268.

¹¹⁸ Laine täytti 60 vuotta. Hänen todetaan olleen mm. Pohjois-Karjalan naisharrastus ja -asian johtaja, tunnettu talousihminen. Karjalan Maa 29.3.1927; Laineelle on 1938 myönnetty talousneuvoksen arvo. eduskunta.fi; Ahonen 1985, s. 544; Huttunen 2012, s. 266.

Vuoden alussa kaupunki jaettiin vaivahoidon ohjesäännön mukaisesti jäsenien kesken niin sanottuihin kaitsijapiireihin, joita oli vuonna 1910 *kuusi* ja vuodesta 1911 lähtien *kahdeksan*.¹¹⁹ Kukin jäsen oli vastuullinen, huolehti omasta piiristään, jotka oli jaoteltu katujen mukaan. Ohjesääntö määräsi lisäksi vaivaistalon ja myöhemmin lastenkodin tarkastuksen, jotka jaettiin jäsenien kesken ympärivuotiseksi.¹²⁰ Työtä riitti kokousten väliaikoina. Esimiehen toimi ei ollut, voisiko sanoa mikään himoittu pesti, jos vertaa muiden alan toimien hakijamääriin, sillä useamman kerran hakijoita ei ollut kuin muutama tai ei lainkaan.¹²¹ Niinpä ei yllätä, että esimerkiksi esimies Hokkanen esitti vuosina 1910 ja -11 palkkansa: 600 markkaa vuodessa korottamista 800 markkaan. Kun tutustuu vielä tarkemmin esimiehen työmäärään ja -laatuun, oli hänen vaatimukselleen katetta. Samalla voi ymmärtää, miksei hakijoita toimeen aina ollut ja miksi palkkaa on vuodesta 1890 lähtien maksettu.¹²² Työ vaati jo sisäistä kutsumusta. Valtuusto hyväksyi lopulta Hokkasen vaateen ilmeisesti hieman vastahakoisesti.¹²³

Taulukko 1. Köyhäinhoitojohtokunnan jäsenten ansioiden ja köyhäinhoitoavustusten vertailu Joensuussa 1910—29.

Vuosi	Esimiehen kuukausipalkka:	Jäsenen vuosi-palkkio:*	Kuukausittaisten avustusten vaihtelu min—max:	Lukumääräisesti yleisimmin myönnetyn avun suuruus kuukaudessa:
1910	50 mk	48 mk	3 mk—30 mk	3 mk
1915	50 mk	--	3 mk—25 mk	5 mk
1920	250 mk	96 mk	10 mk—66 mk	10 mk
1925	500 mk	300 mk	10 mk—250 mk	25—30 mk
1929	520 mk	300 mk	15 mk—100 mk	25—30 mk

-- = ei tietoa * Kunkin jäsenen saama summa saatiin jakamalla kokonaispalkkio jäsenien lukumäärällä.
Lähteet: Vaivahoidonhallituksen pöytäkirjat 26.2.1910, 28.1.1915, 29.9.1920; Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 11.9.1924, 8.1.1925, 11.10., 13.12.1928, 8.8.1929; Karjalainen 22.12.1910, 20.12.1920; Joensuun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1919.

¹¹⁹ VHH PK 22.1.1910, 17.1.1911; KK 1911.

¹²⁰ VHH PK 21.1.1910.

¹²¹ Karjalan Sanomat 29.11.1913, 5.12.1916, 27.11.1917; Karjalatar 15.12.1910.

¹²² Palkka oli 300 mk vuodessa. Könönen 1904, s. 253.

¹²³ KK 1910, s. 35; ”— — vaikka samanlainen anomus oli äskettäin hylätty”. KK 1911, s. 52.

Taulukko 2. Joensuun kaupungin tiettyjen ammattiryhmien ja toimien kuukausiansiot 1920.

Vuosi/ toimi	Köyhäinhoidon esimies	Kunnalliskodin johtaja	Kirjaston hoitaja	Kaupungin- lääkäri	Kätilö
1920	250 mk/kk	175 mk/kk	100 mk/kk	583 mk/kk	100 mk/kk
	Kunnalliskodin johtajatar	Lastenkodin johtajatar	Kunnalliskodin sairaanhoidajatar	Rahatoimi- kamarin pj.	Kaupungin- talon lämmittäjä
1920	150 mk/kk	175 mk/kk	125 mk/kk	416 mk/kk	300 mk/kk

Lähde: Ahonen 1986.

Edellä olevien taulukoiden perusteella voi ymmärtää miksi avustusten väärinkäyttöä ja tekovaivaisuutta pelättiin. Myös yleisimmin myönnettyjen avustusten kohdalla näkyy varovaisuus. Työskentelyllä köyhäinhoidon alalla tienasi aika mukavasti. Eipä tarvinnut vuosikymmenten taitteessa hävetä kadulla kävellessä tai sunnuntaipromenadilla Ilosaareissa.¹²⁴

Vuosina 1910—29 esimiehenä toimi useampi mieshenkilö, ja kaupunkien ja maalaiskuntien vastakohta paljastuu jälleen ammateissa:¹²⁵ talonmistaja ja yleisen saunan omistaja A. Hokkanen 1910—13, kauppias J. Hakkarainen 1913—16, kaupanhoitaja P. Pajarinen 1917/1918/1919, räätälimestari K. Markkanen 1918, opettaja N. Lampinen 1918/1920—27 ja kauppias V. Lühr 1928—29.¹²⁶ Varsinkin Hokkanen näyttäytyy kiistanalaisena ja tunteita herättäneenä henkilönä puoleen ja toiseen.

Kuten on tullut esiin, Hokkanen toimi vaivaistalon johtajana 1901—04 ja ei tullut toimeen hoidettavien kanssa. Hoidokit olivat valittaneet jopa kuvernöörille, että hän olisi — ilmeisen hyvin teknistä tietämystäkin taitaneilla käsillään — hakannut kuuromykkä Turusta, puristellut kahden naishoidokin käsivarret mustelmille “siveettömästi” ja ohentanut maitoa vedellä. Syytöksille ei nähtävästi löytynyt riittävästi näyttöä, sillä Hokkanen jatkoi toimissaan.¹²⁷ Tämänkaltainen toiminta, suoranainen yhteistyökyvyttömyys ei estänyt hänen nimittämistä johtokunnan esimieheksi. Vuoden 1913 jälkeen Hokkasen köyhäinhoito-ura kääntyi laskuun jäsenienkin keskuudessa, huolimatta että oli valittu Köyhäinhoitoliiton

¹²⁴ Suosittu kohde. Ahonen 1985, s. 398.

¹²⁵ Yli puolet esimiehistä oli maanviljelijöitä tai vastaavia. Satka 1994, s. 268.

¹²⁶ Vuonna 1918 esimiehenä toimi kolme henkilöä: Markkanen, Pajarinen ja Lampinen. Syynä olivat Markkasen kuolema ja Lampisen ero. KK 1918.

¹²⁷ Issakainen 1995, s. 98—99; Issakainen 1998, s. 261; Hokkasen perustama (tekninen) yleinen sauna oli kuuluisa. Laitinen 1998, s. 113—14.

hallitukseen.¹²⁸ Häntä ei enää lukuisista yrityksistään huolimatta valittu luottamustoimiin, vaikka hänellä todettiin olevan alalta pitkäaikainen kokemus ja asiantuntijuus sekä oli menestyksekkäästi hoitanut esimiehen tointa.¹²⁹ Vuonna 1917 tämän värikkään persoonan yksityinen laina kaupungilta päätettiin panna perimykseen, “kun ei pidä sanoja sopimuksen mukaisessa kunnossa”.¹³⁰ Vuoden 1925 kevättalvella kaupunkilaiset tavoitti suru-uutinen: “[Hokkanen] kuoli kotonaan [63-vuotiaana] pitemmän aikaa sairastettuaan punaisten verisolujen vähenemistä”.¹³¹ Lehden mukaan hän osallistui innolla useisiin kunnallisiin ja uskonnollisiin rientoihin. Oli kirkkoneuvoston jäsen ja raittiusseuran sekä talonomistajayhdistyksen puheenjohtaja. Luonteeltaan oli vainaja uskonnollinen ja ystävällinen¹³². “Varhain aamulla leikkasi tuonen viikatemies kaupungissamme viljaa.”¹³³ Edistysmielisiin lukeutunut esimies Juho Hakkarainenkin oli menehtynyt, uutisen perusteella 46-vuotiaana tuskaisen aivohalvauksen lamaannuttamana. Hän vaikuttaa olleen myös kaupunkilaisten suosiossa ja ehkä kaikkien heidän: “— — *kepeät mullat kelpomiehen haudalle*”.¹³⁴ Näin saateltiin Hakkarainen viimeiseen lepoon. Kuoleman koki lisäksi kolmas esimiehenä toiminut K. Markkanen.¹³⁵

Heinäkuussa 1920 saivat joensuulaiset ja heistä jotka Karjalaista lukivat, silmäillä köyhäinhuoltolainsäädännön uudistusta.¹³⁶ Artikkelinä päivitti uudistuksen vaiheet ja nykyisen tilan. Nykyinen laki on osoittautunut vanhentuneeksi ja ajan vaatimuksia vastaamattomaksi. Epähumaaninen meidän ajallemme, lehti toteaa. Karjalan Maassa oli ehditty jo tosin vuotta aiemmin sivuta kevyesti köyhäinhuoltoon koskevaa uutta lakiehdotusta.¹³⁷ Asia tuli esiin köyhäinhuoltolaitoksia tarkastelevassa etusivun artikkelissa. Uusi laki herätti jatkossakin parina seuraavana vuonna lehdistön kiinnostusta.¹³⁸ Yleensä jutut oli katsottu etusivun arvoisiksi. Karjalainen kiinnitti huomiota ehkäisevän köyhäinhoidon merkitykseen:

¹²⁸ Hokkanen valittiin hallitukseen 1913. Huoltaja-saatio.fi/sosiaalitieto/artikkelipankki/köyhäinhuoltolehdet.

¹²⁹ VHH PK 17.12.1913; Karjalatar 23.4.1914, 19.2.1916; Karjalan Sanomat 29.11.1913; VHH PK 27.11.1917; JKV PK 16.5.1918; JKV PK 20.2.1919.

¹³⁰ Hokkanen vetosi vastineessa nykyiseen [huonoon] aikaan ja ettei kyse ollut huolimattomuudesta. Hän pyysi perinnän peruuttamista, mutta rahatoimikamari ei suostunut. RTK PK 11.2., 9.5., 16.5.1917.

¹³¹ Karjalainen 21.3.1925.

¹³² Karjalainen 21.3.1925.

¹³³ Karjalainen 24.9.1927.

¹³⁴ Karjalan Maa 8.10.1927; Toimittajan mukaan Hakkarainen oli kelpo kansalainen ja uuttera työmies. Karjalainen 24.9.1927; Kansan Voima 24.9.1927.

¹³⁵ Karjalan Sanomat 18.4.1918.

¹³⁶ Karjalainen 11.7.1920; Kansan Voima 12.8.1920. Elokuisessa Kansan Voimassa uudistus nähtiin välttämättömänä.

¹³⁷ Karjalan maa 24.7.1919.

¹³⁸ Karjalainen 26.4., 27.10.1921, 11.9.1923; Karjalan Maa 21.4.1921, 12.8.1922, 3.3., 12.4.1923; Kansan Voima 15.8.1922.

“köyhäinhuollon tulee pyrkiä `myös vastustamaan tähän syntymistä`”.¹³⁹ Artikkeleja oli luettu. Valistuneelta vaikuttanut ja aikaansa edellä ollut maakuntalainen E. T. oli tarkastellut lain kielellisiä muutoksia, joista onnistuneimpana piti köyhäinhuoltohallituksen muuttamista köyhäinhuoltolautakunnaksi.¹⁴⁰

Vuoden 1922 köyhäinhuoltolaki toi Joensuussa muutoksia vaivaishoidon organisaatioon ja muuhun toimintaan. Oli laadittava uudet köyhäinhuollon sekä kunnalliskodin ohjesäännöt. Johtokunta hyväksyi vähäisillä muutoksilla valtioneuvoston julkaisuosaston lähettämät mallisäännöt, ja ne lähetettiin valtuustoon käsiteltäviksi. Marraskuussa 1922 valtuusto hyväksyi ehdotukset ja uuden nyt *yhdeksän* piiriä käsittävän Joensuun kaupungin köyhäinhuoltoalueen piirijaon. Seuraavan vuoden keväällä maaherra vahvisti uudet ohjesäännöt.¹⁴¹ Nimike vaivaishoitohallitus -johtokunta muuttui köyhäinhuoltolautakunnaksi. Kunnallis-¹⁴² ja lastenkotia asetettiin valvomaan kolme samaa jäsentä ympäri vuoden.¹⁴³ He muodostivat niiden uudet johtokunnat. Tämä oli ehkäpä tervetullut muutos, sillä vaivaistalon ja vaivaishoitajohtokunnan välisessä informaatioyhteydessä vaikutti olevan ainakin ajoittain puutetta, kun tarkastusta suorittavat jäsenet vaihtuivat vanhan mallin mukaan alati. Oliko informaationkulussa kyse juuri tästä seikasta, on hankala todentaa. Ehkä oli, sillä vaivaistalon johtaja Lahti on vuodesta 1914 alkaen ollut itse johtokunnassa.¹⁴⁴ Tästä asiasta jäljempänä tarkemmin. Vanha esimiehen -nimike poistui ja vaihtui puheenjohtajaksi. Tuolloin puheenjohtajana toiminut Lampinen piti kotonaan köyhäinhuollon kansliahuonetta, mistä sai korvauksen.¹⁴⁵

Lastensuojelua korostettiin nyt tarkemmin. Kukin jäsen tuli toimimaan omassa piirissään lastenhuollon tarkastajana.¹⁴⁶ Lasten asemaa paransi lisäksi vuoden 1922 laki avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista. Vaivaistalon johtaja Lahti sai lisää töitä. Hänet uutisoitiin nimitetyn laissa määrättyksi lastenvalvojaksi, missä virassa toimi useamman vuoden ajan.¹⁴⁷

¹³⁹ Karjalainen 27.10.1921.

¹⁴⁰ Karjalan Maa 12.8.1922.

¹⁴¹ VHH PK 2.11., 28.11., 19.12.1922; KHLTK PK 4.1., 18.4.1923.

¹⁴² Vaivaistalon johtaja Lahti oli esittänyt nimeä jo 1914. Muutos hyväksyttiin seuraavan vuoden alusta. VHH PK 28.10., 25.11.1914; Karjalan Sanomat 19.12.1914.

¹⁴³ KHLTK PK 4.1.1923, 8.1.1925; Joensuun kaupungin köyhäinhuollon ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922).

¹⁴⁴ VHH PK 14.1.1914; Helsingissä köyhäintalon johtaja oli velvollinen kutsuttuna olemaan läsnä kokouksissa. Halila 1977, s. 43.

¹⁴⁵ Karjalan Maa 17.5.1923.

¹⁴⁶ KHLTK PK 4.1.1923; Pulma 1987, s. 162—63.

¹⁴⁷ Karjalan Maa 5.4.1923; Karjalainen 6.3.1926; Piirainen 1974, s. 117; KHLTK PK 8.11.1929.

Joensuulaiset saivat näin Paavosta oman “pillupoliisin”.¹⁴⁸ Heihin oli jo aiemmin kiinnitetty huomiota. Vuonna 1922 Karjalan Maan etusivulla J. H. Tunkelo, eräs maan lastensuojelua eteenpäin vievä, arvioi asiaa Ruotsista saaduista kokemuksista ja yhteiskunnan odotuksista: “Tehtävän onnistuminen riippuu lähinnä siitä, että tehtävään saadaan kaikin puolin sopivia lapsen oikeuksia ja edun tajuavia henkilöitä — — yhteiskunta puolestaan odottaa niiden toiminnasta paljonkin tuloksia, koskapa se on toimen hoitajille — — määrännyt palkankin maksettavaksi.”¹⁴⁹ Naiset haluttiin myös laajemmin mukaan. Otsakkeella: “Miten joka nainen voi ottaa osaa lastensuojelutyöhön”, kirjoitti Arvo Ylppö muutamaa vuotta myöhemmin.¹⁵⁰

Rahatoimikamari ei tarkasti ottaen liity köyhäinhoidon organisaatioon, mutta kyseinen laitos on niin tiiviisti sidoksissa köyhäinhoitoon, että on syytä käsittää se kuuluvaksi ja tarkastella sitä. Niitä perustettiin yleistä toimeenpanoa ja hallintoa varten ja eritoten huolehtimaan kaupunkien monipuolistuvasta talouden hoidosta. Kaupunginkamreerin johtaman ja valtuuston alaisen kamarin tuli hoitaa ja valvoa kaupungin irtaimistoa, kiinteistöjä ja rahavarantoja. Joensuun valtuustoa olivat 1800-luvulla hallinneet ensin kauppiaat ja myöhemmin virkamiehet. Vuoden 1917 jälkeen mukana oli myös pienipalkkaisia toimihenkilöitä ja työväestöön kuuluvia. Kymmenluvulla valtuusto jakaantui pääasiallisesti nuor- ja vanhasuomalaisiin, ja kaksikymmenluvulla sitä hallitsi selvä porvarillinen enemmistö. Rahatoimikamarista oli tullut 1900-luvun alussa eräänlainen “kaupunginhallitus”. Vuoden 1917 kunnallislaki jätti hallinnon valvonnan ja toimeenpanovallan rahatoimikamarille ja maistraatille. Maistraatti, jossa pormestari oli eräänä jäsenenä, oli varsinainen kaupungin hallitus, mutta pormestari Walleniuksen jälkeen 1919 se ei enää esiintynyt aktiivisena ja aloitteellisena elimenä. Vuoden 1927 kunnallislaki toi mukanaan itse kaupunginhallituksen perustamisen, ja se otti hoitaakseen tehtävät jotka aiemmin olivat kuuluneet maistraatille, rahatoimikamarille ja lukuisille toimi- ja valiokunnille. Rahatoimikamarin kutakuinkin itsenäinen toiminta päättyi. Ennen tätä sen tehtävien määrä oli laaja, ja se kärsi henkilöstön puutteesta.¹⁵¹ Nämä tekijät vaikuttivat suurella todennäköisyydellä köyhäinhoidonkin toteuttamisessa.

¹⁴⁸ Lastenvalvojan kutsumanimi kansan keskuudessa. Satka 1994, s. 279.

¹⁴⁹ Karjalan Maa 19.10.1922; Muita lastensuojelun kehittäjiä olivat A. von Bonsdorff ja S. Salmensaari. Siltala 1990, s. 61.

¹⁵⁰ Karjalan Maa 2.11.1926.

¹⁵¹ Ahonen 1985, s. 186, 418—23, 544—47; Ahonen 1986, s. 28, 36—44.

3.2 Vaivaistalon johtaja

Vaivaistalo Rantala tönötti edelleen paikoillaan juna-aseman lähetyvillä (Sijaitsi nykyisen Suvantosillan paikkeilla.) Omaa jokirantaakin sillä oli.¹⁵² Vastapäätä leveän hitaasti virtaavan joen yli avautui kaupunki. Sieltä oli hyvä tarkkailla sen elämää — ja toimeentulevien Rantalan, sillä osa väestä oli epätietoista ja -luuloista ja osa köyhille parempaa kaipaavaa sekä muutosta vaativaa:

— — Sanomalehdissäkään ei kirjoiteta köyhäinhoitoasioista mitään ellei satu joku erikoisempi tapahtuma, joko hoidokki pitelee pahoin hoitajaansa tai tekee itselleen jotain ylluonnollista, silloin siitä on uutinen lehdissä. Mutta itse köyhäinhoitotyöstä tai köyhäinhoitotyöntekijöistä ei montakaan kertaa näy lehden palstoilla, joka olisi omiaan tekemään suurelle yleisölle tunnetuksi köyhäinhoitotyön ja samalla tulisi kiinnitetyksi huomiota myös köyhäinhoitotyöntekijöihin heidän epäkiitollisessa tehtävässään.¹⁵³

— — vaan tällainen avustus [terveille, työkykyisille henkilöille] ei vaikuta tuhoisasti ainoastaan avunsaajiin; muutkin työkykyiset nähdessään naapureidensa huolettoman toimeentulon kunnan avustamina, tulevat apua anomaan.¹⁵⁴

— — ja vieläkään eivät olosuhteet [vaivaistaloissa] ole tässä suhteessa tyydyttävällä kannalla ja tulevat epäkohdat jatkumaan niin kauan kuin porvarit ovat määrääjinä köyhäinhoitoelimissä.¹⁵⁵

Vaivaistalon johtajina toimivat vuoden 1910 alkupuolella Simo ja Aino Konttinen, mutta he ilmoittivat toukokuussa haluavansa luopua toimestaan. Paikka julistettiin haettavaksi. Väliaikaisina johtajina toimi pariskunta Ikäheimo.¹⁵⁶ Kuka tai ketkä valittaisiin ja ei aivan ketä tahansa miestä tai naista; “[Joensuun] vaivaistalo on kuten ennenkin tarjonnut täyden hoidon ja kodin vanhuuttaan heikoille, saamattomille tai muutoin vaivaishoidon täyttä huolenpitoa tarvitseville henkilöille”.¹⁵⁷ Vaadittiin erityisiä ominaisuuksia kyetä suoriutumaan moisesta työtehtävästä. Vaivaishoidon tarkastaja Helsingius oli korostanut, että ratkaiseva merkitys vaivaistalon toiminnalle oli johtaja. Hänen mukaan luonteen soveltuvuus oli asetettava tärkeimmäksi vaatimukseksi. Hyvän johtajan ominaisuuksia olivat tyyni ja vakava mieliala, elävä jumalan pelko ja perehtyneisyys usko- ja siveysoppiin. Hyvä oli olla

¹⁵² VHH PK 13.10.1913.

¹⁵³ Karjalan Maa 12.10.1926.

¹⁵⁴ Karjalatar 6.4.1915.

¹⁵⁵ Kansan Voima 21.11.1925.

¹⁵⁶ VHH PK 7.5., 1.7.1910.

¹⁵⁷ KK 1910, s. 80—83.

kokemusta myös lastenkodon hoidossa. Välttämätöntä johtajaksi kelpaavalle oli vielä, että oli oleskellut yhdessä tai useammassa hyväksi tunnetussa vaivaistalossa toimintaan perehtyen. Ihanteellisin vaihtoehto olisi sivistynyt, aviollisessa suhteessa riippumaton naishenkilö, mutta miespuolinenkin kävi vaihtoehtona.¹⁵⁸ Kiintoisa ristiriita on siis, että nainen kävi mainiosti vaivaistalon johtajattareksi, mutta epäilyä riitti heidän kyvyistään köyhäinhoidon johto- ja lautakuntien jäsenyyteen saati puheenjohtajuuteen. Helsingius toteaa käytännön nähneenä ja opettamana, ettei johtajattaren valintaa missään tapauksessa tullut kohdistaa raskasmielisiin, pelokkaisiin, hentoisiin, heikkoihin tai ujoihin.¹⁵⁹ Raskasmielisyys ei ainakaan soveltunut alalle, sillä se “— — synkistää mielen ja tekee sen kykenemättömäksi vastaanottaa mitään valoisia vaikutelmia — — varttuneemmalla iällä [raskasmieliset] pilaavat kaikki yhteiset seurustelut ja hovit liioitellulla kainoudellaan ja nyrpeydellään.”¹⁶⁰

Edellä tuodutkin asiat olivat ehkä mielessä, kun vaivaishoitojohtokunta keskusteli valinnasta. Paikkaa oli hakenut seitsemän pariskuntaa ja kaksi yksityishenkilöä. Johtokunta oli huomannut tuntuvan eron eri johtajien taloudenhoidossa ja varojen käytetyssä, koska johtajat olivat vaihtuneet tiheään — jokin etu tästäkin. Esimerkkinä tuotiin esiin edellisvuosi, jolloin hoitomaksu henkeä kohti vuorokautena oli ollut 1:05 markkaa, kun se sitä ennen oli 70—75 penniä. Tällä perusteella päädyttiin lapsettomaan Lahden pariskuntaan, jotka tunnettiin hyvästä taloudenhoidosta, järjestyksestä ja säästäväisyydestä.¹⁶¹

Paavo ja Lydia Lahti pyysivät 200 mk persoonallista palkanlisää, mihin suostuttiin. Näin heidän yhteinen vuosipalkkansa oli 1000 mk (johtaja 500 / johtajatar 300). Valtuuston hyväksyttyä nimityksen Lahtien johtajakausi Joensuussa alkoi 1.7.¹⁶² Lahden pariskunta oli jo vuonna 1901 hakenut paikkaa olleessaan Hartolan vaivaistalon johtajina, mutta valituksi oli tullut Hokkanen.¹⁶³ 47-vuotias Paavo oli kuitenkin tässä välissä ehtinyt hetken aikaa 1.8.1904—1.7.1905 toimia Joensuussa johtajana.¹⁶⁴ Nyt Lahdet saapuivat pohjanmaalta, Lapualta, missä olivat olleet johtajina 1.1.1906—30.7.1910.¹⁶⁵ Aikamoista työpaikkojen ja maakuntien vaihtamista kaiken kaikkiaan, sillä he olivat vielä ennen Lapuaa työskennelleet

¹⁵⁸ Piirainen 1958, s. 366—68.

¹⁵⁹ Haatanen 1992, s. 95.

¹⁶⁰ Artikkelit esitteli raskasmielisyyttä sairautena ja sen eri ilmenemismuotoja. Karjalan Maa 28.6.1921.

¹⁶¹ KK 1910, s. 53; VHH PK 31.5.1910.

¹⁶² VHH PK 31.5., 1.7.1910.

¹⁶³ Lahdet oli valittu kolmen parhaan ehdokkaan joukkoon. Hakijoita 61 henkilöä. Issakainen 1995, s. 98.

¹⁶⁴ KK 1929, s. 67; Karjalainen 28.8.1924.

¹⁶⁵ Hakijoita vastavalmistuneeseen Lapuan vaivaistaloon oli 93. Iskala 1983, s. 76, 80—81; Tämä kertoo Lahtien ammattitaidosta, vaikka heidät valittiin varasijalta.

Viipurin maalaiskunnan vaivaistalon johtajina. Tätäkö rulljanssia Helsingius käytännössä tarkoitti useampiin vaivaistaloihin tutustumisella? Joka tapauksessa Lapualla oltiin kovasti tyytyväisiä Lahtiin, ja he saivat erinomaisen työtodistuksen: “— — ovat tässä toimessaan osoittaneet kiitettävän käytöksen, tarmokkaan johdon ja erittäin hyvän järjestyksen, huolenpidon ja tarkkuuden kunnan omaisuuden hoidossa“.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Iskala 1983, s. 80—81.

IV KÖYHÄINHOIDON KEHITYS

4.1 Sähkövaloa hoidokeille

Moni ehkä hieraisi silmiään luettuun lehdestä, että vaivaistalolle oli esitetty sähkövaloa. Totta asia oli, valon hankintaa oli esittänyt johtaja Lahti.¹⁶⁷ Kyse ei ollut hienostelun tai prestiisin tavoittelusta — ainakaan julkisesti — vaan käytännön syistä. Oli huomattu, että huonokuntoiset ja jopa mielisairaat liikuttelivat öljylamppuja. Tämä tuotti paljon huolta ja liikaa työtä. Tulipalovaaran lisäksi lamppujen lasia meni paljon särkymisen vuoksi. Asia päätettiin esittää valtuustolle.¹⁶⁸ Tulipalovaaran kanssa oli eletty jo pitkään. Uhka oli otettu esiin jo ainakin kymmenisen vuotta aiemmin, kun repaleiset tapetit oli poistettava niiden aiheuttaman syttymisvaaran vuoksi.¹⁶⁹ On ihme, ettei mitään suuronnettomuutta ollut tapahtunut tätä ennen ja jälkeen; vaivaistalojen tulipalot olivat maassa aiheuttaneet uhreja ja tulivat aiheuttamaan lisää vieläpä naapurissa Ilomantsissa.¹⁷⁰ Mielisairas Abel Voutilainen pääsi otsikoihin tulipalon yrityksellä. Syy vaikuttaa olleen kätkeytyssä tulitikuissa: “[Voutilainen] ollen vähemmän sairas oli päässyt käymään kaupungilla, missä hän kuitenkin oli raivostunut, joten poliisien oli tuotava takaisin kunnalliskotiin. Heti päästyään selliinsä hän sytytti vuodevaatteensa, jotka paloivat, samoin kuin osa sänkyä ja seinää.”¹⁷¹

Sähkövalo-hanke hylättiin valtuustossa loppuvuodesta 1913 äänin 11—4. Syynä olivat kustannukset, kaupungin heikkotehoinen sähkölaitos, ja tietous siitä, että vaivaistalo on vain väliaikaisessa paikassa, mistä Karjalan Sanomat uutisoi.¹⁷² Valon saantia tutkinut rahatoimikamari totesi, että väliaikaisuudesta johtuen näyttää liialliselta uhrata lähes 2 000 mk ja sen lisäksi tulevat käyttökustannukset.¹⁷³ Sähkönkulutus oli alkanut kaupungissa yleisesti nousta uudelleen 1910-luvulla. Lisäksi Penttilän sahaa ei pidetty täysin luotettavana virran myyjänä, ja sitä olisi pitänyt laajentaa jo vuonna 1910.¹⁷⁴ Perusteet hylkäykselle olivat olemassa, mutta virtaa olisi tarvittaessa — valtuuston niin tahtoessa — riittänyt. Siitä kertoo jo itsessään äänestyksen suorittaminen.

¹⁶⁷ Karjalan Sanomat 1.3.1913; VHH PK 30.1.1913.

¹⁶⁸ VHH PK 30.1.1913.

¹⁶⁹ Issakainen 1998, s. 263.

¹⁷⁰ Piirainen 1974, s. 29—30.

¹⁷¹ Karjalan Maa 31.3.1921.

¹⁷² Karjalan Sanomat 18.12.1913.

¹⁷³ Petroleumvalaistus 94 mk, sähkövalaistus 323 mk. RTK PK 3.12.1913.

¹⁷⁴ Ahonen 1986, s. 114.

Vaivahoitojohtokunta oli sähkön suhteen sitkeä ja aiheesta, sillä sen puute saattoi aiheuttaa suoranaisia ihmishenkien menetyksiä. Seuraavan vuoden kesällä tehtiin uusi anomus, kun kaupunki oli hankkinut enemmän sähkövirtaa. Aie jäi taas yritykseksi, sillä virtaa ei jälleenkään ollut tarpeeksi (tai ei haluttu olevan) ja oli odotettava suuritehoisempaa sähkölaitosta.¹⁷⁵ Ilmeisesti oli tarkoitettu Penttilän sahaa. Kaupunki piti lisäksi oman koskivoimalan rakentamista vireillä.¹⁷⁶ Johtokunta esitti sähkön saantia seuraavan kerran 1918. Perusteena oli mielenvikaisten ja tylsämielisten ohella sairaiden vanhusten hoidon vaarantuminen; he tarvitsevat yölläkin hoitoa.¹⁷⁷ Näytti nimittäin siltä, että valtakunnallinen epävakaa tilanne saattaisi aiheuttaa petroleumista pulaa, mikä tarkoitti myös pimeyden uhkaa vaivaistalolle. Periaatteellinen päätös sähkön johtamisesta tehtiin syksyille, jos tarveaineita saataisiin. Päätös hyväksyttiin välttämättömänä toimenpiteenä.¹⁷⁸ Sähkövirta kytkettiin samana vuonna, ja kulutus ei hyvin suurta ollut.¹⁷⁹ Seuraavina vuosina hankittiin vielä sähkökello, jonka avulla voitiin tarvittaessa hälyttää apua mielisairasosastolle sekä saunarakennus sähköistettiin, sekin turvallisuussyistä.¹⁸⁰

4.2 Lasten parhaaksi

“Ryntäävät kuin perkeleet ja hävitä meidän ei auta, muuten hukka peri”, karjuttiin Tampereella telefoniin hävityn Länkipohjan taistelun jälkeen.¹⁸¹ Kuinka oikeassa kumouspäällikkö Hyrskymurto olikaan. Pian oli itse Tampereen vuoro, ja muodollisen antautumiskehoituksen tultua torjutuksi, sääliä ei annettu: kaatuneita 2 000, puolet teloituksilla.¹⁸² Tampere antautui 6.4.1918. Haave, huinailu oikeudenmukaisesta ja tasa-arvoisesta työväen Suomesta oli loppu, mutta monille — lapsillekin uuden alku. Mutta tästä tuonnempana lisää.

¹⁷⁵ VHH PK 29.6.1914; Karjalan Sanomat 17.10.1914; Karjalatar 17.10.1914.

¹⁷⁶ Ahonen 1986, s. 114.

¹⁷⁷ VHH PK 28.6.1918.

¹⁷⁸ VHH PK 16.9.1918; Karjalan Sanomat 7.9.1918; Päätti valtuusto asettaa jo tänä syksynä. JKV PK 6.9.1918.

¹⁷⁹ Kulutus 750 KWh vuodessa. Talousarvio vuodelle 1920 -liite. (JKV PK 1919); KK 1918.

¹⁸⁰ VHH PK 23.3.1922; KHLTK PK 12.8., 14.10.1926.

¹⁸¹ Ylikangas 1999, s. 153, 492.

¹⁸² Päätös kehoitukseen: ”Tapellaan viimeiseen mieheen, tappavat ne muutenkin.” Ylikangas 1999, s. 294.

4.2.1 “Kuin tuuleen huutaisi”

Sydäntalvella — helmikuussa 1910 kokoontui lasten työhuoneeseen kymmenkunta kaupunkilaista neuvottelemaan orpokodin perustamisesta ja päättivät yksimielisesti, että hanke toteutetaan seuraavana syksynä kuutta hoidokkia varten.¹⁸³ Lasten työhuone oli toiminut jo jonkin aikaa. Sen perustajilla oli ajatus laitoksen ehkäisevästä vaikutuksesta lasten kerjuuseen ja näin tulisivat säästymään kulkurielämän turmelukselta.¹⁸⁴ Huoli oli tuttu ja perusteltu. Savossa ja Pohjois-Karjalassa irtolaisten — loisväen kerjuu, kerjuulla kuljeskelu oli tavanomaista. Seuraus jonka agraarisen yhteiskunnan maaseudulla tapahtunut väestönkasvu eräältä osin aiheutti. Elämä muodostui “kädestä suuhun” elämiseksi, kuten Piirainen ilmaisee.¹⁸⁵

Eräänä varsin merkittävänä syynä lasten myöhempäänkin huomioimiseen oli juuri kerjuun ehkäiseminen, jota kaupungissa tunnuttiin kielloista piittaamatta harjoitettavan. Ja miksi ei olisi ruinattu, jos pieneen käteen aina jotain sai. Lasten työhuoneen johtokunta julkaisi 1914 lehdissä kehoituksen, ojentaen tiukasti erityisesti kaupungin naisia:

Johtokunta on muutamia kertoja ennenkin kehoittanut olemaan antamatta kerjääville lapsille, vaan sen sijaan lähettämään ne lasten työhuoneelle. Tämä kehoitus on tähän asti kaikunut kuuroille korville.¹⁸⁶

Kuuluu sananpartena mainittavan, että kaupunkimme rouvat houkuttelevat niitä [lapsia] tänne antimillaan. Tämä almujen antaminen ei varmaankaan useimmissa tapauksissa tapahdu hyvätahoisesti ja säälistä anojia kohtaan vaan työnnetään jotain, tavallisesti rahaa niiden kouraan, jotta saataisiin anojat lähtemään pois, ajattelematta ollenkaan seurauksia — — Että uudesta vuodesta uudet tavat!¹⁸⁷

Myös kaupunki oli ollut vuonna 1910 huolestunut asiasta. Vaivahoitojohtokunta totesi, että kerjääminen on tullut yleiseksi tavaksi. Tämän lakivastaisen paheen poistamiseksi päätettiin ilmoittaa yleinen kokous kaupunkilaisten kanssa.¹⁸⁸ Tulokset näyttävät vaikuttaneen, vaikka osanottajia oli vähän.¹⁸⁹ Mutta jo 1914 johtokuntakin toi esiin, että kerjuu on taas lisääntynyt.

¹⁸³ Karjalatar 5.2.1910.

¹⁸⁴ Karjalan Sanomat 29.1.1914.

¹⁸⁵ Piirainen 1958, s. 18—19; Alapuro 1980, s. 59.

¹⁸⁶ Karjalatar 29.1.1914.

¹⁸⁷ Karjalan Sanomat 29.1.1914.

¹⁸⁸ VHH PK 22.1.1910.

¹⁸⁹ Rajavahti 25.10.1910.

Asiasta päätettiin jälleen huomauttaa poliisilaitokselle, että se koittaisi estää sitä.¹⁹⁰ Kerjuu ei ehkä ollut isoin murhe poliiseille. Joensuussa sen suurimpana huolenaiheena olivat selvästi kautta aikakausien juopumustapaukset ja Leskisen sanoin niiden “hoitaminen”.¹⁹¹

4.2.2 Lastenosasto ja Neppenströmin karjasuoja

Ensimmäinen kaupungin puolelta kirjattu ajatus omasta lastenkodista näyttäisi olevan vuonna 1912. Asia ei näytä suoranaisesti liittyneen kerjuuseen, vaan ajatukseen lasten hyvästä kasvatuksesta. Oli havaittu, että kasvatusta oli käynyt vaivaishoidolle usein haitalliseksi syystä, että oli koettu vaikeaksi sijoittaa lapsia yksityisten hoitoon niin, ettei siinä olisi aina varjopuolia. Lapsia sijoitettiin pääasiassa perustettuun orpokotiin ja yksityishenkilöille.¹⁹² Asia eteni. Asetettu toimikunta ryhtyi tutkimaan onnistuisiko väliaikaisen lastenosaston perustaminen Rantalan yhteyteen. Hanketta edisti tieto, ettei ollut tiedossa eikä saatavissa sopivia henkilöitä, jotka ottaisivat lapsia kasvatettavakseen.¹⁹³ Toimikunta tuli takaisin hyvän tiedon kanssa. Perustaminen onnistui, ja asia lähetettiin valtuustolle.¹⁹⁴ Valtuutetut kannattivat lastenkotia, mutta eivät pitäneet vaivaistalon aluetta ympäristönä sopivana sijoituspaikkana ja palauttivat asian edelleen harkittavaksi.¹⁹⁵ On syytä hieman ihmetellä johtokunnan päätöstä lastenkodista vaivaistalon alueelle. Vaikuttaa siltä, että valtuutetut olivat paremmin selvillä ympäristön yleisestä vaikutuksesta lasten kasvuun ja kehitykseen. Valtuuston mielestä vaivaistalon sairaat ja mielenvikaiset olivat “siveellisessä mielessä” sopimatonta seuraa¹⁹⁶ — johtokunnan mielestä ei. Se ei tehnyt sinällään mitään väärää, sillä erilliseen lastenosastoon saisi lapsia sijoittaa, muttei ilman sitä. Johtaja Lahti toi seuraavana vuonna esiin, ettei lapsia saa asetuksen mukaan pitää vaivaistalossa (kielletty oli pitämästä yli kolme, myöhemmin kaksi vuotta täyttäneitä¹⁹⁷).¹⁹⁸

¹⁹⁰ VHH PK 12.1.1914; Poliisia kehoitetaan tarmokkaampiin toimenpiteisiin. Rajavahti 25.10.1910; Kehotus kerjuun lopettamiseen ei liioin ollut tepsinyt vuonna 1891. Tarma 2013, s. 160.

¹⁹¹ Leskinen 1998, s. 240.

¹⁹² VHH PK 29.3.1912; KK 1912.

¹⁹³ VHH PK 26.9.1913; KK 1913.

¹⁹⁴ VHH PK 13.10.1913

¹⁹⁵ Luettiin valtuuston 20.11.1913 päivätty kirje. VHH PK 12.1.1914.

¹⁹⁶ Ahonen 1985, s. 452.

¹⁹⁷ Haatanen 1992, s. 109; Vuonna 1893 sisällytetty määräys. Pulma 1987, s. 68.

¹⁹⁸ VHH PK 29.12.1914; Piirainen 1958, s. 375.

Toimikunta jatkoi etsimistyötään muun työnsä ohella. Uudeksi kohteeksi löytyi toistaiseksi käytettäväksi Neppenströmin entinen karjatalo.¹⁹⁹ Valtuusto hyväksyi ehdotuksen väliaikaisena toimenpiteenä. Mutta puitaessa kaupungin vuoden 1915 tulo- ja menoarviota päätettiin lastenkodin toteuttaminen lykätä ainakin vuodella eteenpäin: “ei — — katso kohtuudella voitavan varsinkaan näin ahtaana raha-aikana kerrallaan kuntalaisilta kantaa”.²⁰⁰ Verotusta olisi siis pitänyt muun muassa tämän hankeen myötä tulla nostamaan. Jos perustamiskustannukset olisi hyväksytty, olisivat köyhäinhoidon menot nousseet seuraavana vuonna laskettuun 22 200 markkaan. Enemmän menoja aiheutuisi vain kansakoulusta 40 000 mk ja sähkövalaistuksesta 28 000 mk. Vaikka kustannukset poistettiin lopullisesta arviosta, pysyi köyhäinhoito arvioitujen menojen suuruuden suhteen kolmannella sijalla 17 500 markalla.²⁰¹ Asiaan palattiin talvella ja kesällä 1918. Helmikuussa esimies Markkanen ehdotti suullisesti valtuustolle lastenkodin ensi tilassa perustamista, jotta ylenmääräisesti kasvaneet kotiaivustukset saataisiin pienennetyksi. Seuraava taulukko 3 ja taulukko 10 sekä liite 2 selittävät miksi asiaan myös palattiin:

Taulukko 3. Hoidettujen lasten lukumäärä Joensuun vaivaistalolla 1910—29.

Vuosi:	1910	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	-18	-19
Lapset	1	3/ 1*	8	6	19/ 5*	1	9	14/ 7*	19	3
Vuosi:	-20	-21	-22	23**	-24	-25	-26	-27	-28	-29
Lapset	--	--	9	6	8	7	9	2	1	1

* Vuoden lopussa ja seuraavalle vuodelle siirtyneiden lasten määrä.

**Vuodesta 1923 lähtien lapsien tarkkaa määrää ei ole ilmoitettu. Taulukkoon on otettu mukaan seuraavat tilastoidut merkinnät: Aviottomat lapset, isä tai äiti kuollut, perheen lukuisuus ja hylätty. Oletettavasti suurin osa näiden alle tilastoiduista on ollut lapsia.

Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29; Kertomus Joensuun kaupungin vaivaihoidosta vuonna 1914; Vuosikertomus Joensuun kaupungin vaivaistalosta vuodelta 1911; Karjalainen 12.2.1918.

Valtuusto päätti yksimielisesti käsitellä asian kiireellisenä ja päätti että lastenkoti perustetaan heti. Tarvittavat huoneet osoitetaan Sirkkalasta ja vaivahoitojohtokunta ja rahatoimikamari saavat neuvotella huoneiston järjestämisestä.²⁰² Jostakin syystä asia ei edennyt. Eräs syy saattoi olla Markkasen menehtymisessä keväällä.

¹⁹⁹ VHH PK 11.2., 28.8.1914.

²⁰⁰ Karjalan Sanomat 17.10., 21.11., 28.11.1914; Karjalatar 14.11.1914.

²⁰¹ Karjalan Sanomat 5.11., 28.11.1914.

²⁰² JKV PK 7.2.1918. Valtuustossa tuttuja köyhäinhoidon miehiä: J. Laine, O. Kärki, D. Piispanen ja E. Pakarinen.

Sirkkala oli kesäkuussa vaihtunut Neppenströmin karjasuojaan, jota johtokunta edelleen puolsi, ja esitti valtuustolle, että se avattaisiin jo syksyllä. Kiirehtimisen perusteeksi kirjattiin, ettei lapsia voida sijoittaa kunnalliskodin yhteyteen, koska joutuvat vanhojen hoidokkien esimerkin ja vaikutuksen alaisiksi.²⁰³ Näin oli asenne muuttunut. Toiseksi perusteeksi otettiin verinen talvi ja alkukevät — ja koko sosialismi: “viimeaikaiset tapahtumat ovat osoittaneet mikä arveluttava vaara voi yhteiskunnalle koitua, jos sen nuoret taimet jätetään kaduille kuljeksimaan ja vailla sellaista kotia, missä heitä työhön ja toimeen totutettaessa suojellaan rikoksen ja paheiden tielle joutumisesta ja kasvatetaan velvollisuutensa tunteviksi kansalaisiksi”.²⁰⁴ Nuoren kansan uudelleenkasvatus Joensuussa aloitettiin. Mannerheimin kiitos Karjalan uskollisuudelle oikean asian puolesta oli ilmoitettu jo helmikuun lehdessä:

Viekää sydämelliset kiitokseni, ei ainoastaan Karjalan suojelekunnille vaan koko Karjalan kansalle sen ääriä myöten siitä innostuksesta, jolla Karjala on noussut oikeuttamme ja wapauttamme puolustamaan.²⁰⁵

Rahaa lastenkotiin löytyi. Syyt sen perustamiseen olivat hieman erilaiset kuin muualla maassa.²⁰⁶ Neppenströmin tilalla vietettiin avajaisia 11.11., ja pastori Anselm Pärnänen toivotteli puheessaan samalla laitoksen johtaja neiti Tyyne Lehtisen tervetulleeksi. Oli järjestetty myös — toimittajan mukaan vaatimaton — virvokkeiden tarjoilu lapsille ja heidän vanhemmilleen.²⁰⁷ Lapsia oli 25. Suurin osa tuli kunnalliskodilta.²⁰⁸ Neppenströmin yhden huoneen peräseinällä oleva lause: *Herra, hyvä on meidän täällä olla*, sisältää äänettömän kiitoksen jokaisen kodissa olevan puolesta, kirjoittaa Lehtinen vuosikertomukseen. Hän halusi kiittää myös vaivaishoitojohtokuntaa sen lapsiin suuntaamasta huomiosta.²⁰⁹

Kerjuu oli nähtävästi vähentynyt vuoden 1914 sanomalehti ripityksen jälkeen, sillä siitä ei ole mainintoja. Vuonna 1918 asiaan jouduttiin jälleen puuttumaan menneen syksyn seurauksena.

²⁰³ VHH PK 14.6.1918.

²⁰⁴ VHH PK 14.6.1918.

²⁰⁵ Karjalan lähetystö oli käynyt ylipäällikön luona. Karjalan Sanomat 23.2.1918; Ylikangas 1999, s. 50, 75, 78, 146; Aikaiselle kiitokselle oli perusteensa, vaikkei mitään ratkaisevaa ollut vielä tapahtunut suuntaansa.

²⁰⁶ 1) sijoituskotien arvostelu 2) taloudellinen ja yhteiskunnallinen tilanne, jotka vaikeuttivat sopivien sijoituskotien löytymistä. Pulma 1987, s. 73.

²⁰⁷ Karjalan Sanomat 12.11.1918; Johtajattareksi hakijoita oli 23. VHH PK 29.10.1918; Lehtiselle maksettiin kohtuullista palkkaa. Hän sai 125 mk/kk, kun johtaja Lahti 150 mk/kk. Karjalan Maa 8.2.1919.

²⁰⁸ Poikia 12 ja tyttöjä 13. KK 1916—18.

²⁰⁹ LK VK 1918.

Näinä päivinä ovat Venäjää kohdanneet suuret tapahtumat, joilla on paljon vaikutusta myös Suomeenkin nähden, vanha hallitusjärjestelmä on kaatunut — — toivoa on, että Suomi saa pian kotimaisen hallituksen, ja se toivo on riemulla ja ihastuksella täyttänyt maassamme kansalaisten mielen.

Joensuun kaupunginvaltuuston pj. von Weissenberg²¹⁰

Valtioelämän poliittiset kuohut eivät kesällä 1917 sanottavammin vaikuttaneet joensuulaisten arkipäivään, mutta sitä enemmän vaikuttivat kiihtyvä inflaatio ja elintarvikkeiden niukkuus.²¹¹ Ruokapulaa havaittiin syksyllä 1917. Seuraavana vuonna maaherra lähetti kiertokirjeen kerjuun ehkäisemiseksi. Johtokuntien tulisi tarmokkaasti valvoa, että vuoden 1879 asetusta noudatettaisiin.²¹² Tilanne ei parantunut:

Helluntaipyhänä kierteli kaupungissamme keski-ikäinen vanhannäköinen mies köyhänapua pyytämässä.²¹³

Viime perjantaina kuoli täällä Joensuussa irtolaismies Ilmari Hirvonen liikanimellä `nenä-Veikko`. Muuta nimeä ei tainnut kukaan tietää. Mies oli leikkisä ja sepitteli renkutuslauluja, joita laulamalla sekä kerjämällä elätteli itseään.²¹⁴

Karjalan Maa uutisoi 1919 lasten kerjuun ja kuljeskelemisen lisääntyneen yleisesti sellaisessa muodossa, että pelottaa.²¹⁵ Lastensuojeluun ja kerjuuseen puututtiin myös korkealta. Kouluylhallitukseen vastaperustetun lastensuojeluosaston osastopäällikkö Adolf von Bonsdorff ja köyhäinhoidon ylitarkastaja Väinö Juusela olivat lähettäneet kunnille kirjelmän lastensuojelun tehostamisesta ja erityisesti kerjuun ehkäisemisestä.²¹⁶ Valtuuston päätöksenä aloitettiin keväällä valtuusmies maisteri K. Virtamon johtamana keskustelu asiaan liittyneiden eri yhdistysten kanssa. Tuloksena oli joukko ehdotuksia, ja lisäksi lähetettiin kirjelmä naapurikunnille, että huolehtisivat itse köyhistään, sillä Joensuuhun oli virrannut lapsia, jotka rasittivat kaupunkia.²¹⁷ Kukaan ei ilmeisesti oikein tiennyt minkä kunnan kulkureita olivat tai sitten tiedettiin erittäin hyvin; Rääkkylä vastasi syksyllä, ettei sieltä

²¹⁰ JKV PK 19.3.1917.

²¹¹ Ahonen 1985, s. 555, 558.

²¹² Korpi-Jaakko 13.7.1918.

²¹³ Karjalainen 12.6.1919.

²¹⁴ Karjalainen 23.11.1919.

²¹⁵ Karjalan Maa 24.4.1919.

²¹⁶ Karjalan Maa 26.4.1919; Siltanen 1990, s. 61; Pulma 1987, s. 136.

²¹⁷ Karjalainen 26.4., 10.5., 24.5.1919; 1) liikkeenharjoittajia kiellettiin yksityisille avunanto 2) kesäsiirtolan perustaminen. Karjalan Maa 10.5.1919.

liikkunut kerjäläisiä Joensuussa vaan päinvastoin.²¹⁸ Kontiolahti puolestaan teroitti valtuustolle, että “Joensuun `herraskerjäläiset` kulkevat maalle”.²¹⁹ Oletettavaa olisi, että virta oli kuitenkin Joensuuta kohti. Täten Tarman esitystä kaupungin kerjuusta voi pitää hieman epätasällisena, sillä hän esittää kerjuun vähentyneen jo vuoden 1918 jälkeen ja eritoten siksi, että hän ei tuo esiin edellä kuvattuja vuosien 1910—18 välisiä tapahtumia, jolloin kerjuu oli puheenaiheena.²²⁰ Hiljalleen tilanne kohentui. Seuraavana vuonna rautatieasemalla tehtiin silti vielä kitkeriä havaintoja: “eiköhän kuulu asemapoliisille pitää vähän parempaa järjestystä — — sillä esimerkiksi piljettiluukulla on ilman kerjäläisiäkin kova tungos.”²²¹ Ehkä asemapoliisilla oli kylliksi tekemistä valvoessaan laitonta viinaa. Kieltolaki ei ole näyttänyt voivan ehkäistä eikä vähentää alkoholiaineiden käyttämistä, köyhäinhuoltolautakunta kirjaa vuonna 1923.²²²

4.2.3 Sirkkalasta Lähtelän huvilaan

Neppenströmin vaikutusta lasten kerjuun vähentämiseen on vaikea todeta. Ulkoiset tapahtumat — maailmansota ja sen seuraukset sekä punakapina²²³ — aiheuttivat ensinnäkin jo valtakunnallisen elintarviketilanteen kautta tilan, johon vaivaishoitohallituksen oli lähes mahdoton vastata. Toiseksi Neppenströmin fyysinen koko oli aivan liian vaatimaton (enintään 35 lasta). Lastenkoti päätettiin siirtää. Perusteluiksi esitettiin tilan ahtauden lisäksi liian pitkä koulunkäyntimatka.²²⁴ Valtuustossa puitiin alkuvuodesta 1920 vaihtoehtoja ja kirjelmää edustajan lähettämistä Kööpenhaminassa järjestettävään pohjoismaiseen lastensuojelukokoukseen: Vaihtoehtoina lastenkodille olivat Lähtelän ja Linnunniemen huvilat Joensuussa sekä Kumpulaisen Lehmossa. Kirjelmän ei katsottu antaneen aihetta toimenpiteisiin, “sillä meillä on lastensuojelu vasta alulla, ei ole edes omaan lastenkotia”.²²⁵ Etusijalle asetettu Kumpulaisen huvila osoittautui liian kalliiksi, ja sitä oli myös Lähtelän huvila. Köyhäinhoidon järjestelyvaliokunnan mielestä Lehmo oli koulunkäynnille liian kaukana. Se suositteli Linnunniemen ostamista, mutta Sirkkala kävisi korjattuna, jos

²¹⁸ Karjalainen 13.9.1919.

²¹⁹ Valtuusto piti kirjelmää ”epävirallisena”, joten se jätettiin huomioimatta. *Kansan Voima* 18.10.1919.

²²⁰ Tarma 2013, s. 160; Tarman kirjoitus: ”Kerjäämisestä”.

²²¹ Karjalainen 18.4.1920; Moni oli pyytännyt lehteä julkaisemaan ko. ongelmasta jutun.

²²² Lautakunta vastasi kieltolakia koskevaan kyselyyn. KHLTK PK 9.8.1923.

²²³ Sota oli lopettanut satunnaisenkin viljantuonnin etelästä. Ahonen 1985, s. 567—68.

²²⁴ KK 1919, s. 61; VHH PK 9.10.1918.

²²⁵ Pohjoismaisen lasten- ja nuorisonsuojeluyhdistyksen Suomen edustajiston lähettämä kirjelmä. *Karjalan Maa* 17.4.1920; Luultavasti on viitattu lastenkodin väliaikaisuuteen.

rahoittaminen tuottaisi ongelmia.²²⁶ Valtuusto päätti väliaikaisesti sijoittaa lastenkodin Sirkkalaan, kunhan korjaustyöt on ehditty tehdä.²²⁷ Vaivashoidon tarkastaja maisteri Georg Gauffin oli jo tätä ennen keväällä ehtinyt hankin puuttua asiaan, ilmoittaen, että lastenkoti on kiireesti sijoitettava pois. Rahatoimikamarilla ei kuitenkaan ollut niin kiire. Se ei katsonut kirjeen antavan tässä asiassa aihetta mihinkään uusiin toimenpiteisiin.²²⁸ Edellisvuonna lastenkoti oli joutunut köyhäinhoidon tarkastajien suoranaisten ”rynnäkön” kohteeksi. Muuta muistutettavaa heillä ei ollut kuin Neppenströmin ahtaus.²²⁹

Köyhäinhoidon alalla oli Joensuussa eilen pieni merkkipäivä ja sen johdosta pieni juhlallisuus.²³⁰

Oli alkuvuosi 1921, ja oli vietetty Sirkkalan lastenkodin tupaantulijaisia (Perinteinen yksikerroksinen puutalo, jossa kuisti oli keskellä pidempää seinää. Sijaitsi nykyisen Sokos Hotelli Kimmelin kohdalla.)²³¹ Uutisen perustella juhla oli monipuolinen, sillä tarjolla oli niin henkistä ja kulttuurista kuin tiedollista antia. Hoidokit olivat iloisia, hyviin tapoihin opetettuja ja puhtaassa vaatetuksessa sekä terveen näköisiä. Kahvitarjoilun aikana heläyttivät hoidokit kimakoilla äänillään yksinkertaisia hengellisiä ja isänmaallisia lauluja²³². Pastori Pärnänen kiitteli uutta johtajatarta neiti Vilhelmiina — Mimmi Poutiaista siitä, että oli selvillä tehtävästään ja kun tulee istuttamaan lapsiin rakkautta esi-isien uskoon ja isänmaahan, kunnioitusta lakiin ja järjestykseen sekä teroittaa heihin hyviä tapoja, kasvaa heistä kunnan ihmisiä ja kansalaisia. Pärnänen toteutti siis ammatinsa — kutsumuksensa ohella valtiollisen vaivashoidon toiveita. Valtuuston puheenjohtaja Johannes Laine, Augustan aviomies ja lehden mukaan yksi seudun huomattavampia yhteiskuntamiehiä,²³³ pahoitteli puheessaan, että ”valtuusto tietää, että tässä [talossa] on puutteita, mutta aika on nyt sellainen, että tähän täytyy nyt tyytyä“. Nuorsuomalaisia ja nyt edistyspuoluetta edustanut, sovittelivaksi, aikaansaavaksi, järjestelmälliseksi kuvattu Laine tarkoitti varmaan mitä sanoi, sillä lastenkotien kehittäminen valtion avustamana ja aviottomien lasten aseman

²²⁶ Köyhäinhoidon järjestelyvaliokunnan kokous. (liite JKV PK 10.6.1920).

²²⁷ Karjalan Maa 12.6., 9.9.1920; Karjalainen 12.6., 9.9.1920; VHH PK 29.9.1920.

²²⁸ RTK PK 16.8.1920.

²²⁹ E. Böök, B. Sarlin ja H. Koponen. Yhteensä neljä tarkastusta. LK VK 1919.

²³⁰ Karjalainen 1.3.1921.

²³¹ Tarma 2003, s. 27, 30.

²³² Karjalainen 1.3.1921.

²³³ Karjalan Sanomat 18.4.1916; Ahonen 1985, s. 544; Karjalainen 1.3.1921.

parantaminen oli otettu puolueohjelmaan.²³⁴ Lisäksi kaupunkitalouden tila oli käynyt yhä tukalammaksi.²³⁵ Hoidokkeja Sirkkalassa oli 29.²³⁶

Remonttia ei näytetä tehdyn. Vasta kun Gauffin syksyllä huomautti puutteiden aiheuttavan ikävän ja huolimattoman leiman — rikkinäisiä muureja ja huonekaluja, vaillinainen ilmanvaihto, maalaamattomat penkit ja pöydät sekä puuttuva talon ohjesääntö — korjauksia ryhdyttiin suunnittelemaan seuraavalle vuodelle. Lastenkodin käyttövaratkin olivat loppuneet.²³⁷ Ristiriitaista on se, että lastenkodin vuosikertomuksen 1921 perusteella tarkastajilla ei ollut mitään muistuttamista.²³⁸ Joko Poutiainen muistaa väärin, ei halunnut muistaa tai tarkastajat eivät ole hänelle sanoneet korjauksista mitään.²³⁹ Karjalaisen toimittajalla oli pari vuotta myöhemmin tilaisuus keskustella Gauffinin kanssa. Haastattelu liittyi lehden artikkeliin: Köyhäinhoidon tila Pohjois-Karjalassa. Hän totesi, että lastenkotiin täytyisi uhrata enemmän.²⁴⁰

Lasten elämä tasaantui Sirkkalaan. Sanomalehdissä ei aiheesta juuri uutisoitu ja kerjäämisestä ei enää lainkaan. Uutiset koskettivat lähinnä johtajattarien vaihtumista. Poutiainen erosi jo vuoden 1922 alussa, ja seuraajaksi valittiin neiti Aino Kansanen. Kansanen irtisanoutui 1928, ja häntä seurasi neiti Helvi Rasonius.²⁴¹ Poutiaisen eron syynä olivat hänen kohtuuttomat palkka- ja kesälomatoiveet, joihin johtokunta ei suostunut. Lisäksi se ei ollut häneen jostakin syystä tyytyväinen.²⁴² Kansaselle lomaa jo suositeltiin, sillä johtajattaren tointa pidettiin “hermojakuluttavana”.²⁴³

Joensuussa syinä lasten sijoittamiseen lastenkotiin olivat suurelta osin vanhempien kuolema tai lapsen hylkääminen, ei kasvatuskyvyn puute kuten muualla.²⁴⁴ Ensi alkuun hoidokkien määrä Sirkkalassa kasvoi lähes 40:een, mutta laski lähestyttäessä 1930-lukua, ollen 26 lasta

²³⁴ Kansallisen Edistyspuolueen ohjelma 1918. Borg 1965, s. 137; eduskunta.fi - Johannes Laine; Edistyspuolueen ideologiassa ja politiikassa erityisesti koulutukseen ja kasvatukseen liittyvät kysymykset olivat tärkeitä. Pulma 1987, s. 123; Tuovinen 1999, s. 72.

²³⁵ Ahonen 1986, s. 172.

²³⁶ 18 poikaa ja 11 tyttöä. Karjalainen 1.3.1921; Poutiainen valittiin kesällä 1920. VVH PK 17.6.1920.

²³⁷ RTK PK 10.10.1921; VHH PK 21.10.1921.

²³⁸ Maaherra ja Gauffin. Yhteensä kolme tarkastusta. LK VK 1921.

²³⁹ Poutiainen on tehnyt ja allekirjoittanut vuoden 1921 lastenkodin vuosikertomuksen huolimatta erostaan.

²⁴⁰ Karjalainen 1.3.1923.

²⁴¹ KHLTK PK 1924; KHLTK PK 11.10, 12.11.1928.

²⁴² Poutiainen vaati mm. kuukauden palkallisen kesäloman. VHH PK 10.1.1922.

²⁴³ Ahonen 1986, s. 46.

²⁴⁴ LK VK 1918—1927; Syinä pääasiassa vanhempien kuolema tai kasvatuskyvyn puute. Pulma 1987, s. 73.

vuonna 1929 (taulukko 4).²⁴⁵ Tarkkaa syytä vähenemiseen on vaikea todeta. Oletettavaa olisi, että ainakin yleisten elinolosuhteiden kohentumisella on ollut jotakin tekemistä asian kanssa. Punakapinan eräänä seurauksena olivat lukuisat orvot. Joensuussa tämä ei selittäisi hetkellistä kasvua, sillä vaivashoitohallitus totesi, ettei heillä ollut — ainakaan vuoden 1919 lopulla — tiedossa ainoatakaan tällaista tapausta.²⁴⁶ Selittävinä tekijöinä lasten äkillisen määrän lisääntymiseen voivat olla äpärien määrä, yleinen syntyvyys ja kontrolli. Vuosina 1917 ja -18 avioton syntyvyys oli 11 % verrattuna aiempien vuosien tasaantuneeseen 5 %:iin. Lisäksi lähestyttäessä vuotta 1920 oli koko syntyvyyskin jatkuvasti lisääntynyt.²⁴⁷ Vuoden 1918 kapina näkyi lisäksi hetken kestäneenä tunteenpurkauksena ja pidempänä kontrollina erityisesti punikkinaisiin, “tämän mätäpaiseen [kapinan] syvimpiin ja salaisimpiin juuriin”.²⁴⁸ Äpärien synnyttäneen äidin kasvatushalu ja -kyky asetettiin sinänsä kyseenalaiseksi, joten äidit haluttiin saattaa tiukkaan kontrolliin. Sijoitushoito oli suositeltavin vaihtoehto.²⁴⁹ Synnissä siitetty tiesi äidille elinkustannusten nousua; mikäli lapsella ei ollut tunnustuksen tehnyttä isää, myöskään elatusavustuksen maksajaa ei ollut.²⁵⁰ Äpärien elatus koheni, kun uusi lainsäädäntö tuli voimaan seuraava vuosikymmenenä.²⁵¹

Taulukko 4. Joensuun lastenkodin lapsien / sen äpärien / kaupungin köyhäinavustusta nauttivien äpärien määrä 1918—29.

Vuosi:	1918	1919	1920	1921	1922	1923
Lapsia	25/--/6	31/3/10	26/3/11	36/--/9	39/6/8	32/4/7
Vuosi:	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Lapsia	37/7/4	27/7/4	28/6/3	26/6/2	29/--/3	26/--/5

Lähteet: Joensuun kunnalliskertomukset 1918—29; Joensuun kaupungin lastenkodin vuosikertomukset 1918—27.

Suuren yleisön tietämättä köyhäinlaitoslautakunta kävi vääntöä kaupunginpuutarhuria, rahatoimikamaria ja sen alaista rakennuskonttoria vastaan. Syinä olivat Sirkkalan sijainti keskellä kaupunginpuutarhurin hoidossa olevia maita, Sirkkalan liian pieni maapinta-ala ja lastenkodin merkitys kasvatuslaitoksena. Pikku hoidokkien ja puutarhurin välillä oli

²⁴⁵ KK 1922—29.

²⁴⁶ VHH PK 16.10.1919; Asiaan ei näytetty enää palaavan. Vaikuttaa siltä, ettei orpoja myöhemminkään ilmennyt, jos pitää perusteluna heidän vähäistä määräänsä Kuopion läänissä: 44 avustettua vuoden 1919 lopulla. Pulma 1987, s. 130.

²⁴⁷ Pöllänen 1998, s. 247—48.

²⁴⁸ Aamulehden näkemys. Ylikangas 1999, s. 403; Haatanen 1992, s. 126.

²⁴⁹ Pulma 1987, s. 167.

²⁵⁰ Pöllänen 1998, s. 250.

²⁵¹ Laki avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista (1922) ja ottolapsilaki (1925). Pylkkänen 1992, s. 109.

esiintynyt kahnauksia. Puutarhuri ei tunnu käsittävän 3—7-vuotiaiden mielialoja, tuumaa lautakunta.²⁵² Jos kyse oli Itkosesta, riidat tuskin olivat vältettävissä. Itkonen nimittäin oli saanut sakkojakin pahoinpitelystä, muun muassa “heitettyään [erästä työmiestä] sahalla kintuille”.²⁵³ Toiseksi lautakunta olisi halunnut lisää maata lastenkodille kasvatuksellisesta syystä: Leikkikenttä oli liian pieni. Lisäksi nyt kyettiin harjoittamaan vain puutarhanhoitoa ja taloustoimia. Tämän se saikin valtuuston hyväksymänä.²⁵⁴ Haluttiin myös karjanhoitoa, koska useat hoidokit lastenkodista päästyään joutuivat palvelukseen maalle. Sen tähden oli välttämätöntä tätäkin taitoa harjoittaa. Ehkäpä Helsingissä työntekoa pidettiin eräänlaisena terapiana, mutta Joensuussa asian laita oli lasten odotettavissa oleva konkreettinen tulevaisuus.²⁵⁵ Rahatoimikamari eväsi pyynnön. Syynä lastenkodin väliaikainen sijainti.²⁵⁶

Vuonna 1926 lautakunnalle tarjoutui tilaisuus vaikuttaa toisen kiinteistön saamiseksi lastenkodiksi. Tällaista oli tarjottu noin 25 km päästä kaupungista.²⁵⁷ Kyse oli Harjulan tilasta, joka oli testamentattu kaupungille ehdolla, että siihen perustetaan lastenkoti. Aluksi lautakunta otti myönteisen kannan, mutta perui tämän myöhemmin. Syinä olivat kaukainen sijainti — lasten koulumatka ja jäsenien tarkastusmatka — sekä tulevat kustannukset, joilla kenties voitaisiin saada uusi ja tarkoitustaan vastaavampi. Kiinnostavaa on, että pyörtävä päätös tehtiin lautakunnan yksityisessä keskustelussa.²⁵⁸ Sen seurauksena päätettiin asia jättää kokonaan valtuuston päätettäväksi. Lastenkoti jäi Sirkkalaan.²⁵⁹

Sirkkala, kuten todettu oli ajateltu vain väliaikaiseksi ratkaisuksi. Vuoden 1929 keväällä köyhäinhuoltolautakunta teki rahatoimikamarille ehdotuksen: “— — eikö olisi syytä ruveta ajattelemaan lähitulevaisuudessa johonkin sopivampaan paikkaan uuden lastenkodin rakennuksen rakentamista”.²⁶⁰ Rahatoimikamari pyysi kunnanhallitukselta selvitystä, ja tilasi rakennuskonttorilta piirrustukset. Se lisäsi vielä, että nykyistä on korjattava, jotta selvitään talven yli.²⁶¹ Lopulta tuloksena oli koko syksyn kestänyt mietintä neljän vaihtoehdon välillä:

²⁵² KHLTK PK 8.1.1925.

²⁵³ Kansan Voima 11.12.1923.

²⁵⁴ JKV PK 21.12.1925.

²⁵⁵ Halila 1977, s. 158.

²⁵⁶ KHLTK PK 8.1.1925, 11.3.1926, 10.11., 8.12.1927.

²⁵⁷ KHLTK PK 30.9.1926.

²⁵⁸ Yksityinen keskustelu edelliseen kokoukseen osallistuneiden jäsenten kesken. 2.10.1926. (KHL PK 1926).

²⁵⁹ KHLTK PK 9.12.1926.

²⁶⁰ RTK PK 22.5.1929.

²⁶¹ RTK PK 22.5.1929.

uusi rakennus, Lähtelän huvila, Linnunniemen huvila vai Sirkkala — edelleen.²⁶² Rahatoimikamarin esittämälle mielipiteelle lautakunta ehdotti vastineessa Sirkkalan korjaamista ja olisi kiirehtinyt siinä sivussa uuden rakentamista.²⁶³ Joulukuussa päätti valtuusto esittää Eino Pakarisen omistaman Lähtelän ostamista. Se oli rahatoimikamarin mukaan edullisin vaihtoehto pitkällä tähtäimellä.²⁶⁴ Sitä se ei ostohetkellä kylläkään ollut; Linnunniemen huvila olisi maksanut 200 000 markkaa verrattuna Lähtelästä maksettuihin tingittyyn 300 000:een.²⁶⁵ Myös huollolliset perustelut olivat vankat, vaikkei Lähteläkään ollut lautakunnan mielestä ihanteellisin ratkaisu.²⁶⁶ Linnunniemen todettiin olevan aiottuun käyttötarkoitukseen huono: rakennuksen koko, sen epäkäytännöllisyys, pitkä koulumatka ja vaarallinen uimaranta.²⁶⁷

4.3 Mielipuolien parhaaksi

“Tiedämme myöskin, että on henkilöitä, jotka elämänsä taistelussa ovat järkensä kadottaneet ja ovat sen niin menettäneet, ettei heillä mitään ymmärrystä ole. Missä hoidetaan näitä?”²⁶⁸ Jämsässä, kuten varmasti niin monessa muussakin pitäjässä, oli pohdittu mielipuolien sijoitusta. Samaan jouduttiin Joensuussa. Vuonna 1900 oli Rantalan miesten käsityöhuone jaettu kahteen osaan ja paikalle rakennettu entisten neljän hourujen säilytyskopin lisäksi kaksi uutta.²⁶⁹ Kymmenluvulla kehitys hourujen/tylsämielisten kohdalla vaikuttaa liittyvän tiiviisti tapaus Lahteen, josta myöhemmin enemmän.

4.3.1 Valituksia ja korjauksia

Vuonna 1913 oli hourujen hoidossa ilmennyt valituksia. Lisäksi on *huomattu*, ettei osastolla ollut — kuten vaivashoidon tarkastaja ja läänin kuvernööri kierokirjeessään ovat *määränneet* — sellaisessa täysissä sielun ja ruumiin voimissa olevaa henkilöä, joka olisi

²⁶² RTK PK 3.9., 10.9., 8.10., 28.11.1929.

²⁶³ KHLTK PK 12.9.1929.

²⁶⁴ Esiteltiin päätös ostamisesta. RTK PK 27.12.1929; VHH PK 22.1.1910.

²⁶⁵ RTK PK 28.11., 3.12.1929.

²⁶⁶ Ahonen 1986, s. 216.

²⁶⁷ RTK PK 28.11.1929.

²⁶⁸ Ote Severus Konkola jr. puheesta Jämsän kuntakokouksessa 1888. Aiheena kunnalliskodin perustaminen. Soikkanen 1966, s. 308.

²⁶⁹ Issakainen 1998, s. 262.

ympäri vuorokauden ollut osastolla, vaan siinä on toiminut laitoksen johtaja.²⁷⁰ Vaan naispuolisten hoitaminen miehelle ei ole siveyskäsitteiden mukaista, johtokunta jatkaa vielä. Tällä perusteella esitettiin valtuustolle mielisairaanhoidajattaren palkkaamista. Täten saataisiin parempi hoito, etteivät mielisairaantylsämieliset olisi aina — sähkön puutteesta johtuen vielä hämärän tultua pimeässäkin — lukkojen takana, vaan saisivat olla vapaanakin.²⁷¹ Seuraavana talvena valittiin ja palkattiin ainoana paikkaa hakenut ja Joensuun ensimmäinen mielisairaanhoidajatar diakonitar Matilda Hytönen 33 markan kuukausipalkalla.²⁷² “Vuoden kuluessa on laitokselle palkattu erikoinen hourujenosaston hoitajatar”, Lahdet toteavat.²⁷³ Jää hieman epäselväksi mitä he ovat tarkoittaneet: taisivat kuitenkin vain kummastella sairaanhoidon täysin uutta muotoa, ei sitä, että olisivat pitäneet palkkausta turhana tai Hytösen persoonaan. Hytönen ei kauaa ollut toimessa, ja hoitajat vaihtuivat muutenkin tiuhaan, kuka mistäkin syystä.²⁷⁴ Yksiselitteistä tai yhdistävää tekijää vaihtuvuudelle ei voi esittää. Johtajaa ei täysin vapautettu mielipuolien/tylsämielisten hoidosta, sillä johtajan ja johtajattaren toimien täsmennettyjen tehtäväkuvausten perusteella oli johtajan velvollisuutena jatkossakin avustaa siinä.²⁷⁵

Syksymmällä tuli taas ongelmia. Johtokunta huomautti, että vaivaistalon yhteyteen rakennettu hourujen/tylsämielisten rakennus on niin täysi hoidokkaita, että joidenkin on täytynyt nukkua koppien välisessä käytävässä.²⁷⁶ Hoidokkien määrän pidempiaikaisempi (taulukko 5) ja avustuksista nauttivien määrän tarkastelut (taulukko 6), eivät aivan tue johtokunnan väitettä, vaikka kyseisen vuoden määrää ei ole tiedossa:

²⁷⁰ VHH PK 13.10.1913; Kursivoinnit kirjoittajan.

²⁷¹ VHH PK 13.10.1913; RTK PK 3.12.1913.

²⁷² Karjalan Sanomat 22.11.1913, 12.2.1914.

²⁷³ Vuosikertomus Joensuun kaupungin kunnalliskodista vuonna 1914.

²⁷⁴ KK 1914; VHH PK 31.5.1917, 16.9.1918; KHLTK PK 27.1.1926.

²⁷⁵ VHH PK 2.5., 19.5.1917.

²⁷⁶ KK 1914, s. 18.

Taulukko 5. Hourujen/tylsämielisten lukumäärä Joensuun vaivaistalossa 1910—29.

Vuosi:	1910	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	-18*	-19	-20
... ::											
Hourut	10	11	**	9	**	12	**	10	18	23	18
Vuosi:	1921	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29		
Hourut	19	17	19	22	15	17	11	13	14		

* Vuodesta 1918 lukien hourujen kategoria muutettiin: hourut ja tylsämieliset.

** Ei tietoja saatavilla

Lähde: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29.

Taulukko 6. Joensuu vaivaistalon ulkopuolella köyhäinavustusta nauttivien hourujen/tylsämielisten määrä 1918—29.

Vuosi:	1918	1919	1920	1921	1922	1923
Hourut ja tylsämieliset	2	1	5	1	2	--
Vuosi:	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Hourut ja tylsämieliset	1	--	--	--	--	2

-- = ei yhtään apua saanutta.

Lähde: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29.

Yhtä kaikki oli tietysti jo sinänsä vaarallista, jos varsinkin raivot hourut/tylsämieliset olisivat päässeet laitoksesta karkaamaan tilan ahtauden vuoksi. Valtuusto hyväksyi johtokunnan ehdotuksen mielisairasosaston laajennuksesta, mutta kuten lastenkodin yhteydessä sen ensimmäisestä yrittämisestä Neppenströmiin tuli tunnetuksi, lykättiin tätäkin hanketta valmistelevan valiokunnan ehdottaman muutoksen perusteella ainakin vuodella eteenpäin. Veronmaksajia ei haluttu saattaa liian ahtaalle. Vaivaishoitojohtokunta ei ole kummassakaan jo hyväksytyyn päätöksen peruuttamisessa kirjannut mielipidettään asiasta.

Hourujen/tylsämielisten kanssa johtokunta ei tyytynyt odottelemaan useampaa vuotta kuten lastenkodin, vaan vuoden 1915 lopulla “valtuustolle päätettiin kirjeellä huomauttaa kunnalliskodin hourun puolen lisärakennuksen lopullisesta toteuttamisesta”.²⁷⁷ Seuraavan vuoden alussa uutisoitiin lisärakennuksen hyväksymisestä. Hanketta ei hyväksytty

²⁷⁷ VHH PK 29.10.1915; Syksyllä 1914 oli tehty peruskiveystyöt. Kertomus Joensuun kaupungin vaivahoidosta vuonna 1914.

yksimielisesti. Rahatoimikamarin mielestä rakentamista ei tulisi toteuttaa, koska Rantala tultaisiin muuttamaan soveliaampaan paikkaan. Valtuusto oli eri mieltä ja pysyi päätöksessään: osaston rakentaminen oli nyt välttämätöntä.²⁷⁸ Osaston rakentamisen yhteydessä hajonnut kävelyaluekin saatiin pitkän ajan jälkeen korjatuksi, millä vältettiin erityisesti kesäisin tapahtuneet karkailut.²⁷⁹ Hoidokkien kertomana mielipuolet/tylsämieliset ja muut hoidokit vaikuttavat eri rakennusten vuoksi elelleen toisistaan melko lailla eristettyinä. Ja eivät hoidokkien tietämättömyyden perusteella olleet ilmeisesti muutenkaan juuri tekemisissä toistensa kanssa.²⁸⁰ Ei käy tarkasti selville, oliko kanssakäyminen kiellettyä ja millä tavoin. Sitä se on joskus rajoitetusti ollut; houruinosastolle käyntiin tarvittiin lupa.²⁸¹

4.3.2 Eriytyvä hoito

Saadaanko piirimielisairaala Pohjois-Karjalaan, kysyi Karjalainen etusivullaan vuonna 1921.²⁸² Vastaus oli nyt kyllä. Joensuun tilannetta mielisairaiden osalta helpotti uusi 160-paikkainen Pälksaaren piirimielisairaala, jonka johtokunnan toisena puheenjohtajana tuli toimimaan jo aiemmin mainittu J. Laine (Sijaitsee luovutetussa Karjalassa, nykyisen rajan — Kitee, Tohmajärvi — lähettyvillä.).²⁸³ Vihkiäiset pidettiin 13.12.1925. Juhlarunon Elon Yössä oli sepittänyt paikallinen:

Murtuu voimat, tarmo raukee, syvyys musta eteen aukee.	Yhteiskunta auta näitä hylätyitä sekopäitä
Moni kurja tielle sortuu, moni vaivoin eelleen ontuu.	Saata huoltoon hoitoon hyvään, kotiin uuteen, rauhaan pyhään.
Ihmishenki tutkii monta arvoitusta loputonta.	Pelastakaa elämälle sekä työlle, toiminnalle,
Kuluu voimat sielun monet, aukee houruinhuoneen ovet.	veljet, siskot onnettomat kiitolliset siitä ovat. ²⁸⁴

²⁷⁸ Karjalan Sanomat 29.1.1916.

²⁷⁹ VHH PK 28.5.1915, 27.5.1920.

²⁸⁰ VHH PK 28.4.1913.

²⁸¹ Issakainen 1998, s. 260; Hoidokkaiden tulee oleskella niissä huoneissa, joihin heidät on määrätty. Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922).

²⁸² Karjalainen 24.9.1921.

²⁸³ Sairaalan perustamista oli pohdittu vuosina 1897 ja 1911. Tuovinen 1999, s. 25, 85, 170; Karjalan Maa 13.12.1925.

²⁸⁴ Jousimaa 1987, s. 82; Runoilijana kunnallisneuvos Pekka Korhonen, jolta sittemmin ilmestyi omakustanne. Tuovinen 1999, s. 11.

Mainio tekele — yö nähdään houruuden tilana. Noteeraamatta ei voi olla hätähuutoa, manifestia: pelastakaa työlle. Pälksaareen siirrettiin vaikeasti hoidettavat, etupäässä skitsofreniasta, kupan aiheuttamasta psykoosista ja maanis-depressiivisyydestä kärsineet.²⁸⁵ Rantalaan jäivät vain rauhalliset hoidokit. Tästä aiheutuen päätettiin erityinen mielisairaidenhoitajan toimi lakkauttaa.²⁸⁶ Hourujen valvonta jätettiin johtaja Lahdelle. Valtuusto ei myöntänyt enää varoja hoitajattaren palkkaukseen Rantalaan, vaikka naishourujen hoito oli katsottu siveettömässä mielessä sopimattomaksi miehelle.²⁸⁷

Mielipuolien hoidon ja olosuhteiden kehitys oli sidoksissa myös uuden kunnalliskodin Koppolan suunnitteluun ja rakentamiseen. Lautakunta kiinnitti asiaan huomiota loppuvuodesta 1927 ja toivoi mielisairasosaston siirtämistä sinne, “kun mielisairaiden hoito ainakin toistaiseksi jää edelleen köyhäinlaitokunnan huollettavaksi”.²⁸⁸ Perusteluina olivat lisäksi osaston ja uuden kunnalliskodin välimatkasta aiheutuvat kustannukset ja vaikeudet. Kesäkuussa 1928 (Koppolan rakentaminen oli ollut jo pitkän aikaan hyvässä vauhdissa) pyysi rahatoimikamari kunnallissihteerin aloitteesta köyhäinhoito- ja terveydenhoitolautakunnalta ehdotusta vielä ratkaisemattomasta hourujen sijoituksesta ja hoidosta uuteen kunnalliskotiin.²⁸⁹ Suurempaa kiirettä ei ole köyhäinhoidon puolella pidetty, kirjelmät luettiin elokuun alussa, ja asiaa ryhdyttiin selvittämään. Rahatoimikamari päätti syyskesällä kiirehtiä vastausta.²⁹⁰ Se sai lausunnot, ja niiden perusteella päätettiin tukeutua terveydenhoitolautakunnan malliin — köyhäinlaitokunnan väliaikaisen kellarikerrokseen -ratkaisun sijaan. Valtuusto hyväksyi 25.10. esitetyn uuden 8-paikkaisen rakennuksen ja erillisen kävelypihan mies- ja naishoidokeille rakennettavaksi Koppolan yhteyteen.²⁹¹ Suunnitelmaa jouduttiin vielä viime hetkillä korjaamaan, sillä “valtuustossa oli esitetty sellainenkin mielipide [osasto] suunniteltu liian pieneksi”.²⁹² Muutos vei jälleen oman aikansa. Kesäkuussa 1929 määräsi rahatoimikamari heti aloittamaan nyt 10-paikkaiseksi muutetun ja 283 000 mk maksavan mielisairasosaston perustustyöt.²⁹³

²⁸⁵ Tuovinen 1999, s. 87.

²⁸⁶ KK 1926, s. 52—57.

²⁸⁷ KHLTK PK 27.1.1926.

²⁸⁸ KHLTK PK 10.11.1927.

²⁸⁹ RTK PK 5.6.1928.

²⁹⁰ RTK PK 4.9.1928; KHLTK PK 9.8.1928.

²⁹¹ RTK PK 18.9.1928; KK 1928, s. 55—56.

²⁹² RTK PK 30.10.1928.

²⁹³ RTK PK 5.6.1929; Karjalainen 10.10.1929.

Uuden rakennuksen kymmenestä paikasta kahdeksan oli varattu levollisille ja kaksi raivomielisairaille. Raivojen mukaanotto ja ylipäättäen osaston rakentaminen tuntui köyhäinlaitokunnassa ja rahatoimikamarissa nähdyn vain siksi välttämättömäksi toimenpiteeksi, koska Pälksaaren kaikki kaupungin 11—14 sairaansijaa olivat käytössä, ja Rantalassa oli vielä houruja.²⁹⁴ Valtuusto oli 1923 päättänyt jättää mielisairaalaosaston toistaiseksi suunnitelman ulkopuolelle ja odottaa uuden mielisairaalahoittoa käsitelleen lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyä.²⁹⁵ Ehkä odotettiin Pälksaaresta ja erityisesti valtiosta pelastusta, jolloin ei olisi tarvinnut perustaa Koppolan yhteyteen erillistä mielisairasosastoa, jota köyhäinlaitolaki edellytti, jos muuta ei ollut.²⁹⁶ Tähän ja lain säätämättömyyteen, sen odotteluun, voisi viitata pitkään ratkaisemattomana pysynyt mielipuolien sijoituksen kohtalo, sillä Suomen ensimmäinen mielisairaslaki säädettiin vasta 1937, jossa vastuu hoidosta jaettiin valtion ja kuntien kesken.²⁹⁷ Pälksaarikaan ei ollut ilmainen vaan kaupungin osuus oli lehden mukaan tullut maksamaan noin 300 000 mk.²⁹⁸ Pälksaari osoittautui, ei vain Joensuulle, vaan muutenkin liian pieneksi. Sen laajentamiselle ja kuntien mielisairaaloitten lakkauttamiselle, haki Karjalainen perusteita hinnasta, parantumisen takeesta, yhteiskunnan edusta ja mallikansalaisuudesta: “Hoidokin hoito ei maksa kunnille kuin 22 mk päivältä — — joten on syytä luopua kunnalliskotien yhteydessä olevista mielisairasosastoista — — jos etenkin sairas tuodaan sinne [Pälksaareen] sairauden alkuasteella, voi pikaisesti täydelleen parantua työkuuntoiseksi yhteiskunnan jäseneksi.”²⁹⁹

Terweydestään wajawaisten henkilöiden sterilisoiminen³⁰⁰

“Kysymys tylsämielisten steriloinnista ollut meillä Suomessa vireillä vuodesta 1912 alkaen, jolloin siitä ensi kerran julkisesti keskusteltiin Helsingissä pidetyssä kuudennessa pohjoismaisessa aistivalliskokouksessa”. Vuoden 1926 Karjalaisen mukaan aihe oli tuotu esiin sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston aloitteesta. Kun tarkastelee Joensuun hourujen/tylsämielisten määrää (taulukot 5 ja 6) huomaa lievää kasvua, muttei merkittävää. Lukuja voi arvioida koko maan vastaaviin, vaikkakin suurilta osin vain arvioihin:

²⁹⁴ Karjalainen 25.10.1928; Karjalan Maa 10.10.1929; Kansan Voima 6.11.1926.

²⁹⁵ KK 1928, s. 55.

²⁹⁶ Haatanen 1992, s. 109.

²⁹⁷ Hyvönen 2008, s. 101, 13.

²⁹⁸ Karjalan Maa 11.5.1929.

²⁹⁹ Karjalainen 16.8.1929.

³⁰⁰ Karjalainen 16.2.1926.

Taulukko 7. Erinäisiä arvioita mielisairaiden/tylsämielisten määrästä Suomessa
1906—1936.

Vuosi:	1906	1906	1919	1921
Määrä:	5 372 / 2 300	11 710 / 8 785	-- / n. 10 000	12 000 / 8 000
Vuosi:	1926	1931	1935—36	
Määrä:	4 506 / 3 729	-- / n. 29 000	25 390 / 15 550	

Lähteet: Mattila 1999; Tuovinen 1999.

Köyhäinhuoltolautakunta ei ole 20-luvulla, eikä kymmenluvullakaan, näyttänyt reagoineen sterilointi -kysymykseen — degeneraatiouhkaan ja nyt siis erään linjan mukaan köyhyyden keskeisempään syyhyn.³⁰¹ Sosiaaliministeriön vuonna 1925 Helsingissä tylsämielisongelmasta kaikille kiinnostuneille järjestämästä kokouksesta on luettu jäsenille tiedonanto (pöytäkirjaan kirjattiin: tylsämielisten hoitoa käsittelevä kokous), mutta asiaa ei kommentoitu sen enempää.³⁰² Houkutintakin olisi ollut, sillä kokoukseen osallistuja sai 25 % alennuksen rautatiemaksuista. Merkintöjä ei liioin ole 1926 köyhäinhuoltolautakunnille suunnattuun kyselyyn osallistumisesta, joka kosketti degeneroituneiden seksuaalisuutta, sikiytyväisyyttä ja perinnöllisyyden lakia: köyhäinhoitoa nauttavia houruja ja kaatuvatautisia.³⁰³ Oliko kyse siitä, ettei hourujen ja tylsämielisten määrä ole Joensuussa lisääntynyt merkittävästi ja näin huolta ei ole muodostunut vai jostakin muusta, jää epäselväksi. Vai eikö kyselyä ole vain huomioitu, kuten Kesälähdellä ei oltu luettu, eikä merkitty pöytäkirjoihin valtiollisen köyhäinhoidon kiertokirjeitä?³⁰⁴ Vaikenemisen perusteella on pidettävä Joensuun köyhäinhoidon suhtautumista sterilointiin neutraalina, ehkä jopa vastustavana, jos perusteena pitää sen muihin valtiollisen köyhäinhoidon moniin eri asioihin ja vaatimukseen kiinnittämää huomiota. Kaikki kun eivät olleet täysin rinnoin näin lopullisten toimien kannattajia:

[Rotuhygienisesti vaarallisten ja rasituksen] torjuminen on yhteiskunnan tärkeimpiä tehtäviä — — Ajatus tällaisesta toimenpiteestä tuntuu kyllä oudolta, vaan ehkäpä kansamme terveydellisistä syistä olisi sekin sulatettava — — [Tylsämieliset ovat] huonosta hoidosta — — rotuhygienisesti vaarallisia — — nurinkurisen yhteiskuntajärjestyksemme uhreja.³⁰⁵

³⁰¹ Mainintaa osallistumisesta tai halukkuudesta Helsingissä 1912 pidettyyn aistivalliskokoukseen ei ole. VHH PK 1912; Mattila 1999, s. 129.

³⁰² KHLTK PK 11.4.1925; Mattila 1999, s. 275.

³⁰³ Kyselyyn osallistui 529 kuntaa 581:stä. Mattila 1999, s. 292; Myöskään terveydenhuoltolautakunnan pöytäkirjoissa ei ole asiaan viittaavia merkintöjä. On kuitenkin mainittava, että osa pöytäkirjan tekstistä on kirjoitettu varsin vaikeasti tulkittavalla käsialalla. THLTK PK 1923—28.

³⁰⁴ Kansan Voima 2.2.1928; Kesälahti sai asiasta moitteita.

³⁰⁵ Kansan Voima 12.2.1927; Ks. lisää vastustajia Mattila 1999.

Köyhäinhuoltolautakunnille suunnatun kyselyn tulokset valmistuivat 1929. Asiaa pohtimaan asetettu komitea päätyi mietinnössään suosittelemaan sterilointia ja se myös valmisti asiaa koskevan lakiehdotuksen.³⁰⁶ Lähtökohtia olivat Mattilaa mukaillen degeneraation leviäminen, sen torjuminen oli yhteiskunnan velvollisuus ja taistelu sitä vastaan oli suorastaan isänmaallista toimintaa. Ellei toimenpiteisiin ryhdyttäisi myös köyhäinhuoitomenot kasvaisivat. Steriloinnin kohteeksi valikoituivat muun muassa heikkomieliset (imbesillit), mielisairaavat ja kaatuvatautiset. Ala-arvoisten vastakohtaksi komitea esitti lahjakkaat ja työteliäät, terveet ja kelvolliset ihmiset, jotka pystyvät hyödylliseen ja tuottavaan työhön ja vievät yhteiskuntaa eteenpäin³⁰⁷. Edessä siinsi puhdas, terve, työteliäs ja yhä vähemmän köyhiä huoltava Suomi.

4.4 Tie uuteen kunnalliskotiin — komea Koppola

Ei ole tarkkaa tietoa millaisessa kunnossa Rantalan infrastruktuuri oli 1910-luvun alussa. Edeltävällä vuosikymmenellä oli tehty paljon remonttia, mutta paljon näyttää jääneen tehtävääkin. Päärakennuksen lattiat olivat olleet niin huonossa kunnossa, että ne oli purettava. Talon kivijalka oli korjattava. Kuumesairaala ja sauna saatiin korjattua, mutta päärakennuksen korjaaminen oli siirtynyt.³⁰⁸

Edellä on jo muissa yhteyksissä tullut ilmi, että Rantala oli katsottu vain väliaikaiseksi. Asia näyttää tulevan ensimmäisen kerran esiin vuonna 1913 sähkökysymyksen käsittelyssä. Yllättäen rahatoimikamari arvioi tällöin (ehkä johtuen sen “kaupunginhallituksen” ominaisuudesta), että Rantala ei läheskään täytä niitä vaatimuksia, joita vaaditaan ajanmukaiselta vaivaistalolta. Vaivaishoitohallitus ei sen sijaan ole tätä ennen esittänyt asiasta mitään ajatuksia. Rantalan vaatimaton taso saattoi olla eräänä syynä miksi se luettiin väliaikaiseksi — kallis remontointi —, mutta suurimpana tekijänä on pidettävä asemakaavaa. Rahatoimikamari jatkaa, että *täytynee* kaupungin lähimmässä tulevaisuudessa ryhtyä uuden vaivaistalon rakentamiseen, koska asemakaavan mukaan sitä ei voi asettaa nykyiselle paikalle.³⁰⁹ Kaupunkilaisten oletti olevan asiasta tietoisia: “— — vaivaistalokin tulenee

³⁰⁶ KM 1929:5; Mattila 1999, s. 286.

³⁰⁷ Mattila 1999, s. 291.

³⁰⁸ Issakainen 1998, s. 263.

³⁰⁹ RTK PK 3.12.1913; Kursivointi kirjoittajan.

muutettavaksi tuonnempana toisaanne”.³¹⁰ Täydellistä varmuutta uudesta vaivaistalosta ei vielä näytä olleen. Vuonna 1914 rahatoimikamari toikin esiin, ettei vaivaistalon muuttaminen toiseen paikkaan voi tulla kysymykseen lähitulevaisuudessa.³¹¹

4.4.1 Avustukset kasvavat: ensimmäinen yritys

Ajatus kohti varmuutta tuli maailmansodan ja sitä seuranneen elintarvikepulan seurauksena: köyhäinhoidon avustusanomukset olivat kunnalliskertomusta lainaten paisuneet luvultaan pelottavan suuriksi (taulukko 8; liite 2).³¹² Kasvu oli alkanut jo vuonna 1913 ja erityisesti satunnaisten avustusten. Yksin luku ei aiheuttanut huolta. Avunsaannin ilmaisuus oli omiaan kasvattamaan huolettomuutta ja laiskuutta.³¹³ Tammikuussa 1916 kaupungin köyhäinhoidon uudelleen järjestäminen otettiin valtuustossa perinpohjaiseen käsittelyyn. Aihetta pohjusti puheenjohtaja J. Laine.³¹⁴ Keskustelun perusteella voi päättyä tulokseen, että vaivaistalon siirto soveliaampaan paikkaan johtui erityisesti avustamisen mahdollisista seurauksista. Niiden lisääntyminen oli jälleen herättänyt uinuneen vanhan pelon: “Suurin haitta tästä kaikesta on, että poikkeuksellisiin avustuksiin totutaan. Kunnan velvollisuus jäseniä auttaessaan on tarjota heille soveliasta työtä — — jos avustus annettaisiin mahdollisuuden mukaan työn muodossa, tulisi köyhäinhoito kunnalle taloudellisesti edullisemmaksi.”³¹⁵ Erotettavissa on selvästi Laineen nuorsuomalainen aatteellisuus. Puolue korosti vaivaishoidon rasiituksen tasoittamista, jonka voi valtiolle suunnatun viestin kanssa ymmärtää koskevan kunnan veronmaksajiakin.³¹⁶ Myös tilapäisyys oli perusteluissa läsnä: “kaikki muutkin kunnalliskodin järjestämis- ja korjausyritykset ovat rauenneet siihen, että koti nykyisellä paikallaan on ainoastaan väliaikainen”.³¹⁷ Tämähän oli ollut jo useamman vuoden tiedossa, mutta se ei yksin syynä ollut johtanut konkreettisiin siirtotoimenpite-/uusimispuheisiin.

³¹⁰ Karjalan Sanomat 18.12.1913; Karjalatar 18.12.1913.

³¹¹ KK 1914, s. 18.

³¹² KK 1915.

³¹³ KK 1915.

³¹⁴ Karjalan Sanomat 29.1.1916; Karjalatar 29.1.1916.

³¹⁵ Karjalatar 29.1.1916.

³¹⁶ Nuorsuomalaisen puolueen ohjelma vuodelta 1906. Borg 1965, s. 59.

³¹⁷ Karjalatar 29.1.1916.

Asiaa pohtimaan asetettiin erityinen, jo aiemmin mainittu, köyhäinhoidon järjestelyvaliokunta. Mukana olivat J. Laine, esimies J. Hakkarainen, O. Savolainen, K. Markkanen ja H. Porthan. Hokkasta ei valittu.³¹⁸ Valiokunnalta vei tulokseen pääsyyn aikaa lähes koko vuosi. Joulukuussa 1916 se ilmoitti, että järjestelyihin tarvittaisiin 100 000 mk, mikä näyttää paljolta, kun sitä vertaa esimerkiksi kaupungille tällöin kertyneeseen yli 600 000 mk lainasummaan.³¹⁹ Sulkulahti sijoituspaikkana näyttää tulevan myös ensimmäisen kerran esiin. Rahatoimikamari oli ehdottomasti sen kannalla.³²⁰ Kaupunki päätti ottaa lainaa. Sillä rahoitettaisiin kunnalliskodinkin rakentaminen.³²¹ Senaatin hyväksymä laina onnistuttiin kuitenkin toheloimaan kaupungin maistraatissa — kaupungin hallituksessa. Laina saatiin myöhemmin, mutta se on huvennut lähes kokonaan juokseviin menoihin.³²² Kunnalliskodille varattua 100 000 mk ei ilmeisesti käytetty, sillä vuonna 1921 summa tulee jälleen sellaisenaan esiin.³²³

4.4.2 Piiritarkastajan vierailu: toinen yritys

Kunnalliskodin kysymykseen näytetään jälleen palatun tositoimin pari vuotta myöhemmin vuonna 1919. Vaivaishoidon tarkastaja oli käynyt. Ilmeisesti suurilta osin tämä vierailu aiheutti päättäjien keskuudessa tohinaa, minkä seurauksena päätti rajusti ylityöllistetty rahatoimikamari sen varapuheenjohtaja H. Porthanin esityksestä ehdottaa valtuustolle ottavan kunnalliskodin siirtämisen Sulkulahdelle lopullisesti ratkaistavakseen. Tarkastaja oli vaatinut kunnalliskodille terveydenhoidollisista syistä tehtävän suuria korjauksia sekä mahdollisesti tulevien hätäaputoiden järjestämisen — tämä onnistuisi rakentamisen muodossa.³²⁴ Syksyllä valtuustossa ehdotusta kehittämään ja suunnittelemaan valittiin taas sama vuoden -16 köyhäinhoidon järjestelyvaliokunta, johon nyt mukaan kuului nuorsuomalainen, esimies

³¹⁸ Karjalan Sanomat 19.2.1916; Karjalatar 19.2.1916.

³¹⁹ Karjalan Sanomat 16.12.1916; Ahonen 1985, s. 435.

³²⁰ RTK PK 20.9.1916.

³²¹ Karjalan Sanomat 23.12.1916, 24.3.1917.

³²² Ahonen 1986, s. 52; Laina alistettiin senaatille 27.4. Päätös saapui maistraatille läänin kuvernöörin kautta 26.5. Maistraatilta päätöksen toimittaminen rahatoimikamarille vei kuitenkin aikaa kolme kuukautta. Tulos oli, että lainalähteen rahavarannot oli ehditty sijoittaa muualle. Karjalan Sanomat 19.5., 2.10., 13.10.1917; Valtuusto päätti joulukuussa ottaa ko. lainan kahdelta vakuutusyhtiöltä. Karjalatar 22.12.1917.

³²³ Karjalan Maa 19.11.1921.

³²⁴ RTK PK 29.9.1919; Ahonen 1986, s. 38—39.

Lampinen.³²⁵ Valiokunta toimi nopeasti. Sen ehdotuksesta valtuusto hyväksyi 6.11.1919 kunnalliskodin sijoitettavaksi Sulkulahden palstalle.³²⁶

Huhtikuussa 1920 järjestelyvaliokunta ehdotti mietinnössään, joka perustui palavasieluiseksi ja toimintatarmoiseksi sanotun piiritarkastaja Bruno Sarlinin laajaan lausuntoon, uuden kunnalliskodin rakentamiskysymyksen siirtämistä. Karjalainen uutisoi: “Kunnalliskoti -kysymyksessä hyväksyttiin valiokunnan ehdotuksen ensimmäinen ponsi, että kunnalliskodin järjestelyä koskevissa valmistelussa asetetaan odottavalle kannalle, kunnes eduskunta tekee päätöksensä uuden köyhäinhuoltolain suhteen”.³²⁷ Jotain Rantalasta ja/tai muusta tilanteesta kertoo se, että köyhäinhoidon valtionedustajat olivat todella aktiivisia. Samana vuonna laitoksella vieraili peräti neljä tarkastajaa: kuvernööri, Gauffin kaksi kertaa ja virkaatekävä piiritarkastaja Litukka kerran, kun keskimäärin kuntien tilanne on tarkastettu kerran kahdessa vuodessa.³²⁸ Rantalan järjestys, hoito ja ruoka tuottivat kiitoksen, mutta entä fyysinen kunto? Kaikki olivat toivomuksenaan lausuneet, että ensitilassa olisi saatava ajanmukainen laitos nykyisen ränsistyneen ja tarkoitustaan vastaamattoman sijaan.³²⁹ Hankkeessa vetäydyttiin kuitenkin siis odottavaan tilaan. Peruste oli Sarlinin ehdotus eli valtiollisen köyhäinhoidon itsensä. Loppuvuodesta asiaa ajamaan perustettu järjestelyvaliokunta päätettiin lakkauttaa. Sitä pyysi valiokunta itse, kun “tietäen kaupungin rahataloudellisen aseman, ei katso voivansa toimia [mutta jatkaa, haluaa jatkaa toimintaansa] kunnes kunnalliskoti ja yleensä köyhäinhoidon järjestelykysymys vireille otetaan”.³³⁰

4.4.3 Kauppias Eino Pakarisen aloite: ja kolmas kerta

Syksyllä 1921 rahatoimikamarissa keskusteltiin muun muassa ravintoaineiden suhteettomasta kallistumisesta (Hintojen nousu pysähtyi 1921.³³¹) Tässä yhteydessä oli kauppias Pakarinen ja entinen vaivaishoitojohtokunnan jäsen huomauttanut, miten köyhäinhoito tulee kaupungille vuosi vuodelta yhä kalliimmaksi. Taustalla oli sekin, että kunnalliseen taloudenhoitoon tarvittiin 1920-luvun alussa jyrkkää muutosta: rahat talousarviomenoihin oli

³²⁵ Karjalainen 4.10.1919; Karjalan Sanomat 22.6.1918.

³²⁶ Toimenpide jätettiin valiokunnalle 2.10., ja sopivimmaksi paikaksi valikoitui 19.10. Sulkulahti. KK 1919.

³²⁷ Jousimaa 1987, s. 35; Karjalainen 17.4.1920; KK 1920; JKV PK 4.2.1926.

³²⁸ KK 1920; Haatanen 1992, s. 118.

³²⁹ KK 1920.

³³⁰ Köyhäinhoidon järjestelyvaliokunnan eronpyyntökirje, allekirjoittajana J. Laine. JKV PK 21.10.1920.

³³¹ Ahvenainen ja Vartiainen 1982, s. 178.

otettava verotuksella, koska muut tulolähteet eivät tuottaneet tarpeeksi.³³² Pakarisen mielestä olisi viipymättä saatava kunnalliskoti itsensä kannattavaksi.³³³ Kyse näyttää todella liittyvän myös ruuan hintaa, sillä avustuksista nauttineiden ja vaivaistalon hoidokkien määrä oli päivittäin vähentynyt (taulukot 8 ja 9). Liitteestä 3 huomaa, miten ravinnon hinta oli noussut Rantalassa, ja sitä se on tietysti tehnyt lastenkodissakin. Kauppiaana Pakarisen voi olettaa olevan asiantuntija hintojen kehityksessä. Unohtaa ei voi lisäksi sitä, että rahatoimikamarin ehdotuksesta henkilökohtainen vaivaismaksu (mies: 2 mk ja nainen: 1 mk) oli vuoden alusta korotettu sekä miehellä että naisella viiteen markkaan.³³⁴ Ärsykettä oli riittämiin. Mielenkiintoista on se, että ainakaan kirjattujen mielipiteiden mukaan hankkeella ei näyttäisi olleen mitään tekemistä Rantalan fyysisen kunnan ja köyhäinhoidon tarkastajien vaatimusten kanssa. Sen sijaan vaivaistalon väliaikaisuuden voi nyt tulkita tulevan keskusteluun mukaan: Rantalassa, Rantalan tilalla ei kyetty harjoittamaan mittavaa maanviljelyä.³³⁵ Pakarinen ehdotti, vaikka kysymys uuden kunnalliskodin rakentamisesta oli valtuustossa lykkäytynyt, oli rahatoimikamarin viipymättä tehtävä aloite ja se täysin valmisteltuna esitettävä valtuustolle. Rahatoimikamari päätti toimia, ja asetti keskuudestaan valiokunnan (N. Suihko, Pakarinen, H. Porthan, E. Saarnio, Taivainen ja Kaisla) uutta kunnalliskotia suunnittelemaan.³³⁶ Samalla näyttää loppuneen vaivaishoitohallituksen suora keskusteluyhteys ja vaikuttaminen kunnalliskotihankkeeseen. Miksi, sitä ei voi sanoa.

Lokakuussa tapahtui. Tarkastaja Gauffin oli kehottanut vaivaishoitohallitusta saattamaan valtuuston tietoon korjausvaatimuksensa: “Kunnalliskoti, jota kunta ei ole pitänyt siinä kunnossa, kun olisi voinut toivoa kaupunkikunnalta, joka on asiansa tasalla: useimmissa huoneissa ovat maalattava lattiat, seinät, ovet, katot. Mielisairasosaston miesten päivähuoneen seinät on tilkittävä ja maalattava. Ulkokuonerakennus (huussit) on niin huono, että kokonaan uudestaan rakennettava.”³³⁷ Asiasta ei Gauffinin mukaan oltu ennen tahdottu virallista huomautusta tehdä, kun on monesti ilmoitettu laitoksen muualle siirtämisestä. Koska asia ei ole edistynyt, katsoo hän velvollisuudekseen niistä vakavasti huomauttaa.³³⁸ Vastineena kunnalliskodin alati lykkäytymiselle rahatoimikamari teki tarkastajalle vastavedon. Se perusteli sitä köyhäinhoitolain lopullisen päätöksen odottelulla. Sovelsi

³³² Ahonen 1986, s. 52.

³³³ RTK PK 5.9.1921.

³³⁴ KK 1920, s. 65.

³³⁵ KHLTK PK 19.11.1924

³³⁶ Mukana mm. kaupungininsinööri ja kaupunginkamreeri. RTK PK 5.9.1921.

³³⁷ RTK PK 10.10.1921.

³³⁸ RTK PK 10.10.1921.

jonkinlaisia “tehkää te ensin, niin me emme tee `vahingossa` liikaa tai liian vähän” tai “ei tässä niin kiirettä” -periaatteita.³³⁹ Ehkä kyse kehittämisessä, toteuttamisessa oli ja on koko tarkastellulla ajalla lisäksi luonteen eroista, sillä Iskala toteaa lapualaisten tehneen köyhäinhoidossa kaikki jämpästi kulloistenkin säännösten mukaan.³⁴⁰ Jonkin kaltainen tukevampi johtopäätös vaatisi kuitenkin laajempia vertailuja kuin vain kahden paikkakunnan vertaamisen. Mentaliteettihistorialla on Ylikankaan sanoin tehtävänsä, mutta myöntää samalla siinä liikuttavan hyllyvällä maaperällä.³⁴¹

Köyhäinhuoltolaki eteni eduskunnassa. Niin eteni myös rahatoimikamari, sillä “ilmoittaa heti mainitun lakiehdotuksen kuluneena syksynä tultua jätetyksi eduskunnalle ryhtyneensä kunnalliskodin uusimiskysymystä valmistelemaan”.³⁴² Rahatoimikamari lausui, että nykyisen korjaaminen — edes tyydyttävään kuntoon — maksaisi noin 170 000 mk ja joka lisäksi ennemmin tai myöhemmin tulee siirrettäväksi muualle olisi täten taloudellisesti epäedullinen ratkaisu. Se ehdotti uuden kunnalliskodin rakennettavaksi Sulkulahden palstalle ja rakennustöihin tulisi ryhtyä mahdollisimman pian ensi talousarviovuoden aikana. Valtuusto hyväksyi esityksen.³⁴³

Seuraavana vuonna asia eteni nytkähtäen. Alkuvuodesta hyväksyttiin rakennussuunnitelma ja valtuutettiin rahatoimikamari hankkimaan 2 milj. mk laina, jota kaupungille vuoden loppuun mennessä kertyi 3,6 milj. markkaa.³⁴⁴ Kunnalliskotihankkeen voi yhdistää asemakaavan etenemiseen; kaavoitus- ja liitoshankkeesta, josta oli tullut yli 20-vuotinen prosessi saatiin tällöin päätökseen. Niinivaaran alue (Rantala sijaitsee) liitettiin 1922 Joensuun kaupunkialueeseen. Kymmenisen vuotta aikaisemmin valmistunut asemakaava, josta niin paljon Rantalan yhteydessä puhuttiin, voitiin ottaa käsittelyyn ja se vahvistettiin 1924.³⁴⁵ Sulkulahdelta kunnalliskodille aiottu metsäpalsta vaihtui 1923 Sulkulahdelta Eino Kuittiselta ostettuun Koppolan tilaan. Rahatoimikamarin enemmistö perusteli päätöstä alkuperäissuunnitelman kalleudella ja rahavaikeuksilla. Sen sijaan tuli hankkia tila, jossa olisi valmista viljelysmaata ja valmiit maatalousrakennukset.³⁴⁶ Kauppahinta oli 335 000 mk,

³³⁹ RTK PK 10.10.1921.

³⁴⁰ Iskala 1983, tutkielman tiivistelmä; Kirjoittaja on itse kotoisin Etelä-Pohjanmaalta ja on asunut Pohjois-Karjalassa useamman vuoden ajan. Kokemukseni mukaan erot ovat selvästi havaittavissa.

³⁴¹ Ylikangas 1990, s. 279.

³⁴² Karjalan Sanomat 19.11.1921.

³⁴³ Karjalan Sanomat 19.11.1921.

³⁴⁴ Karjalan Sanomat 25.2., 22.4.1922; Karjalainen 23.2., 3.6.1922; Ahonen 1986, s. 52.

³⁴⁵ Walleniuksen vuonna 1902 tekemä aloite vei Rantalaa rakennusalan eteenpäin. Ahonen 1986, s. 146—49.

³⁴⁶ Karjalan Sanomat 17.3., 17.5.1923.

jota voi verrata esimerkiksi vuoden -24 talousarvioon, jossa köyhäinhoidon menot olivat noin 460 000 mk. Menot olivat kaupungin viidenneksi suurimmat.³⁴⁷ Entä mikä oli köyhäinhuoltolautakunnan osuus tässä? Se totesi syksyllä, että “rahatoimikamarin edustaja esitti kaupunginkamreerin kokouksessa suullisesti, että sittenkin on ostettu tila tulevaa kunnalliskotia varten.”³⁴⁸ Kuittisen -kauppa oli varmistunut toukokuussa.

Valtuusto pyysi runsaan vuoden päästä marraskuussa “syrjäytetyltä” lautakunnalta lausuntoa rahatoimikamarin rakennusehdotuksesta. Sen se jotenkin loukkaantuneena tekikin: “päättyi lautakunta — — tilaisuuden tullen”.³⁴⁹ Ensimmäin perusteltiin Rantalalan huonoutta, jota 30 vuotta aikaisemmin oli rahatoimikamarin kanssa kilpaa keuhuttu.³⁵⁰ Paikka on tarkoitukseensa soveltumaton, sillä se ei ole niin rauhallinen, jota vanhuksat kaipaisivat. Toiseksi siinä ei ole tilaisuutta harjoittaa laajaa maanviljelyä. Lopuksi paikka on liian lähellä kaupunkia, ja näin kunnalliskodin toimihenkilöiden on mahdotonta valvoa kaupungilla juoksentelua ja kerjäämisen harjoittelua.³⁵¹ Joensuussa ei unohdettu Helsingin vuosisadan vaihteessa lausumia sanoja: “Kerjäämisen voittaminen on se punainen lanka, joka käy läpi vaivahuoltolainsäädännön muinaisajoista asti”.³⁵² Yhä jatkunutta juoksentelun perinnettä lisäksi varmaankin vielä 1920-luvun piirre. Iloiseksi ja huvittelevaksi sanottu vuosikymmen.³⁵³ Lautakunnan mielestä päätös rakentamisesta oli tehtävä ensi tilassa. Tämä vaatimus ei kovin kuvasta köyhäinhoidosta vastuussa olevaa hallintoelintä, sillä lautakunta toteaa, ettei sillä ole ollut nähtävänä [edes] rakennuslityksiä (valmistuivat helmikuussa).³⁵⁴ Se sai valmistuneet piirustukset n:o 3, tai kuten rakennuslityksen ymmärrän, nähtäväksi jossain vaiheessa. Rahatoimikamari nimittäin pyysi siltä lausuntoa vuoden 1925 lopulla uusista piirustuksista n:o 4, jolloin lautakunta toteaa, ettei se kykene antamaan vertailevaa lausuntoa, kun edellisen näkemisestä on niin kauan aikaa.³⁵⁵

Rahatoimikamari ehdotti 27.11.1924 valtuustolle kunnalliskodin rakentamiskysymyksen lopullista ratkaisemista, “joiden kautta vain viranomaisten uudistetut vaatimukset vanhan

³⁴⁷ Karjalan Sanomat 17.5.1923, 3.1.1924.

³⁴⁸ KHLTK PK 14.9.1923.

³⁴⁹ KHLTK PK 19.11.1924.

³⁵⁰ Paikka erinomainen mm. riittävästi rakennuksia ja viljelysmaata. Tosin vilkas paikka aiheutti murhetta. Issakainen 1995, s. 81.

³⁵¹ KHLTK PK 19.11.1924.

³⁵² Haatanen 1992, s. 90

³⁵³ Siipi 1967, s. 60.

³⁵⁴ KHLTK PK 19.11.1924.

³⁵⁵ KHLTK PK 28.12.1925.

kunnalliskodin suurista uudisrakennus- ja korjaustöistä on saatu vaikenemaan”.³⁵⁶ Valtuusto hyväksyi ehdotuksen uuden (kivisen) kunnalliskodin rakentamisesta, jonka etusijalle asetettiin monista rakennushankkeista vain vesi- ja viemärlaitoksen rakentaminen.³⁵⁷ Kustannusarvioksi tuli 1 603 800 mk. Kahdelta vakuutusyhtiöltä oli saatu 700 000 mk ja kaupunkien yleinen palovakuutusyhdistys oli myöntänyt 500 000 mk. Puuttuva 203 800 mk voidaan rahatoimikamarin mielestä rahoittaa väliaikaisesti dollarilainavaroista.³⁵⁸ Palovakuutusyhdistyksen eräänä lainahtona oli toivomus kivisestä rakennuksesta. Tämä on varmasti vaikuttanut rakennusaineen muuttamiseen, sillä tarkoitus oli tehdä puinen.³⁵⁹ lainarahaa tarvittiin. Palovakuutusyhdistyksen toive, kiviaineksen puuta parempi hygienia, paloturvallisuus, rakennuksen edullisemmat hoitokustannukset — ja lainarahan saanti vaikuttivat puun muuttamiseen kiveksi, jota ainakin rahatoimikamari ja köyhäinhuoltolautakunta puolsivat.³⁶⁰

Puun vaihtuminen kiveen saattoi olla eräs tekijä miksi lopullisten piirrustusten saanti ja niiden myötä myös rakennuksen valmistumisen lupailu siirtyi siirtymistään.³⁶¹ Huhtikuussa 1923 oli rahatoimikamari valtuuston valtuuttamana määrännyt rakennuskonttorin heti valmistamaan puisen kunnalliskodin piirrustukset (n:o 3) aiempien kahden lisäksi. Heinäkuussa rakennuskonttori esitti töiden runsaudesta johtuen piirrustusten laatimisen jätettäväksi sosiaalihuoltolautakunnan arkkitehti Axel Mörmelle. He ehdosivat itse vasta syksyllä suunnittelemaan piirrustukset.³⁶² Konttori teki kuitenkin työnsä. Puisen rakennuksen piirrustukset n:o 3 valmistuivat 9.2.1924, ja ne hyväksyttiin 27.11.1924.³⁶³ Kunnalliskertomukseen 1924—26 on kirjattu, että saadakseen rakennuskonttorin piirrustukset kertakaikkiaan sosiaaliministeriön vaatimusten mukaisiksi tiedusteli rahatoimikamari Mörmeltä piirrustuksia. Häntä on syksyllä 1925 kiirehditty, muttei ollut vastannut mitään. Vasta aivan vuoden lopussa saapui Mörnen lausunto — joka siis on ollut köyhäinhuoltolautakunnan nähtävänä.³⁶⁴ Helmikuussa 1926 päätettiin luopua piirrustuksista

³⁵⁶ JKV PK 27.11.1924.

³⁵⁷ Muita hankkeita mm. sähkölaitos, synnytyslaitos ja teurastamo. Ahonen 1986, s. 172—73.

³⁵⁸ Arvioon sisältyi 200 000 mk edestä omaa puuainesta. Karjalan Maa 29.11.1924.

³⁵⁹ Karjalan Maa 25.9.1924.

³⁶⁰ Karjalan Maa 29.11.1924; KK 1921—23; KHLTK PK 19.11.1924; JKV PK 4.2.1926.

³⁶¹ KK 1925, 1926; Esim.: Kunnalliskoti käyttöön keväällä 1927. Karjalan Maa 27.11.1924; Määrä valmistua 1.12.1928. Karjalan Maa 1.12.1927; On oltava valmis 1.10.1928. Karjalainen 25.10.1927.

³⁶² RTK PK 16.4., 9.7.1923; JKV PK 27.11.1924; Piirrustuksia on siis näytetty tehdyn neljä eri versiota: osin puinen ja kivinen (n:o 1), kivinen (n:o 2), puinen (n:o 3) ja lopullinen kivinen (n:o 4). JKV PK 27.11.1924; Karjalainen 23.2.1922; KK 1921—23.

³⁶³ Karjalan Maa 25.9.1924.

³⁶⁴ RTK PK 28.9., 29.12.1925.

n:o 3 ja hyväksyttiin Mörnen valmistama n:o 4, ja valtuutettiin tilaamaan häneltä kaikki lopulliset. Loppuvuosi meni odotellessa, kun Mörnen lähettämät korjatut piirustukset oli vielä välissä, elokuussa, hyväksytty ja pyydetty häntä valmistamaan kaikki lopulliset ja joita sitten hoputettiin useampaan otteeseen.³⁶⁵ Vuoden 1927 alkupuolella piirustukset olivat vihdoinkin valmiit ja joita vielä täydennettiin. Rakennustyöt päästiin aloittamaan kesällä.³⁶⁶

Ei ole tietoa, tiesivätkö köyhäinhoidon tarkastajat töiden aloituksesta. Mutta syksyllä tarkkaa selontekoa oli joka tapauksessa vaadittu autuaan tietämättömältä köyhäinhoitolautakunnalta. Tilanne on mahtanut olla kiusallista ensinnäkin kaupungin köyhäinhoidon edustajille, mutta myös tarkastajalle. Hankehan kuului heidän ammattialueeseen. Lautakunta kun ei tällöin tiennyt, oli sen tiedusteltava rahatoimikamarilta, missä ajassa ja miten rakentaminen tullaan järjestämään, kun heille ei ole niistä tarkemmin ilmoitettu. Ja nyt heidän pitäisi siis informoida tarkastajaa, joka oli asiasta kysellyt.³⁶⁷ Siinä sitä nyt oltiin. Tarkastajien ja rahatoimikamarin puristuksessa.

Koppola kiinnosti muitakin. Niinpä Karjalaisen toimittaja kävi seuraavana vuonna tiedustelemassa rakennuskonttorin rakennusmestari Raittilalta millä kannalla rakennustyöt nykyään ovat: Hyvällä vastattiin³⁶⁸. Harmia toi sittemmin tiilien viipyneet toimitukset, joka johti töiden seisahtumiseen. Tehtailija Neuvosta oli asiasta jo muistettu, mutta tyyli ei ollut muuttunut. Ja nyt hän tempun teki; Neuvonen vaati sen sijaan lisäystä sovittuun myyntihintaan.³⁶⁹ Muitakin tekijöitä löytyi. Rakennustarkastajat ovat todenneet, että kesä -28 oli erittäin sateinen ja paikkakunnalla kuin muuallakin maassa oli verrattain vilkas rakennustoiminta. Rakentaminen oli vielä sesonkityötä. Pakkasten ajaksi työmaat hiljenivät.³⁷⁰

Ahonen toteaa, että Koppolan suunnittelu- ja rakentamisaikana kaupunkia oli monta kertaa virallisesti ja epävirallisesti moitittu hidastelusta ja tahallisuudesta.³⁷¹ Tahallista viivyttelyä on vaikeata paikantaa ellei tällaiseksi lasketa rakennuskonttorin vetoamista työkiireisiin tai yleistä vetoamista tulevaan köyhäinhoitolakiin. Muistaa pitää myös

³⁶⁵ Karjalan Maa 10.2.1927.

³⁶⁶ RTK PK 1.2., 21.3.,5.4.1927.

³⁶⁷ RTK PK 9.9.1927; KHLTK PK 8.9.1927.

³⁶⁸ Karjalainen 19.6.1928.

³⁶⁹ RTK PK 24.7.1928

³⁷⁰ RTK PK 7.5.1929; Siipi 1967, s. 60—61; Karjalan Maa 7.5.1929; Ahonen 1986, s. 197.

³⁷¹ Ahonen 1986, s. 217.

asemakaava. Sen varmistuminen toi omalta osalta vauhtia kunnalliskotihankkeeseen: miksi kiirehtiä, kun asemakaavaa ei ole vahvistettu. Hidastelusta tai puhuisin ennemmin varman päälle pelaamisesta voi kyllä jossain tilanteissa tulkita olleen, esimerkiksi siinä rakennetaanko edullisempi puinen rakennus ja urakkakilpailuttamisessa.³⁷² Kyse oli lisäksi ainakin Mörnen mukaan rakennuskonttorin ammattitaidottomuudesta: “ — — *piirustukset olivat siksi epäonnistuneet, etten voinut käyttää niitä suunnitelman pohjana — — Mallipiirrustuksen hyvät puolet oli syrjäytetty ja sen huonot puolet tehty vielä pahemmiksi.*”³⁷³ Mutta kuten on tullut esiin, oli syytä kaupungista itsestäänkin riippumattomissa tekijöissä: sää, rakennustoiminnan eri puolet ja Mörnen hitaahko piirrustusten valmistaminen. Unohtaa ei voi Ahosen itsensä toteamaa rahatoimikamarin paljoa työmäärää.

Koppolan lopulliset kustannukset tekivät 1 990 527,29 mk.³⁷⁴ Summa on suuri, jos sitä vertaa vaikka köyhäinhoidon ja kaupungin menoarvioihin samoina aikoina (liite 3). Hanke poiki ainakin yhden virallisen ja yhden epävirallisen vastustuksen. Valtuutettu O. Savolainen jätti vuonna 1926 esityksen, jossa ehdotettiin muun muassa Koppolan korvaamista Rantalan korjaamisella. Ehdotus johtui kaupungin velkaisuudesta (Savolaisen mukaan 10 milj. mk) sekä siitä, että Koppola on 1,5 milj. mk menoerä, josta ei voida esittää mitään tulopuolta. Hän totesi, ettei kuitenkaan vastusta yhteiskunnan hoidokkien saavan asianmukaista asuntoa.³⁷⁵ Savolaisen esitys hylättiin. Eräänä perusteena oli Rantalan väliaikaisuus.³⁷⁶ Karjalainen otti vuonna 1923 myös puolustavan kannan Rantalan peruskorjaukseen. Asiaa perusteltiin taloudellisesti ja imagollisesti: “[Rantala] ei vastaa tarkoitustaan ja eikä ole kunniaksi läänin pääkaupungiksi pyrkivälle kaupungille”.³⁷⁷

Pyydämme hyväntahtoisesti läsnäolemaan Joensuun kaupungin uuden kunnalliskodin vihkimistilaisuudessa Koppolan tilalla ja samalla aikaa laitoksella pidettävissä vaatimattomissa tupaantulijaisissa.

Toukokuun 9. päivänä 1929 kello 14

Joensuun kaupungin köyhäinlaitoksentalon puolesta³⁷⁸

³⁷² RTK PK 5.4., 6.9.1927.

³⁷³ Mörnen lausunto piirrustustarjouksessaan. *Kansan Voima* 21.1.1926.

³⁷⁴ RTK PK 30.4.1929.

³⁷⁵ Karjalainen 2.2.1926; JKV PK 4.2.1926.

³⁷⁶ RTK PK 26.1.1926.

³⁷⁷ Karjalainen 8.3.1923; *Pyrkimys* täyttyi vuonna 1960. Tuunainen (toim.) 1998, s. 9.

³⁷⁸ KHLTK PK 26.4.1929.

Pitkäaikainen hanke oli nyt ohi. Lautakunnalla oli aihetta pieneen ylpeilyyn ja itsensä esiintuomiseen ainakin edellä olevan painetun kutsukortin muodossa. Liian pröystäileviltä ei varmasti haluttu näyttää, kun tiedettiin hyvin, mitä laitos oli maksanut. Lehdissä oli laajat selostukset juhlasta ja uudesta kodista. Edellisenä päivänä talo, johon voitiin sijoittaa 80 hoidokkia, oli tarkastettu maan köyhäinhallinnon puolesta. Koppola vastasi kaikkiin niihin vaatimuksiin, jotka nykyisin voidaan kunnalliskodille asettaa. Nähtiin, ettei oltu vain noudatettu köyhäinhoitolain kirjaimellisia vaatimuksia, vaan että monessa suhteessa oli tehty paljon enemmän³⁷⁹. Monien arvovaltaisten vieraiden joukossa olivat mukana rouva A. Laine, valtuuston puheenjohtaja J. Laine, entinen johtaja Lahti ja vihkimispuheen pitänyt kirkkoherra Pärnänen. Lautakunnan puolesta vieraat lausui tervetulleeksi rouva Maria Kejonen, joka puheessaan muun muassa toivoi, “että uusi valoisa koti ja sen luonnonihana ympäristö on luova lohtua sen hoidokkien elämään ja kohottava heidän ajatuksensa kauneutta kohti”.³⁸⁰ Kansan Voiman mielestä Kejosen puhe oli “osaksi sangen tökerö”:

— — kolmeen eri kertaan toistamalla leimattiin suurimmalta osaltaan laiskuus köyhäinhoidon varaan joutumisen syyksi — — sen ilkeämpää herjausta ei juuri köyhäin tarvitse saada.³⁸¹

Piiritarkastaja Eemil Tolonen sanoi talon olevan Kuopion köyhäinhoitopiirin paras. Mentiinköhän Tolosen mielessä silti liian pitkälle?! Hän oli muutamaa vuotta aiemmin todennut Itä-Suomen kunnalliskotien saavan olla vaatimattomampia kuin länsi- ja eteläosissa maata johtuen kansan varallisuudesta. “Yleisenä sääntönä olkoon: kunnalliskotien — — rakennustapa ja varustelu älköön kohotko yleensä yläpuolelle paikkakunnan yleistä rakennustapaa ja elintaso”, Tolonen kehoitti.³⁸² Mainintoja valmiin Koppolan liiallisesta prameudesta ei kuitenkaan ole. Uutisen mukaan vakavahenkinen [ja kristillishenkinen] juhla päättyi Maamme-lauluun. “*Talo on hyvä, jos maksaakin*”, oli Karjalaisen kyselemä yleinen mielipide.³⁸³ Maksoihan se, ja niinpä kaupungin lainojen yhteismäärä oli vuoden 1930 lopussa 9,6 milj. markkaa.³⁸⁴ Juhla päättyi vähemmän juhlalliseen kotimatkaan: autot

³⁷⁹ Karjalan Maa 7.5., 11.5.1929; J. Laine kertoi puheessaan kunnalliskotihankkeen käynnistyneen yleisesti vuonna 1918. Tässä hän ilmeisesti muisti väärin tai katsoi sen käynnistymisen eri perustein kuin kirjoittaja tai muut: Uuden kunnalliskodin rakennuskysymys on ollut kaupungin kunnallishallinnon päiväjärjestyksessä 17.2.1916 lähtien. JKV PK 4.2.1926.

³⁸⁰ Karjalan Maa 11.5.1929.

³⁸¹ Kansan Voima 11.5.1929; Muita puhujia ei arvosteltu.

³⁸² 20-luvun puolivälissä. Jousimaa 1987, s. 82—83.

³⁸³ Karjalainen 11.5.1929.

³⁸⁴ Ahonen 1986, s. 58.

jumittuivat saviseen tiehen, ja yleisö joutui tarpomaan miten taisi — kiusallista, Karjalainen totesi.³⁸⁵

4.5 Pohdiskelua työlaitoksesta ja köyhäinlaitokulungeista syksyisenä päivänä

Suuren yleisön käsitys tavallisesti on se, että köyhäinhoidon varaan joutuneista verraton enemmistö on yhteiskunnan pohjasakkaa — — Epäilemättä heistä suuri joukko onkin sellaisia — — jotka tuntevat paremmin, tietävät että joukossa [vaivaistaloissa] paljon muitakin — — yksi ilkeätapainen häiritsee koko taloa.³⁸⁶

Näin arvioi köyhäinhoidon ylitarkastaja Viljo Hytönen kunnalliskotien hoidokkikuntaa Karjalan Maan etusivulla 1923. Aihe liittyi työlaitoksiin. Uuden köyhäinlaitolain mukaan niiden perustaminen ei ollut kunnille pakollista. Riitti jos oli osallisena. Syksyllä 1927, Koppolan rakentamisen juuri alettua, lautakunta luki valtuuston kirjelmää, jossa pyydettiin lausuntoa työlaitoksen perustamista niiden kuntien kesken, jotka ovat mukana Pälksaaren piirimielisairaalassa.³⁸⁷ Asiaa ruodittiin köyhäinhoidon näkökulmasta laajasti. Perusteena osallistumiseen oli taloudellinen rasite, jonka tietyt köyhät muodostivat. Oltiin ymmällä kehityksestä, kuten muuallakin maassa, sillä “kuntien köyhäinhoitoa koskevat menot ovat nykyisin nousseet jotenkin huomattaviksi — — ja kuntien taloutta rasittavaksi”.³⁸⁸ Menokehitystä oli moitittu jo aiemmin, nyt Pälksaaren perustamisen yhteydessä, jälleen valtuuston puheenjohtaja J. Laineen hahmossa.³⁸⁹ Hän kuitenkin toi esiin myös inhimillisen hoidon hankkimisen merkityksen yhteiskunnan kovaosaisille. Peruste lautakunnan mielipiteelle 1927 oli, sillä ainakin Joensuussa menot olivat jälleen lisääntyneet tasaisesti (liite 3). Pälksaari esimerkiksi lisäsi kustannuksia.

Toista perustetta lautakunnan kannalle voi hakea Kuopion läänin köyhäinhoito-oloista, joista Karjalan Maa oli kertonut edellisvuonna. Menot läänissä olivat suhteellisesti raskaammat verrattuna muihin lääneihin. Suurimpina syinä pidettiin huonoja asunto-oloja ja suurta irtolais määrää. Köyhäinlaitoksia oli laskettu olevan noin 85 % kunnista. Avunsaajia oli 3,3 %, koko maan luvun ollessa 2,7 %.³⁹⁰ Joensuussa luku oli 3,9 %.³⁹¹ Lautakunta ei

³⁸⁵ Karjalainen 11.5.1929.

³⁸⁶ Karjalan Maa 3.3.1923.

³⁸⁷ KHLTK PK 8.9.1927.

³⁸⁸ Jousimaa 1987, s. 110; KHLTK PK 8.9.1927.

³⁸⁹ Vuonna 1922. Tuovinen 1999, s. 26.

³⁹⁰ Karjalan Maa 3.8.1926.

sanallisesti ilmaissut köyhyyden syitä juuri näin, vaan sen mielestä suurin osa menoista oli sellaisia, jotka mitenkään eivät ole vältettävissä: yhteiskunnan tulee lautakunnan sanoin ojentaa auttava kätensä vanhuudenheikoille, mielisairaille, aistivialliselle, sairaille ja orvoille. Tuomion saivat elostelijat, holtittomat ja työtä vieroksuvat. Niin sanotut “perhepinnarit”, isät, jotka ovat perheensä hylänneet ja huonoa elämää viettävät äidit, jotka eivät huolehdi lapsistaan tarpeeksi.³⁹² Nämä menot kuuluisivat heille, yksityisille, mutta kun ovat usein varattomia, lautakunta pohtii. Keinona olisi työlaitos, johon siveettömät voitaisiin pakottaa heidän tähdensä maksetuista köyhäinhoitoavustuksista.³⁹³ Merkillepantavaa on se, että tämä näyttäisi olevan ainoa kerta, kuin johtokunta/lautakunta ilmaisee kokouksessa sanallisesti jaon “hyviin” ja “huonoihin” köyhiin.³⁹⁴ Tämä ei tapahtunut kitkerään sävyyn, vaan pikemmin käytännön opettamana toteamuksena.

Lautakunnan mielestä pakkotyön pelko voi estää monenkin leväperäisen ja huolimattoman työkyisen epäsiiveellisuudesta ja lisäksi parantaa huonoa yleistä käytöstä. Tämän terveellinen vaikutus oli huomattu Rantalassakin sitä silloin tällöin käytettäessä.³⁹⁵ Lautakunta esitti ehdotuksenaan: “— — jos jätetään huomioonottamatta mahdollisesti aiheutuva rahallinen uhraus, on Joensuun kaupungille hyödyksi laitoksen siiveellisen vaikutuksen vuoksi yhtyä yhteisen työlaitoksen aikaansaamiseksi Itä-Karjalaan”.³⁹⁶ Lautakunta ajatteli työlaitoksesta maassa yleisesti ajatellulla tavalla.³⁹⁷ Uskomus oli, että niiden avulla voitaisiin suuresti vähentää kuntien köyhäinohitomenoja. Vuosina 1910—29 Joensuun köyhäinhoidon menot olivat keskimäärin noin 5,9 % kaupungin menoista (liite 3). Osuus vaihteli vuosittain, ja menoja lisäsivät erityisesti Pälksaari, perustettu lastenkoti, erilaisten parantolojen ja koulujen osuus sekä satunnaisten avustusten lisääntyminen. Liitteestä 4 voi arvioida, miten menot köyhäinhoitojohtokunnalla/lautakunnalla jakaantuivat. Tuloja köyhäinhoito sai muun muassa muilta kunnilta, yksityisiltä, valtiolta, Rantalasta ja henkilökohtaisesta vaivaismaksusta. Rantalassa tuloja tuottivat esimerkiksi käsityöt, maidon myynti ja hoitomaksut.³⁹⁸

³⁹¹ Kotiavustuksista nauttineiden ja Rantalassa lastenkodin hoidokkien määrä vuonna 1926.

³⁹² Halila 1977, s. 100.

³⁹³ KHLTK PK 8.9.1927.

³⁹⁴ Jaottelu ilmaistaan myös uudessa kunnalliskodin ohjesäännössä. Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922).

³⁹⁵ KHLTK PK 8.9.1927.

³⁹⁶ KHLTK PK 8.9.1927.

³⁹⁷ Haatanen 1992, s. 108.

³⁹⁸ KK 1910—29.

Joensuun taloustilanne 1900-luvun alkupuolella oli heikko ja osin sekavakin, mitä johdannossa on kuvattu. Sen vaikutukset ovat nähtävissä Rantalan mielisairasosaston ja lastenkotien yhteydessä. Sen sijaan Koppolan kohdalla raha ei ole koskaan näyttänyt muodostuneen todelliseksi ongelmaksi. Ja nimenomaan painottaisin tässä ajatusta siitä, että kaupunki lähti investoimaan näin suuren mittaluokan hankkeeseen

V KÖYHÄINHOITOA KAUPUNGIN ARJESSA

5.1. Vaivahoitohallitus työssä

Edellä kuvattujen eri kehittämistöiden ohessa piti silti jaksaa tehdä vielä arkista jokapäiväistä köyhäinhoitotyötä. Asioita ja ongelmia riitti selvittäviksi, ja kotipaikkaoikeudesta oltiin tarkkoja. Uusi köyhäinhuoltolaki kavensi sitä jonkin verran.³⁹⁹ Kotipaikkaoikeuden selvittämiseksi piti esimies Hokkasen käydä jopa Etelä-Pohjanmaalla Seinäjoella saakka tarkistamassa tilanteen. Samalla kertaa saatiin tosin hoidettua toinenkin asia. Hokkanen toi Pitkänniemen sairaalasta mielisairas Meriläisen pois.⁴⁰⁰ Kotipaikkaoikeuden epäselvyys — vähäinenkin sellainen — eväsi myös Rantalaan pääsyn. Näin kävi sinne pyrkineelle Annalle, “kun kotipaikkansa ei aivan selvä”.⁴⁰¹

Joensuu on 1910-luvun lopulla vaikuttanut köyhäinhoidon tilastoinnissa hoitaneen mallikkaasti työnsä.⁴⁰² Naapurikunnissa ja erityisesti Kontiolahdella asiat eivät sen sijaan olleet eivätkä vastedeskään sujuneet hyvin: muun muassa johtokunta sai uhkasakon.⁴⁰³ Ehkä tämä ukaasi kohensi tilannetta ja Kansan Voiman mukaan “uskomattoman kaameita kuvauksia” hoidokkien nimittämästä “kuoleman klosetista” (köyhäintalo).

5.1.1 Puutteenaisten puolesta — paheellisuutta vastaan

Taulukosta 8 voi havaita, että Joensuussa avustusta nauttineiden määrä on ollut 1910—29 vuosista riippuen noin 80—270:een henkeen. Vaikeimmat hetket koettiin murrosvuosina 1914—19 eli maailmasodan, itsenäistymisen ja kapinan aikana. Tätä vahvistaa kaupungin päättäjien edellä jo käsitellyt mielipiteet. Soikkasen mukaan äkkinäiset vaihtelut olivat vaivahoidossa kaikkein vaikeimpia hoitaa.⁴⁰⁴ Tämä oli totta Joensuussakin, mutta mitään

³⁹⁹ Kotipaikkaoikeuden kaksivuotinen raja vaihtui vuoteen ja 15—59 ikäraja 16—55:een. Piirainen 1974, s. 116.

⁴⁰⁰ VHH PK 29.9.1911.

⁴⁰¹ VHH PK 28.4.1914.

⁴⁰² Lehden mukaan monet kunnat jättäneet tilastoinnin leväperäisyyttään tai vitkastelusta tekemättä mm. Kontiolahti, Liperi, Polvijärvi, Tuupovaara ja Kiihtelysvaara. Karjalan Maa 22.5.1919.

⁴⁰³ Kunnalle langetettiin 100 000 mk ja kullekin jäsenelle 2 000 mk uhkasakko. Nimismies oli määrätty valvomaan määräysten toimeenpanoa. Karjalainen 13.3.1920; Kansan Voima 25.9.1919, 13.1., 4.3., 1.4.1920.

⁴⁰⁴ Soikkanen 1966, s. 312.

ylivoimaista ongelmaa murrosvuodet eivät ole tuottaneet. Päinvastoin niistä on tunnut selviävän käytännössä yllättävän helposti. Sen verran aika toi ongelmia esiin, että asia johti valtuustossa köyhäinhoidon perinpohjaiseen käsittelyyn. Mutta se, että aihe ei pysynyt intensiivisesti julkisuudessa, kertoo siitä, ettei ylitsepääsemättömiä hankaluuksia ole ollut. Maailmansota aiheutti suuriruhtinaskunnassa aluksi viennin pysähtymisen ja työttömyyttä, mikä näkyi selvästi Joensuussa vuonna 1915: avustuksista nauttijoiden määrä oli 5,4 % asukasluvusta. Kaikkiaan köyhäinhoidon piirissä oli 6,7 %.⁴⁰⁵ Venäjän puoleiset ratatyöt ja omat vallityöt muuttivat tilanteen.⁴⁰⁶ Vuonna 1918, jolloin köyhäinhoidon menot ovat nousseet merkittävästi, köyhäinapua nautti kuitenkin “vain” 5,5 % asukkaista, mutta ruoka-aineiden hinta oli kohonnut (liite 3).⁴⁰⁷

Kun murrosvuosista oli selvitty, avustuksista nauttijoiden määrä on 1919—29 vakiintunut vakaaseen vuosittaiseen keskimäärin 102 henkeen eli 2 % kaupungin väestömäärästä. Rantalan ja lastenkodin hoidokit mukaan laskien määrä oli noin 3,9 %.⁴⁰⁸ Murrosvuodet näkyvät myös vaivaistalon hoidokeissa, mutta eivät selvästi (taulukko 9). Syynä voivat olla ensinnäkin Rantalan fyysinen koko. Hoidokkeja ei mahtunut enempää otettavaksi.⁴⁰⁹ Vaikuttaisi siltä, että noin 70 hoidokkia oli maksimimäärä (taulukko 9). Toisaalta avustettavien henkilöiden tilanne ei vielä täyttänyt vaivaistalon kriteerejä, vaan kotosalla on katsottu pärjäävän. Avustuksen antaminen edellytti, että avun saaja oli fyysisesti kyllin terve pitämään huolta itsestään.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ Rantalan hoidokit lisätynä.

⁴⁰⁶ Ahonen 1985, s. 466; Maan yleisestä tilanteesta ks. Urponen 1994, s. 164.

⁴⁰⁷ Rasila 1982, s. 165.

⁴⁰⁸ Lukema laskettu avustusta nauttineiden, lastenkodin ja Rantalan hoidokkien keskiarvon mukaan.

⁴⁰⁹ Vuosina 1925 ja -27 Rantalan todettiin olevan hoidokeista ahdas. KHLTK PK 11.6.1925, 11.8.1927.

⁴¹⁰ Rasila 1983, s. 347.

Taulukko 8. Säännöllistä/tilapäistä köyhäinavustusta nauttineiden määrä Joensuussa
1910—29.

Vuosi:	1910	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	-18	-19
Säännöllistä avustusta	94	61	101	72	107	123	104	73	105	
Tilapäistä avustusta	20	22	29	66	94	149	106	106	65	
Kotiavustusta										155*
Vuosi:	1920	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29
Kotiavustusta	109	96	87	92	101	95	98	83	89	120

* Säännöllinen ja tilapäinen apu on ilmeisesti yhdistetty vuodesta 1919 lähtien yhteiseksi kotiavustukseksi.

Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29; Kertomus Joensuun kaupungin köyhäinhoidosta vuodelta 1912.

Valtaosa näistä ihmisistä koki avun hakemisen ja siitä nauttimisen häpeälliseksi. Yleensä saaja tiedettiin. Talonomistaja Kinnunen valitti, että “vaivaishoitoa nauttiva leski — — Hyttinen oli jättänyt asuntonsa vuokran maksamatta“. Johtokunta päätti, ettei rupea velkoja maksamaan, vaan Hokkanen sai luvan antaa Hyttiselle varoituksen elää varojensa mukaan.⁴¹¹ Mikä sai, mikä pakotti joensuulaiset turvautumaa köyhäinapuun? Seuraavassa kolme yleisintä syytä (liite 5):

- 1) kivullosuus ja sairaus
- 2) perheen lukuisuus
- 3) aistivallisuus ja raajarikkoisuus.

Tylsämielisten hoito⁴¹²

Otsikko Karjalan Maassa 1925. Eduskunta oli kehoittanut hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin suunnitelman laatimiseksi tylsämielisten kasvatusta ja hoitoa varten. Aistivallisuus ja mielisairaus/tylsämielisyys olivat Joensuussa vakaana syynä avun tarpeeseen. Uusi köyhäinhoitolaki ei ainoana tuonut muutoksia huollettaville, vaan sitä tuotti myös säädetty vuoden 1921 laki oppivelvollisuudesta. Aistivalliset, kaatuvatautiset, raajarikot ja tylsämieliset saivat suurempaa itsenäistä huomiota osakseen, ja heitä oli entistä enemmän pyrittävä saattamaan kouluihin tai soveltuviin laitoksiin.⁴¹³ Samalla kasvoivat

⁴¹¹ VHH PK 31.3.1910.

⁴¹² Karjalan Maa 21.11.1925.

⁴¹³ Heitä oli lähetetty jo aiemminkin, esim. VHH PK 29.12.1914, 15.11.1916; KHLTK PK 14.9.1923; Harjula 1996, s. 44; Kuotola 1988, s. 46.

kunnan menot. Tämä ei lautakuntaa huolettanut, kuten edellä tuli ilmi, sillä he olivat niitä, jotka tarvitsivat yhteiskunnan apua, vaikka ehkä tiedettiin, ettei koulutuksen tuloksilla sanottavammin tietoutta tai työkykyä parannettukaan: tylsämielisille kansakoulujen tietojen asettamista opetuksen päämääräksi luonnehdittiin sosiaaliministeriön äänitorvessa Lastensuojelulehdessä 1924 yhtä saavuttamattomaksi kuin kuun poistamista taivaalta.⁴¹⁴ Yleensä tylsämielisten kuin kaatuvatautisten tavoite asetettiin matalalle. Selvää oli se, että ellei tällainen lapsi oppinut kommunikoimaan ympäristönsä kanssa hänet poistettiin koulusta.⁴¹⁵ Esko lähetettiin Perttulan tylsämielisten kasvatustaloksesta “kehitysmahdottomana” takaisin.⁴¹⁶ Hän oli ehkä rauhaton ja äkkipikainen, liian tylsäjärkinen tai hidas.⁴¹⁷ Esko päätettiin sijoittaa Rantalaan. Toiveikkaimmin maassa suhtauduttiin aistiviallisten huollon mahdollisuuksiin.⁴¹⁸

Mikä oli retkujen, roikaleiden, letukoiden, lotjakkeiden ja vastaavien osuus avustuksista nauttijoissa? Vuosina 1910—13 ja 1918—19 heitä on tilastoissa erotettavissa. Vuosina 1923—29, jolloin tilastointi on ollut järjestelmällisempää, heitä ei ole yksineläjissä ainoatakaan (liite 5). Huono elämä näkyy ainoastaan avioliitoissa ja siinäkin hyvin heikkona. Tietoa ei ole siitä mitä tilastoiduilla *muilla syillä* on tarkoitettu. Edellä olevasta voi päätellä, jos kategoriaa: *muut syyt* ei oteta huomioon, joensuulaisten viettäneen köyhäinhoidon ja valtaosan kaupunkilaisten näkökulmasta erittäin siistiä, hyvää elämää ja synnillisten osuus on vähentynyt tullessa 1930-luvulle. Muualla oli samoin tavoin.⁴¹⁹ Syytä tapahtuneeseen on vaikea hakea kieltolaista, sillä yleisesti juovutusjuomia oli edelleen saatavissa, jopa helpommin ja runsaammin kuin ennen lakia sekä rikollisuus lisääntyi.⁴²⁰ Unohtaa ei voi myöskään köyhäinhoitolautakunnan ja poliisilaitoksen 1923 esittämiä pessimistisiä arvioita lain toteutumisesta.⁴²¹ Ihmekö tuo, kun naapuripitäjässäkkin Enossa raittiuspoliisi — sosialisti, kunnan luottamusmies — levitti raittiuskirjallisuuden ohella spriitä.⁴²²

Johtokunnan vaikutus ulottui laajalle avun hakijoiden ja nauttijoiden elämään. Räättäli Leppänen oli aikanaan lähtenyt Amerikkaan. Joensuuhun jäi vaimo ja seitsemän alaikäistä

⁴¹⁴ Harjula 1996, s. 78.

⁴¹⁵ Harjula 1996, s. 45, 79.

⁴¹⁶ KHLTK PK 10.11.1927.

⁴¹⁷ Harjula 1996, s. 79.

⁴¹⁸ Harjula 1996, s. 45, 78; Siltala 1990, s. 62; Salmi ja Laakso 2005, s. 162.

⁴¹⁹ Haatanen 1992, s. 107.

⁴²⁰ Ahonen 2003, s. 219, 244—45; Ahonen 1986, s. 48; Haatanen 1992, s. 151, 257.

⁴²¹ Kansan Voima 8.9.1923.

⁴²² Karjalainen 11.12.1928.

lasta. Leppänen ei kuitenkaan ollut enää viime aikoina lähettänyt rahaa. Syy selvisi. Hän oli löytänyt uuden naisen ja tahtoi eroa. Johtokunta päätti avustaa vaimoa aikana, jolloin huhut johtaja Lahden epäilyttävästä käytöksestä Rantalassa ehkä jo kiertelivät kaupungilla. Rahaavun lisäksi vaimoa kiellettiin antamasta eroa miehelleen.⁴²³ Kesän korvilla toukokuussa 1915 tuli Huttunen pyytämään esimies Hakkaraiselta lupaa mennäkseen naimisiin mielitettynsä Marian kanssa. Sitä ei lempiväisille annettu, koska “tämmöinen avioliitto katsottiin vaivaishoidon kannalta vähemmän tarkoitustaan vastaavaksi”.⁴²⁴ Syyt olivat selvät. Molemmat olivat olleet vaivaistalossa, kummankin vähentynyt työkyky ja kumpikin vietti epäsäännöllistä elämää.⁴²⁵ Seurauksena olisi ilmeisesti ollut vain huonon elämän kaksinkertaistuminen, sillä kumpikaan tuskin kykenisi näyttämään toiselle esimerkkiä tai motivoimaan kunnollisemmasta elämästä.

Aina ei tultu itse henkilökohtaisesti avustusta pyytämään. Joko sitä ei haluttu, hävetti tai siihen ei kyetty. Entisen erotetun poliisi Lemmetyisen perheen oli kerrottu Hokkaselle olevan puutteenalaisessa tilassa. Hokkanen kävi helmikuuisena talvipäivänä vaimoa tapaamassa, joka ei suostunut lähtemään Rantalaan.⁴²⁶ Ei sentään sanonut kuolevansa ennemmin kuin eräs Paaavo vuonna 1897 kun Rantala tarjottiin.⁴²⁷ Kelloseppä Piipponen oli ollut hänkin yhteydessä Hokkaseen. Hän oli tiedustellut isänsä mahdollista ottamista vaivaistalolle ja paljonko vuorokaudesta perittäisiin. Isä päätettiin ottaa, jos tilaa on, 80 pennin päivämaksusta.⁴²⁸

Johtokunta kuuli ja näki paljon — ja elettiin hän pienessä kaupungissa. Erään avunhakijan jäsenet olivat tunteneet lapsuudesta asti.⁴²⁹ Kerran oli Rantalaan jätetty salaa pienokainen. Tämän arveltiin olevan palvelijatar Annan.⁴³⁰ Raskaaksi tulo ja hylkäys liittyi mitä todennäköisimmin murrosvuosien levottomiin aikoihin ja tapojen höltymiseen. Mutta välillä jouduttiin etsivätyöhön. Vahtimestari Kenänen oli anonut kolmen lapsensa kuumesairaalamaksujen maksamista. Asia täytyi jättää seuraavaan kokoukseen, sillä oli otettava selvää varallisuudesta.⁴³¹ Ilmeisesti kukaan jäsenistä ei tuntenut Kenästä sen

⁴²³ VHH PK 1.4.1913.

⁴²⁴ VHH PK 30.5.1913

⁴²⁵ VHH PK 30.5.1913.

⁴²⁶ VHH PK 28.2.1912.

⁴²⁷ Issakainen 1995, s. 103.

⁴²⁸ VHH PK 1.10.1912.

⁴²⁹ VHH PK 28.9.1910.

⁴³⁰ VHH PK 30.5.1918.

⁴³¹ VHH PK 28.4.1911.

paremmin. Syksyllä 1913 oli tullut tietoon, että avustusta nauttiva leski Aho olisi keväällä laittanut miehensä haudalle kalliin patsaan. Jos näin paljon oli varoja, silloin ei avustusta myönnetä. Asiaa tutkimaan valittiin jäsen Kustaa Asikainen. Tekovaivaisuutta ei ollut. Oli tapahtunut väärinkäsitys.⁴³²

Tekovaivaisuuttakin ilmeni. Yksi sitkeimmistä, härskimmistä yrittäjistä oli leipuri Wirkkunen, jolla oli kyllä työkykyisiä (eli auttajia) lähipiirissään. Hän anoi joulun alla 1925 avustusta. Tätä ei myönnetty, sillä “köyhäinholitolautakunnan vakaumuksen mukaan avustusta ei tulnaisi oikein käyttämään”. Sen sijaan Wirkkusta uhattiin kunnalliskotiin ottamisella. Hänä ei lannistunut, vaan kävi vielä myöhemmin kolme kertaa yrittämässä, jolla yhdellä kertaa tosin onnisti.⁴³³ Tupakkatehdas oli ilmoittanut, että Hiltusen vaimo ansaitsee noin 70 mk kuukaudessa. Hokkanen lakkautti perheen 10 markan kuukausiavun.⁴³⁴ Tapaus voitiin luokitella väärinkäytöksi ja harhauttamiseksi. Väärinkäyttöä oli myös matkaavun anominen. Leski Varis olisi halunnut käydä poikaansa tapaamassa ja koitti onneaan. Turhaan, tällainen avustaminen ei kuulu köyhäinhoidon tehtäviin, toteaa lautakunta.⁴³⁵

Varoitettiin [Wilhoa] juopottelemisesta ja törkeistä elämäntavoista poliisikonstaapeli Paavo Turusen läsnäollessa — Oli nimittäin juovuksissa kadulla käyttänyt sopimattomia puheita ohikulkevalle yleisölle.⁴³⁶

Paitsi avustuksen lopettamisena, keinona oli myös varoituksen antaminen. Työmies Wilho sellaisen sai vuoden 1914 loppiaisen tienoilla remuelämän pitämisestä. Esimies Hakkaraisen antama varoitus ei hillinnyt Wilhoa millään tapaa. Häntä varoitettiin kahdeksan kertaa vuoteen 1918 mennessä, erään kerran kahdesti viikon sisään.⁴³⁷ Murrosvuosina pidetty *warotusten kirja* luo kuvaa tarkastellun ajan Joensuun levottomimmasta ajasta. Varoituksia jaettiin yhteensä 50, jota ei kuitenkaan voi täysin pitää luotettavana lukuna.⁴³⁸ Suurin osa koski juopumuksia ja irtolaisuutta/joutilaisuutta. Yksityiskohtina erottuvat tietyn luokan: työmiesten ja tiettyjen samojen henkilöiden huonon elämän vietto, kuten Wilhon.⁴³⁹ Toisin sanoen tätä kasautumaa ajatellen, varoitusten yhteismäärä oli kyseisinä vuosina vähäinen.

⁴³² VHH PK 2.9., 26.9.1913.

⁴³³ KHLTK PK 10.12.1925, 11.2., 11.5.1926, 13.1.1927.

⁴³⁴ VHH PK 26.2.1910.

⁴³⁵ KHLTK PK 11.6.1925.

⁴³⁶ Joensuun kaupungin vaivahoitohallituksen warotusten kirja 1914—17, 8.1.1914.

⁴³⁷ Joensuun kaupungin vaivahoitohallituksen warotusten kirja 1914—17, 19.3., 6.6., 13.6.1914; 29.3.1916; 14.4., 5.7., 15.7.1917.

⁴³⁸ Vuonna 1915 on varoitettu vain kolme henkilöä. Tämä vaikuttaa liian vähäiseltä kun vertaa muihin vuosiin. Joensuun kaupungin vaivahoitohallituksen warotusten kirja 1914—17.

⁴³⁹ Joensuun kaupungin vaivahoitohallituksen warotusten kirja 1914—17.

Toiseksi naiset käyttäytyivät hyvin, päinvastoin kuin Rantalassa, mistä tuonempana. Ja kuten jo tuli esiin, köyhäinhoidon ja poliisivoiman varoitukset, yhteisesiintymiset olivat joillekin yhtä tyhjän kanssa eli varoitukseen ei ollut kaikkivoipa keino, kuten seuraavassakin tulee ilmi.

Varoitusta vakavampana ja häpeällisempänä muotona voi pitää julkiripitystä. Tällaisen saivat kokea eräät naiset ja eräällä kertaa jopa kahdeksan kerralla.⁴⁴⁰ Syyteenä oli, että olivat viettäneet hyvää tapaa, säädyllisyyttä loukkaavaa ja siveellisessä suhteessa moitteen alaista elämää kesäisessä kaupungissa. Ilmeisesti ei tarkoitettu “lihalliseen heikkouteen” langenneiden rikollista kaupustelua tai omaehtoista myyntiä vaan luonnotonta sukupuoliyhteyttä niin sanottuja vapaita suhteita, haureutta ja irstaisuutta.⁴⁴¹ Yksinkertaisesti sanoen he olivat viettäneet irrallista ja huonoa elämää. Heinäkuun lämmössä ja vehreydessä naiset tuotiin johtokunnan eteen, missä se antoi heille vakavan muistutuksen ja varoituksen sekä heitä tulnaisiin vastaisuudessa kohtelemaan lain kaikella ankaruudella, elleivät he tee elämän tavoissa parannusta — käytännössä oli yhteiskunta heidät jo silti menettänyt.⁴⁴² Tuollaisen kevytmielisen tyttöaineksen paluu kunnollisiksi, yhteiskunnan hyväksymiksi naisiksi oli vaikeaa. Haureudesta parantuminen oli joillekin naisille vaikeaa itselleenkin, sillä varoitettujen seassa oli yksi aiemmin varoitettu.⁴⁴³ Kiintoisaa on, että mukana oli kaksi äitiä ja heidän omat tyttärensä, toisella äidillä jopa kaksi. Irstaisuutta siis tartutettiin tai siitä otettiin mallia. Maailmansodan ja muiden tapahtumien aiheuttamat levottomammat vuodet eivät päättäneet tapojen hölymistä vaan köyhäinhoito joutui jatkossakin jakamaan erinäisille naisille varoituksia.⁴⁴⁴ Edellisistä kahdeksasta naisesta muut ottivat ilmeisesti opikseen, paitsi sakissa ollut useasti varoitettu “neiti”.⁴⁴⁵ Samaksi vakavuusasteeksi kuin julkiripitys voi pitää varoitusta yhdistettynä ehtoon. Työmies Roivaalle oli annettu satunnaista avustusta. Tämä hyväksyttiin, mutta kun hyvin tiedettiin hänen viettävän juopottelevaa elämää, josta perhe saa kärsiä, päätettiin hänet perheineen sijoittaa vaivaistaloon, jos edelleen tulee avun tarvetta.⁴⁴⁶ Olisi mielenkiintoista tietää, annettiinko päätös Roivaalle tiedoksi. Niin tai näin, seuraavana vuonna Roivas itse on viety Rantalaan.⁴⁴⁷

⁴⁴⁰ Jousimaa 1987, s. 117.

⁴⁴¹ Silpola 2008, s. 2, 15, 74; Yleinen prostituutio määriteltiin vuoden 1889 rikoslaiissa rangaistavaksi teoksi; Jousimaa 1987, s. 46; Haatanen 1992, s. 143.

⁴⁴² VHH PK 8.7.1919; Markkola 2002, s. 212.

⁴⁴³ Joensuun kaupungin vaivahoitohallituksen varotusten kirja 1914—17. 15.12. 1916, 28.6. 1917.

⁴⁴⁴ Karjalan Sanomat 19.7.1918; VHH PK 11.8.1921; KHLTK PK 20.8.1926, 1.3.1927, 20.7.1928.

⁴⁴⁵ KHLTK PK 8.12.1927.

⁴⁴⁶ VHH PK 26.2.1910.

⁴⁴⁷ VHH PK 29.11.1911.

Avustukset jaettiin yleensä rahana tai annettiin lääkkeitä niille jotka niitä tarvitsivat, mutta maailmansodan aikana mukaan tuli ruisjauhoja ja polttopuita.⁴⁴⁸ Sairastaminen sairaalassa oli kallista. Oli monia tapauksia, joissa apu annettiin maksusitoumuksena sairaalaan.⁴⁴⁹ Joskus apua ei ollut saatavissa Joensuusta. Hoidokkeja sijoitettiin ja maksettiin eri puolilla maata sijainneisiin joko hoito- tai koululaitoksiin.⁴⁵⁰ Takaisinkin piti maksaa. Kanava-renki Huttusen tyttarelle oli annettu maksusitoumus sairashuoneeseen. Johtokunta totesi, että Huttuselta vaaditaan hyvitystä, kun on vakinaisessa paikassa ja nauttii kohtuullisen hyvää palkkaa.⁴⁵¹ Orpotyttö Annalle sen sijaan päätettiin antaa muistona äitivainajasta tämän kaksi kultasormusta ja hopeinen rintaneula. Vaivashoito ei niistä paljon hyötyisi.⁴⁵² Kaikkia anomuksia ei hyväksytty. Työmies Koponen oli pyytänyt, että johtokunta ottaisi kaksi hänen lapsistaan Sirkkalan lastenkotiin tai avustaisi kotiin. Kieltäydettiin, “— — kun on hyvä työmies, joka kyllä kykenee perheensä elättämään”.⁴⁵³ Vaivashoidonasetus 1879 oli iskostunut mieleen ja työhön. Oli lisäksi tapauksia, joissa köyhäinhoidosta vastanneet olivat itse ottaneet hoidon tehtäväkseen. Hokkanen toimi sorvari Purasen holhoojana, ja oli vielä sijoittanut erään orvon kotiinsa.⁴⁵⁴ Orvosta johtokunta maksoi hänelle korvauksen 12 markkaa kuukaudessa. Jäsen Pajarisen luota oli eräs lastenkodin hoidokki saanut kodin. Ilo ja tyytyväisyys oli molemminpuolista.⁴⁵⁵

Avunpyyntöjä tuli myös yhteistyötahojen kautta tai Markkolan sanoin välittäjältä kuten diakonissalta tai lääkäriltä.⁴⁵⁶ Mutta oli tilanteita, joissa apua jouduttiin itse pyytämään. Toisin sanoen koettiin joko ammattitaito, vakiintunut avunantotapa tai organisaation toiminta rajoittuneeksi: Työmies Issakaisen vaimo oli Niuvanniemessä ja lapset Neppenströmissä. “Kaiken lisäksi viettää siveetöntä elämää, pitää luonaan naista joka on joko raskauden tilassa — — vastaisuudessa voi koitua kaupungille uusia menoja”, johtokunta lausuu. Päätettiin kääntyä pastori Pärnäsen puoleen, että koittaisi vaikuttaa Issakaiseen. Mietittiin lisäksi

⁴⁴⁸ VHH PK 30.1.1914, 27.10.1915, 29.1.1918.

⁴⁴⁹ Esim. VHH PK 31.8.1910, 25.1.1912.

⁴⁵⁰ Sokeainkoulun Helsingissä, Kylliälän kasvatustalon, Raajarikkoisten työkoulu, Vaajasalon langentautisten parantola, Takaharjun keuhkoparantola, Salpausselän parantola, Oulun kaatuvatautisparantola, Koivulan kasvatustalon, Perttulan tylsämielisten lasten kasvatustalon, Kuopion kuuromykkäkoulu, Niuvanniemen keskuslaitos. VHH PK & KHLTK PK 1910—29; KK 1910—29.

⁴⁵¹ VHH PK 1.11.1910.

⁴⁵² VHH PK 30.1.1913.

⁴⁵³ VHH PK 27.1.1921.

⁴⁵⁴ VHH PK 1.10.1912, 14.1, 25.2.1913.

⁴⁵⁵ LK VK 1921.

⁴⁵⁶ VHH PK 13.10.1913, 28.8.1914; Markkola 2002, s. 157.

virallisen syytteen nostamisen mahdollisuutta.⁴⁵⁷ Oliko kyse siitä, että tunnistettiin oman ammattitaidon rajat auttajana vai siitä, että vaivaishoidon kaudella kunnallinen apu annettiin vain ja ainoastaan materian muodossa/välityksellä ja ohjaus, neuvonta ja henkinen apu on koettu vielä vieraaksi metodiksi tai sitä ei edes sellaisena tunnistettu. Tässä yksittäistapauksessa päätyisin jälkimmäiseen vaihtoehtoon, jota vahvistaisi johtokunnan ajatus virallisesta syyteestä, toisin sanoen välineellinen keino.⁴⁵⁸ Organisaation toiminnan rajoittuneisuutta osoittaa myös vuoden 1915 päätös lähestyä kaupungin naisyhdistystä siinä toivossa, että he voisivat auttaa töiden hankkimisessa nuorille naisille; heitä oli yhä enemmän ilmennyt köyhäinavun pyytäjinä.⁴⁵⁹

Erään kerran lautakunnalle suunnatulla pyynnöllä ei ollut mitään tekemistä köyhäinhoidon kanssa, vaan asia koski liiketoimintaa. Kaupunginkamreeri ehdotti kesällä 1926 leski Marian sijoittamista Rantalaan, jotta hänen huoneistoaan voitaisiin käyttää toiseen tarkoitukseen. Maria ei ollut halukas lähtemään, ja lautakunta ei häntä halunnut pakottaa. Asia ei johtanut toimenpiteisiin.⁴⁶⁰

5.1.2 Vaivaistalon vartijana

Oma lukunsa vaivaishoitohallituksen toiminnassa on sen merkitys vaivaistalon hoidokkikunnan säätelijänä. Rantalaan ei välttämättä menty, jouduttu loppuiäkseen, vaan se toimi myös väliaikaisena sijoituspaikkana. Esimerkiksi leski Hassisen tapauksessa, kun hänen siunattu tilansa lähenei loppuaan, oli Hokkanen sijoittanut lesken lapsen, synnyttämisen ajaksi, Rantalaan. Synnytyslaitokselta tultuaan oli Hassinen hakenut vanhemman lapsensa pois.⁴⁶¹ Varsin yleinen luulo on, ettei vaivaistaloihin kukaan vapaaehtoisesti halunnut. Joensuussa sinne myös haluttiin ja pyrittiin, ja kaikkia ei suinkaan hyväksytty. Kirjansitoja Alekseini pyyntö hyväksyttiin. Grönniä puolestaan pyydettiin kapinakeväänä vielä sinnittelemään kotosalla, ja jos ei kykene, niin otetaan sisään — elo ei enää kuitenkaan

⁴⁵⁷ VHH PK 17.1.1919.

⁴⁵⁸ Toikon mukaan köyhäinhoidon kaudella uutena ajatuksena ryhdyttiin soveltamaan ohjausta ja neuvontaa. Toikko 2005, s. 152—53.

⁴⁵⁹ VHH PK 28.1.1915.

⁴⁶⁰ KHLTK PK 11.6.1926.

⁴⁶¹ VHH PK 28.9.1910.

onnistunut.⁴⁶² Hilda lapsineen ei onnistanut. Pyyntö johtui miehensä rauhattomasta elämästä. Ratkaisuna oli, että esimies Hakkarainen antaa miehelle varoituksen.⁴⁶³

Itsellisen Miinalaisen ja työmiesten Pärkisen & Martikaisen elämäntaival oli köyhäinhoidon ja monen muunkin näkökulmasta katsottuna kaikkea muuta kuin toivottavaa. Miinalainen ei ensinnäkään tuntunut tietävä missä olisi hyvä olla — itsenäisesti vai Rantalassa. Vuosina 1910—13 hän on useamman kerran päässyt pyynnöstä pois Rantalasta ja tullut aina takaisin, ja minne hän lopulta jäikin. Näkipä vielä Koppolankin.⁴⁶⁴ Miinalainen on todella työllistänyt johtokuntaa ja varsinkin esimiestä. Sitä ovat tehneet vielä enemmän Pärkinen & Martikainen 1911—14.⁴⁶⁵ Kerjäämistä harjoittava ja eräästä vaivashoitojohtokunnan päätöksestä valtuustolle turhaan valittanut Martikainen laskettiin taas kerran pois. Mutta juoppouteen taipuva Pärkinen vain lomalle niin kauaksi kuin hän raittiina kestää, johtokunta lausuu. Jos hän rupeaa juopottelemaan, niin otetaan hänet heti vaivaistalolle — Antti tuotiin sairaana miehenä takaisin.⁴⁶⁶ Pärkinen oli ollut Rantalassa jo 1800-luvun lopulla.⁴⁶⁷ Kuten niin monen muunkin kohdalla, keskiluokkaisesta, hillitystä ja sivistyneestä kansalaisesta oltiin kaukana.⁴⁶⁸ Juopottelu oli yleistä Joensuussa, kuten poliisien työ todisti. Juoppoparannus tunnettiin jo tuolloin, mutta merkintää esimerkiksi Pärkisen lähettämisestä yksityisen yhdistyksen ja maan ainoaan juoppoparannuslaitokseen ei ole. On mainittava, ettei laitoksessa tuolloin hoidettu montakaan potilasta vuosittain, syynä valtioavun lakkaaminen sekä kuntien kiinnostumaton asenne juoppoushuoltoon.⁴⁶⁹

Tapaukset osoittavat, että köyhäinhoitoon turvautuminen ja sen varassa eläminen olivat pitkäaikaisia, ei vain yksittäisen kerran avun hakemista. Mutta myös sen, kun elettiin niin sanotusti *rajalla*: itsenäisesti eläminen/pärjääminen oli henkilökohtaisten ja/tai taloudellisten ongelmien vuoksi vaivalloista, mutta toisaalta ei oltu vielä oikein selvästi Rantalankaan hoidokkikuntaa. Samalla ne ovat osoituksena vaivaistalon olemisesta erälle vain

⁴⁶² VHH PK 27.3.1914, 30.5.1918; Kunnalliskodin hoidokit korttitilaston mukaan 1918—20.

⁴⁶³ VHH PK 25.2.1915.

⁴⁶⁴ VHH PK 26.2., 28.4.1910, 29.8.1911, 14.1.1913, 28.4.1913; Kunnalliskodin hoidokit korttitilaston mukaan 1918—20; Kunnalliskodin hoidokkiluettelo 1922—38; Luettelo Joensuun vaivashoitohallituksen antamista vaivaisavuista sekä lääkkeistä 1903—1913.

⁴⁶⁵ VHH PK 28.4., 28.9.1911, 25.1., 1.10.1912, 26.9.1914.

⁴⁶⁶ Martikainen oli anonut päästä kesäksi pois Rantalasta. JKV PK 18.5.1911; VHH PK 25.1.1912, 1.10.1912.

⁴⁶⁷ Issakainen 1998, s. 260.

⁴⁶⁸ Ihannekansalainen. Harjula 1996, s. 120.

⁴⁶⁹ Vuonna 1889 perustettu juoppoparannuslaitos TURVA. Siltala 1990, s. 12—13; Esim. vuosina 1910—13 hoidettiin vain viitisen potilasta vuosittain. Vuosina 1913—23 hieman yli 30. Määrä nousi vuoden 1924 jälkeen. Ahonen 2003, s. 242—44.

läpikulkupaikka, josta käytiin ottamassa tukea elämän vaikeina hetkinä.⁴⁷⁰ Yksi selkeimmistä tällaisista oli teurastaja Turunen perheineen: Annettu juopottelevasta elämästä varoitus. Otettu vaivaistaloon. Vaimonsa ja lapsensa olivat välillä siellä. Erään lapsista sokeuduttua, jouduttiin tätä käyttämään Viipurissa lääkärissä ja etsimään koulupaikkaa. Lopuksi piti vielä miettiä yhden lapsen elinpaikkaa koulunkäynnin sujuvuudesta: kotona vai Rantalassa. Turunen lupaili kovasti saada asiansa järjestykseen, ja ne hän saikin aina välillä.⁴⁷¹ Toinen kiintoisa tapaus oli ei aivan tervejärkiseksi sanottu Hartikainen. Hän ei onnistunut saamaan asuntoa, muttei suostunut olemaan Rantalassakaan.⁴⁷² Ehkä yllättäen johtokunta ryhtyi tiedustelemaan sopivaa asuntoa sen kustantamana. Syyksi ei voi oikein todeta mielisairautta, sillä terveenä pidettävää on avustettu hieman samoin tavoin.⁴⁷³ Kyse voi olla Siiven mainitsemasta kuntakohtaisista eroista toteuttaa, väljemmin tai tiukemmin, vuoden 1879 asetusta.

Rantalan hoidokeista ei aina luovuttu, vaikka olisi (ehkä) ollut mahdollisuus. Kaupunkilaiset saivat lukea Elvi Pettersonin anoneen matkarahaa 68-vuotiaan äitinsä saamista perintörahoista hakeakseen hänet luokseen Ruotsiin. Anomus hylättiin:

Kun joku on joutunut täyden köyhäinhoidon varaan, jonka tarpeen voi otaksua kestävän koko hänen loppuikänsä, ottakoon köyhäinlautakunta haltuunsa hoidettavalla silloin olevan tai hänelle sittemmin tulevan omaisuuden ja käyttäköön sitä hänen hoitokustannuksensa korvaamiseen.

Köyhäinhuoltolain 53. § oli selvä peruste. Lisäksi lautakunta syytti tytärtä vain rahanahneeksi opportunistiksi: “— — joka siihen asti ei ollut ilmoittanut pienintäkään halua saada äiti luoksensa ennen kuin perintöosuus tuli hänen tietoonsa”.⁴⁷⁴

Edellä olevat kuvaukset pyrkivät toimimaan esimerkkeinä siitä laajuudesta, mihin kaikkeen köyhäinhoidon johtokunta/lautakunta työssään joutui. Suurimman osan tapauksista voi sijoittaa näiden eri kappaleiden alle. Vaivaishoitohallituksen ja köyhäinhuoltolautakunnan avustus- ja muu toiminta on vaikuttanut noudattavan hyvin pitkälle vuoden 1879 asetuksessa ja vuoden 1922 köyhäinhuoltolaissa määriteltyjä tapoja. Mitään erityistä ei ole erotettavissa.

⁴⁷⁰ Jaakkola 1994, s. 137.

⁴⁷¹ VHH PK 17.1., 30.3.1911, 28.1., 29.3, 31.5., 1.10., 28.12.1912, 25.2., 26.9.1913, 30.1., 27.2.1914, 25.6.1916.

⁴⁷² VHH PK 25.4.1919.

⁴⁷³ VHH PK 28.11.1922.

⁴⁷⁴ Karjalan Maa 11.9.1926; KHLTK PK 9.9.1926.

Kiintoisin havainto on, ettei siirtymää vanhasta asetuksesta uuteen lakiin erota oikeastaan millään todella merkityksellisellä tavalla.⁴⁷⁵ Mitään valtaisa muutosta työskentelyssä ei ole tapahtunut. Entä kun ajatellaan köyhäinhoidon toimintaa kaupungin hyväksi? Voi päätellä, että se oli toiminnassaan suorastaan nyhtyrimäisen tarkka, muttei taipumaton. Anomuksia hylättiin laajalti ja takaisinmaksuja penättiin, mutta apua tarvitsevia autettiin, jos kriteerit täyttyivät. Huonosta elämästä annettiin varoituksia, ja säädeltiin Rantalaan menijöitä sekä poispyrkijöitä että passitettiin sinne. On tietysti tulkinnanvaraista, suhteellinen kysymys, onnistuiko köyhäinhoitolautakunta taloudessa kaupungin hyväksi. Mutta jos pitää kriteerinä sen työskentelyä suhteessa vaivaishoitoasetuksen ja köyhäinhoitolain määrittelemiä sekä sallimiin menetelmiin, tulkitsen sen tehneen työtään hyvin — Joensuun kaupungin parhaaksi sen asukkaille että taloudelle.

Kaikessa kaupungin köyhäinhoito (johtokunta/lautakunta) ei onnistunut ja ei voi olettaakaan että olisi. Mutta harvassa ovat ne kerrat, jolloin epäonnistumisista tai sen suuntaisista on kerrottu. Näistä uutisoi vain sortavalainen vasemmistolehti Rajavahti — Päivän Tiedot — Kansan Voima.⁴⁷⁶ Kertomisen voi tulkita aiheutuneen ennen kaikkea lehden olemiseen työväen ja köyhemmän väestön äänenkannattajana: “mutta jos olisi ollut suojeluskunnille tai `sankaripatsaisiin` rahantarwe [määräraha] niin olisi se warmaan nujittu hyväksytysti ummessa silmin”.⁴⁷⁷ Asia liittyi valtuuston hylkäämään köyhäinhoidon lisämäärärahaan. Tottakai tapahtumat mistä lehti uutisoi, kertoivat epäkohdista köyhäinhoidossa, mutta niistä ei voi saada sellaista käsitystä, että köyhäinhoito Joensuussa olisi ollut huonoa, epäonnistunutta.

5.2 Vaivaistalo Rantala: täyden hoidon laitos ja koti

Päärakennus, laajennettu houruinosasto omalla kävelyalueella, sauna- ja pesurakennus, ulkokuuussit, kaivo, perunakellari sekä niittyjä ympärillä.⁴⁷⁸ Sähköäkin saatiin. Siinä se kunnan tarjoama elämän ehtopuolen viettopaikka Rantala, joskus nuoremmallekin elämälle. Sinne se joillakin myös päättyi. Esimerkiksi maailmasodan alkamisvuonna kaksi miestä,

⁴⁷⁵ Muutaman kerran anojalle on myönnetty jalkineet. Tätä en huomannut tapahtuvan vaivaishoitokaudella. KHLTK PK 15.10.1925.

⁴⁷⁶ Ks. Kansan Voima 4.8.1923, 5.4., 30.8.1924, 3.10.1925; Muita on käsitelty tutkielmassa.

⁴⁷⁷ Kansan Voima 20.9.1921; Patsas pystytettiin kaupungintalon edustalle 1923. Ahonen 1986, s. 13.

⁴⁷⁸ Könönen 1904, s. 258; KHLTK PK 11.9.1924; Koska Rantalan 1900-luvun ensimmäinen vuosikymmen on lähes tarkastelematta, tukeudun sen infrastruktuurissa vain tutkitun ajan informaatioon.

kolme naista ja lapsi Martti saateltiin hiljaisesti ikuisen lepoon.⁴⁷⁹ Johtaja Lahti toi sittemmin johtokunnassa esiin toiveen kuolin- ja hautajaiskellojen soittamisesta kuolleille hoidokeille muiden kansalaisten tapaan. Tätä ryhdyttiin toteuttamaan.⁴⁸⁰ Myöhemmin haluttiin yhdenmukaistaa itse hautaaminen. Esitys otettiin huomioon. Oliko Kalle -vainaalla asian kanssa jotain tekemistä, jää epäselväksi:

Köyhäin asuntokysymys jatkuu — haudassakin⁴⁸¹

Vaivaishoitohallitus sai Kallen heikon “viimeisen asunnon“, ruumiskirstun muodossa kritiikkiä. Vainaja sai mullat kasvoilleen. “Asia on hyvin kuvaavaa laatua, varsinkin kun kysymyksessä on `vaivaisapu`, Kansan Voima lataa. Rantala ympäröivän aidan portit olivat jo 20-luvun lopulla pahasti lahonneet, mutta eivätpä ne luvattomia poistumisia ole ehjinäkään hillinneet.⁴⁸² Peseytyminen alkoi tuottaa 20-luvun puolivälissä päivittäisiä tarkoituksia nimittäin terveydellisiä ongelmia, sillä saunan laattia oli taas kerran pahoin kostunut. Sen sanottiin olevan jääkylmä saunapäivänäkin.⁴⁸³ Tulviva, ahnas Pielisjoki oli liian lähellä.

5.2.1 Rantalassa

Rantalassa naispuoliset hoitolaiset pesivät pyykkiä, puhdistivat huoneita, neuuloivat sukkia ja käsineitä sekä paikkasivat vaatteita. Miespuoliset tekivät talvisin puu- ja käsitöitä ja kesäisin pelto- ja maanviljelystöitä.⁴⁸⁴ Viljely ja kasvatusta tuottivat. Vuonna 1918 kaupunkilaiset saivat lukea Rantalan mailta saatavan kaalia, lanttua, perunoita ja muita vihanneksia. Lisäksi tilalla oli tällöin neljä lehmää, yksi hieho ja neljä sikaa.⁴⁸⁵ Koppolan osto toi muutoksia Rantalaan. Kuittiselta hankitulle tilalle oli värvättävä työnjohtaja maanviljelyksestä huolehtimaan.⁴⁸⁶ Palkatun työnjohtajan alaisuuteen siirrettiin Rantalan maanviljely ja mikä tuli lautakunnan mielestä vähentämään johtaja Lahden töitä tuntuvasti. Tämä aiheutti vuoden

⁴⁷⁹ Vuosikertomus Joensuun kaupungin kunnalliskodista vuonna 1914.

⁴⁸⁰ VHH PK 30.3.1916; Pastorin ehdotuksesta. VHH PK 27.2.1920.

⁴⁸¹ Kansan Voima 14.10.1919.

⁴⁸² KHLTK PK 7.6.1927; Esim. VT RPK 24.1.1910, 25.4., 30.5.1914, 23.1.1918, 27.7.1928.

⁴⁸³ KHLTK PK 13.11.1924; RTK PK 15.9.1924; Issakainen 1995, s. 87—90.

⁴⁸⁴ KK 1910, s. 80—83.

⁴⁸⁵ Lehdessä esiteltiin kunnalliskodin edellisvuoden vuosikertomusta. Karjalainen 12.2.1918.

⁴⁸⁶ RTK PK 25.8.1924.

-23 lopulla kysymyksen johtajatoimen lakkauttamisesta.⁴⁸⁷ Lahti sai vielä säilyttää paikkansa. Lautakunta päätyi ratkaisuun, jossa pesti säilytetään Koppolan valmistumiseen saakka.⁴⁸⁸ Syytä ratkaisuun ei ilmene. Ehkä oletettiin, että uusi kunnalliskoti tulee valmistumaan huomattavasti aikaisemmin mitä tuli tapahtumaan. Aina ei Rantalassa sentään töitä pauskittu. Joulunseutu vaikuttaa olevan aikaa, jolloin sen — lukumääräisesti yllättävän tasaisena pysynyt — hoidokkikunta noin 1,3 % kaupungin asukasluvusta sai vapaata talon rutiineista (taulukko 9).⁴⁸⁹

Taulukko 9. Joensuun vaivaistalossa täyshoitoa saaneiden hoidokkien määrä 1910—29.

Vuosi:	1910	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	-18	-19
Hoidokkien määrä	55/ 28*	48/ 28*	60/ 40*	61/ 32* *	68/ 38*	66/ 35*	58	73/ 43*	84	64
Vuosi:	1920	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29
Hoidokkien määrä	56	59	57	66	74	64	72	73	67	69

* Vuoden lopussa ja seuraavalle vuodelle siirtynyt hoidokkien määrä.

Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29; Kertomus Joensuun kaupungin köyhäinhoidosta vuodelta 1912; Kertomus Joensuun kaupungin vaivahoidosta vuonna 1914; Karjalainen 12.2.1918.

Vuoden -22 jouluna sää oli lauhkeaa. Lehti kertoo, että hoidokeille oli järjestetty olo mahdollisimman viihdyttäväksi ja kodikkaaksi. Aattoiltana oli joulujuhla, kuusinen, joulupukkineen ja kahvikestityksineen⁴⁹⁰. Juhlassa puhui kirkkoherra Kausanen. Tapaninpäivänä oli vielä oma juhlahetki. Lahjoja olivat lähettäneen kauppiaat Pajarinen ja J. Hakkarainen, joka “myöpi aina ajan halvimmilla hinnoilla varastostaan.”⁴⁹¹ Lahjoja ovat lähettäneet joskus muutkin kaupunkilaiset; hoitolaiset kiittivät heitä muistamisesta.⁴⁹²

Rantalassa oli lapsia huolimatta lastenkodin perustamisesta (taulukko 10). Tyhjentävää selitystä heidän pitoonsa ei ole, vaikka Sirkkalaan olisi näkemykseni mukaan mahtunut (20-luvun loppu). Eräs selitys on se, että tiettyjä lapsia pidettiin, huolimatta köyhäinhoidon ikärajoista, niin sanotusti väli-ikäisinä: liian vanhoja lastenkotiin, mutteivät vielä

⁴⁸⁷ KHLTK PK 14.9., 13.12.1923.

⁴⁸⁸ KHLTK PK 14.2.1924.

⁴⁸⁹ Laskettu keskiarvon 65 hoidokin mukaan.

⁴⁹⁰ Karjalan Maa 29.12.1921, 28.12.1922.

⁴⁹¹ Hakkaraisen kaupan mainos. Karjalan Sanomat 27.6.1916.

⁴⁹² Karjalan Sanomat 6.4.1916.

aikuisiakaan — alaikäisiä.⁴⁹³ Toinen syy oli väliaikaisuus ja lapsen luonne: Tarkastaja Gauffin oli toivonut Urpon siirtämistä lastenkotiin. Lautakunta ei suostunut, sillä Urpo oli otettu vain hetkellisesti huomioon, ja lisäksi “hänen oleskelunsa lastenkodissa voisi vaikuttaa haitallisesti lastenkodin hoidokkeihin”.⁴⁹⁴ Uuden kunnalliskodin ohjesäännön mukaan alle kaksivuotiaita sai hoitaa, mutta sitä vanhempia vain tilapäisesti ja korkeintaan kuusi viikkoa. Köyhäinhoitolain mukaan alle kaksivuotiaita sai sijoittaa vain väliaikaisesti, mutta tästä huolimatta Rantalan ohjesääntö hyväksyttiin.⁴⁹⁵ Naisten määrän lisääntymisen selittäminen on sen sijaan vaikeata. Rantala näyttää sukupuolen perusteella jakaantuneen tasaisesti, mutta 20-luvulla osuus kääntyy naisten hyväksi. Kyse voi olla eliniänodotteen ja miesten ja naisten välisestä erosta. Odote alkoi kasvaa 1800-luvun puolivälistä alkaen.⁴⁹⁶ Pitkänen mainitsee myös naisten naimattomuuden erityisesti kaupunkiväestön keskuudessa, vaikka asettaa naimattomuudelle itse syynä epäilyksiäkin. Näin naisilla ei olisi ollut elättäjiä vaan heidän oli vanhuudenpäivillä pakko turvautua köyhäinhoitoon. Ilmennyt naisten lukumäärän lisääntyminen noudattelee naisten osuuden yleistä suurta kasvua vaivaistaloissa ja sittemmin kunnallis-/vanhainkodeissa.⁴⁹⁷

Taulukko 10. Joensuun vaivaistalon hoidokkien jakaantuminen miehiin/naisiin/lapsiin 1910—15, 1917, 1922, 1924 ja 1927—29.

Vuosi:	1910	1911	1912	1913	1914	1915
Jakaantuminen	16/11/1	15/12/1	15/17/8	14/12/6	16/17/5	18/16/1
Vuosi:	1917	1922	1924	1927	1928	1929
Jakaantuminen	17/19/7	14/32/1	-/-/3	20/50/3	20/44/3	23/42/4

Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—15, 1927—29; Rahatoimikamarin pöytäkirjat 1924; Karjalainen 12.2.1918; Karjalainen 23.2.1922.

Rantalassa olevien hoidokkien hoitosyynä olivat pitkälti ja luonnollisesti samat syyt kuin sen ulkopuolella avustusta nauttineiden keskuudessa. Suurimpina syinä olivat (liite 6):

⁴⁹³ Alaikäisinä pidettiin vuonna 1924 Rantalassa olleita kolmea lasta, iältään 15—18 v. RTK PK 25.8.1924; Köyhäinhoitolain ikä-määritelmä. Pulma 1987, s. 162.

⁴⁹⁴ KHLTK PK 19.11.1924.

⁴⁹⁵ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922); Pulma 1987, s. 163.

⁴⁹⁶ 1900-luvun alussa vastasyntyneelle tytölle povattiin 48 elinvuotta ja pojalle 45. 1950-luvun alussa vastaavat 70 ja 63 vuotta. Nummela 1996, s. 143.

⁴⁹⁷ Esimerkiksi vuonna 1913 65 vuotta täyttäneitä miehiä 1 850, naisia 2 900. Vastaavasti vuonna 1932: 4 350 ja 7 530. Pitkänen 1994, s. 226, 228, 231—33.

- 1) vanhuudenheikkous
- 2) kivulloisuus ja sairaus
- 3) mielisairaus ja tylsämielisyyt.

Yllä olevien lisäksi aistivallisuus ja kaatuvatautisuus muodostivat tasaisen hoitotarpeen syy. Kuten ulkopuolella myös Rantalassa oli vähän selvästi ketku- ja löysäläishoidokkeja. Jälleen ei ole tiedossa mitä kategoria: *muut syyt* ovat sisältäneet. Hoidokkeja on kirjattu monen eri nimikkeen alaisuuteen ja joita on useasti muutettu eri vuosina (liite 6). Johtajasidonnaista tämä ei vaikuttaisi olevan, sillä tilastointia ylläpitänyt johtaja Lahti on toiminut lähes koko tarkastellun ajan toimensaan. Asia voi liittyä johtajan tehtävien eri määrittelyistä eri aikoina.⁴⁹⁸ Mielisairaajat ja tylsämieliset ovat olleet tasaisesti ja lukumäärällisesti suuresti edustettuina. Pälksaaren piirimielisairaalan vaikutus on vain heikosti erotettavissa. Ongelman muodostaa myös kysymys: kumpia Rantalassa oikeastaan oli enemmän, mielisairaita vai tylsämielisiä. Jonkin kaltainen erottelu heissä on tehty, siitä kertoo erillinen kategorisointi vuodesta 1918 lähtien.

Tässä kontekstissa kiinnostava yksityiskohta on Lydia Lahden Rantalassa vuoteen 1917 saakka pitämä suosittu pyhäkoulu.⁴⁹⁹ Heittoiden, hourujen, kouristelijoiden ja rietastelijoiden läsnäolo ei siis ollut esteenä pikkuväen Jumalan sanan opiskelulle. Helsingius piti tärkeänä johtajan perehtyneisyyttä uskontoon. Lydia oli, ja sitä oli Paavokin, kuten jäljempänä käy ilmi. Mielestäni Helsingiuksen painotus johtajien uskonnollisuudelle ja hänen heille myöhemmin lisäämä ohje julkisesti rukoilla hoidokkien puolesta kertoo yhdellä tavalla halusta nakertaa diakoniatyötä köyhäinhoidossa, vaikka hän *epäilyksistään* huolimatta kannatti sen tuomaa merkitystä köyhien elämään. Yksinkertaistaen kunnia köyhien aseman paranemisesta ja parantamisesta kuului vain ja ainoastaan kunnalliselle köyhäinhoidolle. Markkola ilmaisee Helsingiuksen Köyhäinhoidon käsikirjasta (1917) puuttuvan erillisen luvun kirkollisesta köyhäinhoidosta, mikä kertoo diakoniatyön vakiintumisesta, muttei Helsingiuksen uskontovastaisuudesta.⁵⁰⁰ Mielestäni tämä kertoo kunnian kuulumisesta vain kunnalliselle köyhäinhoidolle ja “uskontovastaisuudesta”: tietoisesta halusta olla huomioimatta diakoniatyötä. Kunnallisen köyhäinhoitomies Eino Sakari Yrjö-Koskisen sanoin: “Kirkko, rupeamalla itsenäistä köyhäin hoitoa hommaamaan, sekoittaa ja

⁴⁹⁸ Johtajien tehtäviä on määritelty vuonna 1917, jolloin tehtäviin kuului mm. kirjanpito ja kaavakkeiden täyttö. Tiedossa ei ole, mitä tehtäviin lukeutui ennen tätä ajankohtaa. VHH PK 2.5.1917.

⁴⁹⁹ Vuosina 1914—17 lähes 50 % kouluikäisistä kävi pyhäkouluissa. Rimpiläinen 1975, s. 29.

⁵⁰⁰ Markkola 2002, s. 152—53, 156; Kursivointi kirjoittajan.

vahingoittaa sitäkin vähää mitä kunnallisen vaivaishoidon alalla on suurella vaivalla saatu toimeen.”⁵⁰¹

Ketä Rantalassa oli? Suurin osa oli työläisiä ja käsityöläisiä muun muassa palvelija, muurari, työmies, kivenhakkaaja, rautatien vaihdemies, satulaseppä, sorvari, puuseppä, kirvesmies, räätäli, maalari ja ompelija.⁵⁰² Samoja ammattikuntia, jotka olivat edustettuina ulkopuolella avustusta nauttineiden keskuudessa. Oman ryhmän muodostivat lesket. Mistä oltiin kotoisin? Suurin osa hoidokeista oli Joensuusta tai lähitienoilta, mutta oli myös ympäri maata.⁵⁰³ Oli kulkeuduttu joskus Itä-Suomeen tai tuotu hoitoon. Rantalassa olijoiden ja köyhäinavustusta nauttineiden luku- ja kirjoitustaidosta saa käsityksen vuosien 1910/-11 perusteella: 56 % / 64% osasi lukea ja kirjoittaa, 38 % / 33 % osasi vain lukea ja 4,3 % / 1,7 % ei omannut kumpaakaan taitoa.⁵⁰⁴ Luku- ja kirjoitustaito on kohentunut kyseisinä vuosina. Siiven toteama maan väestön hyvä luku- ja kirjoitustaito pitää Joensuussa paikkansa köyhienkin parissa.⁵⁰⁵

Tarkoitus olla elatus- ja hoitopaikkana niille köyhäinhoidokkaille, joiden avustaminen voi soveliaasti tapahtua laitoksessa — — Kunnalliskotiin otetaan, sikäli kuin tila sallii, köyhäinlaitakunnan harkinnan mukaan ja lautakunnan puheenjohtajan passituksesta.⁵⁰⁶

Hoidokin tullessa — vietäessä Rantalaan oli edessä uudesta köyhäinhoitolaista huolimatta yhä vaatteiden puhdistus ja kylpy.⁵⁰⁷ Edelleen tuli noudattaa puhtautta, säädylisyyttä ja hiljaista käytöstä. Vakavasti kiellettiin esimerkiksi:

johtajan luvatta lähteminen pois laitokselta, astumasta huoneeseen pyyhkimättä jalkoja, käymällä aterioimaan pesemättä käsiä, makaamalla vuoteella jalkineet jalassa, keittämällä kahvia muulloin kuin johtajan määräämällä ajalla ja paikalla, polttamasta tupakkaa ulkosuojissa, syljeskelemästä lattialle ja uunin lämmittäminen ilman lupaa.⁵⁰⁸

⁵⁰¹ Samoja epäilyjä esitti Helsingius. Yrjö-Koskinen toimi Tampereella. Markkola 2002, s. 156; Ks. myös Jaakkola 1994, s. 119.

⁵⁰² Luettelo köyhistä, jotka kunnallis-vaivaishoidolta Joensuun kunnassa nauttivat vuotuista apua elatukseen 1910.

⁵⁰³ Kunnalliskodin hoidokkiluettelo 1922—1938.

⁵⁰⁴ Luettelo köyhistä, jotka kunnallis-vaivaishoidolta Joensuun kunnassa nauttivat vuotuista apua elatukseen 1910; 1911.

⁵⁰⁵ Siipi 1967, s. 27.

⁵⁰⁶ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922)

⁵⁰⁷ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922); Issakainen 1998, s. 257.

⁵⁰⁸ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922); Issakainen 1998, s. 258.

Käsitystä ei ole siitä, kuinka hoidokit ovat vastaanottaneet tiedon köyhäinhoitolaista. Ehkä jotain oli lehdistä luettu, kuultu tai keskusteltiin, varsinkin kun se tuotti Rantalaan muutamia heitä koskeneita muutoksia. Vuoden 1923 lopulla lehdessä on jo puhuttu kunnallisesta huoltolaitoksesta.⁵⁰⁹ Laki näyttäisi tulevan esiin vuoden 1922 lopussa ennen lauhaa joulua. Johtokunnassa luettiin kiertokirje, joka koski kunnalliskodin astioiden, kalustuksen ja vaatetuksen minimivaatimuksia. Rantala täytti kaikkien muiden suhteen kriteerit paitsi pöytien.⁵¹⁰ Seuraavana keväänä tuli muutosta ruokailuun. Hyväksyttiin professori Carl Tigerstedtin ehdottama ja rouva A. Laineen täkäläisiin oloihin sovelluttama ruokajärjestys käytettäväksi.⁵¹¹ Valitettavasti jää epäselväksi, mitä täkäläiset olosuhteet ovat tuottaneet ja mitä niillä on tarkasti ottaen tarkoitettu. Syksyllä hyväksyttiin uusi kunnalliskodin ohjesääntö. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että kunnalle merkittävin muutos Rantalassa olisi ollut sen vaatevaraston lisäys ja näin köyhäinhoitomenojen kasvu.⁵¹² Menoja lisäsi myös uuden ohjesäännön kohta, joka toi johtajille ja mielisairaanhoidajalle kuukauden kesäloman. Tämä on varmasti otettu mielihyvin vastaan, sillä työtä tehtiin seitsemänä päivänä viikossa.⁵¹³ Lomaa oli kyllä aiemmin myönnetty. Tosin ainakin vuonna 1915 ehtona Lahtien anomalle kahdelle viikolle oli, että hankkivat itse sijaisen, ja loma oli mitä ilmeisimmin palkaton.⁵¹⁴

Kun hoidokkien määrä oli tasaisesti niinkin suuri kuin 60—70 vuosittain, niin omaisia ja vieraita on riittänyt. Jokaisella kuntalaisella oli edelleen oikeus käydä laitoksessa.⁵¹⁵ Ajan suhteen tuli olla tarkkana. Hoidokkeja sai käydä tapaamassa ainoastaan klo 14—17. Poikkeustapauksissa anomuksesta myös muulloin.⁵¹⁶ Jos piti hoidokkien käyttäytyä hillitysti, sitä piti vieraidenkin. Näin ei aina käynyt. Työmies Turtiaisen vaimolle Hildalle annettiin jopa porttikielto.⁵¹⁷ Hilda oli käydessään aiheuttanut häiriöitä ja vaikuttanut kiihoittavasti mielisairaaseen sisareensa Almaan. Alma oli saanut hysteriakohtauksia. Mitä ihmettä oli tapahtunut, siitä ei ole tietoa. Liekö ollut vain sisarussuhde syynä. Porttikielto rapsahti myös

⁵⁰⁹ Joulujuhlia vietetty kunnallisilla huoltolaitoksilla. Karjalan Maa 29.12.1923.

⁵¹⁰ VHH PK 28.11.1922.

⁵¹¹ KHLTK PK 23.4.1923; Piirainen 1974, s. 92.

⁵¹² KHLTK PK 9.8.1923; Karjalainen 8.9.1923.

⁵¹³ KHLTK PK 9.8.1923.

⁵¹⁴ VHH PK 28.5.1915.

⁵¹⁵ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923 (JKV PK 16.11.1922); Issakainen 1998, s. 260.

⁵¹⁶ KHLTK PK 10.4.1924.

⁵¹⁷ KHLTK PK 16.4.1925.

Annalle vohottamisesta Sirkkalan lastenkodissa. Se kumottaisiin, mikäli esittää anteeksipyynnön johtajatar Kansaselle ja lupaa käyttäytyä moitteettomasti.⁵¹⁸

5.2.1 Joensuun pahat tytöt

On tunnettu paikkakunnalla irstaaksi, varkaaksi,
valehtelijaksi, suureksi suunsa soittajaksi ja
huonoksi lapsiensa kasvattajaksi

Oli tiedotonna juovuksissa alasti miehen kanssa
keskipäivällä huomatulla paikalla

Muistutuksia hoidokista vaivaistalon rangaistuspäiväkirjassa 1906.

“Maksa pois mun työni, maksa pois mun työni!” Huudon keskellä lentelevät yhteisestä leipäkorista omavaltaisesti itselle kootun korkean leipäkasan palaset ympäri tupaa. Kädessä oleva veitsi hosuu ilmassa. Huutoon ja riehumiseen sekoittuu mitä ilkeimpiä haukkumasanoja. Rantalassa on täysi kahina ennen aamurukousta. Vahtimestari kantaa ulos menneen, rähinöivän Markuksen rangaistuselliin.⁵¹⁹ On heinäkuun loppua 1910, johtajatar Lydia Lahti ottaa mustekynän ja ryhtyy kirjoittamaan pieneen kovakantiseen mustanruskeaan rangaistuspäiväkirjaan: Markukselle kolme vuorokautta arestia.

Rantalassa ajaututtiin aina aika ajoittain riitoihin ja pienempiin kahnauksiin, jotka johtivat kurinpidollisiin toimenpiteisiin. Eripuraa lisäsi varmasti vielä tiivis yhdessäelo. Oma henkilökohtaista rauhaa ei juuri ollut ja kuppikuntia luonnollisesti muodostui. Näillä kovanonnen lapsilla kun oli niin kuin muillakin tapana hankkia itselleen joku uskotto, Helsingius lausuu.⁵²⁰ Käyttäytymissäännöt olivat myös yhdessäelämisen onnistumisen ehto ja tae. Rangaistavat asiat näyttävät muuttuneen vain vähän uudesta ohjesäännöstä huolimatta.⁵²¹ Huolimattomuus, epäjärjestys, tottelemattomuus, röyhkeys, vaatteiden, huone-

⁵¹⁸ KHLTK PK 12.1.1928.

⁵¹⁹ VT RPK 27.7.1910; Helsingiuksen malliohjesäännössä rukouksen piti kuulua päiväohjelmaan aamuin illoin sekä ennen ateriala ja ateriala jälkeen. Piirainen 1958, s. 366.

⁵²⁰ Piirainen 1958, s. 353.

⁵²¹ Rangaistavan ikäraja on noussut 14:sta 16:een. Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923 (JKV PK 16.11.1922); Issakainen 1998, s. 259.

ja työkalujen tahallinen turmeleminen sekä riidat muiden hoidokkaiden kesken tuottivat seuraamuksia, ja rangaista piti tasaisin väliajoin, kuten taulukko 11 osoittaa:

Taulukko 11. Joensuun kaupungin vaivaistalon rangaistusmäärät 1910—29.

Vuosi :	1910	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	-18	-19
Määrä	5	1	2		3				2	
Vuosi :	1920	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29
Määrä			2	1	3		1	1	1	6

Lähde: Joensuun kaupungin vaivaistalon rangaistuspäiväkirja 1896—1946.

“*Akaksi!*” kirjoittaa johtajatar Alma Lahti vuonna 1927. Aili oli puhutellut häntä jopa näin. Johtaja Lahden poissa ollessa olivat naisten välit kiristyneet lopullisesti Ailin ottaessa veneen luvatta. Hän oli jo aiemmin käyttäytynyt röyhkeästi. Oli virkannut vain omia pitsejä, vaikka oli annettu talon käsitöitä tehtäväksi. Lisäksi oli puhunut palvelijalle rumia juttuja. Neuvonut: “*Pitää tehdä lapsi, niin terveys korjaantuu.*”⁵²² Mihin vaivaan lapsenteko mahtoi auttaa?! Naiset ovat käyttäytyneet Rantalassa aiemminkin paljon sääntöjen vastaisesti. Samat tavat jatkuivat. Vuosina 1910—29 jaettiin yhteensä 29 rangaistusta, joiden aiheuttajana 18:ssa tapauksessa oli nainen. Kysymyksiksi jäävät, ovatko huonosti käyttäytyneet naiset olleet vain paikallinen ilmiö, mistä syy heidän huonoihin tapoihin juontuu, ja miksi heidän käyttäytyminen saavutti negatiivisen huippunsa Rantalassa, muttei niinkään “vapaana” ollessa kaupungilla. Viimeiseen ja osin muihinkin kysymyksiin voi esittää vain mietteet, että miehet sopeutuivat laitoksen suljettuun elämään paremmin kuin naiset. Naiset taas puolestaan elivät “vapaudessa” siivommin kuin useammin varoitettut miehet.

Useimmin ilmenneinä syinä rangaistuksiin olivat: 1) luvaton poistuminen ja karkaaminen 2) kiroilu 3) nimittely ja haukkuminen 4) röyhkeä käytös ja omavaltainen käytös 5) tottelemattomuus (liite 7). Naiset syyllistyivät näihin eniten. Juopumuksiin ja väkivaltaisuuksiin syyllistyivät miehet. Naiset puolestaan levittivät valheita ja puhuivat sopimattomia ja rumia juttuja. Joskus syynä rangaistukseen oli vain yksi yksittäinen tekijä, kuten Miinalaisella luvaton poistuminen⁵²³, mutta useimmissa syinä olivat monet eri seikat. Asian voi tiivistää siten, että valtasyynä rangaistuksiin oli tottelemattomuuden ja röyhkeän käytöksen yhdistelmä.

⁵²² VT RPK 10.7.1927.

⁵²³ VT RPK 16.7.1929.

Variaatio rangaistuksen toteuttamistavassa oli laaja (liite 8). Voi havaita, mikä merkitys kaupungilla — vapaudella on ollut, kun sitäkin on käytetty. Naiset kärsivät myös pisimmät rangaistukset (4 vrk arestikopissa ja 6 vrk eristystä), poikkeuksena vain yksi mies. Rangaistukset eivät aina tosin tuntuneet olevan yhdenmukaisia: Anna sai kuusi päivää eristystä omaan huoneeseensa törkeästä valheesta, kiroilusta ja johtajattaren nimittelystä.⁵²⁴ Marialle langetettiin neljä päivää arestihuonetta, kun keitti kahvia, ja lämmitti huonetta toistamiseen luvattomalla ajalla “sekä epäilemättä keitti silloinkin kahvia, koska huoneessa vahva kahvintuoksu”.⁵²⁵ Rangaistuksiin oli aiemmin lisäilty muistutuksia hoidokeista. Ehkä ajatellen tulevia johtajia tai muuta vastaavaa tai vain oman muistin tueksi. Tästä tavasta on myöhemmin luovuttu. Uusi kunnalliskodin ohjesääntö ei ole tuonut rangaistuksiin suuria muutoksia. Utta oli kunnalliskodin johtokunnan oikeus koventaa rangaistuksia. Köyhäinhuoltalautakunnan oikeus rangaista säilyi edelleen.⁵²⁶ Köyhäinhuoltolakia ei juuri havaitse rangaistuksissa, rangaistuspäiväkirjassa. Niitä on edelleen toteutettu tasaisesti. Ainoa nähtävä muutos on kielellinen: arestikoppi vaihtui Rantalan ja Koppolan vaihdoksessa hienostuneempaan tai sivistyneempään ohjesäännön mukaiseen yksityishuoneeseen. Arestia on ainakin nimikkeenä huolimatta uudesta laista määrätty useammaksi vuorokaudeksi. Haatanen mukaan arestia ei olisi saanut määrätä.⁵²⁷ Uudessa ohjesäännössä puhutaan yksityishuoneesta ja pisimmillään neljästä vuorokaudesta ja jota voitiin tarvittaessa pidentää.⁵²⁸

5.3 Johtaja Lahden, johtajattarien ja vaivaishoitohallituksen toimintaa

Joensuun kunnallisen köyhäinhoidon toinen pääasiallinen toteuttamistapa ja toteuttaja oli vaivaistalo/kunnalliskoti Rantala. Helsingiuksen sanojakin muistaen: johtajalla on ratkaiseva merkitys vaivaistalon toiminnalle. Tätä kautta johtajan toiminta/merkitys vaikuttaa koko kaupungin köyhäinhoitoon ja sen toimintaan. Näin ollen on tarkasteltava tapahtumia johtajien toiminnasta käsin.

⁵²⁴ VT RPK 16.7.1910.

⁵²⁵ VT RPK 21.10.1910.

⁵²⁶ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923 (JKV PK 16.11.1922); Issakainen 1998, s. 259.

⁵²⁷ Haatanen 1992, s. 103.

⁵²⁸ Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923 (JKV PK 16.11.1922).

Kesällä 1910 oli ainakin hetkittäin kuuma, kun Lahdet saapuivat lakeudelta uuteen työhönsä. Kaupungin surkeat kadut olivat pölyiset ja tomun ”nieleminen kerrassaan hirveätä.”⁵²⁹ Lydiällä oli helteestä johtuen vaikeuksia nukkumisessa, kun sänky sijaitsi lähellä muuria.⁵³⁰ Sitä kun piti kesälläkin päivittäin lämmittää, jotta hoidokeille saatiin einestä. Lahtien aloitus olisi joidenkin mielestä voinut alkaa ehkä paremminkin. Ensiksi johtaja Lahti kieltäytyi saunottamasta vastaperustetun orpokodin lapsia ja sen henkilökuntaa kerran viikossa, vaikka siellä oli ja tuli olemaan kunnankin sijoittamia lapsia.⁵³¹ Kieltäytymisen perustelut olivat tosin asialliset: häiritsee vaivaistalon järjestystä ja kuluttaa polttopuita. “Esiteltiin Karjalan rautakaupan lasku 45:15 mk vaivaistalolle ostetusta korkkimatosta.”⁵³² Paavo oli ostanut maton omin päin, omiin yksityistiloihin ja lasku toimitettu reippaasti vaivaishoitojohtokunnalle. Se muistutti Lahtea tästä, ettei tällaisia laskuja tulaisi vastaisuudessa hyväksymään ja kehoitti toimimaan vastedes toisin. Kovin koettelemus oli kuitenkin vielä edessä molemmin puolin.

5.3.1 Tapaus Lahti ja eripurin vuosi 1913

Huhtikuussa 1913 kevään jo voittaessa alaa ja lumien sulaessa oli vaivaishoitohallituksenkin “tietoon tullut kaupungilla liikkuva huhu”.⁵³³ Vaivaistalossa olisi kohdeltu mielisairaita nuoria naisia siveyttä loukkaavalla tavalla. Tohtori Kosonen oli käynyt suorittamassa lääkeopillisen tutkimuksen eräille hoidokeille, muttei kyennyt kertomaan oliko sukupuoliyhteyttä nyt hiljattain tapahtunut. Tämä totta kai kuohutti: “vilkkaan keskustelun jälkeen tässä asiassa päätettiin, että kun näistä asioista niin paljon kaupungilla puhutaan, on vaivaishoitohallituksella velvollisuus ottaa asiasta kaikin puolin selvää”.⁵³⁴ Ilmeni vielä, että valituksia oli tullut hoidokkien ankarasta kohtelusta. Sanomalehdissä ei asiasta kirjoitettu.

Tutkintaa pitämään asetettiin komitea koostuen jäsenistä A. Laine, J. Hakkarainen, H. Veistola ja Hokkanen. Syystä voi kysyä, eikö johtokunnalla ja vaivaistalolla ollut mitään kiinteää, jatkuvaa keskusteluyhteyttä, koska tunnuttiin olevan näin tietämättömiä ja vielä pienellä paikkakunnalla? Se, että johtokunnan eri jäsenet vielä kävivät vuorotellen

⁵²⁹ Lehti kehoitti kaupunkia kastelemaan katuja. Karjalan Sanomat 14.6.1910.

⁵³⁰ VHH PK 2.8.1910.

⁵³¹ VHH PK 23.11.1910; 1.10.1912.

⁵³² VHH PK 31.5.1911.

⁵³³ VHH PK 18.4.1913.

⁵³⁴ VHH PK 18.4.1913.

tarkastamassa vaivaistaloa, ei nähtävästi ole riittänyt ajantasaisen informaation ylläpitoon. Asiaa tutkittiin paikanpäällä vaivaistalossa. Puhetta johti Hokkanen, ja syytökset oli nyt tarkennettu:

- 1) Johtaja Lahti olisi harjoittanut sukupuoliyhteyttä vaivaistalossa olevien mielisairaiden kanssa ja erityisesti nyt Niuvannimeen lähetetyn [hoidokin] kanssa.
- 2) Johtajatar on ollut liian kova hoidokeille ja käyttänyt sopimattomia haukkuma- ja kirosanoja.
- 3) Johtajat ovat pitäneet vieraiden kanssa liian usein tarjoilukestin ja epäillään, ettei näitä aina omillaan pidettäisi vaan laitoksen varoilla⁵³⁵.

Syytteet olivat kovia, ja niiden kaltaisia ei kuultu ensimmäistä kertaa Rantalassa. Asia tuli ehkä Hokkaselle mieleen; olihan hän johtajana olleessaan ollut syytettynä hoidokkien taholta kyseenalaisesta toiminnasta. Ensin kuultiin Lahtia. Paavo ilmoitti, “ettei hän vielä tähän ikään ole harjoittanut hourujen eikä muutenkaan hoidokkaiden kanssa, ilmoitti olevansa valmis puhtaudessa vannomaan”.⁵³⁶ Lydia myönsi, että hänellä on kyllä kiivas luonne, mutta kielsi käyttäneensä voimasanoja. He kertoivat luonaan käyneen vieraita pääasiallisesti kun on pidetty raamatun selityksiä. Tarjottavat ovat sanomisensa mukaan maksaneet itse. Tutkintakomiteana kysyessä johtaja Lahdelta mistä huhut mielisairaiden siveyden loukkaamisesta olisivat lähteneet, totesi Paavo, että hoidokki on raivo ja on haukkunut häntä. Hän on joskus yrittänyt tynnytellä hyvillä sanoilla. Toisen hoidokin on hän joutunut ottamaan väkisin kiinni ja tuomaan takaisin, kun yritti karata. Muiden osalta hän ei osannut sanoa mitään.⁵³⁷

Tämän jälkeen johtajat saivat poistua ja paikalle kutsuttiin hoidokkeja yksitellen kaikkiaan kaksitoista sekä ainoa palvelijatar Ida Hartikainen. Mukana kuulluissa oli kaksi mielisairasta ja kaksi noin 80-vuotiasta.⁵³⁸ Lydian todettiin useasta suusta olevan “*ankkara*“, “*kipakka*“, “*kiukkuinen*“, “*kova*“, “*äksy*” ja “*naisille paha*“. Annan pyytäessä lääkettä oli Lydia tokaissut: “*Sinä olet kuin paholainen näköjään.*” Anna oli tästä pahoittanut mielensä.

⁵³⁵ VHH PK 28.4.1913.

⁵³⁶ VHH PK 28.4.1913

⁵³⁷ VHH PK 28.4.1913.

⁵³⁸ Luettelo köyhistä, jotka kunnallis-vaivaishoidolta Joensuun kunnassa nauttivat vuotuista apua elatukseen 1910.

Pärkinenkin kuin uudestisyntynyt mallihoidokki: *“Ikävä on rouvan kanssa ikäänsä viettä.”* Miinalaisella ei sen sijaan ollut moittimista Lahtia kohtaan.⁵³⁹

Komitean tulos oli Kososen lääkärintutkimuksen sekä Lahtien, palvelijattaren ja hoidokkien kertoman perusteella seuraava:⁵⁴⁰ Paavo Lahta koskevissa huhuissa ei ollut vähintäkään perää ja pahoiteltiin puheiden tuottamaa mielipahaa. Kestitys -epäilykään ei antanut aihetta toimenpiteisiin. Lydialle päätettiin yksimielisesti huomauttaa, että vastaisuudessa esiintyisi rauhallisemmin ja tyynemmin. Huomautusta kuitenkin kevennettiin, kun ymmärrettiin työn vaativan paljon voimia.⁵⁴¹ Helsingiuksen mielestä kuka tahansa “sivistynyt nainen” ei toki ollut johtajattareksi sopiva: naisen tuli olla “terve, ravakka, tasainen ja ilo-luonteinen”.⁵⁴² Jos Lydia ei muuta ollut, niin ravakka ainakin. Lydian temperamentti säyseni tai saatu huomautus vaikutti sen verran, ettei hänestä enää myöhemmin valitettu.

Sosiaalisen työn moraalien ja etiikan sekä lainsäädännön mahdollisen rikkomisen johdosta on syytä spekuloida, puhuiko Paavo Lahti totta vanhoissaan puhtautta.⁵⁴³ Kokoavasti voi sanoa, että ensinnäkin hiljaisuus luo aina hyvät edellytykset huhuille. Toiseksi huhut syntyvät aina tietämättömyydestä ja viittaavat ennakkoluuloon.⁵⁴⁴ Toisin sanoen tapaus Lahdessa huhun synnyn voi melko varmasti yhdistää näihin seikkoihin, sillä houruinosastosta kuten ylipäätään köyhäinhoidosta oltiin varsin tietämättömiä kuten lehtijututkin osoittavat. Osastosta vastasi tuolloin vain johtaja yksinään. Lisäksi rakennus oli erillään muusta laitoksesta. Kirjallisuudessa juoru ja huhu erotetaan toisistaan. Kun juoru kasvaa tarpeeksi suureksi, siitä tulee yleisesti puhuttu asia, huhu. Juorun laajennettu versio on huhu, muttei välttämättä. Voikin sanoa, että niiden erottaminen toisistaan on hankalaa.⁵⁴⁵ Tulkitsisin tapaus Lahdessa siten, että nimenomaan juoru on laajentunut huhuksi. Huhut voivat kohdistua kehenkä tahansa, kun taas juoru edellyttää intiimiä tietoa kohteesta (mielisairaita nuoria naisia ja siveysasia). Juoru keskittyy yhteisön tärkeisiin ihmisiin (vaivaistalon johtaja), huhut keneen tahansa. Yksi yleisimmistä juoruilun syistä on laiton seksuaalisuhde, haureus.⁵⁴⁶ Juorun keskeinen merkitys on lähinnä tiedottava; mitä vähemmän tietoa on

⁵³⁹ VHH PK 28.4.1913.

⁵⁴⁰ Muita keinoja huhujen todenperäisyyden tutkimiseen ei ole pöytäkirjojen perusteella käytetty.

⁵⁴¹ VHH PK 28.4.1913.

⁵⁴² Haatanen 1992, s. 95.

⁵⁴³ Mattila 1999, s. 127.

⁵⁴⁴ Turunen 2005, s. 132, 149.

⁵⁴⁵ Neubauer 2004, s. 11, 14; Turunen 2005, s. 127.

⁵⁴⁶ Koskinen 2000, s. 23, 25, 36.

jaettavana, sitä enemmän juoruillaan.⁵⁴⁷ Se käsittelee tavallisesti kohteen salaisuuksia ja yksityiskohtia, ja liittyy myös yhteisöllisiin arvoihin joko suoraan tai epäsuoraan, mutta aina tavalla tai toisella.⁵⁴⁸

Jos asia oli huhua, miksi moinen olisi laskettu liikkeelle? Mitä tekijä tai tekijät olisivat sillä voittaneet — Lahden erottamisen ja maineen menetyksenkö? Ehkä, sillä eräänä selityksenä saattoi olla entisen hoidokin tai omaisen Lahtea kohtaan tuntema kauna tai kosto. Myös silkka huvi, sitä kun ei paljon ollut tarjolla⁵⁴⁹, voi toimia selityksenä, varsinkin kun hourut usein herättivät huomiota poikkeavalla käyttäytymisellään, ja tiedettiin heidän yliseksuaalinen vireys. Tämä jos mikä oli kansan parissa omiaan herättämään mielikuvituksen liikkeelle. Vaivaishoidon neuvoja Bruno Sarlin kirjoittikin vuonna 1915: “— — millä ilakoivalla mielenkiinnolla, etten sanoisi nautinnolla, vanhat ja nuoret väliin vielä narrailevat mielivikaista ja järkiheikkoa.”⁵⁵⁰

Jokainen varmaan tietää ja tuntee henkilökohtaisesti, ettei juoru välttämättä ole epäluotettavaa puhetta. Asiaa on todisteltu tieteellisestikin.⁵⁵¹ Siispä, entä jos huhussa olisi ollut perää? Voiko todenperäisyydelle löytää tukea? Ei olisi ainoaa laatuaan köyhäinhoidossa, että olisi tapahtunut seksuaalista hyväksikäyttöä.⁵⁵² Mahdollisuus tekoon oli, sillä houruja valvoivat johtaja Lahti itse ja noin 80-vuotias asukki, jonka ei todettu olevan täysissä sielun ja ruumiin voimissa.⁵⁵³ Miksi Lydialta, vaimolta, ei kysytty tutkinnassa mielipidettä mahdollisesta miehensä ja naishourujen välisestä sukupuoliyhteydestä?⁵⁵⁴ Mielipidettä ei liioin kirjattu itse asianosaisilta hoidokeilta, vaikka houruja oli muuten kuultu. Entä kuultujen hoidokkien kertomat seikat Niuvanniemeen lähetetystä:

[Hoidokki] tarttunut johtajaan kiinni, eikä ole laskenut vähällä irti

Oli luvannut [hoidokille], ettei kerro mitään, mitä tämä oli puhunut

⁵⁴⁷ Koskinen 2000, s. 239; Turunen 2005, s. 127.

⁵⁴⁸ Koskinen 2000, s. 40.

⁵⁴⁹ Esim. ”huvittelusta” veneiden varastaminen joen ylittämiseksi ja jättäminen kiinnittämättä laituriin. Kutevien kalojen kalastaminen ja häiritseminen. Karjalan Maa 26.10.1922.

⁵⁵⁰ Harjula 1996, s. 37.

⁵⁵¹ Koskinen 2000, s. 42; Neubauer 2004, s. 14.

⁵⁵² Jousimaa 1987, s. 83; Vuonna 1915 tuomittiin Ilomantsin vaivaistalon johtaja hoidokkien raiskaamisesta yli vuodeksi kuritushuoneeseen. Päivän Tiedot 30.9.1915; Vuonna 1919 puhuttiin Tuupovaaran vaivaistalon johtajan siveettömästä käytöksestä. Kansan Voima 18.9.1919.

⁵⁵³ Luettelo köyhistä, jotka kunnallis-vaivaishoidolta Joensuun kunnassa nauttivat vuotuista apua elatukseen 1910.

⁵⁵⁴ VHH PK 28.4.1913; Kyse voi olla Lydian asemasta vaimona: oikeushistorian näkökulmasta naisen elämä oli pitkään sidottu perheeseen, jonka päämiehenä oli — — hänen aviomiehensä. Kokko 1996, s. 50.

Johtaja ollut jonkin kerran vähän aikaa [hoidokin] kopissa
[Hoidokki] oli kertonut Pärkisen pyytäneen häntä syliinsä istumaan
[Hoidokin] kertoneen hänelle olevansa vapaa johtajasta.⁵⁵⁵

Miksi hoidokki jonka erityisesti huhuttiin olleen sukupuoliyhteydessä, oli juuri nyt lähetetty, vieläpä maksulliseen Niuvaan?⁵⁵⁶ Hän palasi sieltä alkukesästä ehkä jo parantuneena.⁵⁵⁷ Oliko tällä yhteyttä seuranneeseen Lahtien erokirjeeseen? Niuvaan lähetetty hoidokki oli kertonut menomatalla laitokseen Lydialle Pärkisen pyytäneen häntä istumaan syliinsä. Lydia antoi tästä Pärkiselle kovan neljän vuorokauden arestirangaistuksen. Miksi tätä ei ole merkitty vaivaistalon rangaistuspäiväkirjaan? Useimmat hourut ja tylsämieliset olivat seksuaalisesti viriilejä, mikä jo luonnollisesti voi laukaista heidän kanssaan tiiviisti tekemisissä olleissa kiellettyjä viettymyksiä. Entä vielä Lahtien muuttovilkkaus ympäri suuriruhtinaskuntaa: oliko syynä kenties vain toive yhä paremmasta palkkauksesta ja työympäristöstä vai jostain muusta? Lisäksi on vaikea arvioida, mitä merkitsee se, että Niuvaan lähetetty hoidokki oli sijoitettu Rantalaan vuoden -12 lopulla.⁵⁵⁸ Huhut alkoivat pian kierrellä. Tapauksen jälkeen hoidokki näyttää katoavan tyystin.

Lahden syyttömyyttä voi spekuloida ja asettaa se kyseenalaiseksi monella tapaa, mutta ei tyhjentävästi. Hänet todettiin syyttömäksi tapahtuneeseen. Tutkintakomitea ei löytänyt mitään näyttöä siveettömästä käytöksestä ja/tai lainsäädännön rikkomisesta (Jää epäselväksi tarkoittiko tutkintakomitea tahdonvastaista seksuaalista hyväksikäyttöä, raiskausta.) Täten on lähtökohtaisesti uskottava vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirjaan kirjaamaan Lahden syyttömyyteen. Uskottava on myös hänen tässä kontekstissa moitteettomaan toimintaan vaivaistalon johtajana sekä kunnallisena köyhäinhuoltoyöntekijänä. Lahtien moitteettomuutta todistaa osaltaan Lapuan vaivaishoitolautakunnan hyvä arvio.

Tapaus Lahti ei suinkaan päättynyt, vaan tutkinnan seuraukset voi tulkita syksyn aikana kohonneen huippuunsa puolin ja toisin. Lokakuussa luetaan johtokunnan kokouksessa Lahtien kirje, jossa pyytävät vapautusta toimistaan. Seuraavan päivän Karjalan Sanomat

⁵⁵⁵ VHH PK 28.4.1913.

⁵⁵⁶ Maksettu 23.4. hoidokin viennistä Niuvaan. Tilikirja Joensuun kaupungin vaivaishoitohallitus 1904—23.4.1913.

⁵⁵⁷ Todetaan olleen parantunut. VHH PK 2.9.1913; Niuvan johtajatar tuonut hoidokin takaisin. Joensuun kaupungin vaivaishoitohallituksen kassakirja 18.6.1913; Hoidosta maksettu Niuvaan. Ibid., 28.7.1913.

⁵⁵⁸ VHH PK 28.12.1912.

tosin kertoi Lahtien sanoneen itsensä irti kokouksessa.⁵⁵⁹ Johtokunta päätti “suostua kaikinpuolin johtajain kirjeeseen” vaikka aika uusien johtajien hakemiseen jäisi lyhyeksi.⁵⁶⁰ Jostakin syystä K. Virtamo ilmoitti valtuustolle, että Lahdet olivat pyytäneet vapautusta, mutta ilmoittaneet olevan suostuvaiset mahdollisesti jäämään entisiin toimiinsa, jos heidän palkkojaan korotetaan sillä erolla, minkä uudesta paikasta — Alavus — korkeampi palkka (200 mk) tekisi.⁵⁶¹ Valtuusto päätti pyytää johtokunnan esitystä asiasta.⁵⁶² Jää epäselväksi oliko aloite Lahtien asiassa takaisin johtokuntaan Virtamon itsensä (tunsivat toisensa) vai suuremman valtuutettujen määrän, sillä Karjalattaressa uutisoitiin: Virtamon *ehdotuksesta* päätettiin kehoittaa johtokuntaa tiedustelemaan irtisanoutuneilta johtajilta kyseenomaista asiaa.⁵⁶³ Valtuustossa asia kirjattiin: “Valtuusmiehet päättivät kehoittaa”.⁵⁶⁴ Hokkasen kysytyä palkka-asiaa Lahdilta, johtokunta suostui persoonalliseen palkanosan korotukseen, minkä valtuusto hyväksyi, ja Lahdet jäivät toimeensa 1200 markan vuosipalkalla.⁵⁶⁵

Taustalla kyti. Keväällä käyty tutkinta ei ollut kaikkien johtokunnan jäsenten ajatuksista unohtunut, ja jotain oli edelleen epäselvää; johtokunnan enemmistö lausui pöytäkirjaan äänin 5—3 voittaneen kirjatun/esitetyn: *mielipiteen*, ettei olisi oikein myöntää korotusta, sillä se ei ollut kaikin puolin tyytyväinen Lahtien toimintaan ja liitti sen perusteeksi kevään tutkinnasta otteen. Sitä vastoin vähemmistö puolsi *mielipiteessä* korotusta lämpimästi ja kyseenalaisti *mielipiteen* kirjaamisen, jonka perusteena olivat keväällä kumotut huhut.⁵⁶⁶ Tuskin oli sattumaa, että vähemmistön muodosti johtokunnan naisjäsenet: Hällström, Kotilainen ja Laine; Lydian naistoiminnalla ja molempien uskonnollisuudella he ovat varmasti saaneet myötätuntoa.⁵⁶⁷ Mielenkiintoista on havaita, etteivät naisjäsenten erääksi perusteluksi esittämät vaivaistalon taloudelliset luvut ole lämmittäneet miesjäseniä. Lahdet olivat

⁵⁵⁹ VHH PK 13.10.1913; Karjalan Sanomat 14.10.1913.

⁵⁶⁰ Kirje päivätty 10.10. Lydia pyytää vapautusta 27.10. ja Paavo 10.11. alkaen sekä irtisanomisaika 2 kk laskettaisiin lokakuun alusta. VHH PK 13.10.1913.

⁵⁶¹ Paavo oli valittu vaivaistalon työnjohtajaksi ja Lydia johtajattareksi. VHH PK 20.10.1913.

⁵⁶² Karjalan Sanomat uutisoi 18.10.1913 Virtamon ilmoittaneen valtuustolle; 20.10. luettiin vaivahoitojohtokunnassa valtuuston kirje, joka kuuluu: ”Maisteri K. Virtamo ilmoitti...” VHH PK 20.10.1913.

⁵⁶³ Karjalatar 18.10.1913; Karjalan Sanomat 1.4.1915. Virtamo ja Paavo Lahti toimivat molemmat lasten työhuoneen kannatusyhdistyksessä. Karjalatar 10.12.1914; Karjalan Sanomat 28.3.1918; Kursivointi kirjoittajan.

⁵⁶⁴ JKV PK 16.10.1913; Valtuustossa istui tulevia köyhäinhoidon kanssa tiiviisti tekemisissä olleita henkilöitä: J. Laine, N. Lampinen ja K. Markkanen.

⁵⁶⁵ KK 16.10.1913, s. 41—42; Karjalan Sanomat 14.10., 18.10., 22.11.1913.

⁵⁶⁶ VHH PK 16.10.1913. Kursivoinnit kirjoittajan.

⁵⁶⁷ Lydia Lahti toimi Lapualla Naisyhdistyksen puheenjohtajana eli omasi Laineen kanssa yhteisen intressin. Lehtinen 1984, s. 529; Julia Hällström on ollut Joensuun Kirkollisen Diakonaatin näkyvimpiä henkilöitä. Rimpiläinen 1975, s. 34; Samainen Hällström oli lisäksi yksi pyhäkoulun pidon Joensuussa aloittaneista. Kastarinen 2006, s. 52.

onnistuneet taloudenhoidossa, miksi heidät oli suurimmaksi osaksi valittukin tehtävänsä.⁵⁶⁸ Tästä huolimatta kaikki eivät siis olleet tyytyväisiä, ja Lahdet voitaisiin täten “uhrata”. Hakijoita johtajan paikalle olisi tarvittaessa ollut — ja saatu alhaisemmalla palkalla, unohtamatta hyväksi osoittautunutta entistä väliaikaista johtajaa Ikäheimoa.⁵⁶⁹ Jotain kiistan laadusta kertoo ehkä sekin, että kaupungin vuosittaiseen julkiseen kunnalliskertomukseen on katsottu aiheelliseksi kirjata tai jättää johtokunnan enemmistön tyytymättömyys Lahtiin palkankorotuksen yhteydessä.⁵⁷⁰ Vaivashoitohallituksen kirjeenvaihto vuodelta 1913 ei anna mitään viitteitä eripuraan, sen syihin tai että Lahtea olisi epäilty siveettömistä teoista naishourujen kanssa.

Tapaus Lahtea seuranneena kesänä sattuneella huutokauppatavaroiden jupakalla saattoi olla oma osuutensa johtokunnan miesjäsenien tyytymättömyyteen ja Lahtien erokirjeeseen. Rantalan maatalous ei kyennyt kattamaan kaikkea kulutusta ja osa tarvittavista tavaroista jouduttiin muutenkin ostamaan. Näiden hankkimiseksi oli järjestetty jokaisen vuoden päättyessä huutokauppa, jossa vähiten tarjoava sai toimitettavakseen seuraavan vuoden Rantalan vaatimat tarpeet. Vaadittuja tavaroita olivat vuodesta toiseen: herneet, ohranjyvät, polttoöljy, ruisjauho, ruismallas, silli, soppa- ja paistinliha sekä voi.⁵⁷¹

Hoidokit olivat kesäkuussa valittaneet Rantalaa tarkastaneelle jäsen Veistolalle ravinnon olevan huonoa. Varsinkin leipä sai arvostelua osakseen, sillä se oli tehty heidän mielestä huonoista jauhoista ja hapatettu liian kauan. Leipä oli kitkerää. Veistola oli suupalan jälkeen samaa mieltä. Hoidokit olivat valittaneet johtaja Lahdelle, mutta tämä oli vastannut: *“Huonompaakin se saisi olla.”*⁵⁷² Jäsen Hakkaraisen mielestä syynä oli osaksi huutokauppa, jolloin tavarain laatua on vaikea määrittää. Huonous jatkui heinäkuussa, ja Hokkanen kävi puhumassa jauhojen toimittajalle. Tämän jälkeen leivän laatu oli parannut. Päätettiin esittää huutokaupan lakkauttamista, koska tavaroiden laadusta oli johtaja Lahti aiemminkin kinastellut tavaroiden toimittajan kanssa sekä syystä, että Rantalan ruokatavaroiden kulutus ei ollut “erinomaisen suuri”.⁵⁷³ Syyskuun lopussa, siis juuri ennen Lahtien erokirjettä, asiaa

⁵⁶⁸ Hoidokustannus vuonna 1911 hoidokkia kohti vuorokautena noin 87 penniä, 1912: noin 76, 1914: noin 82, kun se vuonna 1909 oli ollut 1:05 mk. VHH PK 20.10.1913; Vuosikertomus Joensuun kaupungin kunnalliskodista vuonna 1914.

⁵⁶⁹ VHH PK 30.5.1913; Uusille johtajille ei olisi todennäköisesti myönnetty Lahtien anomaa 200 mk lisää.

⁵⁷⁰ KK 1913, s. 41—42.

⁵⁷¹ RTK PK 13.12.1910, 27.12.1911, 10.12.1912; Karjalainen 19.12.1915.

⁵⁷² VHH PK 2.9.1913.

⁵⁷³ KK 1913.

käsiteltiin jälleen. Päädyttiin tulokseen, että jauhojen laatu ja leivän valmistamistapa (Lydian vastuualue) olivat syinä huonouteen. Myös tuntemattomaksi jääneen kielikellon johtaja Lahdesta kertoma väite selvitettiin. Lahti oikoi puheitaan. Hän oli tarkoittanut: *“Huonompaakin leipää on syöty vaivaistalolla.”*⁵⁷⁴ Asia jätetään tähän, päätti johtokunta.

Valtuusto ei lakkauttanut huutokauppaa.⁵⁷⁵ Vasta maailmansota ja sen jatkuminen johti tavaroiden hankkimiseen muulla keinoin, koska ei saatu enää toimittajilta tarjouksia.⁵⁷⁶ Köyhäinhuolto herätteli ajatusta huutokauppaan paluusta 20-luvun alussa, mutta antoi asian raueta ja rahatoimikamari puolestaan 20-luvun puolivälissä, viitaten suuriin köyhäinhoidon menoihin. Asiaa jäätettiin selvittämään.⁵⁷⁷ Lopullisesti ruoka-aineiden hankinta ratkesi 1927. Köyhäinhuolto ei halunnut palata vanhaan hankintatapaan.⁵⁷⁸ Hapan leipä näyttää olleen johtaja Lahden eräänlainen oma erikoisuus, sillä 20-luvulla siitä valitettiin jälleen, nyt jo sanomalehden sivuilla.⁵⁷⁹ Tästä voi päätellä, että syy leivän huonouteen ei ollut huutokaupan jauhoissa. Kaikkiaan vuosi 1913 oli köyhäinhoidon jäsenille ja Rantalassa enemmän kuin vaiherikas sekä tunteikas. Saman vuoden kaupungin kunnalliskertomus ei siinä köyhäinhoidon tarkastajien lausuntojen perusteella anna samaa kuvaa: *“talo siisti ja puhdas, jopa mallikelpoisessa järjestyksessä ja että hoidokkailla ei ollut moittimista vaan olivat tyytyväisiä oloonsa”*.⁵⁸⁰

5.3.2 Rantalan johto, köyhäinhuolto ja kaupunki: Paavo Lahden merkitys

5.3.2.1 Miksi Koppola perustettiin?

Edellä esitetyn perusteella voi tulkita, että johtaja Paavo Lahti on pitänyt tiukkaa ohjausta Rantalan taloudessa. Vaivaishoitohallitus lievensi linjaa, kun se puuttui välillä asioiden kulkuun. Eräs vaivaistalojen suuria kysymyksiä oli kahvi ja sen tarjoaminen — salliako vai ei. Lahti ehdotti 1918 sen kieltämistä kalleuden vuoksi, mutta tätä johtokunta ei

⁵⁷⁴ VHH PK 26.9.1913.

⁵⁷⁵ Karjalan Sanomat 18.10., 22.10.1913.

⁵⁷⁶ Karjalan Sanomat 16.12.1916; RTK PK 5.8.1914, 14.12.1916.

⁵⁷⁷ VHH PK 2.11.1922; RTK PK 26.11.1926.

⁵⁷⁸ KHLTK PK 13.1.1927.

⁵⁷⁹ Kansan Voima 9.10.1924.

⁵⁸⁰ KK 1913.

hyväksynyt.⁵⁸¹ Ehkä siinä olisi jo ylitetty hyvän maunkin raja. Rajansa taloudenpidollakin, sillä kuten on tullut esiin, maksoivat jotkin omaiset lähimpiensä hoidosta. Heitä ei varmaankaan ole haluttu suututtaa liian kireäksi vedetyllä linjalla, ja lisäksi tuli muistaa valtiollisen köyhäinhoidonkin suosituksia.⁵⁸²

Voi yleisesti käsittää, että johtajan toimenkuvaan kuuluu työn ongelmien esiintuonti ja niihin ratkaisunhaku. Rantalan johtajattaren, Joensuun tapauksessa useampien heidän, toimenkuvaan kuului myös johto, mutta kukaan heistä ei ole ottanut kantaa kehittämiseen. Lastenkotiin johtajatar Lehtinen pyysi remontointia 1919.⁵⁸³ Entä johtaja Lahti, onko hän tuonut ongelmia, korjattavia asioita esiin? Vastaus on myönteinen. Hän on puuttunut lastenpitoon Rantalassa lastenkodin perustamisen yhteydessä, sähkön saamiseen ja hoidokkien hautausmenojen yhtenäistämiseen muiden kansalaisten kanssa.⁵⁸⁴ Kaikki nämä ehdotukset pyrittiin korjaamaan ja saatiin korjattua.

Mutta on ongelma, jota ei vaikutettu saavan kuntoon, vaikka Lahti kertoi siitä johtokunnan kokouksissa. Tämä oli Rantalan joenrannassa monia vuosia kelluneet uittotukit, jotka haittasivat kesäisin laitoksen vedenottoa ja naisten pyykinpesua ja siten arkista elämää. Lahti mainitsee tukit vuonna 1913. Asiaa käsitellään silti vielä 1923.⁵⁸⁵ Vastassa oli tietysti mahtava ja kaupungille tärkeä sahateollisuuttakin harjoittava G. Cederberg Oy myöhempi Ab Kaukas Fabrik. Yhtiö oli 1922 kieltäytynyt korvaamasta vahinkoja.⁵⁸⁶

Toiseksi itse Rantalan paljon puhuttu fyysinen kunto. Mikä se oikeastaan oli? Ahonen puhuu röttelömaisestä ja Issakainen huonokuntoisesta. Erittäin mielenkiintoista on, ettei kunto koskaan ole näyttänyt Lahtea häirinneen niin paljon, että olisi itse henkilökohtaisesti vaatinut, hoputtanut korjaamista ja/tai uuden kunnalliskodin rakentamista. Köyhäinhoidon hiljaisuus päättyi 1924. Tällöin näyttää ensimmäisen kerran otetun itse kantaa asiaan, kun pitää perusteluna *toimielimen omaan pöytäkirjaan merkintää*. “Asuin- ja ulkorakennukset ränsistyneet. Uusi hanke on niitä viivästyttänyt, enää ei voi pitemmälle lykätä”, lautakunta

⁵⁸¹ VHH PK 6.5.1918; Jaakkola 1994, s. 138.

⁵⁸² Tuupovaarassa vaivashoitohallituksen jäsen oli valittanut valtuuston päätöksestä tarjota vaivaismajan hoidokeille kahvia kerran päivässä. Läänin maaherranvirasto oli hylännyt valituksen. Karjalan Maa 14.2.1922.

⁵⁸³ Rappujen, ovien, lattian ja johtajan huoneen siistimiskorjaus. RTK PK 30.7.1919.

⁵⁸⁴ VHH PK 30.3.1916.

⁵⁸⁵ VHH PK 13.10.1913, 25.9., 27.11.1919, 2.11.1922; KHLTK PK 14.6.1923; RTK PK 6.11.1922; Valtuustossa oli hyväksytty köyhäinhoitolautakunnan esitys kunnalliskodin rantojen suojelemiseksi. Kansan Voima 18.11.1922; Jää epäselväksi onko tällä viitattu juuri tukkien uittoon.

⁵⁸⁶ Koikkalainen 1998, s. 235—37.

kirjaa.⁵⁸⁷ Olihan johtokunnasta ollut esimies mukana etsimässä uuden kunnalliskodin paikkaa, mutta merkintää siitä tai sen tarpeesta ei näy johtokuntana ja lautakuntana merkityn ennen vuotta 1924. Tavallaan asia tietysti oli järjestyksessä: ensinnäkin köyhäinhoidon järjestelyvaliokunta, missä esimies oli ollut mukana, oli järjestänyt asiaa, ja toiseksi tiedettiin, että hanke oli käynnistynyt rahatoimikamarin ja valtuuston yhteistyönä.

Täytyy vielä muistaa, että köyhäinhoitolautakunnan vuoden 1924 lausunto tehtiin valtuuston *pyytämänä*. Toinenkin lausunto tehtiin ja sekin *pyynnöstä*: vuonna 1926 valtuutettu Savolaisen esitykseen Rantalan kunnostamisesta. Tällöin lautakunnan mielestä Rantala oli tarkoitukseensa käymätön. Se oli liian lähellä kaupunkia ja vilkasliikenteisellä paikalla. Autoilla ja polkupyörillä huristelu oli lisääntynyt vuodesta 1924 alkaen, ja linja-autojen paikallisliikenne alkoi 1925.⁵⁸⁸ Toisena murheena lautakunnalla oli asemakaavan sopimattomuus ja huonejärjestelmän soveltumattomuus sekä riittämättömyys. Mitä Rantalan korjaukseen tuli, oltiin sitä mieltä, että pää- ja ulkorakennus sekä sauna- ja pesutupa oli purettava ja rakennettava uudelleen, että hourujenosastolle tehtävä pienempiä korjauksia. Kuvauksesta saa kuitenkin vaikutelman, että suurin vika sillä hetkellä oli huonejärjestelmän soveltumattomuus ja riittämättömyys, sillä “mistään väliseinien siirtämisestä ei voi olla puhetta”.⁵⁸⁹ Jos Rantala oli ränsistynyt, miksi lautakuntana edes vaivautua ajattelemaan korjaamista ja kirjaamaan korjausehdotuksia? Lautakunta jatkaa remontoinnin turhuuden perustelua vetoamalla sosiaaliviranomaisiin: “sillä niin kauan on heitä lupauksilla taivuteltu ja vakuutuksia annettu uuden rakentamisesta, että he lopultakin tulevat vaatimaan niiden lupauksen toteuttamista”.⁵⁹⁰ Lautakunta oli varma, ettei hyväksyntää tule, sillä “ainakin sosiaaliministeriössä nousee tie pystyyn vahvistusta anottaessa muutos- ja korjaustöihin”.⁵⁹¹ Johtaja Lahti oli mukana molemmissa kokouksissa 1924/-26, mutta henkilökohtaista mielipidettä hän ei esitä.

Mikä oli siis Rantalan kunto? Kun tarkastelee valtiollisen köyhäinhoidon tarkastajien arvioita, päätyy tulokseen: Vuosina 1910—18 fyysisestä kunnosta ei ole mitään mainintaa. Vuosi toisensa jälkeen on kehuttu vain hyvää järjestystä ja erinomaista puhtautta. Vuonna 1919 jysähtää. Laitoksessa on yhtäkkiä suoritettava perusteellisia korjauksia

⁵⁸⁷ KHLTK PK 19.11.1924.

⁵⁸⁸ Karjalainen 17.7.1924; Ahonen 1986, s. 122.

⁵⁸⁹ KHLTK PK 26.1.1926.

⁵⁹⁰ KHLTK PK 26.1.1926.

⁵⁹¹ KHLTK PK 26.1.1926.

terveydenhoidollisista syistä. Tämän jälkeen arvioissa yhdistyvät kehut hyvästä järjestyksestä ja siisteydestä, mutta fyysiselle kunnolle olisi jotain tehtävä.⁵⁹² Kyse ei ole siitä, etteikö laitosta olisi vuodesta 1910 lähtien tarkastettu useasti. Voi jo puhua lastenkodin tapaan valtiollisen köyhäinhoidon “hyökkäyksestä“, kun ottaa huomioon keskimäärin maassa tehdyt tarkastukset (taulukko 12).

Taulukko 12. Köyhäinhoidon tarkastusten määrä Joensuun vaivaistalossa 1910—29.

Vuosi:	1910	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	-18	-19
Tarkastusten määrä	1	2	2	1	1	2	--	--	1	3
Vuosi:	1920	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29
Tarkastusten määrä	4	2	1	--	*	1	1	--	*	--

-- = ei tietoa saatavilla.* Ei sanallista arviota vaivaistalosta.

Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29; Rahatoimikamarin pöytäkirjat 1910—29; Joensuun kaupungin köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 21.9.1926; Kansan Voima 22.10.1925.

On mahdollista, että Rantala oli vuoteen 1919 mennessä rapistunut siinä määrin huonoon kuntoon, että tarkastajan lausunto on pitävä. Olihan laitos kovassa käytössä. Tulkintani mukaan näin ei ole tapahtunut, vaan lausunnot Rantalan huonoudesta ovat liioitellut. Sanoilla heikkokuntoinen, rapistunut, huono, röttelö voi olla paperille kirjoitettuna ja itse käytännössä isoja vivahte-eroja. Entä tarkastajien vaatimat korjaukset? Onko niitä toteutettu? Ensinnäkin osa korjausvaateista vaikuttaa lähteneen johtokunnalta itseltään ja osa on selvästi tarkastajien vaatimia. Vuonna 1916 johtokunta pyysi kaivon syventämistä, mikä toteutettiin. Vuosina 1919—21 vaatimuksista tuli suma, jotka näytetään tehdyn, sillä seuraavan kerran lautakunta huomauttaa — välillä piittaamattoman oloista⁵⁹³ — rakennuskonttoria korjaustarpeista vasta loppuvuodesta 1924, kesällä 1925 ja kesällä 1927.⁵⁹⁴ Näkemykseni mukaan Rantala on ollut paremmassa kunnossa ja ei täyttänyt röttelön tunnusmerkkejä.

Perustan tämän tulkintani johtaja Lahden ja vaivahoitojohtokunnan sekä köyhäinhoitolautakunnan vaitonaisuuteen Rantalan kunnostamisesta tai siirtämisestä. Toisena perusteluna pidän sanomalehdistön vaikenemista. Rantalan kunnosta ei ole koskaan näytetty yksittäisenä aiheena uutisoidun. Asia on liittynyt tai liitetty aina muihin aiheisiin.

⁵⁹² KK 1910—29.

⁵⁹³ Kehotukset rakennuskonttorille jääneet tuloksettomiksi. KHLTK PK 12.8.1926, 10.11.1927.

⁵⁹⁴ VHH pyytänyt. RTK PK 16.1., 16.2.1916; Tarkastaja Sarlin vaatinut. VHH PK 28.8.1919; Maaherran vaatimuksesta. VHH PK 27.2.1920; RTK PK 9.8.1920; Tarkastaja Gauffinin vaatimus. VHH PK 21.10.1921; RTK PK 10.10.1921; KHLTK pyytänyt. KHLTK PK 11.9.1924; KHLTK pyytänyt. KHLTK PK 13.11.1924; KHLTK pyytänyt. KHLTK PK 11.6.1925; KHLTK pyytänyt. KHLTK PK 7.6.1927.

Sen sijaan kolmen hourun hukkumistapauksia (itsemurhia) ja muita pienempiä laiminlyöntejä tai epäonnistumisia on käsitelty hämmästyttävällä tarkkuudella. Tällä perusteella Rantalan surkeasta kunnosta olisi uutisoitu useasti erikseen, varsinkin aina aktiivisesti Joensuun seudun köyhäinhoidon epäkohtia osoitteleva Rajavahti — Päivän Tiedot — Kansan Voima:

Useat huoneet ränsistyneet vanhuuttaan, että ovat oikeastaan jo kelpaamattomia vanhojen, heikkojen ihmisten asunnoiksi — — [useammat huoneet] perin kolkkoja, kun ei maalausta.⁵⁹⁵

Tämä lehden silminnäköiden kuvaus Rantalasta ei kerro suuresta hädästä, varsinkaan vielä kun hoidokit eivät itse ole kunnosta valittaneet. Lioitteluunkaan ei ole sorruttu, mihin Koppolassa tapahtuneen tulipalon yhteydessä rahatoimikamari totesi Karjalaisen syyllistyneen.⁵⁹⁶ Neljäntenä seikkana pidän Lahden isän ottamista Rantalaan hoidettavaksi.⁵⁹⁷ Lahti ehdotti tätä itse. Tuskinpa kukaan tuo isänsä vapaaehtoisesti röttelöön asumaan ja vielä vaarantaen tämän hengen, kun taloon piti tehdä terveydenhoidollisista syistä suuria korjauksia. Viimeisenä perusteluna pidän Lahtien muuttoa ja muuttoaietta. Miksi lähteä vastavalmistuneesta Lapuan vaivaistalosta⁵⁹⁸ heikkokuntoiseen Rantalaan, varsinkin kun Lahti tunsi entuudestaan Rantalan ja tiesi, että johtajat asuvat itsekin siellä. Miksi perua Alavuden uuden kunnalliskodin pesti?⁵⁹⁹

Niinpä pidän köyhäinhoidon tarkastajien vuoden 1919 ja sen jälkeisiä vaatimuksia puhtaana painostamisena, mihin haettiin peruste mallisääntöjen ja -piirrustusten tasosta johon tulisi köyhäinhoidossa teoreettisesti pyrkiä.⁶⁰⁰ Mutta se riitti heille, sillä matala taso oli jo itsessään viaksi luokiteltu peruste. Toista perustetta voi hakea virkaintoisuudesta. Punakaarti lopetti vastaperustetun Ensimmäisen Sosialihallituksen toiminnan, ja se saattoi aloittaa säännöllisen työnsä vasta kapinan jälkeen.⁶⁰¹ Kolmas tekijä on tarkastajien lausuntojen mahdollinen epätodenmukaisuus. Vuonna 1926 tarkastajan ja Lahden sanomiset menivät täysin ristiin tarkastuksen jälkeen seuranneessa pienessä konfliktissa, ja tässä tapauksessa kallistun, että

⁵⁹⁵ Kansan Voima 20.12.1921.

⁵⁹⁶ RTK PK 26.2.1929; Karjalan Maa 21.2.1929; Joensuun uusi kunnalliskoti vaarassa tuhoutua. Huolimattoman työvalvonnan aiheuttama. Karjalainen 21.2.1929.

⁵⁹⁷ VHH PK 3.3.1921.

⁵⁹⁸ Lehtinen 1984, s. 445.

⁵⁹⁹ Ensimmäiset hoidokit voitiin ottaa syksyllä 1913. Kojonen 1963, s. 677.

⁶⁰⁰ Haatanen 1992, s. 105, 118.

⁶⁰¹ Haatanen 1992, s. 100; Sosiaalihallitus perustettiin 1917 ja sosiaaliministeriö 1920. Siipi 1967, s. 53; Siltala 1990, s. 65—66; Sosiaalihallituksen nimen kirjoitustapa. Jousimaa 1987, s. 60.

Lahti puhui todemmin kuin tarkastaja.⁶⁰² Myös Gauffinia on kritisoitu Pielisjärven lastenkotijupakassa: “— — toivottavasti Gauffin tutustuu tällä kertaa monipuolisemmin asiaan ja saattaa asiat oikeaan valoonsa”.⁶⁰³ Katsonkin, että Koppola perustettiin köyhäinhoidon tarkastajien painostuksen, Rantalán kaavoituksesta johtuneen väliaikaiseksi katsotun sijainnin ja elintarvikkeiden hinnan kohoamisen seurauksena — ei niinkään suoraan Rantalán huonokuntoisuuden johdosta; niin heikossa kunnossa se ei vielä läheskään ollut. Se ei vain riittänyt täyttämään valtiollisen köyhäinhoidon määrittelemiä hienouksia: vanha, tavallinen ja rapistunut maatalo ei enää riittänyt. Röttelö ei Rantala ollut.

5.3.2.2 Rantalán ja uuden kunnalliskodin välissä hapuileva Lahti

Rantalán fyysinen kunto olisi ehkä hiljentänyt johtaja Lahden ja köyhäinhoidon sen korjauksissa ja näin ehkä puheet sen siirrostakin. Entä talous yleensä? Johtajana Lahti vastasi Rantalán taloudesta, tileistä ja maanviljelyksestä.⁶⁰⁴ Näin hänen olisi tullut ajatella sen kannattavuutta köyhäinhoidon kautta kaupungille ja pyrkiä ajamaan määrätietoisemmin uuden kunnalliskodin paikkaa, jossa voidaan harjoittaa maanviljelystä laajemmin mitä Rantalassa on kyetty. Kuten tilusvaliokunta vuonna 1918 ja kauppias, *ei köyhäinhoidon ammattilainen*, Pakarinen 1921 ovat todenneet: kunnalliskoti pitää saada itsensä kannattavaksi.⁶⁰⁵ Tätä Lahti ei ole tehnyt, kun perusteluna pitää sitä, ettei mitään sen suuntaisia kirjauksia ole merkitty pöytäkirjoihin. Lahden olisi pitänyt tietää, sillä hänen Lapuan toimikaudellaan “myöskin on maanviljelys hoidettu taloudellisella tuntemuksella siis tuottavasti”.⁶⁰⁶ Ei Lahti erehtymätön ollut, sillä 20-luvun alussa rahatoimikamari päätti suorittaa tarkastuksen, koska Rantalassa ja Sirkkalassa oli ilmennyt taloudenpidon puutteellisuuksia.⁶⁰⁷ Lahti on tuonut menojen lisääntymisen julki vuoden 1914 kunnalliskodin vuosikertomuksessa, missä valitteli elintarvikkeiden kallistumista ja valtionapujen saamattomuutta muutamilta kotipaikkaoikeudettomilta. Mutta uutta

⁶⁰² Tarkastaja oli huomauttanut Rantalán olleen siivoton ja sanonut Lahden valittaneen lautakunnan eräästä hiljattaisesta päätöksestä. Nämä syytökset Lahti suoraan kielsi seuraavassa kokouksessa. Tarkastaja ei ollut Lahdelle puhunut mitään Rantalán siivottomuudesta. KHLTK PK 14.9., 30.9.1926.

⁶⁰³ Kansan Voima 12.4.1923.

⁶⁰⁴ Johtajalle määritellyt tehtävät vaivaistalossa. VHH PK 2.5., 19.5.1917; Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923. (JKV PK 16.11.1922).

⁶⁰⁵ Tilusvaliokunnan liite. (JKV PK 17.9.1918).

⁶⁰⁶ Iskala 1983, s. 80—81.

⁶⁰⁷ Asia liittyi kunnalliskodin käyttövarojen ylittymiseen ja elintarvikkeiden suhteettomaan kallistumiseen. RTK PK 14.2.1921; Karjalan Maa 17.9.1921.

kunnalliskotia ei mainita.⁶⁰⁸ Oliko Paavo Lahti sittenkin vain lepsu, pehmeä ja tehoton kunnalliskodin johtaja, joka ei omalla persoonallaan ja toiminnallaan saanut ajatuksia tekoihin niille osapuolille, jotka käytännössä asian ratkaisivat? Syytön ei ole myöskään vaivashoitojohtokunta eikä köyhäinhuoltokunta. Ne ovat olleet niin taloutta kuin huollollisuutta ajatellen kaikkia muuta kuin aktiivisia *kunnallisena elimenä* ajamaan uutta kunnalliskotia — ja pysyvää lastenkotia. Lähdekriittisessä mielessä voi turvallisesti todeta, ettei Lahti eivätkä johtokunta/lautakunta ole tässä asiassa ainakaan korostaneet jälkipolville omaa hyvyttään köyhäinhoidon toteuttajina.

Tuliko Rantala kaupungille kalliiksi? Huutokaupalla hankituista tavaroista voi päätellä, että vuosihankinnat olivat suuria. Esimerkiksi vuosina 1910—11 niiden vuosikustannukseksi tuli noin 2 500 mk eli 208 mk/kk (liite 3).⁶⁰⁹ Sähkön arvioitiin tulevan maksamaan mainitun 2 000 mk, jota pidettiin hintavana. Ravinto muodosti suurimman menoerän: vuonna 1917 noin 32 % ja 1928: 53 % menoista.⁶¹⁰ Toinen suuri menoerä oli lämmitys. Elintarvikkeiden kalliiksi tuloa tukee yritykset palata huutokauppoihin vielä 20-luvulla, mitä köyhäinhoito ensin ajatteli, mutta myöhemmin vastusti. Lahden kanta on epävarmaa. Tavarain laadusta hän ainakin kinasteli. Ei voi tarkasti todeta, ovatko maan keskimääräiset hoidokkien vuorokausikustannukset vertailukelpoisia Rantalassa ilmoitettujen kanssa, mutta jos näin on, olivat sen kustannukset todella suuret — kaksinkertaiset.⁶¹¹ Joensuussa varsinkin oltiin mahdollisesti vaivaistalojen itsekannattavuudesta kaukana, kuten Jaakkola toteaa maan vaivaistaloista. Kunnat saivat niistä taloudellisen rasitteen.⁶¹² Lahtien myönteisen vaikutuksen kymmenluvun alun Rantalalan talouteen voi kyllä havaita (liite 3). Toinen huomioitava seikka on Joensuun kaupungin asujamiston luonne ja sen köyhien pysyvyys sekä määrä. Suurin osa köyhäinhoidosta nauttivia oli vanhuudenheikkoja ja kivullosia. Köyhäinhoidon mukaan heistä olisi pitänyt ensi sijassa huolehtia omat lapset, sukulaiset. Vaikka heillä niitä olisi ollutkin, ei lapsilla ollut aina mahdollisuutta hoivaamiseen omasta yhteiskunnallisesta asemastaan johtuen.⁶¹³ Joensuussa suurin osa köyhäinhoidon piirissä

⁶⁰⁸ Vuosikertomus Joensuun kaupungin kunnalliskodista vuonna 1914; Hinnat nousivat kesään 1916 saakka suhteellisen hitaasti. Rasila 1982, s. 164.

⁶⁰⁹ 5475 kg ruisjauhoja, 600 kg ohraryynejä, 240 kg ruismaltaita, 200 kg herneitä, 200 g voita ja 600 kg soppalihaa ja silliä kuusi astiaa. Petroleumia ei ole laskettu mukaan. RTK PK 13.12.1910, 27.12.1911.

⁶¹⁰ Kunnalliskodin vuosikertomus 1917. Karjalainen 12.2.1918; Talousarvio 1928 -liite. JKV PK 1927.

⁶¹¹ Vuonna 1910 vaivaistalojen hoidokkikohtaiseksi keskimääräiseksi vuosikustannukseksi on ilmoitettu 147 mk eli 40 penniä/vrk. Jaakkola 1994, s. 138; Vuonna 1911 tämä oli Rantalassa 317 mk eli 87 penniä/vrk. Vuonna 1912: 277,40 mk, 1913: 262,80 mk, 1914: 299,30 mk, 1915: 266,45 mk. KK 1912—15.

⁶¹² Jaakkola 1994, s. 138.

⁶¹³ Pitkänen 1994, s. 232—33.

olevista oli työläisiä ja käsityöläisiä. Perinne tuskin katkesi seuraavan jälkipolven kohdalla. Toista tekijää voi hakea kaupunkien naisten yleisestä naimattomuudesta. Eipä ollut ketään, joka olisi katsonut perään. Näin ollen Lahdella ja köyhäinhoidolla olisi ollut yllin kyllin syytä kannustaa kaupunkia hankkiutumaan eroon Rantalasta. Tätä ei tehty, vaiettiin. Tai tehtiin, mutta vasta kun muut olivat päättäneet niin tehdä. Rantalan merkitystä voi arvioida myös vertailemalla köyhäinhoidon eri osia: köyhäinhoitolautakunta, kunnalliskoti ja lastenkoti (liitteet 9 ja 10). Rantala muodosti suurimman menoerän, mutta on otettava huomioon sen luonnekin köyhäinhoidossa. Ehkä paras peruste Rantalan kalleudelle oli itsensä Sarlinin lausunto: “— — ettei kunnalliskoti nykyisellä paikallaan ja rakennuksineen vastaa tarkoituksenmukaisen köyhien huollon eikä kaupungin taloudenkaan vaatimuksia ja edellytyksiä”.⁶¹⁴

Uuden kunnalliskodin ajatusta ovat sen sijaan aloittaneet ja vieneet eteenpäin rahatoimikamari ja valtuustonjäsenet: vuonna 1916 valtuuston puheenjohtaja Laine, 1919 rahatoimikamarin varapuheenjohtaja Porthan ja 1921 rahatoimikamarin jäsen Pakarinen. Mielenkiintoista on, että kaikki perustelut lähtivät taloudellisista syistä. Kun nyt katsoo köyhäinhoitolautakunnan kirjattuja perusteluita, joita olivat: asemakaavan sopimattomuus, maanviljely heikkoa, vanhusten elämä huonoa johtuen kaupungin läheisyydestä, kaupungilla juoksentelua sekä kerjuun mahdollisuutta, mistä kaksi viimeistä *häiritsevät toimihenkilöiden työtä* että huonejärjestely. Perustelut ovat siis taloudellisia ja huollollisia. Tältä perustalta tulkitsen, että uutta kunnalliskotia kehiteltiin ja Koppola perustettiin ennen kaikkea taloudellisista syistä, ei huollollisista.⁶¹⁵ Varsinkin kun Koppolan hanke oli jo käytännössä aloitettu pitkän aikaa ennen köyhäinhoitolautakunnan sille esittämiä ensimmäisiä kirjattuja perusteluita vuonna 1924. Tapauksen voi yhdistää Sipilän ajatukseen kunnan yhteisöllisyydestä verrattuna valtioon. Kunnassa yksittäisen politiikon tai virkamiehen ajatukset tai yhden elinkeinon harjoittajien intressit muotoilevat kunnan politiikkaa voimakkaammin ja avoimemmin kuin valtion politiikkaa. Joensuun köyhäinhoitoa sanelivat kauppiaat ja raha.⁶¹⁶

⁶¹⁴ Piiritarkastaja Bruno Sarlinin lausunto vuodelta 1920. JKV PK 4.2.1926.

⁶¹⁵ Vuonna 1918 tilusvaliokunta oli käsitellyt tilusten järjestämistä. Se kirjasi: Koska kunnan talouteen vaikuttaa paljon köyhäinhoidon kustannukset, tulee kunnalliskotiin saada yhdistettyä sellainen maatalous, että se voi pääasiallisesti ylläpitää itse itsensä. Toiseksi Rantalan alue voitaisiin käyttää muihin tarkoituksiin. Valiokunnassa istuivat mm. E. Pakarinen ja H. Porthan. Tilusvaliokunnan liite (JKV PK 17.9.1918).

⁶¹⁶ Sipilä 1989, s. 105; Rantalan perustettiin mm. kauppiaan aloitteesta.

Johtaja Lahti ei näytä olleen toimielias uuden kunnalliskodin asiassa, mitä hänen olisi tullut olla tai olettaa olleen alansa asiantuntijana ja kunnan köyhäinhoidon eräänä toteuttajana eli myöskin Rantalan taloudellista kannattavuutta ajatellen. Oliko hän tehoton? Hoitiko saamaton saamattomia? Kysymystä voi vielä yrittää tarkastella lisää.

Rantalassa hoidokeille jaettujen rangaistusmäärien perustella laitoksessa oli hyvä ellei erinomainen järjestys, kun ottaa huomioon asukasmäärän ja tarkastellun ajallisen pituuden. Suotta ei Lahtia ole keuhuttu hyvästä järjestyksenpidosta. Täten voi köyhäinhoidon tarkastajien lausuntoja vuosilta 1910—18 pitää tältä osin luotettavina. Lydia Lahti kuoli huhtikuussa 1917.⁶¹⁷ Tästä alkoi johtajattarien suuri vaihtuvuus, mihin yksiselitteistä syytä ei ole löydettävissä. Lydiaa seurasivat järjestyksessä: neidit Lydia Dahlberg, Aino Kilpeläinen, Anna Asikainen ja 1920 Hilja Mäkelä ja Alma Juvonen. Alma, sairaanhoitajatar Sortavalasta, avioitui Lahden kanssa jo seuraavana vuonna.⁶¹⁸ Rantalassa oli romantiikkaakin. Johtajattarien suurella vaihtuvuudella ja/tai Lydian kuolemalla saattoi olla tekemistä Paavon muuttoaikeisiin Tampereelle 1918.⁶¹⁹ Käsitellyn rangaistusosion perusteella Paavo Lahden aikana tapahtui 24 rangaistavaa tapahtumaa. Johtajattarien vaihtuvuudella ja siten persoonallisuudella ei näytä olevan mitään merkitystä järjestyksenpidolle. Voi myös havaita, että hoidokit ovat testanneet tulokkaiden Lydia Lahden ja Koppolan johtajattaren Iida Korhosen kurinpitokykyä: Lydian ensimmäisenä työkuukautena tapahtui heti kolme rangaistuksiin johtanutta tekoa (Paavo ei tällöin ollut vielä Joensuussa.)⁶²⁰ Iida Korhonen sai jakaa Lydian kohtalon. Hän joutui aloittamisensa jälkeen jakamaan neljä rangaistusta.⁶²¹

Kokoavasti voi tulkita, että johtaja Lahti on kurinpidollaan ja -taidollaan toiminut kaupungin köyhäinhoidon eduksi, luoden kuvan, joka piti tekovaivaiset ja muut vastaavat pyrkijät pois köyhäinhoidon piiristä. Haluttomuus Rantalaan tuli ilmi jo johtokunnan/lautakunnan työskentelyssä, vaikka laitokseen myös haluttiin. Tosin on sanottava vastaväittäimiksi, että Rantalan fyysinen koko on kurinpidon ohella voinut olla esteenä. Halukkaita ei olisi enempää

⁶¹⁷ Esim. VHH PK 27.4.1917.

⁶¹⁸ KK 1917—23; Vuoden 1921—23 kunnalliskertomuksissa Alma Juvonen mainitaan jo vuonna 1921 Alma Lahdeksi. Alma oli hakenut paikkaa jo aiemmin, muttei tullut vielä valituksi. Häntä ei valittu kolmen parhaimmaksi katsotun joukkoon. VHH PK 26.4.1920; 11 hakijaa/Ida Lydia Dahlberg; 9 hakijaa/Aino Kilpeläinen; 3 hakijaa/Anna Asikainen; 14 hakijaa/Hilja Mäkelä. JKV PK 30.8.1917, 16.5.1918, 12.6.1919, 29.4.1920.

⁶¹⁹ Hakenut vaivaistalon johtajaksi. Karjalan Sanomat 23.7.1918.

⁶²⁰ VT RPK 16.7., 25.7, 27.7.1910; Irtisanomisaika käsitti heinäkuun. VHH PK 1.7.1910.

⁶²¹ VT RPK 16.7, 26.9, 9.10, 17.12.1929.

mahtunut. Toiseksi kaupungin väkiluku säilyi vuosina 1910—29 tasaisessa 5 000:ssa.⁶²² Näin ollen tulijoitakaan ei niin ollut ja yleiset elinolosuhteetkin paranivat. Paavokaan ei ollut kaikkivoipa kurinpitäjä. Hän joutui pari kertaa kokouksissa käsittelemään hoidokkien tottelemattomuutta. Johtokunta antoi heille muistutuksen.⁶²³

Rangaistusten vähäisyyttä voi pitää johtajien auktoriteetista lähtöisin, mutta siitä voi tehdä sellaisenkin johtopäätöksen, että itse asiassa eläminen Rantalassa oli hyvää. Hyvä elämä vähensi rangaistustarvetta. Tämä on huomattavasti todennäköisempää kuin se, että lukuisat hoidokit olisivat olleet koko tarkastellun 20 vuoden ajan jatkuvasti hyväkäyttöisiä yksilöitä tai se, että rangaistustavat olivat liian ankaria ja niitä olisi suoranaisesti pelätty. Hyvään elämään voisi viitata se, että Rantalaan on henkilökohtaisesti haluttu, ja omaiset ovat halunneet läheisensä sinne. Vahva viite Rantalan siedettävyyteen on Kansan Voiman todennäköisesti itsensä järjestämä pistokoe vuonna 1921. Tällöin ainoat seikat mistä hoidokit olivat valitelleet vierailijoille tai “vierailijoille” olivat huoneiden kylmyys öisin ja laitoksen arkielämän yksitoikkoisuus. Kukaan ei ollut mutissut kohtelusta ja laitoksen kunnosta. Saunoa sai joka viikko, laitoksen puhtaus oli tyydyttävää sekä ruokaa riittävästi. Mene ja tiedä, oltiinko lehden toimituksessa pettyneitä vai ilahtuneita vierailun tuloksista. Juttu perustui, oli syntynyt Rantalan epäkohdista liikkuneista huhuista.⁶²⁴

Tapaus Lahden ohella tapahtui toinenkin sisäinen tutkinta, jossa syytettiin laitoksen palvelijatarta hoidokkien huonosta kohtelusta ja ruokatavaroiden pihistämisestä.⁶²⁵ Syyte raukesi, ja syyllisenä pidettiin entistä johtajar Dahlbergia, joka omalla leväperäisyydellään oli tilanteen aiheuttanut. Tässä tapauksessa vastuun voi vierittää vuoden 1917 johtajasäännösten perusteella molemmille johtajille: P.Lahti—Dahlberg ja P.Lahti—Kilpeläinen. Kesällä 1917 hukuttautui, teki itsemurhan mielisairas[tylsämielis]hoidokki Sanna Meriläinen.⁶²⁶ Vastuukysymystä on vaikea arvioida; saiko Sanna luvan poistua Rantalasta, karkasiko hän vai eikä hänen uhkailuaan hukuttautumisesta otettu todesta vai eikö siitä tiedetty. Mielipuolien/tylsämielisten hoidon vastuu oli Lahdella ja mielisairaidenhoitajalla. Samana kesänä elokuussa kuolleen mielisairas[tylsämielisen] Anna

⁶²² Ahonen 1986, s. 6.

⁶²³ VHH PK 18.6.1918, 8.7.1919.

⁶²⁴ Kansan Voima 20.12.1921.

⁶²⁵ VHH PK 18.6.1918.

⁶²⁶ Tapausta pidettiin uhkailu ml. selvänä itsemurhana, sillä Sannan jalkoihin oli sidottuna tiiliskivet. Karjalainen 7.6.1917; Vielä 20-luvun puolivälissä suuri yleisö ei tavallisesti tehnyt mitään eroa mielisairaana ja tylsämielisen välillä. Harjula 1996, s. 29.

Korhosen menehtymisen voi vierittää Lahden ja hoitajan vastuulle. Korhonen oli saanut ikkunansa salvan auki ja hypännyt sen alla olevaan syvään kaivoon. Lahden pelastusyritys palohaan avulla ei riittänyt; Anna oli jo hengetön.⁶²⁷ Synkeä kesä 1917 Rantalassa, ja synkkä vuosi Lahdelle. Kumpaakaan tapausta ei käsitelty johtokunnassa. Vuonna 1924 oli sairastosaston vaatevarastosta hävinnyt suurin osa. Tapauksesta vastuu oli lähinnä Alma Lahdella, vaikka hoitajatar saikin asiasta varoituksen.⁶²⁸ *“Klo 9 aikaan [edellispäivänä mm. astioita särkenyt ja puolialastomana maantiellä juossut] Korhonen saatettiin kunnalliskotiin. Jonkinverran yli klo 16 saapui hänen palvelijattarensa häntä katsomaan ja kunnalliskodin johtajan vaimo saattoi hänet Korhosen luo jättäen, varomattomasti kyllä, oven auki.”*⁶²⁹ Korhonen ryntäsi rannalle ja hyppäsi jokeen. Ruumis löydettiin klo 18.15. Karjalaisen lukija huomaa lehden syyttävän Alma Lahtea, mutta Paavo olisi ollut ensisijassa vastuussa hourujen hoidosta, kun mielisairaanhoitajaa ei enää ollut. Asiaa ei käsitelty lautakunnassa, vaikka Kansan Voiman mukaan räätäli Juha Korhosen kuolema oli “skandaali, joka sietää tulla tutkituksi”.⁶³⁰ Samalla voi kysyä, olisiko lehti nostanut samanlaisen mekkalan, jos hukkunut olisi ollut muu kuin työväenluokan tai köyhälistön edustaja.

Yksiselitteistä vastausta Lahden tehottomuuteen johtajana ei voi antaa, mutta jos ajatellaan edellisiä tapauksia, Rantalan rantaan jo varmaan lähes uudelleen juurtuneita uittotukkeja ja annettujen rangaistusten käsittelyä sen eri puolilta sekä hänen toimintaa nimenomaan uuden kunnalliskodin kanssa, niin tulkintani mukaan voi puhua jonkin kaltaisesta lepsuudesta — tehottomuudesta. Lahti on kuitenkin saanut oman kantansa tuotua julkisesti esiin johtokunnan/lautakunnan kokouksissa. Hän on lisäksi ilmaissut tyytymättömyytensä, kun se ei erään kerran puoltanut hänen palkankorotusanomustaan. Toisessa tapauksessa jäsen Veistola syytti suoraan vaivaistalossa kuulemansa mukaan ilmenevistä epäkohdista ruokien valmistuksessa. Lahti vastusti syytöstä jyrkästi.⁶³¹ Miksi ei siis puhua uudesta kunnalliskodista? “Meistä tuntuu siis, että Joensuun köyhäintalon komennossa on jotain vinossa”, aprikoi Kansan Voima 1924.⁶³² Selvästi sisäpiirin tietoa sisältävä juttu kosketti Rantalan ruuan laatua ja johdon paikoittaista ylimielistä ja yrmeätä suhtautumista hoidokkeihin. Tulkintani mukaan lehti paisutti asioita, mutta täysin perättömiä ne tuskin

⁶²⁷ Karjalainen 14.8.1917.

⁶²⁸ KHLTK PK 8.5.1924; Vuoden 1917 johtajasäännösten perusteella.

⁶²⁹ Karjalainen 21.7.1928; Korhonen hukuttautui klo 16.25. Karjalan Maa 21.7.1928.

⁶³⁰ Virkailijat täyttivät heille kuuluvat tehtävät kovin vetelästi. Kansan Voima 24.7.1928.

⁶³¹ VHH PK 11.1.1917.

⁶³² Kansan Voima 9.10.1924.

olivat mahdollisen oikeusjutun pelossa.⁶³³ Jos ongelmat todella olivat tuntuvia, miksi hoidokit eivät valittaneet virallisesti kuten olivat ennenkin tehneet? Mutta ruuan laatu tai/eli siinä säästäminen vaikuttaa olleen Rantalassa totta, sillä siihen puututaan yhä uudestaan ja uudestaan — sianlihatkin olivat ilmeisesti jälleen kerran kadonneet parempiin suihin.

Lahti on saanut paljon aikaan ja on ollut hämmästyttävän aktiivinen monessa muussakin toiminnassa kuin kunnallisessa köyhäinhoidossa. Hän oli mukana muun muassa lasten työhuoneessa, diakoniaattitoimikunnassa, oli kaupungin herännäisyyden (herätysliike) kantava voima ja toimi aktiivina Seurakunnallisessa Nuorisopiirissä ja NMKY:ssä.⁶³⁴ Lahti ei ollut poikkeus. Oli yleistä, että samoja miehiä istui sekä kunnan että seurakunnan päättävissä elimissä.⁶³⁵ Turhaan ei häntä ole kehuttu alati nuoreksi ja reippaaksi vaikka täytti 60-vuotta vuonna 1923: Karjalainen julkaisi tasapäivien kunniaksi Lahdesta ison jutun, jossa kerrottiin hänen hoitaneen tointansa menestyksellä.⁶³⁶ Mutta Lahden syvä — lähes kymmenen vuoden — vaitonaisuus uudesta kunnalliskodista Rantalan johtajana ja vieläpä osallisena vaivahoitojohtokunnan ja köyhäinhuolautakunnan kokouksissa herättää pakosta ainakin kysymyksiä.⁶³⁷ Vaikuttaa, että hän on kunnallisen köyhäinhoidon erään alueen johtajana ollut ennen kaikkea kiinnostunut, suunnannut kaiken tarmonsaa vain Rantalan jokapäiväisen arjen sujumiseen, missä on joltisenkin onnistunut, mutta ei yhtään laajemmalle. Kattavamman, perustellumman vastauksen tuottamiseksi olisi tarve tarkastella vielä hänen aikaisempia johtajantoimiaan esimerkiksi juuri Lapuan aikaa, mihin kirjoittajalla ei tässä yhteydessä ole valitettavasti ollut mahdollisuutta.

Akkunoista avautuu ylväs, suuremoinen näköala Pyhäselälle. Ensimmäisessä kerroksessa on johtajattaren asunto, kanslia, sairashuone, lääkärin vastaanottohuone sekä hoidokkien huoneita päiväoleskelu ja pesuhuoneineen. Toisessa kerroksessa on kaksi avaraa oleskeluhallia ja hoidokkien huoneita. Talossa on keskuslämmitys, kylmä- ja lämminvesijohdot sekä sähkövalaistus. Kellarikerroksessa on sauna.⁶³⁸ Oli toukokuu 1929, ja oltiin kaupungista kolmen kilometrin päässä sijaitsevassa Koppolassa. Piiritarkastaja Eemil

⁶³³ Hoidokkien hiljaisten toivomusten perusteella [epäkohdat eivät] näytä korjaantuvan. Enin valitetaan hutiloinnista ruokataloudessa. *Kansan Voima* 9.10.1924; *Rajavahti* 2.11.1912; Lehteä vastaan oli nostettu syytteen herjattua Liperin vaivaistaloa.

⁶³⁴ Diakoniaattitoimikunnassa mukana esim. K. Virtamo ja kirkkoherra. *Karjalainen* 8.12.1923; *Rimpiläinen* 1975, s. 76, 106, 115.

⁶³⁵ *Markkola* 2002, s. 154.

⁶³⁶ *Karjalainen* 28.8.1923.

⁶³⁷ *Vuosina* 1914—1923.

⁶³⁸ *Karjalainen* 19.6.1928; *Karjalan Maa* 7.5.1929; *Ahonen* 1986, s. 221.

Tolosen määräyksellä hoidokkien siirtämisen piti tapahtua pienissä erin, jotta heidän totuttamisensa uusiin oloihin kävisi helpommin. Muutto aloitettiin avajaispäivän jälkeen 10.5.1929.⁶³⁹ Lautakunta päätti urkuharmonin ja monien lehtien lisäksi hankkia, jos rahaa jää, Tolosen muutamaa vuotta aiemmin eräässä kunnalliskodissa näkemän ja aluksi kovin kammoksuman radion.⁶⁴⁰ Päätös syntyi niukasti äänin 5—4. Ylöllisyys voitti — myös lautakunnassa.

Koppolan johtajattareksi valittiin yhdestätoista hakijasta siis neiti Iida Korhonen ja palkattiin toinenkin palvelijatar.⁶⁴¹ Paavo Lahden aika oli ohi. Rouva A. Laine kiitteli häntä julkisesti Koppolan avajaisjuhlassa hänen työstään vaikeana aikana. Laine ei selvennä kommenttiaan enempiä. Kaupunginvaltuusto lakkautti Lahden johtajan toimen, ja hän jäi eläkkeelle huhtikuussa 1929.⁶⁴² Hyvin suurella todennäköisyydellä köyhäinhoito oli Paavoon tyytyväinen, huolimatta menneistä kahnauksista ja huhuista, sillä se päätti järjestää hänelle ja Almalle vielä talventulon tienoilla pienen illanvieton ja lahjan puolestaan.⁶⁴³ Lahti pyysi vuokravapaata asumisoikeutta Rantalaan. Tähän suostuttiin ehdolla, että valvoo rakennuksia ja auttaa tarvittaessa mielisairaiden hoidossa ennen heidän siirtoa.⁶⁴⁴ Rantala hiljeni.

Koppolassa puolestaan ensimmäinen talon ulkopuolella huomiota saanut konflikti oli valmis joulun seudulla. Halkopinoja oli kaatunut liiterissä. Työnjohtaja Halosen mielestä pinous ei kuulunut hänelle vaan johtajattarelle ja reippaammille hoidokeille. Halkojen toimittaja oli huolestunut: “— — kun kuitenkin on asia niin ettei naiset sellaisia asioita tule hoitaneeksi, jäävät ne tekemättä ja puut pilaantuvat”.⁶⁴⁵

⁶³⁹ Karjalainen 11.5.1929; KK 1929, s. 291—300.

⁶⁴⁰ KHLTK PK 14.3., 10.10.1929; Haatanen 1992, s. 106.

⁶⁴¹ KK 1929, s. 291—300; Äänin 8—2. KHLTK PK 7.2.1929.

⁶⁴² KK 1929.

⁶⁴³ KHLTK PK 8.11.1929.

⁶⁴⁴ RTK PK 5.3., 14.5.1929.

⁶⁴⁵ RTK PK 27.12.1929.

5.4 Ammatillisuuden kehittäminen

Miespolvet vaipuvat unholaan, vaan 25-vuotinen työnne maamme köyhälistön ja kuntain hyväksi on uurtanut uran unohtumattomaksi, jota tulevatkin sukupolvet siunaten muistelevat. Toivomme kauan edelleenkin nauttivamme arvokasta ohjaustanne.

Joensuun vaivashoitojohtokunta 21.2.1911

Helsingius kiitti onnittelusähkeestä myöhemmin.⁶⁴⁶ Johtokunta oli muistanut hänen toimesta olonsa tasavuotispäivää. Ensimmäinen osoitus ammatillisuuden huomioimisesta tai ammatillisesta kiinnostuksesta oli vaivaistalolle johtajan käyttöön 1910 tilattu *Kunnallislehti*. On kuitenkin pantava merkille, että vastaperustetun ja lyhytikäiseksi jääneen lehden hankinta tehtiin Helsingiuksen kehoituksesta, ei oma-aloitteisesti.⁶⁴⁷ Karjalatarkin kiinnostui asiasta huomioiden, että lehdessä “kosketellaan vaivashoidon ja sen yhteydessä olevan sairashoidon ja mielisairashoidon kehitystä eri suuntiin”.⁶⁴⁸ Toistakin lyhytikäiseksi jäänyttä tuotosta päätettiin tukea: suostuttiin sanomalehti *Köyhien Ystävän* rahapyyntöön, “kun tiedettiin mainitun lehden vaikuttavan toiminnallaan köyhäinhoitotyön tunnetuksi tekemiseksi ja edistämiseksi yhteiskunnassa”.⁶⁴⁹ Haluttiin siis selvästi tehdä omaa työtä tunnetuksi ja toisaalta parantaa köyhien asemaa. Voikin sanoa, että omaa työtä on arvostettu.

Viitettä miten *Kunnallislehti* ja *Köyhien Ystävä* ovat vaikuttaneet tai vastaanotettu ei ole, mutta perustettu uusi *Köyhäinhoitolehti* on tuonut alasta aimo ripauksen tietoa lisää. Se ilmoitti ensi numeroissaan olevansa kunnallisen sosiaalitoimen ja alan järjestöjen äänenkannattaja.⁶⁵⁰ Vuonna 1913 ja lehden ensimmäisenä säännöllisenä ilmestymisvuonna päätettiin se tilata johtokunnan jäsenille ja vaivaistaloon, tällä kertaa vaivashoidon neuvojan ja lehden perustajan Bruno Sarlinin kirjeen kehoittamana.⁶⁵¹ Sitä ja sen seuraajaa *Huoltajaa* on näytetty sen jälkeen tilatun vuosittain. Kun lastenkoti perustettiin tilattiin se sinnekin.⁶⁵² Lehtien ohella hankittiin kirjallisuutta. Johtokunnan jäsenille tilattiin — jälleen kehoituksesta

⁶⁴⁶ VHH PK 30.3.1911.

⁶⁴⁷ KK 1910; Tilaaminen ei sinällään ylittänyt uutiskynnystä, vaan oli osana valtuustossa käsitellyistä asioista. Karjalan Sanomat 22.1.1910; Piirainen 1974, s. 34.

⁶⁴⁸ Karjalatar 20.1.1910.

⁶⁴⁹ VHH PK 31.5.1912; Piirainen 1974, s. 34.

⁶⁵⁰ Nykykieltä käyttäen. Jousimaa 1987, s. 12.

⁶⁵¹ VHH PK 29.12.1913; Piirainen 1974, s. 34; Helsingius oli lehden perustamisen innoittaja. Jousimaa 1987, s. 33, 35.

⁶⁵² VHH PK 29.12.1915, 17.1.1919.

— Helsingiuksen *Vaivaishoidon käsikirja* (1899).⁶⁵³ Helsingiuksen *Yhteiskunnan lastenhoitoa ja suojelukasvatusta* (1907) päätettiin vuonna 1915 hankkia kymmenen kappaletta.⁶⁵⁴ Välitöntä kiirettä tilauksiin ei vaikuta olleen, ellei kirjoja jo oltu aiemmin edellisellä vuosikymmenellä hankittu tai saatu.⁶⁵⁵ Kiinnostus jälkimmäiseen teokseen voi olla yhteydessä tuolloin keskustelujen alla olleeseen kaupungin oman lastenkodin perustamiseen. Vuonna 1926 lautakunta hankki vielä kustantajan tarjoaman köyhäinhoidon apulaistarkastaja Elli Tavastähden toimittaman *Köyhäinhuollon käsikirjan* Rantalaan ja Sirkkalan lastenkotiin.⁶⁵⁶ Tavastähti esitti näkemyksen köyhyyden suhteellisuudesta, koska se oli sidoksissa yhteiskunnalliseen kehitykseen. Köyhyys oli uhka turvallisuudelle, koska etupäässä köyhimmistä kansankerroksista nousivat ne voimat, jotka pyrkivät horjuttamaan yhteiskuntajärjestystä.⁶⁵⁷

Vaivaishoitojohtokunnan esimiehet ja vaivaistalon johtajat anoivat useasti matka-avustuksia eri puolilla maata järjestettyihin alan tilaisuuksiin ja saivat niitä.⁶⁵⁸ Eräs oli vuonna 1913 Helsingissä pidetty ensimmäinen köyhäinhoitokongressi. Karjalan Sanomissa uutisoidun kongressin eräänä sanomana oli koko yhteiskunnan havahduttaminen.⁶⁵⁹ Havahduttaminen taisteluun jokaisen kansalaisen ihmisarvoisen elämän varmistamiseksi maassa. Lahdetkin olivat anoneet, jommallekummalle, pääsyä — matka-avustusta. Heidän osallistumista perusteltiin sillä, että matkalla olisi mahdollisuus tutustua Helsingin uuteen Käpylän 620-paikkaiseen köyhäintaloon, joka “antaa mahdollisesti lisää tietoa meidänkin oloihimme”.⁶⁶⁰ Matkat eivät olleet edullisia. Helsingin kongressiin Lahdet anoivat 50 markkaa eli yhtä suurta summaa kuin esimiehen kuukausipalkka tai omansa. Hokkaselle johtokunta tosin ehdotti 75 markkaa.⁶⁶¹ Matka-avustuksissa näyttää siltä, ettei hylkääviä päätöksiä ole tehty, mutta yksi sellainenkin tuli, kun Lahden 1928 anomaa avustusta opinto-matkalle Tukholmaan ei lautakunta hyväksynyt.⁶⁶²

⁶⁵³ VHH PK 29.11.1912.

⁶⁵⁴ VHH PK 29.12.1915.

⁶⁵⁵ Teokseen (1907) annetun valtionavun ehtojen mukaisesti lähetettiin kuhunkin kuntaan nide maksuttomasti. Piirainen 1974, s. 35.

⁶⁵⁶ KHLTK PK 27.1.1926.

⁶⁵⁷ Sipinen 2011, s. 4—5.

⁶⁵⁸ Vaivaishoitokokous Tampereella 1910, Vaivaishoidon kokous Savonlinnassa 1913, Kunnallis- ja lastenkotivirkailijoiden kokous Lahdessa 1921, Sosiaalihuollon luentokurssi Kuopiossa 1921, Sortavalan luentokurssit 1922. VHH PK 30.5.1913, 6.6.1921; KHLTK PK 28.11.1922; Karjalan Sanomat 22.12.1910; Karjalan Maa 17.12.1921; JKV PK 21.12.1910, 30.1.1913, 27.2.1913.

⁶⁵⁹ Piirainen 1974, s. 34; Karjalan Sanomat 15.3.1913.

⁶⁶⁰ VHH PK 25.1913; Halila 1977, s. 82.

⁶⁶¹ VHH PK 1.2.1913.

⁶⁶² KHLTK PK 14.6.1928.

Joskus säästyttiin matkustamisen vaivalta. Joensuussa pidettiin kaksi tapahtumaa vuosina 1920 ja -24: Köyhäinhoito- ja Lastenvalvojakurssi.⁶⁶³ Vuoden 1920 kurssi oli peräti kolmipäiväinen. Esitelmiä oli joka päivä ja luennoitsijat alan nimekkäitä kuten neiti Elli Tavastähti ja tuolloin sotaorpohuollon neuvojana ollut Eemil Tolonen. Välissä tehtiin tutustumiskierros kaupungin lastenkotiin Neppenströmiin ja sanomalehden sanoin: retkeily Rantalaan, missä annettiin pullakahvit.⁶⁶⁴ Mahtoi hoidokeilla olla ihmettelemistä ja johtajilla paineita, jos paikalla olivat Tavastähden ja Tolosen mukana kaikki muutkin tarkastajat: neiti Artukka ja herrat Gauffin, Hagelberg, Malmberg ja Rosendahl. Osanottajia kurssilla oli yli 50. Kurssin antina maan köyhäinhoidolle ja päättäjille oli yksimielinen päätöslinjaus: lasten sijoittaminen huutokaupoilla oli lopetettava.

Sijoitus kaitsijoiden välityksellä kunnollisille koteihin, vaikkakin se tulisi kalliimmaksi, kuin huutokaupalla myydessä, mutta jos se tulevaisuudessa olisi suuri isänmaallinen voitto, jos saamme heistä kunnan kansalaiset, jotka elävät ja palvelevat ihmisinä yhteiskuntaa ja isänmaatamme yhdessä toisten aikalaistensa kanssa.⁶⁶⁵

Samalla eli punakapinan perintö. Kitkeminen jatkui, sillä se oli elinehto taistelussa bolsevismia vastaan. Maa tarvitsi terveen ja puolustuskykyisen nuorison.⁶⁶⁶ Kokoomuksen menestyksestä johtuen Joensuulla oli maine yhtenä maan “valkoisimmista” kaupungeista, vaikka jako ei välttämättä näkynyt ulospäin kaupungin arjessa.⁶⁶⁷ Köyhäinhoitokurssin lopuksi Tavastähti lausui “kiitokset Joensuun puuhakkaille vaivaishoitohenkilöille”.⁶⁶⁸ Oli Maamme-laulun aika.

Ammatillisuuden omaksuminen, näkemys omasta ammatista osana yhteiskuntaa ja ammatin tarpeellisuuden puolustamisessa siinä, näkyivät yhdistymisenä. Helmikuussa 1925 perustettiin Suomen Köyhäinhoitovirkailijain Yhdistyksen Pohjois-Karjalan haaraosasto. Mikä olisi ollut parempi kokouspaikka kuin talvimaiseman ympäröimä Rantala. Kokousta johti Paavo Lahti. Jäseniä liittyi neljätoista, ja seuraavana vuonna määrä oli 24.⁶⁶⁹ Yhdistys itsessään oli perustettu 1917. Tavoite ei ollut aatteellinen — toisin kuin lyhytikäiseksi

⁶⁶³ Karjalan Maa 25.9.1920; Karjalainen 30.10.1924.

⁶⁶⁴ Karjalan Maa 5.10.1920.

⁶⁶⁵ Karjalan Maa 30.9., 5.10.1920.

⁶⁶⁶ Haatanen 1992, s. 100; Pulma 1987, s. 124—26.

⁶⁶⁷ Menestys eduskuntavaaleissa. Ahonen 1986, s. 12, 17, 25; Huoli kommunismin noususta Karjalassa oli vahvaa jälleen vuosikymmenen lopulla: punaisten paitojen ja puseroiden kantaminen kiellettiin maaherran määräämän sakon uhalla, koska ne herättivät kiihtymystä, pahennusta ja osoittivat kantajansa laillisen oikeusjärjestyksen vastaista mielialaa. Karjalan Maa 12.12.1929.

⁶⁶⁸ Karjalainen 5.10.1920.

⁶⁶⁹ Karjalainen 24.2.1925; Karjalan Maa 23.3.1926.

jääneellä Köyhäinhoitoliitolla — vaan ammatillinen järjestö: Yhdistyksen tarkoituksiksi määriteltiin köyhäinhoidon työntekijäin taloudellisen aseman parantaminen, yleisen sivistystason ja ammattitaidon kohottaminen ja yhteistoiminnan herättäminen. Esimerkkinä sen toiminnasta vuoden -26 Oulun kehuttu kokous, jossa mietittiin muun muassa kunnalliskotien keittiöiden saattamista käytännöllisimmiksi.⁶⁷⁰ Paavo Lahti oli ollut mukana yhdistyksessä jo ennen haaraosaston perustamista. Vuonna 1920 hänet valittiin johtokuntaan, ja hän edusti pitkän aikaa yksinään Itä-Suomea. Lahti valittiin myös koko yhdistyksen johtoon. Piiraisen esityksestä päätellen hän joutui 1927 luopumaan tehtävästä Joensuun syrjäisen sijainnin vuoksi.⁶⁷¹

Ei ole selvästi osoitettavissa kuinka, millä tavoin kirjallisuus, lehdet ja kokoukset näkyivät henkilöiden toiminnassa, jotka 1910—29 työskentelivät kaupungin köyhäinhoidossa. Yhdistystoiminnan osalta ainoa seikka on muun muassa vaivaistalon johtajan ja johtajattarien monet palkankorotukset ja niiden anomukset, jotka on osin selitettävissä Suomen Köyhäinhoitovirkailijain Yhdistyksestä johtuneiksi.⁶⁷² Syytä korotusten hakemiseen voi hakea palkantasostakin ja työskentelystä joka päivä.⁶⁷³ Ja täytyy huomata, ettei esimerkiksi Lahdenkaan toiminta ollut täysin yhdistyssidonnaista, sillä hän oli jo kauan ennen sitä pyytänyt palkankorotusta ja hakeutunut omatoimisesti koulutustilaisuuksiin. Kun tarkastelun kohteena oli avustusten jako tai Rantalan elämä, ei muutosta ole havaittavissa. Toiminnan tai tyylin vaikutti määrittelevän vaivaishoitoasetus tai myöhempi vuoden -22 köyhäinhoitolaki. Toisin sanoen lakiteksti. Myöskään vuonna 1917 johtajan ja johtajattaren työtehtävien tarkistamisessa ei ole erotettavissa ammatillisuuden syventymistä tai leimaa tai että otettaisiin jotain erityistä osa-aluetta huomioon.⁶⁷⁴ Mutta eettisestä toiminnasta oli vahva taju. Tätä todisti tapaus Lahden ja myöhempi hoidokkien syyttämän palvelijattaren toiminnan sisäinen tutkinta, vaikkakaan kolmen hourun hukkumiset eivät näytä aiheuttaneen mitään tutkintaa.

⁶⁷⁰ Karjalan Maa 9.7.1926; Vuonna 1910 perustetun liiton toiminta lopahti maailmansodan aikana. Jaakkola 1994, s. 118; Jousimaa 1987, s. 94—95.

⁶⁷¹ Piirainen 1974, s. 87—92.

⁶⁷² Korotuksia hakivat myös lastenkodin johtajattaret ja mielisairaiden hoitajattaret. Lahtien ensimmäinen korotusvaatimus oli vuonna 1913. VHH PK 20.10.1913; Karjalan Maa 22.11.1913; Anomus. Karjalan Sanomat 6.4.1918; Korotettu. Karjalainen 8.2.1919, 9.9.1920; Hylätty. Karjalainen 31.10.1921.

⁶⁷³ KHLTK PK 13.6.1922.

⁶⁷⁴ VHH PK 2.5.1917.

Ehkä jotain oli silti tapahtunut mihin, ei vain uudella lailla ollut merkitystä, vaan myös ammatillisuuden syventäminen painotuotteilla ja osallistumisina kokouksiin olivat osallisena. Kymmenluvulla hoidokkien ryhmittelyssä tuli uusia jakoja: aistivallisuus, raajarikkoisuus ja tylsämielisyys (liite 6). Oliko tämä valtiollisen köyhäinhoidon ohjeistuksen tuotosta vai omaa, jää epäselväksi. Vaikuttaa, että pyrkimyksenä oli yhä enemmän hoitosyiden karsiminen ja niiden sijoittaminen laajempiin kategorioihin; vielä vuosisadan alussa syitä oli yksilöity hyvin tarkasti:

kiukkuinen vanhapiika, toisjalka, mieletön syntyään, äksyisyys, vähän sekaisin, heikkopäisyys, pään kipu, sisällinen kipu, selkäluumätä ja mennyt kevytmielisyystään naimisiin.⁶⁷⁵

Toiseksi Lahti ehdotti vaivaistalon nimen muuttamista aikaansa paremmin vastaavaksi kunnantaloksi eli kunnalliskodiksi. Vastaavanlaisuuden voi havaita 20-luvun puolessavälissä, kun lautakunta käyttää laitoshuollon ja toimihenkilöiden nimikettä.⁶⁷⁶ Kunnalliskodin johtajattaren valintatilanteessa 1919 johtokunta painotti erityisesti ammatillista pätevyyttä ohi muiden ominaisuuksien. Lisäksi toimen hakemus oli ollut suurissa sanomalehdissä ja ammattilehdessä: Helsingin Sanomat, Uusi Suomi ja Huoltaja.⁶⁷⁷ Myös valtuustolta toivottiin asiaan perehtyneen henkilön valintaa 1926, kun Pajarisen tilalle tuli valita uusi jäsen.⁶⁷⁸ Jos ammatillista kehitystä onkin vaikea arvioida, niin lehtien ja julkaisujen tilaaminen vaikkakin kehoituksesta sekä kokouksiin osallistumiset osoittavat, että halua siihen on ollut. Sitä on ollut ei-ammattilaisten — valtuutettujenkin puolella myönnettyjen matka-avustuksien muodossa. Joensuu ja talvinen helmikuun päivä vuonna 1925, Helsingiuksen kuva on lehden etusivulla.⁶⁷⁹ Mentori — mestari täyttää 70-vuotta. Suurin kaikista.

⁶⁷⁵ Kunnalliskodin hoidokkiluettelo 1896 alkaen—1910.

⁶⁷⁶ KHLTK PK 14.6.1925.

⁶⁷⁷ Tietopuolinen ja sairashoidollinen etevämyys. VHH PK 27.5.1919.

⁶⁷⁸ KHLTK PK 8.4.1926.

⁶⁷⁹ Karjalainen 14.2.1925.

VI JOHTOPÄÄTÖKSET

Millaista oli Joensuun kunnallinen köyhäinhoito vuosina 1910—1929? Hyvin tyypillistä suomalaista oikeisto-kristillishenkistä köyhäinhoitoa paikallisine vivahteineen. Mitä tutut, samat köyhäinhoidon henkilöt toteuttivat vuodesta toiseen maan ensimmäisen vaivaishoidon tarkastelijan Gustaf A. Helsingiuksen linjalla. Ihmisen tehtävänä oli työnteko. Siihen tuli pelastaa, sillä se takasi hyvinvoinnin kaikille — valtiolle, yksilöille. Jostakin syystä papisto ei enää ollut halukas osallistumaan köyhäinhoidon kokouksiin, vaikka muuten yhteistyötä tehtiin. Ehkä syynä olivat diakoniat toiminta ja halu keskittyä hengelliseen työhön. Syntiä, synnillistä elämää, pidettiin köyhyyden taustalla piilevänä voimana. Tähän puututtiin ja toimittiin tarmokkaasti sitä vastaan. Yhtä tarmokkaasti kuin hyvää elämää viettävien puutteenalaisten puolesta. Jaettiin varoituksia niin juopottelevasta elämästä, irstailusta kuin irtolaisuudesta. Jotkut ottivat opikseen, jotkut eivät. Välillä uhattiin vaivaistalolla, mutta annettiin myös rahaa, ruisjauhoja ja maksusitoumuksia apuna. Köyhäinhoidon vaikutus ulottui laajalle avustuksista nauttijoiden elämään. Köyhyyden poistamiseksi riittivät köyhäinhoidolliset toimenpiteet, lääketiedettä ei tarvittu. Sterilointi ei Joensuussa saanut sijaa: Joensuun köyhäinhoidon miehet — ja naiset olivat Helsingiuksen miehiä ja naisia, eivät 20-luvun Hytösen, Bonsdorffin, Tolosen ja Tavastähden. Muutkin joensuulaiset tiesivät tällaisenkin köyhyydenpoistamisen ja kansakunnan parantamisen olemassaolon.

Kokonaisuudessa köyhäinhoitoa toteutettiin viitekehystä ajatellen hämmentävän sopuisasti. Kaupungin porvarillinen sanomalehdistö/-ssä ei arvosteltu köyhiä, eikä kaupunkia köyhien hoidosta. Mutta kerjuu ja työkykyisten avustaminen huomattiin ja siitä huomautettiin, kuten katujenkin kunnosta. Yksittäinen soraääni ilmeni ja yksi virallinen vastustus tehtiin, kun havaittiin uuden kunnalliskoti Koppolan kustannukset ja ettei vaivaistalo Rantala vastaisi kunnoltaan läänin pääkaupungiksi halajavalle Joensuulle. Vain sortavalainen vasemmistolehti toi harvoja köyhäinhoidon epäonnistumisia tietoon. Nämä eivät kuitenkaan kerro siitä, että köyhäinhoito olisi ollut huonoa. Suoranaisia syytöksiä tai turhautumista kaupungin puolelta ei köyhiä vastaan ilmennyt. Mutta kuulolla oltiin silti koko ajan kustannusten ja liiallisen helppoon köyhäinapuun turvautumisessa. Uuden kunnalliskodin suunnitteluvaiheet ja Rantalan elintarvikkeiden hankintatavan järjestely paljastivat tämän vanhan 1800-luvun pelon ja herättivätkin sen.

Köyhäinhoidosta vastanneet toimivat puuhakkaasti omassa arjen työssä ja oman ammatillisuuden kehittämistoiminnassa, mitä harjoittivat paljon monessa muodossa ja jota kaupunki tuki. Aina ei oma taito riittänyt tai lainsäädäntö antanut myötä, ja tällöin haettiin ulkopuolista apua. Ammatillisesta toiminnasta vahva esimerkki oli henkilökunnan eettisen toiminnan pari kertaa tapahtunut sisäinen tutkinta. Ammatillisuuden kehittymisestä on havaittavissa merkkejä myös arjen työssä. Jostakin syystä puuhakkuus ja ammatillisuuskin jotenkin laantui kun siirryttiin köyhäinhoidon kehittämiseen. Tämä tuli ilmi varsinkin uudessa kunnalliskodissa, josta köyhäinhoitolautakunta joltisenkin syrjäytettiin sivuun tai siirrettiin loukkaavasti vasemmalle. Syytä tapahtuneeseen ei voi esittää. Kehittämiskysymyksissä myös sopuisuus rakoili eritoten rahatoimikamarin ja rakennuskonttorin kanssa. Muutenkaan köyhäinhoidon (johtokunta/lautakunta) keskusteluyhteys eri hallintoelinten, muttei liioin vaivaistalon välillä vaikuttanut aina parhaimmalta mahdolliselta. Valtuuston kanssa yhteistyö ja ymmärrys näytti toimivan huomattavasti paremmin. Välien rakoilua kaupunkilaisten ei voi katsoa huomanneen, ainakaan lehtien sivuilta. Tarkastelu paljasti, mikä merkittävä rooli ja valtaisa työmäärä köyhäinhoidon esimiehellä oli ja sen, miten suuri merkitys rahatoimikamarilla oli köyhäinhoidon toteuttamisessa.

Kaupunkilaiset olivat hyvin selvillä köyhäinhoidon kehittämisen pääpiirteistä ja köyhäinhoidon työntekijöistä. Vaivaistalon johtaja Lahden aloitteesta Rantala sähköistettiin erityisesti turvallisuussyistä. Esteenä oli ollut heikkotehoinen sähkölaitos ja haluttomuus uhrata asemakaavasta johtuen väliaikaisessa paikassa katsotuksi sijainneeseen laitokseen ylimääräisiä kustannuksia tuottavaa. Hoidokkien turvallisuus — tulipalon uhka — ei painanut vaa`assa vasta kuin lähestyttäessä 20-lukua. Lastenkodin tunnustelut köyhäinhoito aloitti 1912 kerjuun ehkäisystä ja yksityishoidon hankaloitumisesta. Ne peruuntuivat perustamisesta ajateltujen kustannusten suuruuteen. Vasta punakapina ja Rantalassa pidettyjen lasten määrä johtivat käytännön toimenpiteisiin 1918. Lastenkodissa oli keskimäärin 30 lasta vuosittain. Syinä sijoittamiseen olivat vanhempien kuolema tai hylkäämä. Lastenkodin fyysisen sijainnin väliaikaisuutta ei kyetty noin kymmenessä vuodessa ratkaisemaan. Taustalla oli rahoitus, mutta myös lasten huollolliset tekijät. Mahdolliset vaihtoehdot hyvään, uuteen, ehkä pysyvään lastenkotiin sijaitsivat liian kaukana lasten koulunkäynnille. Mielisairas/kehitysvammaisten oloja ja erityisesti hoitoa, palkattiin ensimmäinen mielisairaidenhoitajatar, parannettiin köyhäinhoidon aloitteesta, mutta sitä teki suurimmin Pälksaaren piirimielisairaalan valmistuminen. Merkillepantavaa oli 20-luvun tietynlainen

kuhnailu, kun odoteltiin ehkä valtion ja Pälksaaren ratkaisevan kaupungin mielisairashoidon lopullisesti. Lisäksi köyhäinhoito suositteli kaupunkia liittymään yhteiseen työlaitokseen sen tuoman mahdollisen siveellisen vaikutuksen johdosta. Ajatus oli köyhäinhoitomenojen vähentyminen, joiden kasvua ihmeteltiin 20-luvun lopulla.

Köyhäinhoidon kehittäminen ei ollut pitkäjänteistä, vaan pikemminkin ajoittaisten tapahtumien aikaansaamaa. Tämän osoitti myös ja selkeimmin uuden kunnalliskodin rakentaminen. Sen mietintä ja paikan haeskelu alkoi valtuustossa 1916, jolloin köyhäinhoito koki vaikeimpia hetkiänsä. Todellinen toteuttaminen alkoi rahatoimikamarista ja kauppias Eino Pakarisen aloitteesta 1921. Joensuu sai kalliin ja komean Koppolan 1929, jonka etusijalle oli monista rakennushankkeista asetettu vain vesi- ja viemärlaitos. Kaupungin taloustilanne ei estänyt investointia näin suuren mittaluokan hankkeeseen. Olisikin mielenkiintoista tietää, saiko Koppola 30-luvun pulavuosina samanlaista kritiikkiä osakseen kuin muualla on kunnalliskotien todettu saaneen. Sen pitkään kestänyt suunnittelu- ja rakennustyö huomioitiin lehdistössä, muttei kritisoivaan sävyyn. Syitä pitkittymiseen oli kaupungista itsestäänkin riippumattomissa tekijöissä: sää, rakennustoiminnan eri puolet ja piirrustusten valmistuminen. Unohtaa ei voi lisäksi rahatoimikamarin paljoa työmäärää. En pidäkään oikeutettuina köyhäinhoidon tarkastajien syytöksiä kaupungin velttoudesta ja suoranaisestä hidastelusta Koppolan toteuttamisessa. Koppola perustettiin köyhäinhoidon tarkastajien hillittömien tarkastusmäärien ja 1919 alkaneen painostuksen, Rantalan kaavoituksesta johtuneen väliaikaiseksi katsotun sijainnin ja elintarvikkeiden hinnan kohoamisen seurauksena — ei niinkään suoraan Rantalan huonokuntoisuuden johdosta; niin heikossa kunnossa se ei vielä läheskään ollut. Se ei vain riittänyt täyttämään valtiollisen köyhäinhoidon määrittelemiä hienouksia: vanha, tavallinen ja rapistunut maatalo ei enää riittänyt. Koppola perustettiin ennen kaikkea taloudellisista syistä, ei huollollisista. Sen ajatusta veivät eteenpäin rahatoimikamari ja valtuusto, ei köyhäinhoito. Lopullisen sysäyksen voi nähdä olleen Niinivaaran asemakaavan valmistuminen vihdoinkin 20-luvulla.

Jos oli köyhäinhoito lähes samojen henkilöiden hallussa, sitä oli Rantalakin. Voi puhua sen johtajana vuonna 1910 aloittaneen Paavo Lahden kaudesta joensuulaisessa köyhäinhoidossa. Uutena, ensimmäisenä johtajattarena Koppolassa aloitti Iida Korhonen. Elämä Rantalassa oli kutakuinkin tasaista lukuun ottamatta eripuraista vuotta 1913, jolloin muun muassa Paavo syytettiin kaupungilla liikkuneiden juoruista huhuiksi laajenneiden puheiden perusteella siveettömyydestä nuoria mielisairaita naisia kohtaan. Hänet todettiin syyttömäksi, mutta

tapaus jätti spekulatiion mahdollisuutta. Lahden, ja vaimonsa kuoltua, monien johtajattarien toimia Rantalassa voi pitää tiukkana. Sen taloudesta pidettiin lukua ja rangaistuksia jaettiin hyvin vähän. Valtasyynä rangaistuksiin oli tottelemattomuuden ja röyhkeän käytöksen yhdistelmä. Mutta mikä on saanut joensuulaiset naiset käyttäytymään huonosti, sillä heidän huonot tapansa ovat jatkuneet uudella vuosisadalla? Kysymys jää vaille selvää vastausta. Miehiä on rangaistu hyvin harvoin. Ehkä kyse on miesten paremmasta sopeutuvaisuudesta suljettuun laitoselämään toisin kuin elämään vapaudessa, jossa taas heitä varoitettiin useammin kuin naisia. Rangaistusten vähäinen määrä viittaisi, että elämä Rantalassa oli itse asiassa hyvää, sillä sinne ovat ihmiset myös halunneet. Työnteon ohella Rantalan arjessa oli mukana uskonnollisuus. Sen korostamisella näen olevan yhteyttä Helsingiuksen haluun tehdä eroa kirkon diakoniaan ja korostaa kunnallisen köyhäinhoidon merkitystä maan ainoana köyhien hoidossa.

Joensuussa oli kyseisinä vuosina asukkaita noin 5 000. Vaivaistalon ulkopuolella avustusta nauttineiden määrä oli vuosista riippuen noin 80—270 henkeen. Köyhäinhoidon menot olivat tasaisesti kaupungin menojen kärkipäässä, muodostaen keskimäärin noin 5,9 % osuuden kaikista menoista. Vaikeimmat hetket niin kaupunkilaisten kuin köyhäinhoidon puolella koettiin murrosvuosina 1914—19 eli maailmasodan, itsenäistymisen ja punakapinan aikana. Köyhäinhoitomenojen kasvu oli alkanut jo 1913. Ylivoimaista ongelmaa murrosvuodet eivät tuottaneet. Päinvastoin niistä on tunnut selviävän käytännössä yllättävän helposti. Kun murrosvuosista oli selvitty, avustuksista nauttijoiden määrä vakiintui vakaaseen vuosittaiseen keskimäärin 102 henkeen eli 2 % kaupungin väestömäärästä. Rantala ja lastenkoti mukaan laskien määrä oli noin 3,9 %, joka oli maan keskiarvoon verrattuna korkea. Mikä sai, mikä pakotti joensuulaiset turvautumaa köyhäinapuun? Yleisimpinä syinä olivat: 1) kivulloisuus ja sairaus 2) perheen lukuisuus 3) aistivallisuus ja raajarikkoisuus. Rantalassa olevien täyshoitoa saaneiden hoidokkien, noin 60—70 vuosittain, 1,3 % kaupungin asukasluvusta, hoitosyinä oli pitkälti ja luonnollisesti samat syyt kuin sen ulkopuolella. Syinä olivat 1) vanhuudenheikkous 2) kivulloisuus ja sairaus 3) mielisairaus ja tylsämielisyyt. Rantalassa pidettiin lapsia huolimatta lastenkodin valmistumisesta. Syinä olivat ikä ja lapsen luonne. Erottuva piirre oli naisten määrän lisääntyminen lähestyttäessä 30-lukua. Joensuulaiset köyhät olivat suurimmaksi osaksi luku- ja kirjoitustaitoisia työläisiä ja käsityöläisiä. Avustussyyden ja levottomien vuosien 1914—18 varoitusten määrän perusteella joensuulaisten voi katsoa eläneen varsinkin 20-luvulla hyvää, siistiä elämää.

Köyhäinhoito oli työssään tarkka, muttei joustamaton. Vuoden 1879 asetusta ja uutta köyhäinhoitolakia noudatettiin. Näin se toimi myös kaupungin talouden hyväksi. Mutta sen toiminta Rantalan suhteen ei ollut samanlaista. Samaa voi sanoa johtaja Lahdesta, vaikka hän pitikin sen taloudesta tarkkaa huolta, mutta tarkkuus ei vaikuta ulottuneen Rantalaa yhtään laajemmalle. Hengästyttävän energinen Lahti oli monessa toiminnassa mukana. Hänen voi rangaistusten vähyyden perusteella katsoa toimineen auktoriteetilla kaupungin parhaaksi luomalla tiukkaa kuvaa, mikä piti tekovaivaiset pois Rantalasta. Tämä ei kuitenkaan ole täysin aukoton tulkinta: Joensuun väestömäärä pysyi tasaisena ja Rantalan fyysinen koko. Pyrkyreitä ei liiemmin ollut tai ei mahtunut. Köyhäinhoito ja Lahti olivatkin kaikkea muuta kuin aktiivisia ajamaan uutta kunnalliskotia, vaikka Lahti oli mukana johtokunnassa. Tässä asiassa kyseenalaistan erityisesti Lahden tehokkuuden johtajana. Sitä heidän olisi tullut tehdä kaupungin talouden parhaaksi, sillä voi vahvasti olettaa, että Rantala tuli kalliiksi ylläpitää. Syynä olivat heikko maanviljelyn mahdollisuus sekä joensuun asujamiston luonne. Köyhillä työläisillä ja käsityöläisillä oli mahdollisesti huolehtijoita eli lapsia, mutta näillä ei aina ollut, halusta huolimatta, mahdollisuutta täyttää velvollisuutta johtuen yhteiskunnallisesta asemasta. Toiseksi kaupunkien naiset olivat yleensä suurilta osin naimattomia. Nämä yhdessä johtivat jatkuvasti köyhäinhoidon piiriin ja Rantalaan. Tätä köyhäinhoito ei tuntunut oikein käsittävän. Viite edelliseen saattaisi olla siinä, ettei köyhäinhoito ehdottanut, painostanut, eikä lopuksi suostunut palattavan huutokaupalla hankittavien elintarvikkeiden käytäntöön, mikä oli lakkautettu maailmansodan aikana. Tämän kaiken ymmärsivät eräin tavoin uutta kunnalliskotia puuhanneet ja sen perustaneet: kunnalliskoti pitää saada itsensä kannattavaksi. Tältä osin käsitys siitä, että muun muassa köyhäinhoitolautakuntien oli käytävä vuosikausia sitkeää kamppailua saadakseen kuntien päättäjät vakuuttuneiksi laitosten tarpeellisuudesta ei Joensuussa täyty, vaikka Haatanen (1992) viittaakin kai tilanteeseen, jossa kunnalliskotia ei ylipäättään ollut olemassa. Lisäksi on sanottava, että kyse oli Rantalan taloudellisuudesta. Mutta syytä sitkeyteen olisi ollut huollollistenkin puolien kanssa. Rantala ei ollut loistokunnossa, muttei liioin röttelö.

Köyhäinhoitolaki tuli ja "jäi". Laki herätti huomattavasti enemmän mielenkiintoa lehdistössä kuin köyhäinhoidon parissa. Joensuulaiset kuin lehdistö olivat hyvin tietoisia laista ja sen tulosta. Ehkä jopa odotettiin ainakin lehdistössä jonkin kaltaista suurta muutosta. Nimikkeet vaihtuivat, hallintoa terävöitettiin, Rantalan ruokailua muutettiin ja sen vaatetusta lisättiin. Siinä se. Köyhäinhoitotyössä eroa entiseen ei voi oikeastaan havaita. Mitään mullistavaa ei tapahtunut. Kaikki tuntui jatkuvan aina niin kuin ennenkin. Merkittävin huomio laista on se,

että itse asiassa se hidasti Joensuun köyhäinhoidon kehittämistä Rantalan muuttamisessa toisaalle. Uutta kunnalliskotia suunniteltaessa vedottiin (vuoroin molemmat valtio ja Joensuu) lain valmisteluun ja sen voimaantuloon. Edettiin sen mukaan kuinka eteni lain valmistelu.

Joensuu huolehti, välitti köyhistään niin arkisessa köyhäinhoitotyössä kuin köyhäinhoidon kehittämisessä, mikä näkyi naapurikuntiinkin verrattuna. Pohja-ajatus tai vire oli humaninen ja oikeastaan voi sanoa kaikkia köyhiä kohtaan, mutta taloudellisuus hallitsi. Tunnistettiin, että oli “hyviä” ja “huonoja” köyhiä, mutta asiaa ei ruodittu sen syvemmin. Osa kehitysajatuksista toteutui pienin ja osa suurimmin annoksin käytännössä, mutta osa törmäsi taloudellisiin realiteetteihin ja aika ajoin ylityöllistettyyn hallintoon, missä oli erotettavissa myös puoluepoliittiset intressit. Tätä kaikkea mausti, uskaltaisinko sanoa, karjalainen mentaliteetti: asia päätettiin jättää tai oli vain “sillensä”.⁶⁸⁰ Tutkimuksissa tämä on tuotu esiin köyhäinhoidon tarkastajien toteamana joensuulaisten velttoutena toteuttaa köyhäinhoidon säännöksiä. Velttoutena en asiaa ymmärrä. Ajatusten siirto kokouksista ja niiden pöydiltä käytännön toimiksi tahtoi vain tapahtua kovin verkkaisesti ja varman päälle. Tämä varmasti näyttäytyi tarkastajille vetelyyden ja tahallisen hidastelun ilmentymänä. Kehittämisen osalta asian voi tiivistäen sanoa siten, että vasta kun oli aivan pakko jotakin tehdä, tehtiin: asiat olivat päässeet siihen tilaan, että enää ei selvitty. Tavallaan tässä näkyi jokapäiväinen köyhäinhoitotyö. Ei haluttu luoda liikaa puitteita, jotka näin omalta osaltaan edesauttaisivat hakeutumista kunnallisen köyhäinhoidon piiriin.

⁶⁸⁰ Esimies Hakkaraisen toteamus mielisairasosaston rakentamisen pysähdyttyä ja jäätyä kivijalkaan. Kertomus Joensuun kaupungin vaivaishoidosta 1914; VHH PK 29.9.1920; KHLTK PK 15.10.1925.

LYHENTEET

JKV PK = Joensuun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat

KHLTK PK = Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirjat

KK = Kunnalliskertomus

KM = Komiteanmietintö

LK VK = Lastenkodin vuosikertomukset

RTK PK = Rahatoimikamarin pöytäkirjat

THLTK PK = Terveystoimikunnan pöytäkirjat

VHH PK = Vaivashoitohallituksen pöytäkirjat

VT RPK = Vaivaistalon rangaistuspäiväkirja

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Joensuun kaupungin keskusarkisto:

Köyhäinhoitoa koskettavia sarjoja ja muita sarjoja:

Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—1929

Joensuun kaupungin köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 1923—29

Joensuun kaupungin lastenkodin vuosikertomukset 1918—1927

Joensuun kaupungin rahatoimikamarin pöytäkirjat 1910—1929

Joensuun kaupungin terveydenhoitolautakunnan pöytäkirjat 1923—1928

Joensuun kaupungin vaivaishoitohallituksen pöytäkirjat 1910—1922

Joensuun kaupungin vaivaistalon rangaistuspäiväkirja 1896—1946

Joensuun kaupungin vaivaishoitohallituksen kassakirja kesäkuu 1903—joulukuu 1914

Joensuun kaupungin vaivaishoitohallituksen varotusten kirja 1914—1917

Joensuun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1910—1929

Joensuun vaivaishoitohallituksen kirjeenvaihto 1903—1913

Luettelo Joensuun vaivaishoitohallituksen antamista vaivaisvuista sekä lääkkeistä 1903—1913

Tilikirja Joensuun kaupungin vaivaishoitohallitus 1904—

Köyhäinhoidon yksittäisiä dokumentteja:

Joensuun kaupungin kunnalliskodin ohjesääntö 1.1.1923

Joensuun kaupungin köyhäinhoidon ohjesääntö 1.1.1923

Kertomus Joensuun kaupungin köyhäinhoidosta vuodelta 1912

Kertomus Joensuun kaupungin vaivaishoidosta vuonna 1914

Kunnalliskodin hoidokkiluettelo 1896 alkaen—1910

Kunnalliskodin hoidokkiluettelo 1922—38

Kunnalliskodin hoidokit korttitilaston mukaan 1918—20

Luettelo köyhistä, jotka kunnallis-vaivaishoidolta Joensuun kunnassa nauttivat vuotuista apua elatukseen 1910; 1911

Vuosikertomus Joensuun kaupungin kunnalliskodista vuonna 1914

Vuosikertomus Joensuun kaupungin vaivaistalosta vuodelta 1911

PAINETUT ASIAKIRJAT JA VIRALLISET JULKAISUT

Joensuun yliopiston kirjasto:

Komiteanmietintö 1929:5. Komitealta, joka on asetettu harkitsemaan tylsämielisten y.m. sterilisoimista koskevaa kysymystä

KIRJALLISUUS

Ahonen, Jukka. Raittiuden voima : Raittiuden Ystävät 1853—2003. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2003.

Ahonen, Kalevi. Joensuun kaupungin historia 1848—1920. Joensuu, Joensuun kaupunki 1985.

Ahonen, Kalevi. Joensuun kaupungin historia II—IV. Kirjapaino Oy Maakunta, Joensuu 1986.

Ahvenainen, Jorma ja Vartiainen, Henri J. Itsenäisen Suomen talouspolitiikka. Teoksessa Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi, toim. Ahvenainen, Pihkala ja Rasila. Kustannusosakeyhtiö Tammi 1982, s. 175—191.

Alapuro, Risto. Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Suomalaiset : yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikaan, Tapani Valkonen [et alt.]. WSOY. Juva 1980, s. 36—101.

Antikainen, Marjo-Riitta. Sääty, sukupuoli, uskonto : Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883–1913. Hakapaino Oy, Helsinki 2004.

Baranovski, S. I. Suuriruhtinaanmaa Suomi, toim. Marja Itkonen-Kaila, 2004.

Borg, Olavi. Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880—1964. WSOY, Porvoo 1965.

Eenilä, Jukka (toim.). Ruotiukkoja ja huutolaisia : muistikuvia entisajan sosiaalihuollosta. Tammi, Helsinki 1971.

Ginzburg, Carlo. Johtolankoja : kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Tammer-Paino Oy, Tampere 1996.

Haatanen, Pekka. Elämän varjopuolelle joutuneiden parissa. Sosiaaliministeriö 1917–1939. Teoksessa Pekka Haatanen & Kyösti Suonoja: Suurruhtinaskunnasta hyvinvointivaltioon. Sosiaali- ja terveysministeriö 75 vuotta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö & Valtion painatuskeskus 1992, s. 17—319.

Haapala, Pertti. Sosiaalihistoria : johdatus tutkimukseen. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1989.

Halila, Aimo. Helsingin kaupungin sosiaalitoimen historia. Helsingin kaupungin julkaisuja No 30. Yhteiskirjapaino Oy, 1977.

Halmekoski, Jouko. Orjamarkkinat : huutolaisten kohtaloita Suomessa. Ajatus Kirjat : Bookwell, Helsinki 2011.

Harjula, Minna. Vaillinaisuudella vaivatut : vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1996.

Heikkinen, Antero. Menneisyyttä rakentamassa. Yliopistopaino. Helsinki 1996.

Hyvönen, Juha. Suomen psykiatrinen hoitojärjestelmä 1990-luvulla historian jatkumon näkökulmasta. Kuopion yliopisto, Kuopio 2008.

Jousimaa, Kaarina. Näkökulma suomalaiseen yhteiskuntaan. Köyhäinhuoltolehti-Huoltaja-Sosiaaliturva 1912—1987. Gummerus Oy, Jyväskylä 1987.

Jaakkola, Jouni. Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva : suomalaisen sosiaalisen turvan historia*, Jaakkola, J., Pulma, P., Satka, M. ja Urponen, K. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1994, s. 71—161.

Issakainen, Tarja. Rantalan vaivaistalon arkea vuosisadan vaihteessa. Teoksessa *Elämää entisajan Joensuussa : Joensuun kaupunki 1848—1998*, toim. Pasi Tuunainen. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 6, Joensuu 1998, s. 256—263.

Kalela, Jorma. Tutkijan vapaus historian tutkimuksessa. Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*, toim. Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Tampere 2002, s. 177—194.

Klinge, Matti. *Keisarin Suomi*. Painotalo Miktor, Helsinki 1997

Koikkalainen Jaro. Kukoistavaa laivanvarustusta. Teoksessa *Elämää entisajan Joensuussa : Joensuun kaupunki 1848—1998*, toim. Pasi Tuunainen. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 6, Joensuu 1998, s. 233—237.

Kojonen, Eero. *Alavuden historia I : Alavuden vaiheita esihistoriallisesta ajasta vuoteen 1918*. Alavuden historiatoimikunta. Keskimaan Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1963.

Kokko, Marja. Naiset historiassa. Sukupuoli ja historian tutkimus. Teoksessa *Historiaa tutkimaan*, toim. Jorma Tiainen ja Ilkka Nummela. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1996, s. 45—57.

Koskinen, Ilpo. *Väritetty totuus : juorut arkielämässä*. Yliopistopaino, Helsinki 2000.

Kulha, Keijo K. *Julkisuudesta meillä — ja muualla*. Teoksessa *Historiaa tutkimaan*, toim. Jorma Tiainen ja Ilkka Nummela. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1996, s. 13—24.

Kuotola, Urpo. Näkövammaisten elinolojen ja näkövammaistyön kehitys. Teoksessa *Suomen näkövammaisten ja näkövammaistyön historia*, Urpo Kuotola, Anja Tsokkinen ja Eero Vartio. Näkövammaisten Keskusliitto ry., Painokaari Oy, Helsinki 1988, s. 20—187.

Kröger, Teppo. Hyvinvointikunnan aika. Kunta hyvinvointivaltion sosiaalipalvelujen rakentajana. Acta Universitatis Tamperensis 561. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1997.

Könönen, T. Joensuun kaupunki vuosina 1848—1898. Joensuun kaupunki, Joensuu 1904.

Laitinen, Heikki. Joensuun yleiset saunat. Teoksessa Elämää entisajan Joensuussa : Joensuun kaupunki 1848—1998, toim. Pasi Tuunainen. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 6, Joensuu 1998, s. 110—116.

Lehtinen, Erkki. Lapuan historia II. Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun. Vaasa Oy, Vaasa 1984.

Leskinen, Jyrki. Piirteitä Joensuun poliisin toiminnasta vuosina 1917—1953. Teoksessa Elämää entisajan Joensuussa : Joensuun kaupunki 1848—1998, toim. Pasi Tuunainen. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 6, Joensuu 1998, s. 238—243.

Löfström, Jan. Historialliset hyvitykset suomalaisnuorten historiatietoisuudessa. Teoksessa Voiko historiaa hyvittää? : historiallisten vääryyksien korjaaminen ja anteeksiantaminen, toim. Jan Löfström, Gaudeamus, Tallinna 2012, s. 174—199.

Markkola, Pirjo. Synti ja siveys : naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860—1920. SKS, Tammer-Paino Oy, Tampere 2002.

Mattila, Markku. Kansamme parhaaksi : rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1999.

Mustakallio, Hannu. Köyhät, sairaat ja kirkko : Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle. Teoksessa Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä, toim. Virpi Mäkinen. RT-Print Oy, Pieksämäki 2002, s. 197—220.

Neubauer, Hans-Joachim. Huhu : kuulopuheen kulttuurihistoriaa. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2004.

Nummela, Ilkka. Muuttuva Suomi. Teoksessa Historiaa tutkimaan, toim. Jorma Tiainen ja Ilkka Nummela. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1996, s. 135—145.

Nygård, Toivo. Erilaisten historiaa : marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Atena, Jyväskylä 1998.

Oittinen, Riitta ja Pitkänen, Kari (toim.). Kunnanvaivaisesta harmaaksi pantteriksi : tutkielmia suomalaisen vanhuuden historiasta. Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalhistorian laitos, Helsinki 1991.

Piirainen, Veikko. Kylänkierrolta kunnalliskotiin : Savon ja Pohjois-Karjalan maaseudun vaivashoitotoiminta vaivashoidon murroskautena 1800-luvun jälkipuoliskolla. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1958.

Piirainen, Veikko. Vaivashoidosta sosiaaliturvaan. Arvi A. Karisto Osakeyhtiön kirjapaino, Hämeenlinna 1974.

Pitkänen, Kari. Hylkäsivätkö perheet vanhuksensa laitoksiin? Suomalaisen laitoshoidon historiaa. Teoksessa Muuttuva vanhuus, toim. Antti Uutela ja Jan-Erik Ruth. Tammer-Paino Oy, Tampere 1994, s. 221—236.

Pulma, Panu. Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa Suomen lastensuojelun historia, Panu Pulma ja Oiva Turpeinen. Lastensuojelun keskusliitto, Kouvolan Kirjapaino, Kouvola 1987, s. 11—266.

Pulma, Panu. Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva : suomalaisen sosiaalisen turvan historia, Jaakkola, J., Pulma, P., Satka, M. ja Urponen, K. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1994, s. 15—70.

Pöllänen, Pirjo. “Kun vahinko heidät kohtasi”. Avioton syntyvyys Joensuussa 1880—1920. Teoksessa Elämää entisajan Joensuussa : Joensuun kaupunki 1848—1998, toim. Pasi Tuunainen. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 6, Joensuu 1998, s. 247—255.

Pylkkänen, Anu. Holhouksen historiaa - Edusmiehisyydestä huoltoon. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet : sukuvallasta moderniin oikeuteen, toim. Pia Letto-Vanamo. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1992, s. 98—110.

Rahikainen, Marjatta. Kasvot väkijoukossa : historian kirjurit ja toimijat. [Valokopioitu artikkelikokoelma, Joensuun yliopiston kirjasto] Joensuun yliopisto 1996.

Rahikainen, Marjatta. Sosiaalihistoria ja nykyisyys. [Valokopioitu artikkelikokoelma, Joensuun yliopiston kirjasto] Joensuun yliopisto 1996.

Rasila, Viljo. Kaupunkien sosiaalipolitiikka ja terveydenhoito 1875—1917. Suomen kaupunkiliitto, Helsinki 1983.

Rasila, Viljo. Kehitys ja sen tulokset. Teoksessa Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi, toim. Ahvenainen, Pihkala ja Rasila. Kustannusosakeyhtiö Tammi 1982, s. 154—171.

Rimpiläinen, Olavi. Joensuun kaupungin historia V. Joensuun seudun uskonnollinen elämä 1848—1953. Joensuu 1975.

Salmi, Eeva ja Laakso, Mikko. Maahan lämpimään : Suomen viittomakielisten historia. Libris, Helsinki 2005.

Satka, Mirja. Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva : suomalaisen sosiaalisen turvan historia, Jaakkola, J., Pulma, P., Satka, M. ja Urponen, K. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1994, s. 261—339.

Siipi, Jouko. Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon. Tammi, Helsinki 1967.

Siltanen, Anja-Riitta. Rangaistuksesta kuntoutukseen, eristyksestä perheterapiaan : valtion huoltoloitten ja koulukotien kehityslinjoja. Sosiaalihallituksen julkaisuja 21/1990, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1991.

Sipilä, Jorma. Sosiaalityön jäljillä. Tammi, Helsinki 1989.

Soikkanen, Hannu. Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta : maalaiskuntien itsehallinnon historia. Helsinki 1966.

Tarma, Heikki. Tarman tarinat : lehtiartikkeleita Joensuusta ja sen ihmisistä. Korpilampi Oy, Kuopio 2003.

Tarma, Heikki. Tarman tarinat IV : kertomuksia kaupungista ja kaupunkilaisista. PR-offset, Joensuu 2013.

Toikko, Timo. Sosiaalityön ideat : johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino, Tampere 2005

Tommila, Päiviö. Suomen historiankirjoitus : tutkimuksen historia. WSOY, Porvoo 1989.

Tuovinen, Sirkka-Liisa. Pälksaari 1925—1945 : piirisairaala rajan tuntumassa - sairaala sodan jaloissa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1999.

Turunen, Ari. Tosi on! Valheen, vääristelyn ja vilpin historiaa. WS Bookwell Oy, Juva 2005.

Urponen, Kyösti. Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Armeliasuus, yhteisöapu, sosiaaliturva : suomalaisen sosiaalisen turvan historia, Jaakkola, J., Pulma, P., Satka, M. ja Urponen, K. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1994, s. 163—260.

Ylikangas, Heikki. Mennyt meissä : suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi. WSOY, Porvoo 1990.

Ylikangas, Heikki. Tie Tampereelle. WSOY, Porvoo 1999.

Zemon Davis, Natalie. Sosiaalishistorian haasteet. [Valokopioitu artikkelikokoelma, Joensuun yliopiston kirjasto] Joensuun yliopisto 1996.

Lapuan kaupunginkirjasto:

Iskala, Pirjo. Lapuan köyhäinhoito vuonna 1852—1922. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1983.

PAINAMATON KIRJALLISUUS**Joensuun yliopiston kirjasto:**

Huttunen, Taina. Pitkä tie Pohjois-Karjalasta Arkadianmäelle : naisten edustajaehdokkuudet ja naiskansanedustajien kouliintumishistoria 1907—1999. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu 2012. [Mikrotallenne]

Issakainen, Tarja. Kunnallinen vaivaishoito Joensuussa vuosina 1877—1902. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto 1995. [Mikrotallenne]

Kastarinen, Heikki. Diakoniatyö Joensuun kaupungissa 1895—1944. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto 2006. [Mikrotallenne]

Silpola, Leena. Siveellinen synti ja haureellinen huvi. Prostituutioilmiö Kuopiossa vuosina 1880—1894. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto 2008. [Mikrotallenne]

SANOMALEHDET**Joensuun yliopiston kirjasto:**

Kansan Voima 8.2.1919—1929 [Mikrotallenne]

Karjalatar 1910—18 [Mikrotallenne]

Karjalainen (entinen Karjalatar) 1918—29 [Mikrotallenne]

Karjalan Maa (entinen Korpi-Jaakko) 24.10.1918—1929 [Mikrotallenne]

Karjalan Sanomat 1910—18 [Mikrotallenne]

Korpi-Jaakko 1.1.1918—22.10.1918 [Mikrotallenne]

Päivän Tiedot 6.2.1915—1916 [Mikrotallenne]

Rajavahti 1910—10.9.1914 [Mikrotallenne]

MUUT LÄHTEET

Sipinen, Janne. Työtä ja hoitoa : Köyhäinhoito Korpilahdella 1930-luvun pula-aikana. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2011.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26942/URN:NBN:fi:jyu-2011051110783.pdf?sequence=1> haettu 2.12.2012.

www.huoltaja-saatio.fi; <http://www.huoltaja-saatio.fi/sosiaalitieto/artikkelipankki/vanhoja-artikkeleita/koyhainhoitolehdet/1913/> haettu 2.12.2012.

www.eduskunta.fi; <http://www.eduskunta.fi/thwfakta/hetekau/hex/hxent.htm> haettu 2.12.2012.

LIITTEET

Liite 1. Joensuun köyhäinhoitojohtokunnan jäsenet ja toimikaudet 1910—29.

Jäsen	Toimiaika/vuosi 19-
1. Asikainen, J.	15/19
2. Asikainen, K.	11/12/13/14/15/16/17/18/19/20/21/22/23/24/25
3. Cederberg, H.	10/11/12
4. Hakkarainen, J.	17/18/27
5. Hiltunen, M.	21/22/23/24/25/26/27/28/29
6. Hällström, J.	11/12/13/14
7. Kaasinen, A. H.	21/22/23/24/25/26/27/28/29
8. Kejonen, M.	23/24/25/26/27/28/29
9. Kotilainen, I.	11/12/13/14/15/16/17/18/19/20/21/22/23/24/25
10. Koponen, O. W.	14
11. Kärki, O.	11/12/13/14/15/16
12. Lahti, P.*	14/15/16/17/18/19/20/21/22/23/24/25/26/27/28/29
13. Laine, A.	13/14/15/16/17/18/19/20/21/22/23/24/25/26/27/28/29
14. Lavola, B.	10
15. Mannerheim, T.	25/26/27/28
16. Markkanen, K.	16/17
17. Nevalainen, J.	18/19/20/27/28/29
18. Nousiainen, J.	19/20/21/22/23/24/25/26/27/28/29
19. Pajarinen, P.	18/20/21/22/23/24/25/26
20. Pakarinen, E.	10/11/12
21. Piispanen, D.	10/11/12/13/14/15
22. Pitko, A.	28/29
23. Porthan, B.	29
24. Raatikainen, T.	24/25/26/27/28/29
25. Smeds, I.	16/17/18
26. Suihko, N.	19/20
27. Tapaninen, A.	10
28. Varis, M.	23/24/25/26/27/28/29
29. Veistola, H.	11/12/13/14/15/16/17/18/19/20/21/22/23
30. Österholm, L.	15/16

Naisjäsenet tummennetulla

* Johtaja Paavo Lahti oli mukana viimeisen kerran 24.5.1929. Hänellä ei ollut jäsenen oikeutta. Lahden seuraaja Iida Korhonen ei osallistunut kokouksiin.

Lähteet: Joensuun kaupungin vaivashoitohallituksen pöytäkirjat 1910—22; Joensuun kaupungin köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 1923—29.

Liite 2. Vakituisten ja satunnaisten köyhäinavustusten määrä Joensuussa 1910—29.

Vuosi	Vakituinen avustus mk	Satunnainen avustus mk
1910	3 491	385
1911	4 179	448
1912	3 192	711
1913	4 221	2 414
1914	5 526	2 583
1915	7 176	3 354
1916	6 932	5 912
1917	5 209	6 142
1918	19 648	7 575
1919	15 000	12 000
1920*	23 373 (1)	1 504 (2)
1921	30 160	1 145
1922	33 770	750
1923	37 808	811
1924	--	--
1925	--	--
1926	--	--
1927	36 905	737
1928	49 864	1 206
1929**	50 092	12 800

-- = Ei tietoa.

* Avustaminen on jaettu yli (1) ja alle 100 mk:aan (2).

** Avustaminen on jaettu yli (1) ja alle 500 mk:aan (2).

Lähde: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29.

Liite 3. Joensuun kaupungin tulo- ja menoarviot 1910—29: köyhäinhoidon-, kunnalliskodin ravinto- ja kaupunginmenojen vertailu.

Vuosi	Köyhäinhoidon menot mk	Kunnalliskodin ravinto mk / sen % -osuus köyhäinhoidon menoista / sen osuus köyhäinhoidon menoista ilman lastenkotia	Kaupungin menot mk	Köyhäinhoidon % - osuu kaupungin menoista / sija kaikista menoista
1910	16 050	4 635 / 28,8 %	213 577	7,5 %
1911	18 688	3 063 / 16,3 %	242 283	7,4 %
1912	17 896	2 942 / 16,4 %	363 363	4,6 % / 3.
1913	16 038	3 166 / 19,7 %	312 761	5,1 %
1914	17 500	--	328 932	5,1 %
1915	17 500	5 084 / 29,0 %	290 250	5,8 % / 3.
1916	26 750	--	361 190	7,2 % / 3.
1917	32 715	6 846 / 20,9 %	768 402	4,1 % / 3.
1918	54 650	27 854 / 50,9 %	1 785 299	3,0 % / 3.
1919	130 580*	--	1 717 207	7,6 %
1920	288 414**	48 859 / 20,0 %***** / 28,2 %	4 349 081	6,6 %
1921	405 541	72 191 / 17,8 % / 25,7 %	8 160 600	4,9 % / 5.
1922	490 012	82 056 / 16,7 % / 23,8 %	9 320 570	5,2 %
1923	407 983	89 280 / 21,8 % / 30,0 %	9 023 824	4,5 %
1924	402 652	--	7 228 658	5,5 % / 6.
1925	420 664	--	7 301 348	5,7 % / 7.
1926	457 604***	--	7 111 028	6,4 %
1927	542 537	97 529 / 17,9 % / 30,0 %	8 401 127	6,4 %
1928	523 564	99 073 / 18,9 % / 26,7 %	8 661 939	6,0 %
1929	992 709****	105 013 / 19,6 %*****/26,7%	9 830 121	10,0 % / 3.

--= Ei tietoa.

* Vuodesta 1919 lähtien mukana lastenkodin kustannukset.

** Sisältää köyhäinhoidon järjestelyvaliokunnan osuuden 45 000 mk.

*** Vuodesta 1926 lähtien mukana Pälksaaren piirimielisairaalan osuus: vuonna 1926: 32 210 mk, 1927: 109 361 mk, 1928: 49 500 mk.

**** Mukana Koppolan menot.

*****Vähennetty köyhäinhoidon järjestelyvaliokunnan osuus.

*****Vähennetty Koppolan osuus.

Lähde: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29; Karjalainen 12.2.1918; Karjalan Maa 3.1.1925

Liite 4. Joensuun köyhäinhoitojohtokunnan menokohteet kaupungin tulo- ja menoarvion perusteella vuosina 1920—21, 1928—29.

Vuosi / Köyhäinhoitojohto- kunnan menokohteet mk	1920	1921	1928	1929
Sairaalat	8 000	8 000	20 000	20 000
Mielisairaalat & parantolat	2 500	6 000	80 000	80 000
Aistiviallisten koulut			6 000	6 000
Kasvatuslaitos			6 000	6 000
Yksityishoito	4 000	10 000	15 000	15 000
Vakinainen avustus	14 000	15 000	20 000	20 000
Satunnainen avustus	18 000	18 000	30 000	40 000
Lääkeavustus			3 000	3 000
Korvaukset muilta kunnilta	6 000	6 000	6 000	6 000
Muut menot			6 000	6 000

Lähteet: Joensuun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat; Joensuun kaupungin vaivahoitohallituksen pöytäkirja 1920.

Liite 5. Köyhäinhoidon avustusta nauttineiden määrä ja syyt Joensuussa 1910—13, 1918—29.

Vuosi	1910	1911	1912
Vanhuus ja heikkous	27	27	31
Iso perhe / riittämätön ansio	22	21	28
Juoppous ja huono elämä	9	12	13
Sairaus	31	25	39
Satunnainen hätä	6	9	--
Yhteensä	95	94	111

Vuosi	1913
Vanhuus ja heikkous	40
Suuri perhe / riittämätön ansio	30
Sairaus, joko ruumiillinen tai sielullinen	105
Juoppous ja huonot elämäntavat	6
Alaikäisyys	15
Yhteensä	196

Vuosi	1918
Vanhuudenheikkous	27
Kivulloisuus, sairaus	30
Mielisairaus, tylsämielisyys	2
Raajarikkoisuus	6
Saamattomuus, laiskuus	3
Huono elämä	1
Perheen hylkääminen	3
Perheen lukuisuus	21
Aviottoman lapsen elättäminen	6
Sota	1
Yhteensä	100

Vuosi	1919
Vanhuudenheikkous	44
Kivulloisuus, sairaus	42
Mielisairaus, tylsämielisyys	1
Aistivallisuus	3
Aviopolison:	
-työkyvyttömyys	--
-laiskuus, huolettomuus	1
-perheen hylkääminen	2
-vapausrangaistus	2
-sotilaana olo	1
-kuolema	4
Suuri perhe	12
Avioton lapsi	10
Muu syy	15
Yhteensä	137

Vuosi	1920
Vanhuudenheikkous	41
Sairaus	27
Mieli- ja aistivallisuus	5
Miehen tai isän vapausrangaistus, hylkäämä	4
Suuri perhe	13
Avioton lapsi	11
Satunnainen puute	8
Yhteensä	109

Vuosi	1921
Vanhuudenheikkous	39
Kivulloisuus	12
Satunnainen sairaus	15
Aistivallisuus	3
Mielisairaus	1
Perheensuuruus	9
Avioton lapsi	9
Satunnainen puute / huolimattomuus	8
Yhteensä	96

Vuosi	1922
Vanhuudenheikkous	38
Kivulloisuus, sairaus	18
Mielisairaus	2
Aistivallisuus	2
raajarikkoisuus	--
Perheen suurilukuisuus	8
Aviottomat lapset	8
Satunnainen työnpuute	7
Aviopolison laiskuus	1
Aviopolison kuolema	1
Aviopolison vapausrangaistus	1
Yhteensä	86

Vuosi	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Vanhuuden- heikkous	36	30	31	32	35	36	40
Kivulloisuus, sairaus	31	39	31	38	29	32	47
Mielisairaus, tylsämielisyy	--	1	--	--	--	--	2
Aistivallisuus, raajarikkoisuus	3	1	5	4	2	1	3
Laiskuus, huono elämä	--	--	--	--	--	--	--
Aviopolison:							
- työkvyttömyys	--	--	--	--	--	--	--
-laiskuus ja huono elämä	--	1	1	1	--	--	--
-perheen hylkäys	--	1	2	1	1	2	5
-kuolema	--	1	--	--	--	--	--
Perheen lukuisuus	8	11	17	11	9	11	15
Avioton lapsi	7	4	4	3	2	3	5
Työnpuute tai muu syy	6	2	1	8	4	1	1
Yhteensä	91	91	92	98	82	86	118

Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29.

Liite 6. Joensuun vaivaistalon hoidokkien hoitosyy ja määrä 1910—29.

Vuosi	1910*	1911*	1912*	1913	1914*	1915	1916***	1917*	1918
Mielisairas	10	11	12	9	12	12		10	
Sokea	1		1	1	1	1		1	
Halpaantunut				2				2	
Kivuloisuus / sairas	2	9	4/1**	4	4	5		6/2**	22
Raajarikko				1	1	1			4
Jotenkuten työkykyinen				1				2	
Rampa					1	1			
Vanhudenheikkous	14	7	14		11	11		13	28
Kaatumatautinen					3	3			1
Mielisairas / Tylsämielinen									18
Perheen lukuisuus									11
Avioton lapsi									4
Orpous tai vanhempien hylkäämä									5
Aistiviallinen									
Muu syy									
Laiskuus / Huono elämä									
Työnpuute									

Liite 6. Joensuun vaivaistalon hoidokkien hoitosyy ja määrä 1910—29.

1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
						3	5	4	2	2
11	4	6	6	8	6	12	8	13	17	9
1	2			6	3					
23	24	23	19	20	26	16	22	34	26	36
1		4	7	5	2	2	2	2	1	3
23	18	19	17	19	22	15	17	11	13	14
				3	5	1	3			
				1	2	1	3		1	1
1				2	3	5	3	2		
1	3	4	4	2	4	5	3	6	2	
	5	3	4				2	1	5	
					1	2	2			4
						2	2			

* 1910/1 lapsi; 1911/1 lapsi; 1912/8 lasta; 1914/5 lasta; 1917/7 lasta **Suonenvetotautinen; *** Ei tietoa. Lähteet: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29; Karjalainen 12.2.1918; Vuosikertomus Joensuun kaupungin vaivaistalosta vuodelta 1911; Kertomus Joensuun kaupungin vaivaishoidosta 1914.
Lähde: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29.

Liite 7. Joensuun kaupungin vaivaistalossa annettujen rangaistusten syy ja määrä 1910—29.

Syy	Määrä
1. Luvaton poistuminen / Karkaaminen	*****
2. Kiroilu	*****
3. Nimittely / Haukkuminen	*****
4. Röyhkeä käytös / Omavaltainen käytös	****
5. Tottelemattomuus	****
6. Juopumus	***
7. Luvaton kahvinkeitto	**
8. Rähinä	**
9. Erittäin röyhkeä käytös	*
10. Huonetoiverin lyöminen	*
11. Huoneen lämmittäminen luvattomalla ajalla	*
12. Huono siivo	*
13. Huutaminen	*
14. Huutaminen heinäniityllä	*
15. Häirintä	*
16. Kovan äänen ja metelin pitäminen	*
17. Leipäpalojen kokoaminen itselle / ehkä myös myyntitarkoituksessa*	*
18. Pahan elämän pitäminen	*
19. Riita	*
20. Rumien juttujen puhuminen	*
21. Ruuan vieminen huoneeseen	*
22. Sopimaton puhe	*
23. Tappelu	*
24. Tupakointi öisin	*
25. Törkeä valhe	*
26. Valheellisten puheiden levittäminen	*
27. Varastaminen	*

* VHH PK 2.11.1922

Lähde: Joensuun kaupungin vaivaistalon rangaistuspäiväkirja 1896—1946

Liite 8. Joensuun kaupungin vaivaistalossa määrättyjen rangaistusten aika ja -tapa sekä määrä 1910—29.

Rangaistusaika ja -tapa	Määrä
3 vuorokautta arestia	*****
2 vuorokautta arestia	*****
4 vuorokautta arestia	*****
Yön yli oleskelua yksityisessä huoneessa	**
6 vuorokautta eristystä omaan huoneeseen	*
3 vuorokautta eristystä omaan huoneeseen	*
2,5 vuorokautta arestia	*
1,5 vuorokautta arestia	*
1 vuorokausi arestia	*
Kielto poistua kaupungille toistaiseksi	*
Kielto poistua laitokselta 2. viikoksi	*
Kahvitta yhden viikon ajan	*
Varoitus	*

Lähde: Joensuun kaupungin vaivaistalon rangaistuspäiväkirja 1896—1946.

Liite 9. Köyhäinlaitokunnan, kunnalliskodin ja lastenkodin menoarviot Joensuussa
1920—29.

Vuosi	Köyhäinlaitokunta mk / % -osuus köyhäinhoidosta	Kunnalliskoti mk / % - osuus köyhäinhoidosta	Lastenkoti mk / % -osuus köyhäinhoidosta
1920	72 120 / 29,6 %	100 962 / 41,4 %	70 332 / 28,8 %
1921	72 805 / 17,9 %	207 798 / 51,2 %	124 937 / 30,8 %
1922	80 543 / 16,4 %	262 982 / 53,6 %	146 485 / 29,8 %
1923	87 135 / 21,3 %	209 494 / 51,3 %	111 352 / 27,2 %
1924	97 189 / 24,1 %	193 404 / 48,0 %	112 058 / 27,8 %
1925	88 861 / 21,1 %	216 887 / 51,5 %	114 916 / 27,3 %
1926	138 436 / 30,2 %	187 713 / 41,0 %	99 245 / 21,6 %
1927	150 215 / 27,6 %	174 652 / 32,1 %	108 309 / 19,9 %
1928	165 024 / 31,5 %	204 938 / 39,1 %	104 102 / 19,8 %
1929	229 448 / 46,9 %	162 700 / 33,2 %	96 630 / 19,7 %

Lähde: Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1910—29.

Liite 10. Köyhäinlaitokunnan, kunnalliskodin ja lastenkodin menoarviot
köyhäinlaitokunnan laskelmien mukaan Joensuussa 1920—29.

Vuosi	Köyhäinlaitokunta / menoarvio menoarvio	Kunnalliskoti / menoarvio	Lastenkoti / menoarvio	Yhteensä mk
1920	72 120	100 962	70 332	243 414
1922	113 950	229 050	155 930	498 930
1923	118 150	198 190	117 180	433 520
1924	126 150	207 477	118 630	452 257
1925	141 150	208 869	122 822	472 841
1926	154 150	209 424	120 922	484 566
1927	186 230	187 106	112 278	485 614
1928	262 990	203 150	121 936	588 076
1929	269 490	162 700	101 900	535 640

Lähde: Joensuun kaupungin vaivashoitotoimikunnan ja köyhäinlaitokunnan pöytäkirjat 1920—29.